

Werken aan kwaliteit Bewegen en Sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs

Een onderzoek naar de actuele situatie van bewegen en sport met een focus
op het gebruik van het basisdocument bewegingsonderwijs voor de
onderbouw van het voortgezet onderwijs

Linda Duteweerd

Onder begeleiding van:

Dr. Gerard Gervedink Nijhuis

Dr. Guido Bruinsma

Externe begeleider:

Drs. Ger van Mossel, SLO

Universiteit Twente

Faculteit Gedragwetenschappen

Educational Science and Technology

Enschede, Februari 2012

UNIVERSITEIT TWENTE.

Voorwoord

Voor u ligt mijn afstudeeronderzoek, dat is uitgevoerd als afstudeeropdracht voor de opleiding Educational Science & Technology (onderwijskunde) aan de Universiteit Twente. Het onderzoek heb ik uitgevoerd in opdracht van SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling, voor het vakgebied bewegen en sport. Dit heb ik gedaan onder leiding van Ger van Mossel van SLO en Gerard Gervedink Nijhuis en Guido Bruinsma van de Universiteit Twente. Ik hoop met het onderzoek een bijdrage te hebben geleverd aan het totale onderzoek op het vakgebied bewegen en sport en dat met de aanbevelingen die ik heb gedaan de kwaliteit van het vak bewegen en sport verbeterd kan worden.

Oldenzaal, februari 2012

Linda Duteweerd

Samenvatting

Het onderzoek dat centraal staat in deze afstudeerscriptie is uitgevoerd in opdracht van SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling. SLO heeft als doel om met de ontwikkelde producten en adviezen beleidsmakers, scholen en leraren te ondersteunen bij het maken van inhoudelijke leerplankeuzes en het uitwerken daarvan in aansprekend en succesvol onderwijs. Het onderzoek is uitgevoerd voor de afdeling onderbouw van het voortgezet onderwijs voor het vak bewegen en sport.

In een verkennend literatuuronderzoek over de kwaliteit van het vak bewegen en sport is naar voren gekomen dat de kwaliteit van het vak redelijk is, maar dat er nog wel een aantal verbeterpunten zijn waaraan gewerkt moet worden. Zo heeft deskundigheidsbevordering weinig prioriteit bij docenten bewegen en sport en is er geen brede dekking van de kerndoelen. Bovendien zijn de kerndoelen algemeen geformuleerd waardoor er weinig sturing vanuit gaat en zijn er ook geen methodes die gebaseerd zijn op de kerndoelen. Het meten van de kwaliteit is hierdoor lastig. Een concretisering van de kerndoelen zou hierbij kunnen helpen. In dit kader heeft SLO in 2007 voor het vak het basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het vo (basisdocument vo) ontwikkeld als referentiekader voor de gewenste kwaliteit voor het vak. SLO hoopt hiermee docenten bewegen en sport te ondersteunen bij het realiseren van de kerndoelen voor bewegen en sport. Of docenten het basisdocument vo gebruiken en of het basisdocument vo docenten ondersteunt is echter niet bekend. Dit vormt de aanleiding voor het onderzoek, waarin de volgende hoofdvraag centraal staat:

Hoe kunnen docenten bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs ondersteund worden in hun werk bij het verbeteren van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs?

Voor het onderzoek is een vragenlijst uitgezet onder twee verschillende doelgroepen; een steekproef uit alle scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland met een onderbouwlocatie en personen of scholen voor voortgezet onderwijs die het basisdocument vo aan hebben geschafte bij de uitgever van het boek. Door middel van de vragenlijst is de actuele situatie van het bewegingsonderwijs onderzocht en is tevens het gebruik van het basisdocument vo in kaart gebracht. De belangrijkste conclusies van de vragenlijst zijn dat het basisdocument vo nog niet breed wordt ingezet op scholen voor voortgezet onderwijs en dat het gebruik van het basisdocument vo wordt ervaren als kwaliteitsverhogend, maar dat hier nog geen bewijzen voor zijn gevonden in het onderzoek. Het basisdocument vo wordt gebruikt om het huidige onderwijs te verbeteren of te vernieuwen, of voor het legitimeren van de werkzaamheden. De gebruikers van het basisdocument vo zijn overwegend positief over het boek; de inhoud sluit aan bij wat de leerlingen moeten leren, de opbouw is goed en het biedt sturing en houvast. Enkele kanttekeningen die geplaatst worden zijn dat het basisdocument vo uitgaat van een ideale situatie en dat het boek wat uitgebreider had gemogen. De digitale beelden bij het basisdocument vo en de dvd 'Freerunning in het vo' worden ook goed gewaardeerd door de vaksecties, hoewel nog maar weinig vaksecties deze tools gebruiken.

Daarnaast zijn telefonische interviews gehouden met vijf van de zes opleidingen tot leraar lichamelijke opvoeding in Nederland, de ALO's, om het gebruik van het basisdocument vo op de ALO's in kaart te brengen. Uit de interviews blijkt dat het basisdocument vo in ieder geval op de helft van de ALO's gebruikt wordt. De ALO's en de studenten gebruiken het basisdocument vo vooral als naslagwerk, ondersteuning bij het observeren van leerlingen en bij het voorbereiden van stages. De ALO's die het basisdocument vo gebruiken zijn (redelijk) tevreden over het gebruik, zij vinden het een praktisch bruikbaar boek. Vooral de duidelijke opbouw van het boek en de concrete beschrijving van de deelnameniveaus vinden zij goed. Als minder goed punt wordt genoemd dat de ALO's soms andere keuzes zouden hebben gemaakt dan het basisdocument vo heeft gemaakt omdat zij anders denken over bepaalde onderdelen; het is moeilijk om iets te ontwikkelen waar iedereen zich in kan vinden. Over de digitale beelden bij het basisdocument vo en de dvd 'Freerunning in het vo' zijn de ALO's erg enthousiast; bewegende beelden zeggen veel meer dan een beschrijving op papier. De tools zijn erg bruikbaar in de opleidingen.

Om een eerste indruk te krijgen van de huidige situatie van de gerealiseerde kwaliteit van het vak bewegen en sport, is een case- study opgezet waarin vier verschillende klassen (van drie verschillende scholen) zijn geobserveerd. Deze klassen hebben verschillende activiteiten gedaan volgens een vooraf opgezet lesplan. De leerlingen zijn beoordeeld aan de hand van de vier kwaliteitsaspecten voor kwaliteit (de vier sleutels) uit het basisdocument vo. Het niveau van de leerlingen is vergeleken met de normverdeling van niveaus volgens het basisdocument vo en aan de hand daarvan zijn conclusies getrokken over de gerealiseerde kwaliteit. De belangrijkste conclusies van de case- study zijn dat er te weinig leerlingen deelnemen op het hoogste niveau

(niveau gevorderd) en dat het niveau van de leerlingen voor vooral de sleutels bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven te laag is. De gewenste kwaliteit van bewegingsonderwijs wordt niet gehaald.

Aan de hand van de resultaten van de onderzoeken zijn aanbevelingen geformuleerd voor SLO om docenten beter te kunnen ondersteunen bij het verbeteren van de kwaliteit van het vak bewegen en sport. De belangrijkste aanbevelingen voor SLO zijn:

- Naast het basisdocument vo een ander document ontwikkelen met een volledig overzicht van mogelijke activiteiten met complete leerlijnen.
- Scholen meer en beter ondersteunen bij het implementeren van het basisdocument vo en bij het gebruik van het basisdocument vo. De nadruk kan hierbij worden gelegd op de sleutels bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven en het niveau van de betere bewegers.
- De ontwikkelde tools bij het basisdocument vo beter onder de aandacht van de scholen brengen en aan de scholen laten zien wat de mogelijkheden zijn van het gebruik van de tools (ter ondersteuning van het gebruik van het basisdocument vo).
- Meer actuele activiteiten uitwerken op dvd om zo meer actuele activiteiten te realiseren in het onderwijsaanbod van de scholen. Hierdoor kan het onderwijsaanbod beter aansluiten op de belevingswereld van de leerlingen.

Summary

The research of this Master's Thesis has been conducted for SLO, the Dutch national foundation for curriculum design. The main goal for SLO is to support policy makers, schools and teachers with the developed products and advices by making choices concerning the content of the curriculum and the elaboration of that into meaningful and successful education. The research has been conducted for the section 'onderbouw' (first three years) of secondary education for the subject physical education.

An exploratory literature review about the quality of the subject physical education showed that the quality of the subject is reasonable, however there are some points to improve that have to be worked on. In this respect physical education teachers do not give priority to staff training and the attainment targets are not covered at large. Moreover, the attainment targets are formulated in a general sense. Due to this they give slight direction. Besides there are no methods for the subject that are based on the attainment targets. That makes it hard to measure the quality of the subject. Therefore a concrete elaboration of the attainment targets could be helpful. In this respect in 2007 SLO has developed the book 'Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs' (basisdocument vo), as a frame of reference for the desired quality of the subject. SLO hopes hereby to support physical education teachers to obtain the attainment targets for physical education. Whether teachers are using the book and whether the book is supportive for teachers, is not clear yet. This gave rise to this research, in which the following question is leading:

How can physical education teachers in the first three years of the secondary school be supported to improve the quality of physical education?

For this research a cross sectional survey has been presented to two target groups; a random sample of all secondary schools in the Netherlands which offer the first three years, and persons or schools who bought the 'basisdocument vo' from the publisher of the book. Through the survey the actual state of physical education has been investigated, and moreover the use of the 'basisdocument vo' has been explored. The main conclusions of the survey are that no great section of secondary schools use the 'basisdocument vo' and that the use of the 'basisdocument vo' has been experienced as quality- improving. However no evidence is found for it in the research. The 'basisdocument vo' is used to improve the current education, or to renew it, or to justify of the work. The users of the 'basisdocument vo' are mainly positive about the book; the content suits what the pupils have to learn, the structure is good and it offers direction and support. Some marginal comments that are made are that the book presumes an ideal situation and the book could have been more extensive. The digital images and the dvd 'Freerunning in het vo' are appreciated by the teachers. However only a minority of teachers is using these tools.

Beside this, telephonie interviews have been held with five of the six teacher training institutes for physical education in the Netherlands, ALO's, to explore the use of the 'basisdocument vo' at the ALO's. From the interviews it turned out that half of the ALO's is using the book. The ALO's and the students of the ALO's use it mainly as a reference book, as support for pupil observations and for preparation of internships. The ALO's that are using the book are quite positive about it. They value the book as practically useful. They value the clear structure of the book and the concrete participation levels as good. A minor drawback is that they would have made some different choices because they have a different opinion about some details in the book. However they understand that it is hard to develop a book that is ideal for all teachers. The ALO's are very enthusiastic about the digital images and the dvd 'Freerunning in het vo', because moving images are way more valuable than a description on paper. The tools are very useful in the teacher training institutes.

To get a first impression of the actual state of the realized quality of the subject physical education, a case-study is executed in which four classes (from three different schools) have been observed. These classes have done different activities according to a previously made lesson plan. The pupils are judged on four aspects of quality (the four keys) from the 'basisdocument vo'. The level of the pupils has been compared with a standard division of the levels according to the 'basisdocument vo'. Conclusions about the realized quality have been drawn upon these comparisons. The main conclusions of the case-study are that not enough pupils have scored the highest level (advanced) and that especially the level for the keys 'bewegen regelen', 'gezond bewegen' and 'bewegen beleven' is too low. The desired quality for physical education has not been reached.

Some recommendations for SLO on how to support the teachers in a better way in order to improve the quality of physical education, are made based on the results of the research. The main recommendations are:

- Develop a different book with a complete overview of all possible activities with a complete composition besides the 'basisdocument vo'.
- Improve and increase the support of schools by the implementation and use of the 'basisdocument vo'. The emphasis can be put on the keys 'bewegen regelen', gezond bewegen' and 'bewegen beleven' and on the level of the pupils that score at the higher levels.
- Draw more attention to the developed tools of the 'basisdocument vo' by addressing the schools, and show the opportunities for using the tools (as support to use the 'basisdocument vo').
- Elaborate more current activities on dvd to realize more current activities in the educational offer of the schools. Thereby, the educational offer can match better with the experience world of the pupils.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting.....	5
Summary	7
Lijst van tabellen en figuren	12
1. Inleiding	15
1.1 SLO	15
1.2 Het vak bewegen en sport.....	17
1.3 Aanleiding van het onderzoek	17
1.4 Hoofdvraag en deelvragen	19
1.5 Werkwijze	20
1.6 Relevantie	21
1.7 Opbouw van het verslag	22
2. Achtergrond.....	23
2.1 Het Nederlandse onderwijsstelsel	23
2.1.1 Het voortgezet onderwijs	24
2.1.2 De onderbouw van het voortgezet onderwijs	24
2.2 Bewegingsonderwijs.....	25
2.2.1 Bewegingsonderwijs in het basisonderwijs	25
2.2.2 Bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs.....	25
2.2.3 Verschillende visies op bewegingsonderwijs	26
2.3 Docenten bewegingsonderwijs	26
2.3.1 Academies voor Lichamelijke Opvoeding	27
2.3.2 Koninklijke Vereniging voor Leraren Lichamelijke Opvoeding	27
2.4 De overheid en bewegingsonderwijs	28
2.4.1 Het belang van bewegingsonderwijs	28
2.4.2 Kerndoelen en eindtermen.....	29
2.5 Kwaliteit van bewegingsonderwijs	29
2.5.1 Wat is kwaliteit?	29
2.5.2 Wat is er al bekend over de kwaliteit van bewegen en sport in Nederland?	30
2.5.3 Het basisdocument vo	32
2.6 Ontwikkelingen binnen het vak bewegen en sport.....	34
2.6.1 Wat gebeurt er in Nederland binnen het vakgebied	34
2.6.2 Bewegingsonderwijs internationaal.....	35
2.7 De toekomst van het vak bewegen en sport.....	36
2.7.1 Doel of middel?.....	36
2.7.2 Toekomstvisie voor LO	37
2.7.3 Bezuinigingen in het onderwijs en de effecten daarvan voor bewegingsonderwijs	38
2.7.4 Ondersteuning voor docenten bewegen en sport	39
2.8 Conclusie.....	39
3. Methode	41
3.1 Onderzoeksmethode	41
3.2 Cross sectionele survey	41
3.2.1 Vragenlijst.....	41
3.2.2 Procedures	43
3.2.3 Respondenten	44
3.2.4 Respons en generaliseerbaarheid	45
3.2.5 Data analyse.....	48

3.3	Analyse ALO's	48
3.3.1	Telefonische interviews	48
3.3.2	Procedures	48
3.3.3	Respondenten	49
3.3.4	Respons en generaliseerbaarheid	49
3.3.5	Data analyse	49
3.4	Analyse van de huidige praktijk	49
3.4.1	Case study	49
3.4.2	Instrumenten	50
3.4.3	Procedures	51
3.4.4	Deelnemers	53
3.4.5	Data analyse	54
4.	Resultaten	57
4.1	Resultaten cross sectionele survey	57
4.1.1	Kenmerken van de respondenten (vaksecties bewegen en sport)	57
4.1.2	Kwaliteit van de lessen bewegen en sport	58
4.1.3	Het basisdocument vo	64
4.1.4	De leerlijnen en kernactiviteiten	73
4.1.5	Professionalisering van de vaksecties bewegen en sport	76
4.2	Resultaten analyse ALO's	82
4.2.1	De ALO's over de visie achter het basisdocument vo (visie van Stegeman, 2005)	82
4.2.2	De ALO's over het gebruik van het basisdocument vo in hun opleiding	82
4.2.3	Sterke punten van het basisdocument vo volgens de ALO's	83
4.2.4	Zwakke punten van het basisdocument vo volgens de ALO's	84
4.2.5	Verbeterpunten voor het basisdocument vo volgens de ALO's	85
4.2.6	Het basisdocument vo op vo scholen volgens de ALO's	85
4.2.7	De dvd 'Freerunning in het vo' en de digitale beelden bij het basisdocument vo	86
4.3	Resultaten analyse van de huidige praktijk	87
4.3.1	Bewegen verbeteren	87
4.3.2	Bewegen regelen	88
4.3.3	Gezond bewegen	89
4.3.4	Bewegen beleven	89
4.3.5	De vier sleutels	90
5.	Conclusies uit de resultaten	93
5.1	Het gebruik van het basisdocument vo in de onderbouw van het voortgezet onderwijs	93
5.2	Het gebruik van het basisdocument vo op de ALO's	97
5.3	De actuele situatie in de praktijk van het vak bewegen en sport	98
5.4	Verbetering van het vak bewegen en sport	99
6.	Conclusies, discussie en aanbevelingen	103
6.1	Conclusies	103
6.2	Discussie	104
6.2.1	Opbrengsten van het onderzoek	105
6.2.2	Beperkingen en sterke kanten van het onderzoek	105
6.3	Aanbevelingen	106
6.3.1	Aanbevelingen voor vervolg onderzoek	106
6.3.2	Aanbevelingen voor SLO	107

Referenties	109
Lijst van bijlagen	113
Bijlage A	114
Bijlage B	133
Bijlage C	152
Bijlage D	153
Bijlage E	154
Bijlage F	159
Bijlage G	165
Bijlage H	167
Bijlage J	170
Toestemmingsbrief voor de ouders van de deelnemende leerlingen aan de case- study	170
Deel 1	171
Deel 2	176
Deel 3	180
Deel 4	196
Bijlage L	202

Lijst van tabellen en figuren

Tabel 1: Kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs voor het bewegingsonderwijs (SLO, 2007a)	17
Tabel 2: Curriculaire verschijningsvormen voor het vak bewegen en sport (SLO, 2009)	18
Tabel 3: Koppeling onderzoeksvragen- onderzoeksinstrumenten	20
Tabel 4: Toekomstscenario's voor het vak bewegen en sport (Brouwer et al., 2011)	37
Tabel 5: Vier toekomstscenario's voor het vak bewegen en sport (Lucassen et al., 2011)	38
Tabel 6: Beleidspunten voor toekomstig beleid voor het vak bewegen en sport (Lucassen et al., 2011)	38
Tabel 7: Initiële respons per doelgroep (N= 722)	45
Tabel 8: Responspercentages per doelgroep	45
Tabel 9: Aantal docenten van de vaksecties per vooropleiding (N= 1033)	46
Tabel 10: Aantal docenten van de vaksecties per leeftijdscategorie (N= 1059)	47
Tabel 11: De indeling in stedelijkheidsklassen	47
Tabel 12: Deelnemende ALO's aan de interviews (N=5).....	49
Tabel 13: De normverdeling volgens het basisdocument vo	50
Tabel 14: De onderwijsniveaus die in de onderbouw van de schoollocaties aangeboden worden van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)	58
Tabel 15: Extra's op het gebied van bewegen en sport op de schoollocaties van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174).....	58
Tabel 16: Aantal extra's op het gebied van bewegen en sport per schoollocatie van de scholen uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo (N=174)	59
Tabel 17: Waardering van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo van de hoeveelheid lestijd in de onderbouw van het vo voor een volwaardig LO- programma (N=173).....	59
Tabel 18: Aansluiting van het LO- programma bij de belevingswereld van de leerlingen in de onderbouw van het vo volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 173)	60
Tabel 19: Manieren waarop de vaksecties van de steekproef scholen de kwaliteit van het vak denken te kunnen verbeteren (N=101)	60
Tabel 20: Manieren waarop de vaksecties van de gebruikers van het basisdocument vo de kwaliteit van het vak denken te kunnen verbeteren (N= 55)	61
Tabel 21: De meningen van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het vak in de onderbouw van het vo (N= 174) (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 63)	63
Tabel 22: Realiseerbaarheid van de doelstelling van Stegeman (2005) volgens vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)	65
Tabel 23: De manier waarop de gebruikers van het basisdocument vo met het basisdocument vo in aanraking zijn gekomen (N= 63).....	66
Tabel 24: Het aanschafjaar van het basisdocument vo van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 59)	66
Tabel 25: Redenen van vaksecties om het basisdocument vo aan te schaffen (bezitters van het basisdocument vo) (N= 99).....	67
Tabel 26: Functies waarvoor de gebruikers van het basisdocument vo het basisdocument vo op dit moment gebruiken en in de toekomst voor willen gaan gebruiken (N=63)	67
Tabel 27: Redenen waarom de bezitters van het basisdocument vinden dat het basisdocument vo wel of niet heeft bijgedragen aan een kwaliteitsverbetering (N= 62).....	69
Tabel 28: Redenen waarom bezitters van het basisdocument vo het al dan niet wenselijk vinden om het basisdocument vo op de ALO's te gebruiken (N= 52)	70
Tabel 29: Sterke punten van het basisdocument vo volgens de bezitters van het basisdocument vo (N= 79) ..	71
Tabel 30: Zwakke punten van het basisdocument vo volgens de bezitters van het basisdocument vo (N= 57)	71

Tabel 31: Problemen waar de bezitters van het basisdocument vo tegen aanlopen bij de invoering van het basisdocument vo (N= 70)	71
Tabel 32: De meningen van de gebruikers van het basisdocument vo over stellingen met betrekking tot het basisdocument vo (N= 63)	72
Tabel 33: De meningen van gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het gebruik van het basisdocument vo (N= 61)	73
Tabel 34: Behandeling van de leerlijnen in de onderbouw van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 172)	74
Tabel 35: De meningen van vaksecties uit de steekproef (n= 111) en de gebruikers van het basisdocument vo (n= 60 bij HO, n= 59 bij VH) over stellingen over de kernactiviteiten handstandoverslag en voetbal/hockey (N= 171).....	75
Tabel 36: Gemiddelde verdeling over de vier niveaus voor de activiteit HO aan het einde van het derde leerjaar, aan de hand van schattingen van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 156).....	76
Tabel 37: Gemiddelde verdeling over de vier niveaus voor de activiteit VH aan het einde van het derde leerjaar, aan de hand van schattingen van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 154).....	76
Tabel 38: Aantal vergadermomenten van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N=174)	77
Tabel 39: Het aantal incidentele vergaderingen naast de vaste vergadermomenten (N= 173), en het aantal vakinhoudelijke gesprekken in de wandelgangen naast de vaste vergadermomenten (N=173) van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo.....	77
Tabel 40: Het bezit van een vakwerkplan door de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)	77
Tabel 41: Het jaar waarin vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo het vakwerkplan voor het laatst bij hebben gewerkt (N=174)	78
Tabel 42: De waardering van het vakwerkplan van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 162)	78
Tabel 43: De mate waarin vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo zich aan de gemaakte afspraken in het vakwerkplan houden (N= 162)	79
Tabel 44: Het bezoeken van studiedagen (N= 174) en het volgen van cursussen (N= 174) volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo.....	79
Tabel 45: Deelname aan netwerken van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 172)	80
Tabel 46: Andere manieren van deskundigheidsbevordering van de scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174).....	80
Tabel 47: Bekijken van digitale beelden bij het basisdocument vo (scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174).....	80
Tabel 48: Digitale beelden bij de observatie van deelnameniveaus volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo die de digitale beelden weleens bekijken(zie ook Tabel 47) (N= 38)	81
Tabel 49: Het gebruik van digitale beelden als didactisch hulpmiddel voor de leerlingen tijdens de lessen volgens vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo die de digitale beelden weleens gebruiken (zie ook Tabel 47) (N= 38).....	81
Tabel 50: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan 'Gym's'cool' om een impuls te geven aan de kwaliteit van het vak bewegen en sport (N= 172)	81
Tabel 51: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan de dvd 'Freerunning in het vo' (N= 172).....	82

Tabel 52: De normverdeling volgens het basisdocument vo, de niveauverdeling in de praktijk voor de activiteiten trapezewaaien (n= 72) en voetbal (n= 55) en voor de sleutel bewegen verbeteren in totaal (N= 127).....	87
Tabel 53: Normverdeling volgens het basisdocument vo en de niveauverdelingen in de praktijk voor hulpverleners (n= 23), arrangementen inrichten (n= 58), scheidsrechters (n= 12) en van de sleutel bewegen regelen in totaal (N= 93)	88
Tabel 54: De normverdeling volgens het basisdocument vo en de niveauverdeling in de praktijk voor vitaal bewegen bij voetbal (N= 55).....	89
Tabel 55: De normverdeling volgens het basisdocument vo en de niveauverdeling in de praktijk voor gerichtheid op leren, omgaan met regels en voor de sleutel bewegen beleven in totaal (N= 116)	90
Tabel 56: Niveauverdeling in de praktijk voor de verschillende aspecten samen per sleutel.....	90
Figuur 1: Schematische weergave van het Nederlandse onderwijssysteem (Wikipedia, 2010). Website: http://nl.wikipedia.org/wiki/Onderwijs.....	23
Figuur 2: Tetraëder vier sleutels voor toegang tot deelname aan bewegen (SLO, 2007a)	33
Figuur 3: Weergave van het begin van de online vragenlijst	42
Figuur 4: Weergave van vraag achttien tot en met 21 van de online vragenlijst	43
Figuur 5: Spreiding van de respons van de scholen steekproef (links) en de scholen bestand basisdocument vo (rechts) over Nederland	46
Figuur 6: De verdeling in stedelijkheidsklassen van de scholen steekproef (links), de scholen bestand basisdocument vo (midden) en de gebruikers van het basisdocument vo (rechts) (N= 172)	47
Figuur 7: Aantal docenten in de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174) (steekproef n= 111, gebruikers basisdocument vo n= 63).....	57
Figuur 8: Aantal keer dat er op de schoollocatie een naschools programma wordt aangeboden voor bewegen en sport (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 62).....	61
Figuur 9: Aantal leerlingen dat per keer deelneemt aan het naschoolse programma voor bewegen en sport (steekproef: n= 108, gebruikers basisdocument vo: n= 60)	62
Figuur 10: Het percentage van de scholen uit de steekproef dat in het bezit is van het basisdocument vo (steekproef: n= 111)	64
Figuur 11: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit (N= 174)	64
Figuur 12: De mening van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo over de visie op het vak bewegen en sport van Stegeman (2005) (N= 172)	65
Figuur 13: De bijdrage van het basisdocument vo aan een kwaliteitsverbetering van het vak, volgens de gebruikers van het basisdocument vo (N= 63)	68
Figuur 14: De gebruikers van het basisdocument vo over het basisdocument vo ten opzichte van het begeleiden van stagiaires (N= 62)	69

1. Inleiding

Dit onderzoek is de afstudeeropdracht die is uitgevoerd voor het afronden van de masterstudie Educational Science & Technology van de Universiteit Twente. De opdrachtgever van deze afstudeeropdracht is SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling. Het onderzoek gaat over het vak bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs, met als doelstelling het formuleren van verbeterpunten voor het vak.

In dit hoofdstuk wordt een inleiding gegeven op de afstudeeropdracht. In paragraaf 1.1 wordt de opdrachtgever van dit onderzoek besproken. In paragraaf 1.2 wordt de aanleiding van het onderzoek beschreven, vervolgens worden in paragraaf 1.3 de hoofdvraag en de bijbehorende deelvragen uiteengezet. In paragraaf 1.4 zal de werkwijze nader worden toegelicht en tot slot zal in paragraaf 1.5 de opbouw van het verslag worden besproken.

1.1 SLO

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van SLO. SLO is het nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling (voorheen Stichting Leerplan Ontwikkeling). Sinds 1975 geeft SLO inhoud aan leren en innoveren in de driehoek beleid, wetenschap en onderwijspraktijk. SLO heeft expertise op het gebied van onderwijsleermiddelen en heeft als belangrijkste taak het ontwikkelen van doelen en inhoud van leren op verschillende niveaus (van landelijk niveau tot op klasniveau). Het doel is om met de ontwikkelde producten en adviezen beleidsmakers, scholen en leraren te ondersteunen bij het maken van inhoudelijke leerplankeuzes en het uitwerken daarvan in aansprekend en succesvol onderwijs (website SLO; www.slo.nl).

Het kantoor van SLO is gevestigd in Enschede en SLO werkt in opdracht van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (Min. van OCW). Bij SLO werken meer dan 200 vakspecialisten, onderwijskundigen, managers en ondersteuners. De belangrijkste taken voor SLO zijn (website SLO, www.slo.nl):

- ontwerp en validering van landelijke leerplankaders (kerndoelen, eindtermen, examenprogramma's, doorlopende leerlijnen)
- ontwikkelen en (in praktijk-pilots) beproeven van exemplarische leerplanconcretisering op school-, vak- en leerniveau (voorbeeldmatige leerplanvarianten, voorbeeld-lesmateriaal).

Daarnaast richt SLO zich ook steeds meer op het ontwikkelen van kennis door het doen van onderzoek en op deskundigheidsbevordering op het gebied van curriculum, door middel van publicaties, scholing en advisering. Het versterken van de inhoudelijke samenhang in het onderwijs is daarbij de cruciale leerplankundige uitdaging voor SLO (website SLO; www.slo.nl). Om deze samenhang te kunnen realiseren werkt SLO veel samen met andere SLOA- instellingen (subsiërende landelijke onderwijsondersteunende activiteiten). Internationaal gezien is er een samenwerkingsverband met zeventien andere Europese onderwijsinstellingen in de vorm van het netwerk CIDREE, wat staat voor Consortium of Institutions for Development and Research in Education in Europe.

SLO is georganiseerd in verschillende sectoren:

- Primair Onderwijs (po)
- (Voortgezet) Speciaal Onderwijs ((v)so)
- Onderbouw Voortgezet onderwijs (onderbouw vo)
- Tweede fase Voortgezet onderwijs (tweede fase vo)
- Beroeps Onderwijs (bo)

Daarnaast zijn er verschillende afdelingen per leergebied of per vak te onderscheiden. Om een samenhang te creëren in de programmering zijn er naast deze ordening programmalijnen gerealiseerd naar curriculumthema's: Curriculum monitoring & -evaluatie, Vakvernieuwing, Doorlopende Leerlijnen, Excelentie, Talentontwikkeling & Maatwerk, Curriculum & Leraren, Leermiddelen en ICT, Samenhang in het Curriculum en Curriculum & Toetsen

Verder zijn er diverse vaksecties: Beroepsgerichte vakken, Bewegingsonderwijs & Sport, Kunst & Cultuur, Mens & Maatschappij, Moderne Vreemde Talen, Natuur en Techniek, Nederlands en Rekenen/Wiskunde.

Dit onderzoek wordt uitgevoerd voor de afdeling onderbouw vo, voor het vak bewegen en sport. In de volgende paragraaf zal het vak bewegen en sport nader toegelicht worden.

1.2 Het vak bewegen en sport

In Nederland is bewegen en sport (of bewegingsonderwijs) een verplicht vak in het basis- en voortgezet onderwijs. Naast de term bewegen en sport worden vaak de termen lichamelijke oefening, lichamelijke opvoeding (LO) en gym genoemd. Deze termen duiden allemaal op hetzelfde vak, maar worden door elkaar gebruikt. Achter de termen zit vaak een ideologische gedachte die het vak kenmerkt. In deze scriptie zullen de termen bewegingsonderwijs en bewegen en sport gebruikt worden om het vak aan te duiden, omdat dit de meest actuele benamingen zijn van het vak en tevens het beste weergeven wat het vak volgens de meest actuele literatuur moet zijn (Bax, 2010; SLO, 2007a; Stegeman, 2009).

In het basisonderwijs worden er vaak twee lessen bewegingsonderwijs per week gegeven, in het voortgezet onderwijs twee of drie lessen per week. Het vak wordt in het basisonderwijs gegeven door een groepsleerkracht of een vakleerkracht bewegingsonderwijs, in het voortgezet onderwijs alleen door vakleerkrachten. Binnen het vak worden verschillende activiteitsgebieden behandeld. Activiteitsgebieden die worden gegeven zijn turnen, atletiek, spel, bewegen op muziek, zelfverdediging en zwemmen. Deze onderdelen vormen vaak de basis voor het curriculum. De activiteitsgebieden zijn voor het voortgezet onderwijs weer onder te verdelen in 22 leerlijnen, voor turnen zijn dat bijvoorbeeld zwaaien, springen en balanceren. Binnen de leerlijnen vallen veel verschillende activiteiten, zo vallen de activiteiten touwzwaaien, ringzwaaien en trapezozwaaien binnen de leerlijn zwaaien (Brouwer et al., 2007).

Waar moet het bewegingsonderwijs toe leiden? Daar zijn verschillende meningen en accenten in te onderscheiden. Zo is het gebruikelijk dat vaksecties bewegen en sport hun eigen vakvisie opstellen en dit vastleggen in een vakwerkplan. Stegeman (2005) heeft echter een breed gedragen omschrijving van de doelstelling van het vak gegeven (Academie voor Lichamelijke Opvoeding- directeurenoverleg (ALODO), 2005; Bax, 2010): "Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur". Bewegingsonderwijs moet niet alleen tot beter leren bewegen leiden, maar ook tot samen leren bewegen en leren over bewegen, op een dusdanige manier dat de leerlingen zelfstandig kunnen deelnemen aan de bewegingscultuur (Timmers, 2007). De formulering van de doelstelling is algemeen en abstract, waardoor het volgens Timmers 'fungeert als een negatief afgrenzingscriterium in de zin van: andere en meer concrete doelen zijn 'goed', als ze maar niet in strijd met het criterium zijn.' (p. 121).

1.3 Aanleiding van het onderzoek

In 2006 zijn er in opdracht van het Ministerie van OCW nieuwe kerndoelen ingevoerd voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De kerndoelen zijn door de overheid ingevoerd om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het onderwijs, door aan te geven wat scholen minimaal aan moeten bieden (SLO, 2007b). Omdat de kerndoelen globaal zijn geformuleerd en door het beleid van de overheid om scholen meer autonomie te geven, krijgen scholen veel beleidsvrijheid om zelf het onderwijs in te richten. De scholen hebben ruimte om inhoudelijke keuzes te maken in hun onderwijsprogramma, gebaseerd op de kerndoelen (Bokdam, Van Velzen, Bal, & Tan, 2010; SLO, 2007a, 2007b). De kerndoelen 53 tot en met 58 zijn voor het bewegingsonderwijs, zie Tabel 1.

Tabel 1: Kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs voor het bewegingsonderwijs (SLO, 2007a)

Kerndoel:	De leerling leert...
53	... zich mede met het oog op buitenschoolse beoefening op praktische wijze te oriënteren op veel verschillende bewegingsactiviteiten uit gevarieerde gebieden als spel, turnen, atletiek, bewegen op muziek, zelfverdediging en actuele ontwikkelingen in de bewegingscultuur, en daarin de eigen mogelijkheden te verkennen.
54	... door middel van uitdagende bewegingssituaties zijn bewegingsrepertoire uit te breiden.
55	... de hoofdbeginselen van de bewegingsactiviteiten op eigen niveau toe te passen.
56	... tijdens bewegingsactiviteiten sportief te zijn, rekening te houden met de mogelijkheden en voorkeuren van anderen en respect en zorg te hebben voor elkaar.
57	... eenvoudige regelende taken te vervullen die het mogelijk maken zelfstandig en samen met andere leerlingen bewegingsactiviteiten te beoefenen.
58	... door deel te nemen aan praktische bewegingsactiviteiten de waarde van het bewegen voor gezondheid en welzijn kennen en ervaren.

Met de formulering van zes globale kerndoelen (zoals blijkt uit Tabel 1) hebben scholen een hoge mate van vrijheid wat betreft de inrichting van het onderwijs. Hierdoor dragen de scholen er een grote verantwoordelijkheid voor; de scholen moeten immers wel kwaliteit leveren (Bax, 2010; SLO, 2007b). Wat de kwaliteit is van het huidige bewegingsonderwijs, is echter niet zo duidelijk omdat er nog maar beperkt onderzoek naar gedaan is. Uit de beschikbare literatuur over dit onderwerp blijkt dat de kwaliteit redelijk is, maar dat er in ieder geval nog veel verbeterd kan worden (Brettschneider & Becker, 2006; Hardman, 2006, 2008; Jenkinson & Benson, 2009; De Knop, Theeboom, Huts, Van Hoecke, & De Martelaer, 2004; De Knop, Theeboom, Huts, De Martelaer, & Cloes, 2005; Stegeman, 2007a, 2007b, 2009; Timmers, 2007). Wel is duidelijk dat het belang van bewegingsonderwijs de laatste jaren steeds hoger wordt geacht (Bax, 2010; Stegeman, Bax, Hoekman, & Slotboom, 2007). Zo schrijven Gallahue en Ozman (1998, in Stegeman 2007a) dat de basale bewegingsvaardigheden die in kwaliteitsvolle programma's worden aangeleerd een fundament vormen voor tal van (latere) sportieve activiteiten. Trudeau en Shepherd (2005) trekken in hun onderzoek de conclusie dat het aannemelijk lijkt dat de kwaliteit van bewegen en sport een vrij grote invloed heeft op de latere houding ten opzichte van lichamelijke activiteit en voor het beweeggedrag op latere leeftijd. Tevens schrijven zij dat het aanbieden van een kwaliteitsvol programma bewegen en sport op school een kosteneffectieve manier is om de jongeren van nu voor te bereiden op een actieve levensstijl later. Stegeman (2007a) stelt daarbij dat er meer onderzoek nodig is om te kunnen bepalen hoe dat programma er uit zou moeten zien om dit doel te kunnen bereiken. Het belang van een kwalitatief goed programma voor bewegen en sport wordt onderschreven.

Om een kwalitatief goed programma te kunnen ontwikkelen, is het belangrijk dat docenten ondersteund worden. In Nederland gaat de sturing voor de meeste vakken vooral uit van onderwijsmethoden die gebaseerd zijn op de kerndoelen (SLO, 2007b). Voor het vak bewegen en sport zijn er, in tegenstelling tot andere vakken, geen methodes ontwikkeld aan de hand waarvan het vak gegeven kan worden (Inspectie van het Onderwijs, 1999). De sturende werking die er voor andere vakken wel is, is er voor het vak bewegen en sport niet. Wel worden ondersteunende boeken gebruikt voor bewegingsonderwijs in de vorm van een opdrachtenboek of theorieboek, maar vaksecties stellen zelf het onderwijsprogramma samen in het vakwerkplan. Hoe de vakwerkplannen tot stand komen en welke bronnen daarvoor geraadpleegd worden is niet bekend.

SLO (2009) heeft een schema ontwikkeld met curriculaire verschijningsvormen, zie Tabel 2. In dit schema zijn de verschillende verschijningsvormen van een curriculum weergegeven; het beoogde curriculum is het curriculum zoals het eigenlijk bedoeld is, het geïmplementeerde curriculum is het curriculum zoals het in de praktijk is uitgevoerd en het gerealiseerde curriculum is het curriculum zoals het uiteindelijk ervaren is en wat ermee bereikt is. In de laatste kolom van dit schema staan documenten die momenteel zijn ontwikkeld voor het vak bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Hierin is duidelijk te zien dat bij het geïmplementeerde en gerealiseerde curriculum nog weinig documenten zijn ontwikkeld. Het huidige onderzoek 'Werken aan kwaliteit bewegen en sport', is in het grijs weergegeven.

Tabel 2: Curriculaire verschijningsvormen voor het vak bewegen en sport (SLO, 2009))

Verschijningsvormen van het curriculum:			Documenten:
Beoogd curriculum	Imaginaire	Opvattingen, wensen, idealen	Kerndoelen en eindtermen Visie van het basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het vo (basisdocument vo)
	Geschreven	Documenten en materialen	Sleutels en leerlijnen van het basisdocument vo
Geïmplementeerd curriculum	Geïnterpreteerd	Oordelen en interpretaties door docenten	Vaksecties LO en de ervaringen van hun leerlingen (deelonderzoek Naar beter bewegingsonderwijs (Stegeman, 2007b) Gym's'cool (docentenvragenlijst) <i>Werken aan kwaliteit Bewegen en sport (veldonderzoek)</i>
	Uitgevoerd	Feitelijke onderwijsproces	
Gerealiseerd curriculum	Ervaren	Ervaringen van leerlingen	Vaksecties LO en de ervaringen van hun leerlingen (deelonderzoek Naar beter bewegingsonderwijs (Stegeman, 2007b) <i>Werken aan kwaliteit Bewegen en sport (case-study)</i>
	Geleerd	Leerresultaten bij leerlingen	

Uit het onderzoek van Van Mossel en Stegeman (2007) is naar voren gekomen dat niet alle kerndoelen voldoende aan bod komen in de lessen bewegingsonderwijs. In het onderzoek van Timmers (2007) komt naar voren dat 70 procent van de leraren uit zijn onderzoek de kerndoelen en eindtermen niet bewust als leidraad hanteert, slechts 15 tot 20 procent laat zich er (soms) bewust door leiden. Uit eerder onderzoek van de Onderwijsinspectie (Inspectie van het Onderwijs, 1999) naar de eerste vijf jaren van de basisvorming, kwam naar voren dat de invoering van de basisvorming een positieve impuls heeft gegeven aan het vak lichamelijke opvoeding (inmiddels wordt het vak bewegen en sport genoemd), maar dat de kerndoelen op dat moment nog niet volledig gedekt werden. 42 procent van de scholen heeft op dat moment de kerndoelen nog niet geheel ingevoerd, 14 procent van de scholen heeft minder dan 80 procent van de kerndoelen ingevoerd. Wel ontwikkelt het vak zich in de goede richting. Acht jaar later is er echter nog steeds geen volledige dekking van de kerndoelen (Timmers), ondanks een reducering van de kerndoelen. Op dit moment is het nog niet duidelijk of en op welke manier vaksecties bewegen en sport ernaar streven om de kerndoelen geheel door te voeren in het onderwijs (SLO, 2007a), of dat er bij de invoering van de kerndoelen hetzelfde probleem ontstaat als bij vele andere initiatieven, namelijk dat de plannen in theorie bestaan maar niet doorgevoerd worden in de praktijk.

Om scholen te ondersteunen bij het realiseren van de kerndoelen voor het vak bewegen en sport, heeft SLO het 'Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs' (Brouwer et al., 2007) ontwikkeld (in deze scriptie zal dit verder aangeduid worden met het 'basisdocument vo'). Hiermee probeert SLO antwoord te geven op de vraag hoe een programma voor bewegen en sport vorm en inhoud zou kunnen krijgen.

In het basisdocument vo worden vier sleutels voor kwaliteit geïntroduceerd, gebaseerd op de kerndoelen. De vier sleutels voor toegang tot deelname aan bewegen zijn:

1. Bewegen verbeteren (sluit aan op de kerndoelen 54 en 55)
2. Bewegen regelen (sluit aan op kerndoel 57)
3. Gezond bewegen (sluit aan op kerndoel 58)
4. Bewegen beleven (sluit aan op de kerndoelen 53 en 56)

Of de gewenste kwaliteit hierdoor ook daadwerkelijk gehaald wordt is echter nog niet duidelijk. In het huidige onderzoek zal onderzocht worden of het basisdocument vo kan helpen bij een kwaliteitsverbetering van het bewegingsonderwijs en hoe docenten bewegen en sport daarbij ondersteund kunnen worden.

1.4 Hoofdvraag en deelvragen

In dit onderzoek staat de volgende hoofdvraag centraal:

Hoe kunnen docenten bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs ondersteund worden in hun werk bij het verbeteren van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs?

Om een goed antwoord te kunnen geven op de hoofdvraag is deze opgesplitst in vier subvragen en soms nog enkele deelvragen.

1. *Hoe ziet het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo er op dit moment uit en welke richting gaat het bewegingsonderwijs op in de toekomst?*
2. *Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt in de vakwereld van het bewegingsonderwijs?*
 - a. *Op welke schaal wordt het basisdocument vo gebruikt op vo- scholen?*
 - b. *Hoe ziet de groep gebruikers van het basisdocument vo eruit?*
 - c. *Op welke manieren en voor welk doel wordt het basisdocument vo in de praktijk gebruikt?*
 - d. *Wat vinden de gebruikers van het basisdocument vo?*
 - e. *In hoeverre ondersteunen de tools, zoals deze nu zijn ontwikkeld door SLO, bij het gebruik van het basisdocument vo?*
3. *Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt op de ALO's?*
 - a. *Op welke schaal wordt het basisdocument vo gebruikt op de ALO's?*
 - b. *Op welke manieren en voor welk doel wordt het basisdocument vo op de ALO's gebruikt?*
 - c. *Wat vinden de ALO's van het basisdocument vo?*
 - d. *In hoeverre ondersteunen de tools, zoals deze nu zijn ontwikkeld door SLO, bij het gebruik van het basisdocument vo?*

4. Worden de vier aspecten van kwaliteit voor bewegingsonderwijs (de vier sleutels) in de praktijk door leerlingen gerealiseerd, uitgaande van de normverdeling zoals geschetst door het basisdocument vo?
 - a. Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'bewegen verbeteren'?
 - b. Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'bewegen regelen'?
 - c. Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'gezond bewegen'?
 - d. Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'bewegen beleven'?
5. Wat kan SLO doen om te helpen bij een verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo?
 - a. Hoe kan het basisdocument vo docenten bewegen en sport helpen bij de verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo?
 - b. Hoe kunnen de tools in de toekomst een betere ondersteuning bieden bij het gebruik van het basisdocument vo?

In Tabel 3 is weergegeven op welke wijze de bovenstaande vragen beantwoord kunnen worden; door middel van een literatuurstudie, een schriftelijke enquête, een case- study en/ of een focusgroep. De verwachting is dat met de genoemde instrumenten de onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden.

Tabel 3: Koppeling onderzoeksvragen- onderzoeksinstrumenten

		Onderzoeksvraag:			
Instrumenten:		1: Situatieschets bewegings- onderwijs	2, 3: Gebruik basisdocument vo	4: Vier sleutels in de praktijk (deelname- niveaus van leerlingen)	5: Kwaliteits- verbetering
Literatuuronderzoek		X			X
Veld- onderzoek	Vragenlijst scholen	X	X		X
	Telefonische interviews docenten ALO's		X		X
Case- study: Observaties Interviews				X X	X

In de volgende paragraaf wordt de werkwijze uiteen gezet en wordt beschreven in welke fase de onderzoeksvragen beantwoord worden en waar dit in het rapport is weergegeven.

1.5 Werkwijze

Het onderzoek start met een literatuurstudie om de situatie van het bewegingsonderwijs goed in kaart te brengen. Het doel van de literatuurstudie is om een antwoord te vinden op de eerste subvraag:

- Hoe ziet het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo er op dit moment uit en welke richting gaat het bewegingsonderwijs op in de toekomst?

De tweede subvraag luidt als volgt:

- Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt in de vakwereld van het bewegingsonderwijs?

Om deze vraag te beantwoorden, zal een verkennende/ exploratieve analyse worden uitgevoerd om de huidige situatie van het bewegingsonderwijs te schetsen en om te analyseren of en op welke wijze het basisdocument vo wordt gebruikt op scholen voor voortgezet onderwijs. Hiervoor wordt een cross- sectionele survey uitgevoerd waarbij een vragenlijst is opgezet en geanalyseerd. De doelgroepen zijn scholen voor voortgezet onderwijs getrokken uit een steekproef en scholen voor voortgezet onderwijs die het basisdocument vo hebben aangeschaft bij de uitgever van het boek. De analyse zal verkennend van aard zijn omdat er nog maar weinig onderzoek gedaan is op dit gebied en er zo toch een beeld kan worden geschetst van de huidige situatie.

De derde subvraag gaat over de situatie op de ALO's:

- *Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt op de ALO's?*

Om antwoord te geven op deze subvraag worden telefonische interviews gehouden met didactiek docenten van de verschillende ALO's. Ook deze analyse zal verkennend van aard zijn omdat er nog niet eerder onderzoek is gedaan naar het gebruik van het basisdocument vo op de ALO's en zo een beeld wordt geschetst van de huidige situatie.

De vierde subvraag gaat in op de vier sleutels in de praktijk:

- *Worden de vier aspecten van kwaliteit voor bewegingsonderwijs (de vier sleutels) in de praktijk door leerlingen gerealiseerd, uitgaande van de normverdeling zoals geschetst door het basisdocument vo?*

Om deze vraag te kunnen beantwoorden zal door middel van een case- study (Yin, 2003) worden onderzocht of de vier sleutels voor kwaliteit in de praktijk aan bod komen. Er zal een multiple case- study worden gedaan, met vier cases. Er is gekozen voor een case- study, om naast de verkennende analyse ook gedetailleerde informatie te achterhalen over het gebruik van het basisdocument vo in de praktijk. Door middel van een case- study kunnen vier echte situaties met elkaar vergeleken worden en kan het onderzoeksgebied verkend worden.

De vijfde en laatste subvraag luidt als volgt:

- *Wat kan SLO doen om te helpen bij een verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo?*

Om antwoord te kunnen geven op deze laatste subvraag worden de uitkomsten van de vragenlijst, de telefonische interviews en de case- study bestudeerd en aan elkaar gekoppeld. Aan de hand van deze uitkomsten wordt onderzocht of de aanpak van het basisdocument vo vaksecties bewegen en sport kan helpen om de kwaliteit van het bewegingsonderwijs te verbeteren, en op welke wijze deze aanpak optimaal ingezet kan worden. Naar aanleiding van de uitkomsten zullen er aanbevelingen geformuleerd worden richting SLO en de vakwereld voor een verbeterde aanpak.

1.6 Relevantie

In het overzicht van SLO (2009) en Van Mossel (2011), zie Tabel 2, is duidelijk te zien dat er bij het geïmplementeerde en gerealiseerde curriculum nog weinig documenten zijn ontwikkeld. Bovendien is er nog weinig onderzoek gedaan naar het vak bewegen en sport. Omdat er vanuit de overheid en de maatschappij steeds meer belang wordt gehecht aan bewegingsonderwijs, is het belangrijk om het bewegingsonderwijs goed in kaart te brengen, om te weten of dit bewegingsonderwijs kwalitatief goed is en wat er op dat gebied nog verbeterd kan worden. Dit onderzoek wil daar een antwoord op geven en daarmee tevens een belangrijke bijdrage leveren aan het totale onderzoek naar het vak bewegen en sport. Er bestaat een vermoeden dat het gebruik van het basisdocument vo een bijdrage kan leveren aan een kwaliteitsverbetering van het bewegingsonderwijs (SLO, 2007a; Stegeman 2007a; 2007b; 2009). Het is belangrijk om te onderzoeken of het basisdocument vo houvast biedt aan docenten en of zij door het gebruik van het basisdocument vo daadwerkelijk betere kwaliteit kunnen leveren, en op welke wijze zij daar nog beter in ondersteund kunnen worden. Door het analyseren van zowel kwantitatieve gegevens uit het veldonderzoek als kwalitatieve gegevens uit de case- study hoopt dit onderzoek een bijdrage te leveren aan een verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs.

1.7 Opbouw van het verslag

In het eerste hoofdstuk is een inleiding gegeven op het onderzoek. Daarin zijn de opdrachtgever voor het onderzoek beschreven en het vak bewegen en sport. Tevens is de aanleiding van het onderzoek uitgelicht en zijn hier de hoofd- en deelvragen beschreven. Ook zijn in het eerste hoofdstuk de werkwijze, relevantie en de opbouw van het verslag aan bod gekomen.

In het tweede hoofdstuk wordt het theoretische kader van het onderzoek uiteengezet aan de hand van het uitgevoerde literatuuronderzoek. De belangrijkste achtergronden worden hier besproken en in relatie tot elkaar geplaatst.

In hoofdstuk drie worden de onderzoeksmethoden uitgelicht; in de eerste paragraaf de methode voor het veldonderzoek, in de tweede paragraaf de methode voor de telefonische interviews en in de derde paragraaf de methode voor de case- study van het onderzoek. In dit hoofdstuk zullen de onderzoeksbenadering, de onderzoeksinstrumenten, de respondenten en de data analyses worden behandeld.

In het vierde hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek van de vragenlijst, de telefonische interviews en de case- study gepresenteerd. In de eerste paragraaf worden de resultaten van de vragenlijst gepresenteerd waarbij de resultaten van de steekproef naast de resultaten van de gebruikers van het basisdocument vo zullen worden gelegd zodat de uitkomsten met elkaar vergeleken kunnen worden en verschillen en overeenkomsten goed zichtbaar worden gemaakt. In de tweede paragraaf worden de resultaten van de telefonische interviews uiteengezet en tot slot in de derde paragraaf de resultaten van de case- study.

In hoofdstuk vijf worden vervolgens conclusies getrokken op basis van de gepresenteerde resultaten. Alle resultaten worden hiervoor naast elkaar gelegd en aan elkaar gekoppeld. Ook de uitkomsten van het literatuurverslag worden hieraan gekoppeld.

Tot slot wordt in hoofdstuk zes een antwoord gegeven op de hoofdvraag, wordt de discussie beschreven en worden aanbevelingen geformuleerd voor verder onderzoek en aanbevelingen voor SLO.

2. Achtergrond

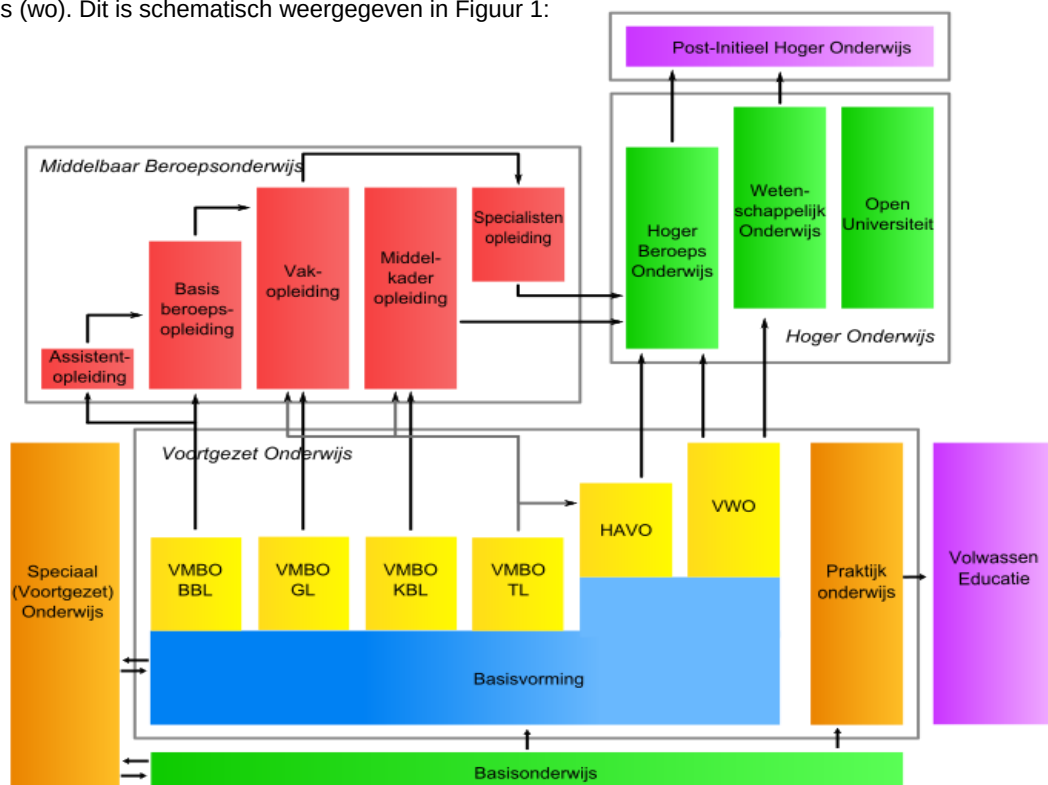
In dit hoofdstuk wordt de eerste fase van dit onderzoek beschreven, een voorbereidend literatuuronderzoek, en wordt een antwoord gegeven op de eerste subvraag:

- *Hoe ziet het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo er op dit moment uit en welke richting gaat het op in de toekomst?*

Om deze vraag te beantwoorden worden gerelateerde onderwerpen beschreven en uitgediept, zoals het Nederlandse onderwijsstelsel, het vak bewegen en sport in Nederland en internationaal, de Koninklijke Vereniging voor Leraren Lichamelijke Opvoeding en het basisdocument vo. In paragraaf 2.1 wordt eerst ingegaan op het Nederlandse onderwijsstelsel, waarna in paragraaf 2.2 het vak bewegingsonderwijs uitgediept wordt. Paragraaf 2.3 bespreekt de docenten bewegen en sport, waarna in paragraaf 2.4 de relatie tussen de overheid en het bewegingsonderwijs aan bod komt. In paragraaf 2.5 wordt ingegaan op de kwaliteit van bewegingsonderwijs, gevolgd door de ontwikkelingen binnen het vak bewegen en sport in paragraaf 2.6. In paragraaf 2.7 wordt tot slot de toekomst van het bewegingsonderwijs beschreven en wordt geconcludeerd wat het voorgaande voor effect heeft op het vak bewegen en sport, de docenten en de ondersteuning voor docenten.

2.1 Het Nederlandse onderwijsstelsel

In Nederland moeten kinderen vanaf vijf jaar naar de basisschool en zijn ze leerplichtig. Vanaf vier jaar mogen kinderen al wel naar school, maar is het nog niet verplicht. De basisschool duurt acht jaar. Afhankelijk van de behaalde resultaten op de basisschool en de wensen van de leerling zelf, stroomt de leerling door naar een bepaalde vorm van voortgezet onderwijs. De eerste twee of drie jaren van het voortgezet onderwijs worden de onderbouw genoemd. In de onderbouw krijgen alle leerlingen ongeveer dezelfde vakken die samen een brede basis vormen. Het niveau waarop zij deze vakken krijgen aangeboden verschilt, de leerlingen kunnen op het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo) of het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo) zitten. Na de onderbouw wordt gekeken op welk niveau de leerling verder gaat. Afhankelijk van het niveau van de leerling kan hij na het voortgezet onderwijs doorstromen naar het middelbaar beroepsonderwijs (mbo), het hoger beroepsonderwijs (hbo) of het wetenschappelijk onderwijs (wo). Dit is schematisch weergegeven in Figuur 1:

Figuur 1: Schematische weergave van het Nederlandse onderwijssysteem (Wikipedia, 2010). Website: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Onderwijs>

2.1.1 Het voortgezet onderwijs

Leerlingen zijn vanaf hun vijfde tot hun zestiende jaar verplicht om naar school te gaan. Van hun vijfde tot hun twaalfde jaar volgen zij onderwijs in het basisonderwijs. Nadat leerlingen acht jaar onderwijs in het basisonderwijs hebben gevolgd, stromen zij door naar het voortgezet onderwijs. Al voordat zij hier naartoe gaan kiezen zij het niveau waar zij in gaan stromen. Vaak gebeurt dit op advies van de basisschool, die het advies deels baseert op de uitslag van de Cito eindtoets, de eindtoets van het centraal instituut voor toetsontwikkeling die in Nederland bij veel scholen in groep acht wordt afgenomen (Inspectie van het Onderwijs, 2007).

De leerlingen stromen in op het praktijkonderwijs, het vmbo, de havo of in het vwo. Het praktijkonderwijs duurt vier jaar en is er voor leerlingen voor wie het vmbo net te moeilijk is. Het vmbo duurt ook vier jaar en heeft vier verschillende richtingen; de basisberoepsgerichte leerweg, de kaderberoepsgerichte leerweg, de gemengde leerweg en de theoretische leerweg. Na het vmbo kunnen leerlingen doorstromen naar het mbo. De havo duurt vijf jaar en bereidt leerlingen voor op het hbo. Het vwo duurt zes jaar en is bedoeld als voorbereiding op het wo. In de bovenbouw van de havo en het vwo kiezen leerlingen een profiel waarin zij zich voor een deel kunnen profileren voor hun vervolgstudie. De profielen die zij kunnen kiezen zijn natuur & techniek, natuur & gezondheid, economie & maatschappij en cultuur & maatschappij (Ministerie van OCW, 2010b). Scholen mogen zelf bepalen welk soort onderwijs zij aanbieden. Zo zijn er scholen die alle soorten onderwijs aanbieden; de brede scholengemeenschappen, maar ook scholen die maar één of enkele soorten onderwijs aanbieden; de categorale scholen of smalle scholengemeenschappen (Ministerie van OCW).

2.1.2 De onderbouw van het voortgezet onderwijs

De eerste twee of drie leerjaren in het voortgezet onderwijs worden de onderbouw van het voortgezet onderwijs genoemd. Het doel van de onderbouw is een brede basis te leggen om nu en later goed te kunnen functioneren in de maatschappij. Leerlingen leren er vaardigheden die ze (later) nodig hebben als burger, persoon en werknemer. Wat de leerlingen moeten leren is vastgelegd in 58 kerndoelen. De kerndoelen zijn verdeeld over zeven onderdelen: Nederlands, Engels, rekenen & wiskunde, mens & natuur, mens & maatschappij, kunst & cultuur, en bewegen & sport (Ministerie van OCW, 2010a). In de onderbouw moet ongeveer twee- derde van de onderwijstijd worden besteed aan de realisatie van de kerndoelen. De scholen mogen zelf bepalen hoe zij dat vormgeven. Wanneer een kerndoel aan bod komt en hoeveel tijd daaraan wordt besteed ligt dus niet vast. De overige tijd moet op de havo en het vwo in ieder geval worden besteed aan twee moderne vreemde talen, naast Engels. Op het vmbo moet er één moderne vreemde taal aangeboden worden. De tijd die overblijft kunnen scholen zelf invullen, het wordt de vrije ruimte genoemd. Deze tijd kunnen scholen bijvoorbeeld besteden aan kunstvakken, lichamelijke opvoeding, godsdienstles, of juist als extra tijd voor de verplichte vakken. De overheid schrijft dus deels voor wat er geleerd moet worden, maar de scholen mogen zelf weten hoe zij dat gaan aanpakken (Ministerie van OCW, 2010b).

De leerlingen die in de onderbouw van het voortgezet onderwijs zitten, zijn ongeveer tussen de twaalf en vijftien jaar oud. Dit is een periode in het leven van de leerlingen waarin er veel verandert; het is de eerste fase van de adolescentie (twaalf tot achttien jaar). Aan het begin van de adolescentie komen zij in de pubertijd, waardoor hun lichaam begint te veranderen. Zij maken dan een groeispurt door, er treden veranderingen op in hun bloedsomloop, luchtwegen en vet- en spierweefsel en de eerste tekenen van de secundaire geslachtskenmerken worden zichtbaar (Kohnstamm, 2002). Door deze grote groei in een relatief korte periode wijzigen de lichaamsverhoudingen voortdurend. Hierdoor bewegen jongeren in deze leeftijd zich vaak alsof “ze zich letterlijk met hun figuur geen raad weten” (Kohnstamm, p. 21). Stegeman en Faber (1998) schrijven hierover dat het “motorisch bewustzijn ongelijkmatig wordt door effecten van de groeispurt” (p. 175). Juist omdat hun lichaam in deze periode zo verandert is bewegingsonderwijs voor deze leerlingen in deze periode erg belangrijk, zodat zij om leren gaan met hun ‘nieuwe lichaam’. Stegeman en Faber stellen dan ook dat er veel aandacht moet zijn voor zogenoemde overgangsvaardigheden; vaardigheden waarbij de eerder geleerde fundamentele motorische vaardigheden toegepast gaan worden in bijvoorbeeld sporten. De overgangsvaardigheden worden juist in de leeftijdsfase van de adolescentie vaak geleerd. In de periode dat de leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs zitten wordt daarmee begonnen. Bax (2010) schrijft over deze leeftijdsperiode het volgende:

De leeftijd van twaalf tot veertien jaar is een turbulente periode, met snelle veranderingen in lichamelijke kenmerken. De leerlingen gaan op zoek naar hun plek en hun nieuwe identiteit. Prestaties in de lessen b&s [bewegen en sport] zijn voor iedereen zichtbaar. Dat maakt leerlingen kwetsbaar. Daarom is het in deze leeftijdsfase belangrijk dat jeugdigen kansen krijgen hun mogelijkheden in een veilige omgeving te verkennen en leren hun zelfvertrouwen op het gebied van hun bewegingsmogelijkheden verder te ontwikkelen en te benutten. (p. 42)

2.2 Bewegingsonderwijs

In Nederland is bewegingsonderwijs een verplicht vak in het basis- en voortgezet onderwijs, zie paragraaf 2.2.1 en 2.2.2. Het vak heeft als doel leerlingen beter te leren bewegen, ze samen te leren bewegen, bewegen leren te regelen, te leren over bewegen en leerlingen plezier in bewegen te laten ervaren (Stegeman & Faber, 1998). Faber (1989) noemt dit ook wel een meervoudige deelnamebekwaamheid. Naast de term bewegen en sport worden vaak de termen lichamelijke oefening, lichamelijke opvoeding, gym en bewegingsonderwijs genoemd. Deze termen duiden allemaal op hetzelfde vak, maar worden door elkaar gebruikt. Achter de termen zit vaak een ideologische gedachte die het vak kenmerkt. Dit wordt verder uitgelicht in paragraaf 2.2.3. In dit literatuurverslag zullen de termen bewegingsonderwijs en bewegen en sport gebruikt worden om het vak aan te duiden, omdat dit de meest actuele benamingen zijn van het vak en tevens het beste weergeven wat het vak volgens de meest actuele literatuur moet zijn (Bax, 2010; SLO, 2007a; Stegeman, 2009).

2.2.1 Bewegingsonderwijs in het basisonderwijs

Vóór 2001 mochten alle groepsleerkrachten automatisch bewegingsonderwijs geven, sinds 2001 mag het vak in het primair onderwijs (of basisonderwijs) alleen nog gegeven worden door een daarvoor bevoegde groepsleerkracht of een vakleerkracht bewegingsonderwijs. Deze maatregel is genomen om de kwaliteit van het bewegingsonderwijs een impuls te geven en houdt in dat Pabo (pedagogische academie voor het basisonderwijs) afgestudeerden alleen bevoegd zijn wanneer zij de leergang bewegingsonderwijs hebben gevolgd. Vanwege een gebrek aan kwaliteit in de lessen bewegingsonderwijs was deze impuls nodig (KVLO, 2007). In een evaluatie is naar voren gekomen dat de kwaliteit ook daadwerkelijk verbeterd is en dat “de beoogde kwaliteitsverbetering wordt gerealiseerd” (Brobbeel, 2008).

Op steeds meer scholen wordt het bewegingsonderwijs door vakleerkrachten gegeven, en ook steeds meer directeurs van scholen zien hier de meerwaarde van in (SGBO, 2007; KVLO, 2007). Volgens onderzoek van het Nederlands Instituut voor Publieke Opinie (1996, in Stegeman & Faber, 1998) geeft bijna 75 procent van de schoolleiders aan dat zij op hun school een vakleerkracht aan willen stellen. Uit het onderzoek van Van Weerden, Van der Schoot en Hemker (2008) is naar voren gekomen dat op 60 procent van de basisscholen één of meerdere lessen door een vakleerkracht worden gegeven, in 1995 was dit 50 procent. Uit het onderzoek van Vriend, Bastiaans en Stam (2005) komt naar voren dat ongeveer één derde van de lessen bewegingsonderwijs in het basisonderwijs door vakleerkrachten wordt gegeven. In het voortgezet onderwijs ligt de situatie anders, zie paragraaf 2.2.2.

2.2.2 Bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs mag het vak alleen door docenten worden gegeven die de lerarenopleiding hebben gevolgd aan een Academie voor Leraar Lichamelijke Opvoeding (ALO). In het voortgezet onderwijs werken vaak meerdere docenten bewegen en sport gezamenlijk op een school, maar dat hoeft niet. Zij vormen samen de vaksectie bewegen en sport. Per school verschilt het aantal lessen dat wordt gegeven, maar ook per klas is er verschil. Vaak krijgt de onderbouw (in dit literatuurverslag worden de eerste drie leerjaren de onderbouw genoemd) twee tot drie lessen per week, in de bovenbouw één tot twee. In het voortgezet onderwijs gold tot 2007, net als voor alle andere vakken, voor het vak bewegingsonderwijs een minimumtijd dat aan het vak besteed moest worden, oftewel een minimum lessentabel. Voor het vmbo kwam dat neer op 400 lessen van 50 minuten, voor de havo 432 lessen van 50 minuten en voor het vwo 480 lessen van 50 minuten. Na 2007 is deze wet veranderd in verband met de grotere autonomie van het onderwijs waarin een voorschrift van het aantal lessen niet meer past. Wel is er in de wet vastgelegd dat er voldoende tijd aan het vak moet worden besteed om de kerndoelen en eindtermen te halen, om te voorkomen dat de hoeveelheid onderwijstijd voor het vak bewegingsonderwijs minder wordt (Zonnenberg, 2006). Ook is er in de wet vastgelegd wat er binnen het bewegingsonderwijs geleerd moet worden. Voor de onderbouw ligt dat vast in de kerndoelen zoals deze geformuleerd zijn door het Ministerie van OCW, voor de bovenbouw geven de eindtermen aan wat er geleerd moet worden. De docenten zijn vrij om te kiezen op welke manier zij dat willen doen. Uit onderzoek naar de werkelijke lestijden in het voortgezet onderwijs komt naar voren dat leerlingen gemiddeld 114 minuten per week bewegingsonderwijs krijgen (Lucassen, Wisse, Smits, Beth, & Van der Werff, 2011), dat is vergelijkbaar met wat uit het onderzoek van Stuij, Wisse, Van Mossel, Lucassen en Van den Dool (2011) is gekomen. Wel is dat iets minder dan in eerdere onderzoeken naar voren is gekomen, wat zou kunnen duiden op een lichte daling van de duur van de lessen bewegen en sport (Lucassen et al.).

2.2.3 Verschillende visies op bewegingsonderwijs

In de vorige alinea is te lezen dat vast staat wat er geleerd moet worden, maar dat het aan de docenten en vaksecties is hoe zij dat invullen. Docenten hebben dan ook verschillende visies op het vak. Die visies bepalen hoe docenten handelen. Ook is eerder al genoemd, in paragraaf 2.2, dat er verschillende benamingen zijn voor het vak en dat er achter deze verschillende benamingen vaak een ideologische gedachte zit die het vak kenmerkt. De benaming van het vak en de vakvisie hangen nauw met elkaar samen (Crum, 1998). In deze paragraaf wordt daar verder op ingegaan.

De kern van de verschillende visies ligt in welk antwoord gegeven wordt op de volgende vier belangrijke vragen (Crum, 1998):

- Hoe wordt het vak gelegitimeerd (waarom is het belangrijk dat het vak onderdeel is van het schoolcurriculum?)
- Welke doelstellingen moeten gerealiseerd worden? (wat is belangrijk voor het vak om na te streven?)
- Op welke manier moeten de doelen gerealiseerd worden? (hoe moeten de lessen worden ingericht om de doelen te halen?)
- Op welke manier worden de lessen geëvalueerd? (is de beoogde kwaliteit ook gerealiseerd en hoe wordt dat gemeten?)

Antwoorden op deze vragen komen voort uit hoe docenten naar de wereld kijken met daarin de mens en de maatschappij en wat zij centraal stellen, hoe zij naar bewegen kijken en hoe zij naar onderwijs kijken. Crum (1998) onderscheidt op basis van deze vragen de volgende vijf concepten:

- Biologisch georiënteerd lichaamsoefeningenconcept. Het vak richt zich op het trainen van het lichaam, het kan gezien worden als fitness. Term: lichamelijke oefening.
- Vormingstheoretisch lichamelijk opvoedingsconcept. Het vak staat in dienst van de algemene individuele ontwikkeling, de pedagogische waarde van het vak voor de algemene ontwikkeling is erg belangrijk. Term: lichamelijke opvoeding.
- Personalistisch bewegingsonderwijsconcept. Het vak moet een bijdrage leveren aan de persoonlijke bewegingsontplooiing. Term: bewegingsonderwijs.
- Conformistisch sportsocialisatieconcept. Het vak moet een bijdrage leveren aan de aanpassing van leerlingen aan de huidige sportcultuur. Term: sportonderwijs of sport.
- Kritisch- constructief bewegingsocialisatieconcept. Het vak moet leerlingen bekwaam maken om deel te kunnen nemen aan de bewegingscultuur nu en later. Term: bewegingsonderwijs.

Bax (2010) stelt dat de laatste drie concepten, deze hebben als gemeenschappelijk kenmerk dat ze het vak bewegen en sport zien als onderwijsgebied, tegenwoordig door de vakwereld worden gezien als leidende concepten. Daar moet bij worden gezegd dat dit mede afhankelijk is van de tijdsgeest; de manier waarop naar onderwijs wordt gekeken wordt daardoor beïnvloed. Maatschappelijke veranderingen hebben invloed op het onderwijs (Leune, 1999). In paragraaf 3.3.2 wordt hier nader op ingegaan en worden scenario's geschetst voor vakconcepten voor de toekomst.

Concluderend kan gezegd worden dat het vak in het basisonderwijs steeds belangrijker wordt gevonden en dat daar ook steeds meer ingezet wordt op kwaliteit. In het voortgezet onderwijs moet erop gelet worden dat er niet gesneden wordt in het aantal uren doordat er geen minimumlessentabel meer is. Daarnaast is het zo dat door de algemene formulering van de kerndoelen wel vast staat wat er geleerd moet worden, maar de manier waarop dat gebeurt aan de docenten over wordt gelaten. Hierdoor is er ruimte voor verschillende visies op bewegingsonderwijs waardoor er verschillen zijn in wat de leerlingen leren. Tegenwoordig is er echter wel consensus in de vakwereld over het vak, in die zin dat het vak gezien wordt als een onderwijsvak waarin kennis en vaardigheden moeten worden opgedaan op het gebied van bewegen en sport.

2.3 Docenten bewegingsonderwijs

In Nederland kun je docent bewegingsonderwijs worden als je de ALO hebt afgerond (zie paragraaf 2.3.1). Deze opleiding kan gevolgd worden na het afronden van minimaal de havo, of een mbo- opleiding op hetzelfde vakgebied zoals bijvoorbeeld het CIOS (het Centraal Instituut Opleiding Sportleiders). Docenten bewegingsonderwijs kunnen werkzaam zijn in het basisonderwijs, waar zij vaak vakleerkracht gym of bewegingsonderwijs worden genoemd, in het voortgezet onderwijs, in het mbo en in het hbo (bijvoorbeeld op een ALO). Volgens de KVLO zijn er in totaal ruim 10.000 docenten bewegingsonderwijs in Nederland (website www.kvlo.nl). In paragraaf 2.3.2 wordt verder ingegaan op het werk van de KVLO.

2.3.1 Academies voor Lichamelijke Opvoeding

In Nederland zijn er zes verschillende opleidingen tot leraar lichamelijke opvoeding, ALO's; in Amsterdam, Den Haag, Groningen, Nijmegen, Tilburg en Zwolle. De opleiding tot docent bewegingsonderwijs is een bachelor opleiding, het valt onder het hbo en duurt vier jaar. Afgestudeerden aan de ALO hebben een eerste graads bevoegdheid en mogen lessen bewegen en sport geven binnen alle typen onderwijs. Van alle ALO's samen studeren er per jaar ongeveer 650 studenten af aan de lerarenopleiding (ALODO, 2005; Bax, 2010). De verschillende ALO's geven dezelfde bevoegdheid, maar leggen andere accenten in de opleiding en werken vanuit verschillende visies. Deze visies werken door in het lesprogramma van de opleiding. Voordat studenten worden toegelaten op een ALO moeten zij een toelatingstest doen. De inhoud hiervan verschilt per ALO, maar is gericht op het laten zien van bepaalde sportieve prestaties. Bij sommige ALO's moet een medische keuring ondergaan worden en/of een motivatiegesprek gevoerd worden met een docent van de opleiding in de toelatingsprocedure (websites ALO's: Amsterdam: www.hva.nl ; Den Haag: www.dehaagsehogeschool.nl ; Groningen: www.hanze.nl ; Nijmegen: www.han.nl ; Tilburg: www.fontys.nl ; Zwolle: www.windesheim.nl).

De inhoud van de opleiding is erg praktijkgericht; er wordt veel aandacht besteed aan de eigen vaardigheid in verschillende sporten, evenals aan methodische en didactische vaardigheden. Daarnaast is er aandacht voor theoretische vakken als pedagogiek, psychologie, anatomie, fysiologie, biomechanica, EHBO (eerste hulp bij ongelukken) en filosofie. Naast het leren op de opleiding wordt er veel tijd besteed aan het leren in de praktijk in de vorm van stages (websites ALO's). Uiteindelijk moeten studenten aan het einde van de opleiding startbekwaam zijn en beschikken over de zeven competenties zoals deze zijn vastgesteld voor leraren in de vorm van bekwaamheidseisen. De zeven competenties zijn interpersoonlijke competentie met leerlingen, met collega's, met de omgeving en met zichzelf (eigen professionele ontwikkeling), pedagogische competentie, vakinhoudelijke- & didactische competentie en organisatorische competentie (Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL), z.d.). Tot slot is het belangrijk om op te merken dat de ALO's belangrijke spelers zijn in het kader van onderwijsvernieuwing en verbetering van de kwaliteit van het vak bewegen en sport; op de ALO's worden nu de docenten van de toekomst immers opgeleid (ALODO, 2005).

2.3.2 Koninklijke Vereniging voor Leraren Lichamelijke Opvoeding

De KVLO is opgericht in 1862 en is sinds die tijd een vakvereniging voor docenten bewegen en sport waarbij alle docenten bewegen en sport zich aan kunnen sluiten. De KVLO brengt docenten bewegen en sport bij elkaar met één of meerdere gemeenschappelijke visies zodat zij samen hun belangen kunnen nastreven. Momenteel telt de KVLO ongeveer 9000 leden, dat is ongeveer 85 procent van alle docenten bewegingsonderwijs, en is actief in alle soorten onderwijs, het basisonderwijs, voortgezet onderwijs, mbo, hbo en speciaal onderwijs. De KVLO biedt haar leden een beroepsaansprakelijkheidsverzekering, sluit CAO's (Collectieve Arbeidsovereenkomst) af, doet dienst als een kenniscentrum en netwerk, heeft politieke invloed, organiseert studiedagen, heeft een eigen vakblad; Lichamelijke Opvoeding, en een beroepsregister en organiseert schoolsporttoernooien (KVLO, 2008; www.kvlo.nl). Binnen de KVLO zijn er 26 regionale afdelingen met een eigen afdelingsbestuur, naast het landelijke verenigingsbestuur. Het kader van de vereniging wordt gevormd door de afdelingsbestuurders (www.kvlo.nl).

Het huidige motto van de KVLO is: 'Voor kwaliteit in bewegen, elke dag.' Het streven naar kwaliteitsverbetering staat centraal bij de verschillende onderdelen van het beleid. Met de toevoeging 'elke dag' laat de KVLO zien dat zij het belang van bewegen en sport erg hoog acht in het schoolleven van alle jongeren in de leeftijd van vier tot achttien jaar. Daarmee sluit zij aan bij het huidige beleid van de overheid op het gebied van sport en bewegen (zie paragraaf 2.4). Het streven naar kwaliteitsverbetering laat zich op verschillende manieren zien binnen de KVLO. Zo is de KVLO recent de campagne '3+2= een vet, fit idee' opgestart, waarmee zij sporten en bewegen wil stimuleren binnen en na schooltijd en daarmee de kwantiteit van bewegen wil verhogen. Daarnaast wil de KVLO docenten bewegen en sport ondersteunen om de kwaliteit van het bewegingsonderwijs te vergroten, dit doet zij bijvoorbeeld met het KWALO project; Kwaliteitstraject Lichamelijke Opvoeding (KVLO, 2009; website KVLO: www.kvlo.nl) en met het opstellen van een beroepsprofiel (KVLO, 2010). Het doel van het KWALO project is vaksecties bewegen en sport op een systematische manier om te leren gaan met kwaliteitszorg. In het beroepsprofiel staat beschreven welke kwaliteitseisen aan docenten bewegingsonderwijs worden gesteld. In het beroepsprofiel is de kwaliteit van docenten zoals deze moet zijn aan de hand van de zeven beroepscompetenties beschreven. De zeven beroepscompetenties zijn door de Stichting Beroepskwaliteit Leraren opgesteld, deze zijn wettelijk vastgelegd en gelden voor alle docenten (Stichting Beroepskwaliteit Leraren, z.d.). In het beroepsprofiel voor de leraar lichamelijke opvoeding worden de zeven competenties beschreven en zijn deze verder uitgewerkt in beroepsopgaven en dilemma's voor docenten bewegingsonderwijs.

Ook heeft de KVLO in het kader van kwaliteitsbevordering een aanvraag gedaan bij SLO om, op basis van de kerndoelen, een document te ontwikkelen dat duidelijkheid moet geven over de identiteit van het vak bewegingsonderwijs in het voortgezet onderwijs, en hoe de na te streven kwaliteit van bewegingsonderwijs kan worden omschreven. Dit document is door SLO ontwikkeld en is in 2007 uitgebracht; het “Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs”. Tot slot organiseert de KVLO verschillende studiedagen voor docenten. De KVLO laat hiermee zien dat zij docenten graag wil ondersteunen om de kwaliteit te verbeteren.

2.4 De overheid en bewegingsonderwijs

In deze paragraaf wordt de rol van de overheid belicht voor het vak bewegen en sport. Eerst wordt ingegaan op het belang dat de overheid hecht aan het vak en waar dat uit blijkt. Vervolgens worden de kerndoelen besproken die de overheid heeft opgesteld voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

2.4.1 Het belang van bewegingsonderwijs

Tegenwoordig wordt vanuit verschillende maatschappelijke organisaties veel waarde gehecht aan bewegingsonderwijs (Bax, 2010; Stegeman et al., 2007). In de jaren '80 en '90 kwam het vak echter nog onder druk te staan, onder andere door vermindering van het aantal lessen in het voortgezet onderwijs, het afschaffen van het verplichte schoolzwemmen in het basisonderwijs en het geheel afschaffen van bewegingsonderwijs in het mbo. Daarbij werd in de jaren '80 en '90 weinig waarde gehecht aan het vak en werd het niet zo belangrijk gevonden door de maatschappij. De vakwereld moest laten zien dat het vak thuis hoort op de school omdat het een leergebied is en dat het tot de kern van het curriculum van de school behoort (Bax, 2010; Hardman & Marshall, 2000). In 1986 komt de Commissie ‘Sport en lichamelijke opvoeding’ met een aantal beleidsaanbevelingen, maar deze worden “...in respectievelijk Zoetermeer en Den Haag in een diepe la gedeponneerd, vanwege ‘geen geld.’” (Stegeman, 2010, p. 48). Inmiddels is dat beeld veranderd en krijgt het bewegingsonderwijs de laatste jaren juist weer een steeds belangrijkere plaats bij de overheid. Naar aanleiding van het succesvolle Europese jaar van opvoeding door sport (EYES) in 2004 besluit het kabinet de samenwerking tussen school en sport te intensiveren en ontstaat de ‘Alliantie School en Sport samen sterker’ (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), 2005). Ook wordt in 2005 in de nota sport het volgende geschreven: “Een opwaardering van het sport- en beweegaanbod voor de jeugd in en rondom de school is noodzakelijk” (Ministerie van VWS, 2005, p. 38). In 2009 wordt bijvoorbeeld het ‘Platform Sport, Bewegen en Onderwijs’ opgericht waarbinnen een samenwerking wordt gerealiseerd tussen een groot aantal organisaties op het gebied van sport, bewegen en onderwijs. De ministeries van OCW en VWS hebben hiervoor subsidies verleend en in een beleidskader doelstellingen geformuleerd, met als belangrijkste doel dat 50 procent van de jeugd van vier tot en met zeventien jaar in 2012 de beweegnorm haalt (Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009, 2010; Ministerie van VWS, 2008).

Naast al de genoemde initiatieven probeert de overheid ook een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs door de invoering van zes kerndoelen voor het vak in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. De kerndoelen zijn specifiek voor de onderbouw en geven aan wat er in deze periode (minimaal) geleerd moet worden. De kerndoelen sluiten aan bij de doelstellingen van de onderbouw;

... alle jeugdige leden van de samenleving, in gelijke mate, die kennis en vaardigheden bij te brengen, die noodzakelijk zijn om deel te kunnen nemen/ een bijdrage te kunnen leveren aan de moderne samenleving. Het betreft daarbij niet alleen de voorbereiding op het arbeidsleven, maar ook op de cultuur, de politiek, de vrije tijd, enzovoort. (Faber, 1989, p. 69)

Scholen mogen zelf bepalen hoe zij invulling geven aan de kerndoelen, de overheid heeft alleen globaal vastgelegd wat er geleerd moet worden. Scholen en in het bijzonder bewegingsonderwijs spelen een belangrijke rol om de eerder genoemde doelstellingen te bereiken. Zo streefde de overheid ernaar om in 2010 op 90 procent van de scholen een dagelijks sport- en beweegaanbod te realiseren. Of dit plan voldoende draagvlak heeft bij scholen valt te betwijfelen; in onderzoek hiernaar komt naar voren dat ongeveer 56 procent van de schoolleiders hier volledig achter staat en ongeveer 30 procent gedeeltelijk, hoewel slechts achttien procent ook daadwerkelijk plannen heeft gemaakt om dit te realiseren. 70 procent twijfelt hier nog over (Sardes, 2007). Op dit moment is het ook niet duidelijk of en op welke manier vaksecties bewegen en sport de kerndoelen nastreven (SLO, 2007a). Bovendien hebben de kerndoelen door de globale formulering geen sterk sturende werking en is er vanuit zowel de overheid (Onderwijsinspectie) als de directie van scholen weinig toezicht op het vak (Stegeman & Faber, 1998; Timmers, 2007). Stegeman (2010) suggereert eveneens dat alle initiatieven om de kwaliteit van bewegen

en sport te verbeteren nog niet veel hebben opgeleverd en dat het onderwerp vooral leeft bij beleidsmakers en niet in de praktijk. Rijpstra (2010) vat dit in zijn betoog als volgt samen: "... dat in politiek Nederland het belang van ons vak vaak met de mond beleden wordt, maar slechts zelden in daden wordt omgezet. En dat is niet alleen de laatste tijd." (p. 42).

2.4.2 Kerndoelen en eindtermen

Het Ministerie van OCW heeft in 2006 voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs 58 nieuwe kerndoelen vastgesteld waar het onderwijs minimaal aan moet voldoen. Deze kerndoelen zijn verdeeld over zeven domeinen; Nederlands, Engels, rekenen & wiskunde, mens & natuur, mens & maatschappij, kunst & cultuur en bewegen & sport. De overheid heeft de kerndoelen ingevoerd om een bijdrage te leveren aan de kwaliteit van het onderwijs, door aan te geven wat scholen minimaal moeten aanbieden. De kerndoelen geven in hoofdlijnen het onderwijsaanbod weer. Omdat de kerndoelen globaal zijn geformuleerd en door het beleid van de overheid om scholen meer autonomie te geven, krijgen scholen veel beleidsvrijheid om zelf het onderwijs in te richten. De scholen hebben ruimte om inhoudelijke keuzes te maken in hun onderwijsprogramma, gebaseerd op de kerndoelen (Bokdam et al., 2010; SLO, 2007a, 2007b). Voor bewegen en sport zijn er zes kerndoelen opgesteld (zie Tabel 1 op pagina 6). De kerndoelen hebben drie belangrijke functies: ze moeten ervoor zorgen dat er doorlopende leerlijnen zijn vanuit het basisonderwijs tot en met de bovenbouw van het voortgezet onderwijs, dat alle leerlingen zich breed oriënteren en ze dienen als referentiekader voor scholen om verantwoording af te leggen (SLO, 2007b). Belangrijk is dat de kerndoelen streefdoelen zijn en geen eisen aan de leerlingen; dat wat beschreven staat in de kerndoelen moet in ieder geval aangeboden worden als leerstof. Eindtermen hebben een zelfde functie, maar geven weer wat leerlingen aan het einde van het voortgezet onderwijs zouden moeten kunnen, of in ieder geval aangeboden moeten hebben gekregen.

Op het moment dat leerlingen op het voortgezet onderwijs binnenkomen, hebben zij normaal gesproken acht jaar bewegingsonderwijs gehad op het basisonderwijs. De niveauverschillen zijn echter groot tussen de leerlingen als zij op het voortgezet onderwijs binnenkomen, mede door het verschillende niveau waarop zij les hebben gekregen op het basisonderwijs (Timmers, 2007). Daarnaast zijn de leerlingen in verschillende klassen verdeeld naar cognitief niveau en niet naar motorisch niveau, waardoor leerlingen qua motorisch niveau erg verschillen.

Hieruit kan worden opgemaakt dat de overheid het belang van het vak bewegen en sport tegenwoordig inziet, nadat dit in de jaren '80 en '90 juist niet belangrijk werd gevonden. De vele projecten en bijbehorende subsidies voor het vak laten dit belang zien, evenals de vernieuwing van de kerndoelen. Of al deze initiatieven ook een verbetering van de kwaliteit hebben opgeleverd, is echter nog niet zo duidelijk. Op papier ziet alles er goed uit, maar of deze plannen in de praktijk uit worden gevoerd is onduidelijk.

2.5 Kwaliteit van bewegingsonderwijs

Kwaliteit is een woord waar veel betekenissen aan kunnen worden gegeven. Het is dan ook niet zo maar te meten. In paragraaf 2.5.1. wordt geschetst wat onder kwaliteit wordt verstaan en welke aspecten deze kwaliteit heeft. In paragraaf 2.5.2 wordt de huidige kwaliteit van het vak bewegen en sport aan de hand van deze aspecten belicht. Vervolgens wordt in paragraaf 2.5.3 ingegaan op verbeteringen van kwaliteit. Paragraaf 2.5.4 beschrijft tot slot het basisdocument vo. Dit is een vakinhoudelijk referentiekader van de gewenste kwaliteit van het vak bewegen en sport voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs.

2.5.1 Wat is kwaliteit?

Kwaliteitszorg is de laatste jaren steeds belangrijker geworden voor scholen en wordt gezien als een belangrijk instrument om de kwaliteit te waarborgen doordat er op deze manier systematisch, intentioneel en planmatig gewerkt wordt aan kwaliteit (Stegeman & De Knop, 2007). Maar over wat kwaliteit is, verschilt men van mening. Stegeman et al. (2007) sluiten in hun onderzoek aan bij wat Van Petegem (2001) hierover stelt: iedereen wil kwaliteit nastreven, maar wat er dan precies nagestreefd moet worden is niet eenduidig. Kwaliteit is een begrip dat subjectief, evolutief, contextgevoelig en manipulatief is. Het is subjectief omdat mensen uiteenlopende meningen kunnen hebben over onderwijs en kwaliteit. Het is evolutief omdat de tijdsgeest invloed heeft op wat men op een bepaald moment vindt over kwaliteit; de maatschappij en wat daarin speelt heeft daar bijvoorbeeld invloed op. Het is contextgevoelig omdat het niet overal voor hetzelfde staat. Op een andere plek kunnen andere aspecten belangrijk zijn. Het is tot slot manipulatief omdat verschillende mensen met verschillende belangen invloed hebben op de besluitvorming waardoor discussies over dit onderwerp waarde geladen zijn (Van Petegem). Of zoals Leune (1999) stelt, "Onderwijsbeleid wordt onder druk van maatschappelijke belangen

gevoerd.” Verder gaan Stegeman et al. uit van wat Van Bottenburg, Van 't Hof en Oldeboom (1997, in Stegeman, 2007b) stellen over kwaliteit; dat het een multidimensioneel begrip is. Niet alleen productkwaliteit is belangrijk, maar ook proceskwaliteit, gebruikerskwaliteit (voldoet het product aan de verwachtingen van de gebruiker?) en maatschappelijke kwaliteit (sluiten het product en het proces aan op de verwachtingen van de maatschappij?) zijn belangrijk en vormen samen de ‘totale kwaliteit’. Ook Bax (2010) sluit zich in haar onderzoek aan bij deze omschrijving van kwaliteit en eerder gebruikten De Knop et al. (2004) ook deze omschrijving in hun onderzoek naar kwaliteit van het vak. Vertaald naar wat kwaliteit van bewegingsonderwijs is schrijven Stegeman, Bax, Hoekman en Slotboom (2007) het volgende:

Onze stelling is dat de lichamelijke opvoeding van goede kwaliteit is als het beantwoordt aan de wensen en verwachtingen van de leerlingen (gebruikerskwaliteit), de verwachtingen van de maatschappij (maatschappelijke kwaliteit) en als het op een efficiënte en effectieve wijze (proceskwaliteit) voldoet aan de door experts neergelegde criteria, in dit geval de geldende kerndoelen en eindtermen (productkwaliteit). (p. 25)

Deze aspecten van kwaliteit zijn specifiek en meetbaar waardoor zij bruikbaar zijn voor onderzoek naar de kwaliteit van het vak bewegen en sport. In paragraaf 2.5.2 wordt uiteengezet op welke wijze deze aspecten geconcretiseerd zijn door Stegeman (2007b) en wat zijn bevindingen zijn over de huidige kwaliteit van het vak bewegen en sport in Nederland.

2.5.2 Wat is er al bekend over de kwaliteit van bewegen en sport in Nederland?

Er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar de kwaliteit van bewegingsonderwijs. Hierdoor zijn er slechts aanwijzingen te vinden dat de kwaliteit redelijk lijkt, maar dat er toch vooral ook nog veel te verbeteren valt (Brettschneider & Becker, 2006; Hardman, 2006, 2008; Jenkinson & Benson, 2009; De Knop et al., 2004; De Knop et al., 2005; Stegeman, 2009; Timmers, 2007). Zo geeft 88 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs aan dat zij tevreden zijn over de kwaliteit van de beweeg- en sportactiviteiten als het gaat over het aanbod binnen schooltijd. Buiten schooltijd is dat 65 procent. Het lijkt erop dat de kwaliteit iets beter is geworden als deze gegevens worden vergeleken met eerdere onderzoeken (Lucassen et al., 2011). Verder heeft Stegeman (2007b) een groot onderzoek uitgevoerd waarbij hij onder andere de vier genoemde aspecten van kwaliteit van bewegingsonderwijs in de praktijk heeft onderzocht; gebruikerskwaliteit, maatschappelijke kwaliteit, proceskwaliteit en productkwaliteit. In de volgende paragrafen worden deze aspecten van kwaliteit nader beschreven en wordt uiteengezet wat de huidige kwaliteit van het bewegingsonderwijs is.

2.5.2.1 Gebruikerskwaliteit

Over de gebruikerskwaliteit van bewegingsonderwijs, of de kerndoelen en eindtermen en het daarop gebaseerde onderwijsaanbod aansluiten bij wat de leerlingen belangrijk vinden, stelt Stegeman (2007b) dat de leerlingen het vak in ieder geval belangrijk vinden, wat ook in het onderzoek van Bax (2010) naar voren is gekomen. De leerlingen vinden echter niet alle kerndoelen even belangrijk, leren over bewegen en bewegen regelen vinden zij minder relevant. Stegeman concludeert dat de gebruikerskwaliteit niet optimaal is en dat overwogen moet worden om activiteiten die leerlingen minder belangrijk vinden minder aan bod te laten komen, maar dat deze meningen niet blind over moeten worden genomen omdat leerlingen het belang wellicht nog niet goed inzien.

2.5.2.2 Maatschappelijke kwaliteit

Over de maatschappelijke kwaliteit van bewegingsonderwijs, of de kerndoelen aansluiten bij wat de samenleving belangrijk vindt, stelt Stegeman (2007b) eveneens dat de samenleving het vak in ieder geval belangrijk vindt. Deze conclusie trekt Bax (2010) ook in haar onderzoek, al stelt zij wel dat de maatschappij het vak vooral belangrijk vindt ‘... om allerlei ‘hogere doelen’ na te streven’ (p. 180) in plaats van om de kerndoelen na te streven. Stegeman concludeert dat meer dan twee derde van de respondenten vindt dat het vak bewegen en sport de leerlingen ‘... niet stimuleert tot sport en bewegen buiten de school.’ (p. 92). Hiermee stelt hij dat de maatschappelijke kwaliteit van bewegen en sport te wensen over laat. Ook Bax is van mening dat de vakwereld meer open zou kunnen staan voor wat de samenleving ziet als taak voor bewegen en sport op school.

2.5.2.3 Proceskwaliteit

De proceskwaliteit gaat over de aansluiting van de kwaliteit van leraren, vaksecties, het schoolaanbod en de accommodatie van het vak bewegen en sport bij de kerndoelen en eindtermen. Stegeman (2007b) gaat er daarbij vanuit dat docenten kwalitatief goed werk leveren wanneer zij '1) voldoening hebben in hun werk, 2) zich kunnen vinden in de geldende kerndoelen en eindtermen, 3) er in hun onderwijs bij aansluiten en 4) ervoor zorgdragen dat de daartoe vereiste eigen deskundigheid op peil is en blijft.' (p. 93). Stegeman stelt over deze punten dat docenten over het algemeen met voldoening werken. Niet alle kerndoelen worden echter even belangrijk gevonden door de docenten en de activiteiten die aansluiten bij die kerndoelen worden dan ook minder dan gewenst aangeboden. 70 procent van de leraren geeft aan zich niet bewust door de kerndoelen te laten leiden, slechts vijftien tot twintig procent van de docenten doet dat wel. Bovendien stelt een deel van de docenten dat zij de kerndoelen niet kunnen realiseren omdat zij zich op bepaalde gebieden niet bekwaam genoeg vinden. Concluderend kan gezegd worden dat er geen brede dekking is van de kerndoelen in het voortgezet onderwijs. Volgens Bax (2010) is de vakwereld echter wel positiever over de realisatie van de kerndoelen dan de samenleving. Hoewel een deel van de docenten stelt dat zij zich niet deskundig genoeg vinden op bepaalde gebieden, heeft bij veel docenten deskundigheidsbevordering geen prioriteit, zo stelt Stegeman. Slechts bij twintig procent van de docenten heeft dat wel prioriteit. Nog geen 40 procent van de docenten vult de voorgeschreven tijd van tien procent van de werkzaamheden met deskundigheidsbevordering, ongeveer 50 procent vult het deels.

Ten aanzien van de vaksectie wordt ervan uitgegaan dat deze kwalitatief goed werkt wanneer er 1) binnen de vaksectie hetzelfde wordt gedacht over essentiële zaken, 2) regelmatig overleg is over essentiële onderwerpen en 3) wordt gewerkt volgens een gezamenlijk vastgelegd werkplan (Stegeman, 2007b). Zowel Stegeman et al. (2007) als Timmers (2007) concluderen dat de docenten in het voortgezet onderwijs over het algemeen genomen dezelfde meningen ten aanzien van het vak delen. Uit het onderzoek van Van Mossel en Stegeman (2007) is naar voren gekomen dat 50 procent van de vaksecties uit het onderzoek per maand twee uren vergadert, 10 procent nooit vergadert, 10 procent vijf á zes uur vergadert en de overige 30 procent weinig vaste vergadertijd heeft. Tijdens vergaderingen worden vooral praktische zaken besproken. Achterliggende gedachten over het onderwijs, samenwerking met andere vakken, leerresultaten en activiteiten voor zorgleerlingen worden minder vaak besproken. Slechts twintig procent van de vaksecties lijkt (deels) een professioneel werkend team te zijn. Daarnaast zien Stegeman et al., Van Mossel en Stegeman (2007) en Timmers (2007) allemaal dat de meeste vaksecties een vakwerkplan hebben en dit ook gebruiken. Volgens Van Mossel en Stegeman gaat het om 75 procent van de vaksecties die een vakwerkplan hebben.

Stegeman (2007b) gaat ervan uit dat het schoolaanbod kwalitatief goed is als er 1) activiteiten aangeboden worden die afgeleid zijn van de kerndoelen, 2) naast de lessen een ruim aanbod is van sport- en beweegactiviteiten en 3) voor de zorgleerlingen op bewegingsvlak extra aanbod is. Stegeman stelt dat de leerlingen niet alle kerndoelen genoeg hebben geleerd en dat dat gezien kan worden als dat zij dit niet voldoende aangeboden hebben gekregen. De docenten geven immers ook aan dat zij de genoemde activiteiten die passen bij die kerndoelen niet voldoende aan hebben geboden. De aspecten van de kerndoelen/ activiteiten die achter blijven zijn bijvoorbeeld verdedigingssporten, bewegen op muziek, balanceren, verschillende rollen en taken uitvoeren bij een spel, bewegingen analyseren en hygiënische regels toepassen voor en na het sporten. Dit zijn aspecten afkomstig vanuit alle kerndoelen, er is dus, zoals al eerder gezegd is, geen brede dekking van de kerndoelen. Bovendien geeft 70 procent van de docenten aan dat zij zich niet bewust laten leiden door de kerndoelen. Daarnaast stelt Stegeman dat er buiten de lessen om op veel scholen nog geen aanbod is voor sport en bewegen. Wanneer dat er wel is, wordt maar een klein deel van de leerlingen bereikt en dat zijn meestal niet de leerlingen die moeite hebben met bewegen en sport maar de al sportieve leerlingen (Van Mossel & Stegeman, 2007). Wel organiseren bijna alle scholen een sportdag (Stegeman, 2007b; Timmers, 2007).

Tot slot is de aansluiting van de kwaliteit van de accommodatie op de kerndoelen en eindtermen van invloed op de proceskwaliteit volgens Stegeman (2007b). Hij stelt dat de kwaliteit van de accommodaties op veel scholen te wensen over laat. Uit onderzoek van Lucassen et al. (2011) blijkt dat op 35 procent van de scholen voor voortgezet onderwijs er 'soms beweeg- en sportactiviteiten onder schooltijd (o.a. les lichamelijke opvoeding) uitvallen vanwege het ontbreken van een geschikte accommodatie. Blijkbaar is voor scholen het accommodatietekort een redelijk groot probleem voor het realiseren van het volledige beweeg- en sportaanbod binnen schooltijd.' (p. 76). Dit is ook te zien in het onderzoek van Stuij et al. (2011):

De kwaliteit van de lessen lichamelijke opvoeding heeft in sommige gevallen te lijden onder minder goede randvoorwaarden. Er is voor grofweg een derde van de scholen een gebrek aan accommodaties en materialen van voldoende kwaliteit om goede lessen lichamelijke opvoeding te geven. (p. 72)

2.5.2.4 Productkwaliteit

Over de productkwaliteit stelt Stegeman (2007b) dat de mate waarin de kerndoelen en eindtermen en het daarop afgestemde onderwijsaanbod worden gerealiseerd en in hoeverre de leerlingen door het vak bewegen en sport ook buiten school om meer zijn gaan bewegen of sporten bepalend zijn. Zoals in deze paragraaf al eerder is vermeld, is er in het onderzoek van Stegeman naar voren gekomen dat er geen brede dekking is van de kerndoelen. Vooral op de punten bewegen regelen en leren over bewegen zijn er tekortkomingen. Wel zegt een kwart van de leerlingen uit het onderzoek dat zij door het vak bewegen en sport meer aan sport zijn gaan doen buiten school om. Veel van de kinderen deden ook al vrij veel aan sport, waardoor dit een positief resultaat mag worden genoemd.

Concluderend kan gezegd worden dat de kwaliteit redelijk is, maar dat er ook nog veel verbeterpunten zijn. Vooral de realisatie van de kerndoelen is daarbij een belangrijk verbeterpunt. De onderwijsprogramma's kunnen beter afgestemd worden op de kerndoelen, maar ook zal er een verbetering moeten komen van de accommodaties om realisatie van de kerndoelen mogelijk te maken. Ook moet een overweging worden gemaakt om wat meer naar meningen van de leerlingen en de samenleving te luisteren en het programma wat meer af te stemmen op hun wensen en verwachtingen, echter wel zonder de eigen ideeën van de vakprofessionals teniet te doen. Een ander aandachtspunt is de deskundigheid van de docenten; er kan meer prioriteit worden gegeven aan deskundigheidsbevordering.

2.5.3 Het basisdocument vo

Het basisdocument vo is een vakinhoudelijk referentiekader van de gewenste kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het is geschreven als concretisering van de kerndoelen zoals die geformuleerd zijn door het Ministerie van OCW, zie Tabel 1. De KVLO heeft hiertoe een veldaanvraag gedaan bij SLO. Op basis van ontwerponderzoek (curriculum design research) (McKenney, Nieveen, & Van den Akker, 2006) is het boek ontwikkeld in een cyclisch proces van de volgende drie fasen: analyse, ontwerp en evaluatie. De ontwikkelgroep die dit heeft uitgevoerd bestaat uit medewerkers van SLO en de KVLO. Tijdens het hele proces is er een stuurgroep en een resonansgroep bestaande uit docentopleiders, vak experts en docenten uit het werkveld betrokken geweest bij de totstandkoming van het basisdocument vo (Van Mossel, 2011). Eerder al is het 'Basisdocument bewegingsonderwijs voor het basisonderwijs' uitgebracht (Van Berkel et al., 2004).

De bedoeling van het document is dat er een hernieuwde discussie ontstaat over de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs, en dat het een stimulans is voor vaksecties om het programma voor bewegingsonderwijs te actualiseren (Brouwer et al., 2007). In de recente literatuur wordt al meerdere malen uitgegaan van het basisdocument vo als referentiekader van de gewenste kwaliteit voor bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (SLO, 2007a; Stegeman 2007b, 2009).

Het basisdocument vo is opgebouwd uit 7 hoofdstukken;

- een inleiding,	}	<i>deel A: deze hoofdstukken vormen samen de verantwoording</i>
- het vak concept,		
- een toelichting,	}	<i>deel B: deze hoofdstukken beschrijven samen de leer- en ontwikkellijnen met kernactiviteiten en deelnameniveaus</i>
- bewegen verbeteren,		
- bewegen regelen,		
- gezond bewegen, en		
- bewegen beleven.		

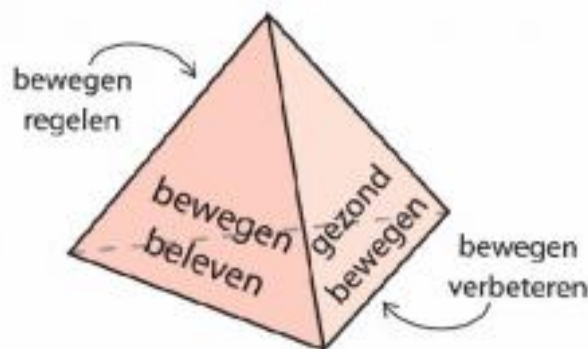
Kernactiviteiten zijn hierin activiteiten die leerlingen aan het eind van de oriëntatieperiode (eerste klas) en uitbouwperiode (derde klas) gemiddeld genomen moeten kunnen halen. Deelname kan op verschillende niveaus zijn; zorg, basis, vervolg of gevorderd. Niveau zorg houdt in dat het niveau niet voldoende is, niveau basis is voldoende, vervolg kan gezien worden als ruim voldoende en niveau gevorderd als goed. Deze verschillende niveaus van deelnemen worden beschreven voor verschillende (kern) activiteiten. Deze beschrijvingen zijn bedoeld als meet- en vergelijkingsactiviteiten om aan te geven welk niveau haalbaar zou moeten zijn. Kernactiviteiten zijn activiteiten waarin het bewegingsprobleem duidelijk naar voren komt voor een bepaalde leerlijn. Een leerlijn is "een opeenvolging van verwante bewegingssituaties waarin een bepaalde bewegings- (of andere) thematiek centraal staat" (Brouwer et al., 2007, blz. 34). De leer- en ontwikkellijnen zijn weer geordend in vier groepen; 'bewegen verbeteren', 'bewegen regelen', 'gezond bewegen' en 'bewegen beleven' (Brouwer et al.). Aan de basis van het basisdocument vo ligt een bepaalde visie op bewegingsonderwijs, die tot uiting komt in de geformuleerde doelstelling voor bewegingsonderwijs: "Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen

bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur" (Brouwer et al., 2007, blz. 26).

Het boek gaat uit van vier sleutels voor toegang tot deelname aan bewegen. Deze vier sleutels zijn de vier kwaliteitsaspecten waarmee naar de kwaliteit van het programma, naar het handelen van de leerlingen en naar de accenten in docentgedrag kan worden gekeken. De sleutels refereren naar de kerndoelen (Brouwer et al., 2007) en zijn hieronder weergegeven:

1. Bewegen verbeteren (kerndoelen 54 en 55)
2. Bewegen regelen (kerndoel 57)
3. Gezond bewegen (kerndoel 58)
4. Bewegen beleven (kerndoelen 53 en 56)

In Figuur 2 zijn de vier sleutels weergegeven in een tetraëder.

Figuur 2: Tetraëder vier sleutels voor toegang tot deelname aan bewegen (SLO, 2007a)

Onder deze vier sleutels zijn verschillende activiteiten beschreven, waarbij voor elke activiteit vier deelnameniveaus zijn uitgewerkt; het basisdocument vo gaat uit van een ordening in niveaus. Met deze ordening kunnen docenten verschillende doelen hebben:

- Prestaties van de leerlingen meten of observeren (kijken)
- Prestaties van de leerlingen waarderen (beoordelen)
- Over de prestaties van de leerlingen rapporteren (cijfers geven)

Daarnaast kan het basisdocument vo op verschillende manieren gebruikt worden:

- Het is in het bezit en er wordt weleens wat in gelezen
- De kernactiviteiten worden overgenomen
- Het wordt als leidraad gebruikt voor het onderwijs

Zoals al eerder is genoemd, is het belangrijk om docenten te ondersteunen bij de implementatie van een verandering in het onderwijs om de verandering succesvol te laten verlopen. Om deze reden heeft SLO verschillende tools ontwikkeld om docenten te ondersteunen bij de implementatie van het basisdocument vo:

- "Gym's'cool", een kwaliteitsmeting in de vorm van een web- enquête. Leerlingen en docenten kunnen deze enquête invullen waarna de school een schoolrapportage ontvangt. Hierin staan resultaten over sportdeelname, opvattingen over bewegen en sport en behoeftes aan schoolsport van de leerlingen. Bovendien geeft de schoolrapportage zicht op wat de leerlingen vinden van de gerealiseerde kwaliteit van de lessen bewegingsonderwijs.
- "Kompas", een planningstool voor docenten waarmee zij ondersteund worden bij het plannen van de activiteiten over de leerjaren heen, met als doel om doorlopende leerlijnen te realiseren en er zorg voor te dragen dat alle activiteiten aan bod komen.
- Een introductie dvd met drie menu's: 1. Samenvatting, 2. Vier sleutels voor kwaliteit en 3. Het basisdocument in de praktijk. Bij de vier sleutels wordt uitgelegd en duidelijk gemaakt wat er wordt bedoeld met de vier sleutels aan de hand van concrete filmpjes.
- Een leerlingvolgsysteem voor op de computer, waarmee de vorderingen van de leerlingen bijgehouden kunnen worden (dit is nog in ontwikkeling).
- De ontwikkeling van actuele activiteiten als aanvulling op het basisdocument. Op dit moment is een leerlijn freerunning ontwikkeld als nieuwe zevende activiteit.
- Digitale beelden van activiteiten van elke leerlijn op alle vier de niveaus, om naast een beschrijving van niveaus in woorden de niveauverschillen te kunnen laten zien.

Het is echter nog niet duidelijk of al deze tools in de praktijk ook daadwerkelijk gebruikt worden door docenten en of de tools de juiste ondersteuning bieden voor docenten. Op welke manieren vaksecties het basisdocument vo gebruiken is ook nog niet bekend, of de gewenste kwaliteit door het gebruik van het basisdocument vo daadwerkelijk gehaald wordt is bovendien ook nog niet duidelijk. Daarom is het belangrijk dat onderzocht wordt of het basisdocument vo kan helpen bij een kwaliteitsverbetering van het bewegingsonderwijs en hoe docenten bewegen en sport daarbij ondersteund kunnen worden.

Concluderend kan gezegd worden dat vooraanstaande onderzoekers op het gebied van bewegingsonderwijs (Stegeman, Bax en de Knop), allemaal uitgaan van verschillende aspecten van kwaliteit die samen de totale kwaliteit vormen van bewegingsonderwijs. Deze aspecten zijn gebruikerskwaliteit, maatschappelijke kwaliteit, proceskwaliteit en productkwaliteit. De kwaliteit van het vak bewegen en sport, gemeten aan de hand van deze aspecten, kan op verschillende punten verbeterd worden, vooral de realisatie van de kerndoelen kan beter. Om docenten te ondersteunen heeft SLO het basisdocument vo ontwikkeld, dit is een concretisering van de kerndoelen die docenten kunnen gebruiken voor hun lesprogramma. Of de kwaliteit hierdoor daadwerkelijk beter wordt, is echter nog niet duidelijk en moet nader onderzocht worden.

2.6 Ontwikkelingen binnen het vak bewegen en sport

In deze paragraaf wordt besproken welke ontwikkelingen er op dit moment en de afgelopen jaren zijn (gewees) binnen het onderwijs en binnen het vakgebied bewegen en sport. In paragraaf 2.6.1. wordt ingegaan op de situatie in Nederland, waarna in paragraaf 2.6.2. de situatie van het vak in andere landen belicht wordt.

2.6.1 Wat gebeurt er in Nederland binnen het vakgebied

In de afgelopen twintig jaren is er veel veranderd in het onderwijs qua opzet en inrichting (Bax, 2010; Leune, 1999). Zo werd in 1993 de basisvorming voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs ingevoerd (de vernieuwde basisvorming rond 2006, inmiddels heet het de onderbouw), en de tweede fase voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs werd in 1998 ingevoerd (Bax). Deze vernieuwingen hebben met elkaar gemeen dat zij meer aandacht willen geven aan een brede introductie en basisvaardigheden, zelfstandig werken, de verschillen tussen leerlingen en een meer gericht zijn op het onderwijsresultaat (Stegeman & Faber, 1998). Ook wordt "de school [wordt] steeds vaker ingezet voor het oplossen van allerlei maatschappelijke problemen" volgens ALODO (2005, p. 4). Het bestrijden van overgewicht, het bevorderen van de gezondheid en het bevorderen van participatie en sociaal maatschappelijke integratie lijken de belangrijkste doelen te zijn (Lucassen et al., 2011). Daarnaast zijn er in dezelfde periode veel veranderingen geweest in didactische werkvormen, lesstijlen, beoordelingssystemen en evaluatiestandaarden binnen de scholen naar aanleiding van onderwijskundig, leerpsychologisch en orthodidactisch onderzoek (Leune). Al deze veranderingen zijn volgens Bax en Stegeman en Faber logischer wijze ook merkbaar binnen het vak bewegen en sport.

Meer recente veranderingen specifiek voor het vak bewegingsonderwijs zijn bijvoorbeeld de globalisering van de kerndoelen in 1998 en 2006, en andere nieuwe ontwikkelingen binnen het onderwijs- en bewegingsveld zoals brede scholen, scholen met een sportprofiel, en de intensivering van de relatie tussen bewegingsonderwijs en buitenschoolse sport. Ook de invoering van het keuze examenvak LO2 (voor het vmbo) of Bewegen, Sport en Maatschappij (BSM) (voor havo en vwo) en de intersectorale richting Sport, Dienstverlening en Veiligheid (SDV) in het vmbo zijn recente veranderingen (ALODO, 2005; Van Mossel, 2011; SLO, 2008; Brouwer et al., 2007; website SLO: www.slo.nl). Er is een groei te zien in het aantal scholen dat zich echt profileert op het gebied van sport en bewegen (Stegeman & De Knop, 2007). Ook is er de laatste jaren een grote tendens te zien in wat het vak moet betekenen voor de leerlingen; gezondheid, actieve leefstijl en sport gaan een grotere rol spelen (Bax, 2010). De overheid wil dat leerlingen gestimuleerd worden tot meer bewegen binnen en na schooltijd en tot een gezondere leefstijl. Hiermee moet het toenemende overgewicht onder jongeren teruggedrongen worden. De spil om dat doel te bereiken zijn de scholen en daarbinnen de docenten bewegingsonderwijs (Lucassen et al., 2011). Uit onderzoek blijkt dat elke dag bewegen en sport op school, binnen of buiten schooltijd, een belangrijke bijdrage kan leveren aan de ontwikkeling van jongeren op sportief, persoonlijk, sociaal en fysiek gebied (Bax; Ministerie van VWS, 2005). Om dat doel te bereiken zijn de laatste jaren veel subsidies verleend (Ministerie van VWS, 2005, 2008; Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009, 2010).

Hieruit is op te maken dat er veel veranderd is voor het vakgebied en er bovendien ook nog grote veranderingen te verwachten zijn in de toekomst. Gezondheid, actieve leefstijl en sport gaan mogelijk een grotere rol spelen binnen het vak. Een intensieve samenwerking tussen sport en bewegingsonderwijs is daarvoor noodzakelijk.

2.6.2 Bewegingsonderwijs internationaal

In andere landen dan Nederland wordt ook het vak bewegen en sport gegeven op scholen voor voortgezet onderwijs. De opzet van het vak is per land verschillend. Zo heeft Engeland een nationaal curriculum, ligt de verantwoordelijkheid voor het vak in Duitsland bij de zestien deelstaten waardoor er verschillen binnen het land zijn, en zijn in België de Vlaamse, Franse en Duitse taalgebieden verantwoordelijk voor het onderwijs waardoor er ook daar verschillen binnen het land zijn (Bax, 2010; Penney & Chandler, 2000). Ook het aantal lessen dat de leerlingen moeten volgen verschilt per land, zo wordt er in Polen drie uur per week bewegen en sport gegeven, in Engeland één tot twee uur per week, in Wales één uur in de twee weken en moeten leerlingen in Schotland het vak voor ten minste twee perioden volgen in het eerste tot en met het vierde jaar, in het vijfde en zesde jaar is het vrijwillig (website wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Physical_education). In België is het een verplicht vak dat alle leerlingen in het voortgezet onderwijs elke week twee uur aangeboden moeten krijgen (lessen van 50 minuten). Voor elke graad en oriëntatie is er een specifiek leerplan dat gevolgd moet worden, hoewel de docent daarbinnen wel plaats krijgt om daar zijn eigen invulling aan te geven. Het vak wordt in België 'lichamelijke opvoeding' genoemd (De Knop & Piéron, 2000). Ook in Duitsland is het een verplicht vak, het vak wordt daar "Schulsport" genoemd. Er moeten twee tot drie lessen per week gegeven worden (90 tot 135 minuten per week) (Hardman, 2008). In Ierland wordt aangeraden 60 minuten per week te besteden aan 'physical education' in het basisonderwijs en 120 minuten per week in het voortgezet onderwijs, met 90 minuten als een minimum dat gegeven moet worden (Hardman). In Engeland wordt het vak ook 'physical education' genoemd en is er een nationaal curriculum opgesteld (Penney & Chandler, 2000). In het onderzoek van Hardman wordt tevens aangegeven dat er in Nederland geen specifieke beschrijving is van het aantal lessen, maar dat leerlingen gemiddeld genomen 90 minuten per week les krijgen in bewegingsonderwijs.

Het vak bewegen en sport hoort net als in Nederland ook in andere Europese landen niet tot de kernvakken binnen het onderwijs zoals wiskunde, Engels en de nationale taal van het land daar wel toe behoren. Daardoor gaat de momenteel gevoerde discussie over kwaliteit van het onderwijs in eerste instantie niet direct over het vak bewegen en sport. Het gevaar daarbij bestaat dat het vak afgedaan wordt als minder belangrijk, en daarom is het belangrijk dat het belang van het vak onder de aandacht wordt gebracht (Brouwer et al., 2011; Europäisches Schulsportforum, 2004). In verschillende landen is de laatste jaren dan ook een verandering te zien in de aandacht die uitgaat naar het vak; niet alleen in Nederland is meer aandacht gekomen voor bewegingsonderwijs, maar ook internationaal krijgt het vak steeds meer aandacht. Zo zet onder andere de United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation (UNESCO) zich in voor een betere kwaliteit van het vak wereldwijd (UNESCO, 2005).

Hoewel de aandacht inmiddels internationaal (in Europa) op het vak is gericht, is de kwaliteit van het vak in de praktijk nog niet zo goed als die zou moeten zijn. Er is een kloof te zien tussen wat er zou moeten gebeuren en wat er werkelijk gebeurt. Zo wordt in een Duits onderzoek naar de kwaliteit van bewegingsonderwijs gesteld dat de docent goed is, het bewegingsonderwijs bevalt, maar dat het allemaal wel nog beter kan (Gerlach, Kussin, Brandl- Bredenbeck, & Brettschneider, 2006). In het laatstgenoemde onderzoek en in onderzoek van Oostenrijk en Heim (2006) komt tevens naar voren dat in Duitsland bewegingsonderwijs in het basisonderwijs vaak, en in het voortgezet onderwijs soms, wordt gegeven door 'Fachfremden', oftewel onbevoegde docenten. Dit komt de kwaliteit van het bewegingsonderwijs niet ten goede. Hardman (2006, 2008) is ook niet positief en stelt in zijn onderzoeken dat het vak er op papier goed voor lijkt te staan, maar dat deze doelstellingen in de praktijk niet gehaald worden. Overheden hebben door middel van wetgeving wel maatregelen getroffen voor het vak, maar deze maatregelen zijn nog niet (helemaal) doorgevoerd naar de praktijk. Ook Jenkinson en Benson (2009) en Brettschneider en Becker (2006) onderschrijven dat er verschillen zijn tussen wat de politiek voorschrijft en wat er in de praktijk gebeurt. De Knop et al. (2004) en De Knop et al. (2005) trekken in hun onderzoeken de conclusie dat Vlaanderen dezelfde problemen kent als veel andere landen, namelijk dat er beperkte tijd beschikbaar is binnen het curriculum, dat het vak een lage status heeft en dat de financiële, materiële en personele middelen ontoereikend zijn. Hardman (2008) schrijft hierover dat in 34 procent van de Europese landen de status van het vak in de praktijk lager is dan die van andere vakken, hoewel er in theorie in zeker 90 procent van de landen voor de wet geen verschil is.

De afgelopen jaren zijn verschillende trends te zien bij het vak bewegen en sport (physical education), zoals de introde van het aspect gezondheid binnen het vakgebied, dat er veel verschillende activiteiten aangeboden worden en dat het idee wordt geschetst dat het vak bewegen en sport een grote rol kan spelen in de ontwikkeling van leerlingen (website Wikipedia: http://en.wikipedia.org/wiki/Physical_education). Deze trends zijn ook te zien in de wetenschappelijke literatuur. Zo schrijft Bailey (2006) dat voorstanders van het vak een talrijke lijst geven van aspecten die door het vak ontwikkeld of gestimuleerd worden. Zo zou het vak goed zijn voor de ontwikkeling van

sociale vaardigheden, zouden het zelfvertrouwen en de cognitieve vaardigheden van de leerlingen bevorderd worden en zou het een positieve bijdrage leveren aan de gezondheid. Het vak is overal goed voor en er worden verschillende claims neergelegd bij het vak, hoewel over het eigenlijke doel van het vak, beter leren bewegen, amper gesproken wordt. In Nederland is deze tendens ook te zien volgens Bax (2010); zij stelt dat het vak naast het beter leren bewegen ook heel goed voor andere doelen ingezet kan worden. Het vak bewegen en sport hoeft niet alleen een doel op zich te zijn, maar kan daarnaast juist ook als middel worden ingezet. Ook Penney en Chandler (2000) noemen dit in hun betoog. Zij stellen zich daarbij echter de vraag in welke mate het vak al deze verwachtingen kan waarmaken. Armour en Jones (in Penney & Chandler, 2000) gaan daarbij nog iets verder en stellen dat 'physical education may be trying to do too much' (p. 75) en suggereren dat het vak '...failed to identify a specific focus within its huge potential' (p. 75). In de Nederlandse literatuur wordt hier ook over geschreven: 'Kortom, er gebeurt van alles, in de lichamelijke opvoeding en daar omheen. Al die ontwikkelingen vragen om een standpunt' (Brouwer et al., 2011, p. 23).

In deze paragraaf was te lezen dat er veel veranderd is voor het vak en dat er verschillende trends te zien zijn. Welke richting het vak in de toekomst verder op gaat of kan gaan, is te lezen in paragraaf 3.3: De toekomst van het vak bewegen en sport.

2.7 De toekomst van het vak bewegen en sport

In deze paragraaf wordt belicht waar het bewegingsonderwijs naar toe gaat en wordt aandacht besteed aan de discussie over het vak als doel of middel (paragraaf 2.7.1). Vervolgens wordt in paragraaf 2.7.2 de toekomstvisie voor LO (lichamelijke opvoeding) beschreven zoals een werkgroep uit het werkveld dat heeft uitgewerkt. De geplande bezuinigingen op het onderwijs en het effect daarvan op bewegingsonderwijs worden tot slot beschreven in paragraaf 2.7.3.

2.7.1 Doel of middel?

Zoals in de vorige paragrafen was te lezen, is er de laatste tijd veel veranderd in het onderwijs en ook binnen het vak bewegen en sport. Zo geven Penney en Chandler (2000) aan dat het onderwijssysteem opnieuw gestructureerd en georiënteerd zou moeten worden om in te kunnen gaan op datgene dat in de 21^e eeuw belangrijk is geworden. Zij geven aan dat bij de heroriëntering vooral gekeken moet worden naar wat de bijdrage van het vak bewegen en sport moet zijn voor het onderwijs aan leerlingen die leven in de 21^e eeuw. Ook wordt in de literatuur aangegeven welke richting het vak op gaat in de toekomst. Bax (2010) heeft aangegeven, zoals ook te lezen was in de vorige paragrafen, dat de vakwereld meer zou moeten luisteren naar wat de maatschappij wil voor het vak, maar tegelijkertijd de eigen inzichten niet moet verliezen. Zij stelt dat beide belangen samen en tegelijkertijd aandacht kunnen krijgen: "De leraar moet doelen nastreven met betrekking tot 'leren bewegen', 'leren samen te bewegen', 'bewegen leren regelen', maar ook gericht zijn op 'leren over bewegen' en 'leren over het eigen bewegingsgedrag' door jeugdigen." (p. 197). Ook zegt zij dat de vakwereld niet langer stil moet staan bij het dilemma 'bewegen en sport als doel en/ of middel' (p. 197), maar dat aan de wensen van de samenleving tegemoet moet worden gekomen. Deze twee benaderingen staan niet tegenover elkaar, maar kunnen prima naast elkaar staan. Andere experts op het gebied van bewegingsonderwijs stellen echter dat wanneer bewegingsonderwijs wordt ingezet als middel om onder andere overgewicht te bestrijden dit de pedagogische taak verdringt. Bovendien wordt erop gewezen dat 'deze ambities tot bredere benutting niet als een spontane nevenopbrengst van sport en bewegen op en rond school kunnen worden gerealiseerd, maar dat dit extra voorzieningen, expertise en inspanningen vereist van betrokkenen' (Lucassen et al., 2011, p. 15). Om de eigenlijke taak goed uit te voeren zijn al veel inspanningen nodig en voor veel betrokkenen zal dit te hoog gegrepen zijn stellen zij. Bovendien stellen zij dat niet is aangetoond dat meer sport en bewegen op scholen ook echt positieve gezondheidseffecten heeft. Neuber (2008, in Bax, 2010, p. 14) schrijft in dit kader dat het leergebied een dubbele opdracht heeft, namelijk inleiden 'in sport en bewegen' en bijdragen aan de ontwikkeling 'door sport en bewegen'. Hij noemt dit zelf respectievelijk 'education to sport' en 'education through sport'. Bovendien is er naast al deze ontwikkelingen binnen het onderwijs en het vak ook een verandering waar te nemen in de hele bewegingscultuur welke steeds diverser wordt. Zo gaan jongeren in hun vrije tijd andere activiteiten doen dan voorheen, om andere motieven en in andere omgevingen (Brouwer et al., 2011).

2.7.2 Toekomstvisie voor LO

In het kader van het project 'Toekomstvisie LO' is er een werkgroep samengesteld bestaande uit medewerkers van SLO, de KVLO en de verschillende ALO's. Het project probeert een nieuwe kijk op het vakgebied te formuleren (Van Berkel & Brouwer, 2010). Belangrijke vragen voor dit project om te beantwoorden zijn: "Hoe ziet de toekomst van het bewegingsonderwijs eruit? Hoe zouden we willen dat die toekomst eruit ziet? Welke tendensen zijn te voorzien en hoe gaan we daarmee om?" (Van Berkel & Brouwer, p. 10). De toekomstvisie wordt beschreven omdat er vanaf veel kanten aan het vak wordt getrokken door allerlei belanghebbenden om allerlei maatschappelijke doelen te behalen. Daardoor wordt extra druk uitgeoefend op het vak. "Sport en bewegen zijn hot en zoeken op allerlei manieren verbinding met het onderwijs" (Brouwer et al., 2011, p. 15). Mede hierdoor en doordat steeds meer belang aan het vak wordt gehecht, wordt er juist de laatste tijd veel gevraagd van de scholen en dan met name van docenten bewegen en sport. Met de toekomstvisie LO wordt geprobeerd om een duidelijk beeld te geven van de mogelijkheden vanuit het onderwijs, maar ook van de onmogelijkheden (Brouwer et al.).

De werkgroep heeft een zestal scenario's uitgeschreven die mogelijk de toekomst van het vak bewegen en sport kunnen zijn. Bij de zes scenario's ligt de nadruk bij het vak op opvoeding, de bewegingscultuur, de topsport, persoonlijke ontplooiing van de leerlingen, een gezonde en actieve leefstijl of integratie in de samenleving (Van Berkel & Brouwer, 2010). In de onderstaande tabel is te zien welke namen aan de scenario's zijn gegeven en wat de belangrijkste doelstelling is voor het vak volgens het beschreven scenario.

Tabel 4: Toekomstscenario's voor het vak bewegen en sport (Brouwer et al., 2011)

Scenario:	Nadruk ligt op:	Belangrijkste doelstelling in 2028:
De lichamelijke opvoeding van leerlingen	Opvoeding	'... het bijdragen aan de persoonlijke ontplooiing van de leerlingen met het lichaam als aangrijpingspunt' (p. 31)
Wegwijs in de beweegcultuur	Bewegingscultuur	'... een gedegen oriëntatie van kinderen op onze bewegings- en sportcultuur' (p. 31)
Nederland in de top 10	Topsport	'... het bereiken van zo'n niveau van topsport dat Nederland in de top 10 van sportlanden komt' (p. 32)
Speelruimte geven	Persoonlijke ontplooiing van leerlingen	'Elk kind een zo groot mogelijke speelruimte geven voor een unieke bewegingsontwikkeling' (p. 32)
Een gezonde en actieve leefstijl	Gezondheid	'... het bereiken van een gezonde en actieve leefstijl bij leerlingen' (p. 33)
Iedereen doet mee door bewegen	Integratie in de samenleving	'... dat iedereen participeert in de samenleving' (p. 33)

Deze scenario's zijn op een conferentie voorgelegd aan vertegenwoordigers van het werkveld. In de conferentie is in zes groepen nagedacht over wat de consequenties zijn van het doorvoeren van elk van de scenario's. Ook is daarin naar voren gekomen dat de drie scenario's 'lichamelijke opvoeding', 'wegwijs in de beweegcultuur' en 'gezonde en actieve leefstijl' samen worden gezien als leidend voor de toekomst van het vak. De basis hiervoor is de pedagogische context (onderdeel van het scenario 'lichamelijke opvoeding') waarin het handelen binnen het vakgebied ligt. Voor de scenario's 'iedereen doet mee door sport' en 'Nederland in de top 10' blijkt het leren deelnemen aan de bewegingscultuur en daarmee het bereiken van een goede basale bewegingsvaardigheid een voorwaarde te zijn voor realisatie van het scenario. Het scenario 'speelruimte geven' lijkt volgens de deelnemers van de conferentie geen basis te kunnen zijn voor het vak in de toekomst, maar kan op pedagogisch- didactisch gebied wel meespelen (Brouwer et al., 2011). Concluderend kan gezegd worden dat er uiteindelijk gekozen is voor een gewogen mix van de zes scenario's; 'Voornaamste uitgangspunt voor HM&S [human movements and sports] is ook in 2028 dat jeugdigen op school, steeds vanuit een pedagogisch perspectief, (meer) bekwaam raken voor deelname aan sport en beweegsituaties, als onderdeel van een gezonde en actieve leefstijl.' (Brouwer et al., p. 39). In het eindrapport is te zien dat de naam 'human movements and sports' wordt gegeven aan het vak. Dat is gedaan om niet met de naam al een bepaalde voorkeur te laten zien van benamingen die momenteel bestaan, maar om echt vooruit te kijken.

Ook in het onderzoek van Lucassen et al. (2011) is aandacht geschonken aan de toekomst van het vak bewegen en sport. Zij hebben vier scenario's opgesteld; richtingen waarin het vak zich zou kunnen ontwikkelen. De scenario's zijn weergegeven in Tabel 5.

Tabel 5: Vier toekomstscenario's voor het vak bewegen en sport (Lucassen et al., 2011)

Toekomstscenario:	Belangrijke aspecten:
Van fundament naar eigen beweegtalent	- Iedereen moet mee kunnen doen aan sport- en beweegactiviteiten - Basisvaardigheden belangrijk - Verkennen, bepalen en ontwikkelen van eigen talenten op sport – en beweeggebied - Individuele ontplooiing staat centraal
Actieve leefstijl centraal	- Door samenwerking tussen sport, bewegen en onderwijs een grotere bijdrage leveren aan gezondheid - Meer intensieve beweegtijd, ook op school - Ook aandacht voor ander (gezond) gedrag zoals voeding en roken
Sport een leven lang	- Nadruk op sporten in verenigingsverband en leerlingen daarin introduceren (o.a. uit sociaal oogpunt) - Het plezierige en uitdagende van sport en bewegen staat centraal - Meer schoolsportverenigingen met betere afstemming op moeilijke en motorisch zwakkere jongeren
Brede scholen als sport- en beweegcentra	- Belangrijke plaats voor sport en bewegen in dagarrangementen van brede school - Krachtenbundeling van verschillende maatschappelijke partijen - Veel leerlingen worden bereikt en kunnen hun beweegtalenten ontwikkelen

Verschillende groepen experts hebben de scenario's besproken en zijn tot de conclusie gekomen dat zij het scenario 'van fundament naar eigen beweegtalent' als basis zien voor toekomstig beleid, maar dat de andere scenario's ondersteunend kunnen zijn; een combinatie van de scenario's met als hoofdlijn het scenario 'van fundament naar eigen beweegtalent' (Lucassen et al., 2011). In het onderzoek is ook aandacht geschonken aan het beleid dat gevoerd moet worden om de doelen van de scenario's te kunnen laten slagen. In het onderzoek zijn beleidsbeslispunten geformuleerd waarvan de experts aan konden geven welke zij belangrijk vinden voor het toekomstige beleid voor het vak. De uitkomsten hiervan zijn puntsgewijs weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 6: Beleidspunten voor toekomstig beleid voor het vak bewegen en sport (Lucassen et al., 2011)

Beleids-elementen per thema:	Beleidsbeslispunten:
Aanbod en kerndoelen	- Accent op goed bewegen - Voor het voortgezet onderwijs: accent richting een vraagvolgend aanbod - Belangrijkste doelen: ontwikkelen van motorische basisvaardigheden en brede introductie in sport- en beweegcultuur
Wet- en regelgeving	- Ideale beeld is vijf uur sport en beweegaanbod voor alle leerlingen in het voortgezet onderwijs, waarvan drie uur verplicht - Accent voor het basisonderwijs is het inleiden in de beweegcultuur. Voor het voortgezet onderwijs accent op sportvaardigheden, introductie in urban trends en fysieke fitheid - De status van het vak zou belangrijker moeten zijn dan het nu is
Kaders (lesgevers en begeleiders)	- Het opleidingsniveau van het kader is verschillend binnen de voorgestelde beweegteams; docenten minimaal HBO opgeleid, naschools aanbod kan ook door mbo opgeleid kader worden gegeven, afhankelijk van het aanbod - Er wordt gepleit voor verplichte vakleerkrachten voor het basisonderwijs
Accommodaties	- Accommodatie op of in de buurt van de school is wenselijk - Er is behoefte aan meer accommodaties
Samenwerking en beleidsankers	- Vooral samenwerking met sportverenigingen, buurtsport en sport- en danscentra - Sport- en beweegbeleid zou opgenomen moeten worden in een integraal jeugdbeleid

2.7.3 Bezuinigingen in het onderwijs en de effecten daarvan voor bewegingsonderwijs

In 2011 is bekend geworden dat de overheid vanaf het schooljaar 2012-2013 fors gaat bezuinigen op het onderwijs, onder de noemer 'Passend onderwijs'. De bezuinigingen houden in dat er 300 miljoen euro bezuinigd wordt, met name in het speciaal onderwijs (website Passend Onderwijs; www.passendonderwijs.nl). Een logisch vervolg hiervan is dat de kwaliteit van het onderwijs achteruit zal gaan, dat denkt ook de meerderheid van de schooldirecteuren (92 %) volgens een onderzoek van Smits van de Socialistische Partij (website http://www.renn4.nl/Passend%20Onderwijs/Onderwijsbegroting_2011_-_passend_onderwijs.pdf). Ook het vak bewegingsonderwijs kan te maken krijgen met deze bezuinigingen. Docenten bewegingsonderwijs zullen zich hard moeten maken voor het vak en duidelijk moeten maken bij de schoolleiding waarom het vak belangrijk is en er niet op bezuinigd mag worden.

2.7.4 Ondersteuning voor docenten bewegen en sport

Zoals in de paragrafen 2.6.1 en 2.7.1 is beschreven, is er de laatste jaren veel veranderd voor docenten bewegingsonderwijs en zijn er in de toekomst nog meer veranderingen te verwachten. ALODO (2005) schrijft hierover dat deze ontwikkelingen veel nieuwe kansen en uitdagingen met zich meebrengen voor scholen en in het bijzonder voor de docent bewegen en sport, maar dat het beroep hierdoor ook complexer wordt. Bax (2010) schrijft over dit onderwerp dat “De wens is, dat de professional van vandaag open staat voor nieuwe leerervaringen en dat de professional van morgen geschoold is om proactief en planmatig met vernieuwingen om te gaan.” (p. 197). Hieruit blijkt dat het beroep complexer wordt en dat docenten zich nieuwe inzichten en vaardigheden eigen moeten gaan maken. Van vaksecties bewegen en sport wordt echter verwacht dat zij ondanks de vele veranderingen kwaliteit leveren. Voor docenten is het erg belangrijk om ondersteund te worden bij veranderingen in het onderwijs om ervoor te zorgen dat de vernieuwingen een succes worden (Miedema & Stam, 2008; SLO, 2009). Docenten hebben immers een grote invloed op de kwaliteit van het onderwijs; de kwaliteit van docenten is cruciaal voor de kwaliteit van het onderwijs (KVLO, 2010). Welke ondersteuning hierbij gewenst is, zal later in dit onderzoek belicht worden. Ook in de internationale literatuur over dit onderwerp wordt onderschreven dat een succesvolle verandering in grote mate afhangt van goed gekwalificeerde docenten en extensieve begeleiding (Evans & Davies, 1997; Penney & Chandler, 2000). Dit is nodig omdat docenten in een complexe context werken waarin nog geen optimale begeleidingsstructuren en mogelijkheden voor professionele ontwikkeling aanwezig zijn (Penney & Chandler).

Gezien de geplande bezuinigingen op het onderwijs, waardoor het aantal zorgleerlingen in het reguliere onderwijs zal gaan toenemen, zal de werkdruk van docenten toenemen. Tevens zullen zij meer expertise moeten vergaren om de juiste hulp te kunnen bieden aan deze zorgleerlingen. De overheid stelt daarom 100 miljoen euro beschikbaar voor de scholing van docenten in het jaar 2012 (<http://www.nrc.nl/nieuws/2011/01/31/honderden-miljoenen-bezuiniging-op-speciaal-onderwijs/>).

2.8 Conclusie

In de vorige paragrafen zijn verschillende onderwerpen uitgelicht zodat een antwoord gegeven kan worden op de eerste subvraag:

Hoe ziet het bewegingsonderwijs er op dit moment uit in de onderbouw van het vo en welke richting gaat het bewegingsonderwijs op in de toekomst?

In deze paragraaf zal deze subvraag beantwoord worden.

Het bewegingsonderwijs is momenteel een verplicht vak in het voortgezet onderwijs voor alle niveaus, ook in de onderbouw. Het aantal uren dat gegeven moet worden is niet wettelijk vastgesteld, maar moet voldoende zijn om aan de kerndoelen te kunnen voldoen (Zonnenberg, 2006). Gemiddeld genomen krijgen leerlingen in het voortgezet onderwijs 115 minuten bewegingsonderwijs per week (Lucassen et al., 2011). Het vak behoort niet tot de kernvakken, net als in andere (Europese) landen (Brouwer et al., 2011). Voor het vak is vanuit de kerndoelen weinig sturing en ook is deze sturing er niet vanuit onderwijsmethodes, wat voor andere vakken wel het geval is (Inspectie van het Onderwijs, 1999). Ook is er weinig sturing en controle op het vak vanuit de Onderwijsinspectie. Van docenten bewegen en sport wordt verwacht dat zij hun eigen programma samenstellen en ook zelf de kwaliteit bewaken.

Vooraanstaande onderzoekers op het gebied van bewegingsonderwijs (Stegeman, Bax en de Knop), gaan allemaal uit van verschillende aspecten van kwaliteit die samen de totale kwaliteit vormen van bewegingsonderwijs. Deze aspecten zijn gebruikerskwaliteit, maatschappelijke kwaliteit, proceskwaliteit en productkwaliteit. Deze aspecten zijn meetbaar en specifiek en worden in het onderzoek van Stegeman (2007b) verder geconcretiseerd.

Wat de kwaliteit van het vak is, is moeilijk te zeggen omdat er maar beperkt onderzoek naar gedaan is. Onderzoeken die wel gedaan zijn, laten zien dat de kwaliteit redelijk lijkt, maar dat er ook nog veel te verbeteren valt (Lucassen et al., 2011; Stegeman, 2007b, 2009; Timmers, 2007). Wel kan geconcludeerd worden dat er wat vrijblijvendheid is voor docenten. Deskundigheidsbevordering heeft geen prioriteit bij veel docenten en er is geen brede dekking van de kerndoelen, maar de Onderwijsinspectie controleert hier nauwelijks op. Niet alle kerndoelen worden bovendien even belangrijk gevonden en maar weinig docenten laten zich erdoor leiden (Stegeman, 2007b). Slechts een vijfde van de vaksecties lijkt een professioneel werkend team te zijn (Inspectie van het Onderwijs, 1999; Stegeman, 2007b; Timmers, 2007). Doordat er weinig externe sturing voor het vak is, is het

moeilijk om de kwaliteit te bewaken en te verbeteren. Een (brede) dekking van de kerndoelen zou toch het minimale doel moeten zijn. Op dit punt valt nog veel winst te behalen. Een oorzaak van de beperkte dekking van de kerndoelen kan zijn dat de kerndoelen weinig sturing geven voor het onderwijsprogramma. Een concretisering van de kerndoelen, in de vorm van het basisdocument vo, zou hierbij kunnen helpen. Of de kwaliteit hierdoor daadwerkelijk beter wordt, is echter nog niet duidelijk en moet nader onderzocht worden.

Momenteel zijn drie visies te onderscheiden die in de huidige vakwereld leidend zijn; het vak moet een bijdrage leveren aan de persoonlijke bewegingsontplooiing, aan de aanpassing van leerlingen aan de huidige sportcultuur of het vak moet leerlingen bekwaam maken om deel te kunnen nemen aan de bewegingscultuur nu en later (Bax, 2010; Crum, 1998). De visie op (bewegings)onderwijs is echter altijd afhankelijk van de tijdsgeest (Leune, 1999). Door maatschappelijke veranderingen verandert de visie op bewegingsonderwijs ook. De verwachting is dat naast de genoemde huidige visies de nadruk in de toekomst ook komt te liggen op het bereiken van een gezonde en actieve leefstijl bij leerlingen (Brouwer et al., 2011; Lucassen et al., 2011). Vooral de overheid ziet daar een belangrijke rol van het vak voor de toekomst, gezien het beleid van de overheid en de vele subsidies die daarmee gepaard gaan (Lucassen et al.; Ministerie van VWS, 2005, 2008; Platform Sport, Bewegen en Onderwijs, 2009, 2010). Echter ziet niet alleen de overheid deze rol weggelegd voor bewegingsonderwijs, ook de maatschappij ziet deze rol voor het vak. Dit neigt naar bewegingsonderwijs als middel om de gezondheid van leerlingen te bevorderen, maar Bax (2010) stelt dat hier niet de nadruk op moet worden gelegd omdat dit naast het bewegingsonderwijs als doel op zich kan staan. Andere experts op het gebied van bewegingsonderwijs zijn wat sceptischer over deze extra taak voor het vak, zij zien dit niet als hoofddoel voor het vak, maar wel als iets waar aandacht voor moet komen. Zij stellen dat het breder benutten van het vak en de daarmee gepaard gaande nevenopbrengsten, een betere gezondheid en een actievere leefstijl, niet vanzelf komen en extra inspanningen behoeven (Lucassen et al.).

Duidelijk wordt dat er een heroriëntering op het vak is en dat de vakwereld duidelijk moet maken waar het voor staat en in de toekomst voor zal staan. Door de verschillende wensen en verwachtingen die bij het vak neer worden gelegd, is het belangrijk dat er vanuit het vak zelf duidelijk wordt gemaakt wat wel en niet haalbaar is zodat geen verkeerde verwachtingen worden gewekt die niet nagekomen kunnen worden (Brouwer et al., 2011). Daarbij zal de vakwereld rekening moeten houden met de huidige bezuinigingen op het onderwijs en de druk die dit kan geven op de kwaliteit van het vak op de langere termijn. Docenten bewegen en sport moeten ervoor waken dat er niet teveel gesneden wordt in hun budget of in het aantal lessen. Experts geven zelfs aan dat het een wenselijke ontwikkeling van het vak is wanneer er meer lessen worden gegeven; minimaal drie verplichte lessen op het voortgezet onderwijs en de optie op elke dag een uur bewegingsonderwijs. Het accent moet daarbij komen te liggen op goed bewegen en in het voortgezet onderwijs op een vraagvolgend aanbod. Ook geven zij aan dat een naschools sport- en beweegaanbod wenselijk is. Bovendien zouden zij een opwaardering van het vak wenselijk vinden; de status van het vak moet omhoog. Tot slot zou de sportaccommodatie in of vlak bij de school moeten zijn om de effectieve beweegtijd omhoog te krijgen (Lucassen et al., 2011). Dit zijn allemaal concrete en duidelijke aanpassingen. Deze aanpassingen kosten echter wel veel geld, juist in de tijd van de bezuinigingen is het de vraag of dit allemaal mogelijk is. De vakwereld zal zich extra in moeten zetten om de overheid van het nut te overtuigen om zodoende geld vrij te maken om deze wensen te kunnen realiseren. Bovendien zal de vakwereld een duidelijk en vooral eenduidig standpunt in moeten nemen en laten zien waar het voor staat en welke richting het in de toekomst op wil.

3. Methode

In het vorige hoofdstuk is door middel van een literatuuronderzoek de eerste deelvraag beantwoord. Om de tweede, derde en vierde deelvraag te beantwoorden zijn drie verschillende onderzoeken uitgevoerd. Dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeksmethodes en bijbehorende analyses. Via verschillende invalshoeken is geprobeerd om breed in beeld te krijgen hoe de situatie op dit moment is op scholen voor voortgezet onderwijs. Het onderzoek is voor een deel kwantitatief en voor een deel kwalitatief. In paragraaf 3.1 wordt dit nader toegelicht.

3.1 Onderzoeksmethode

In het onderzoek wordt het gebruik van het basisdocument vo in het werkveld en op de ALO's onderzocht en wordt tevens onderzocht of de vier sleutels in de praktijk gehaald worden. Hier is nog niet eerder onderzoek naar verricht, daarom is een exploratief onderzoek opgezet. Het onderzoek bestaat uit drie delen voor verschillende doelgroepen zodat een breed beeld wordt geschetst van de huidige situatie. Ten eerste is een vragenlijst uitgezet onder twee verschillende doelgroepen; een steekproef van alle vaksecties bewegen en sport en alle vaksecties bewegen en sport die het basisdocument vo aangeschaft hebben. Op deze manier is veel informatie van twee verschillende doelgroepen verzameld. Deze cross sectionele survey wordt beschreven in paragraaf 3.2. Vervolgens is het gebruik van het basisdocument vo op de verschillende ALO's onderzocht om te bekijken hoe de docenten van de toekomst worden opgeleid in het gebruik van het basisdocument vo. Dit is gedaan door middel van telefonische interviews zodat gedetailleerde informatie verkregen kon worden. De telefonische interviews worden beschreven in paragraaf 3.3. Tot slot is onderzocht in hoeverre de vier sleutels in de praktijk worden gehaald. Om een goed beeld te krijgen van de huidige situatie van het bewegingsonderwijs is een case- study opgezet bij verschillende scholen. De case- study wordt beschreven in paragraaf 3.4.

3.2 Cross sectionele survey

In deze paragraaf wordt de onderzoeksmethode voor de cross sectionele survey beschreven. Hiervoor wordt in paragraaf 3.2.1 de vragenlijst beschreven, in paragraaf 3.2.2 de procedures, in paragraaf 3.2.3 de respondenten, vervolgens in paragraaf 3.2.4 de respons en generaliseerbaarheid en tot slot wordt in paragraaf 3.2.5 de data analyse beschreven.

3.2.1 Vragenlijst

Voor het in kaart brengen van de huidige situatie met betrekking tot het gebruik van het basisdocument vo in de onderbouw van scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland is voor dit onderzoek een vragenlijst ontwikkeld (zie bijlage A en B). Er is voor dit onderdeel van het onderzoek gekozen voor een vragenlijst omdat op deze manier veel informatie kan worden verzameld over het gebruik van het basisdocument vo van veel (verschillende) respondenten. Er kan zo een goede verkennende/ exploratieve analyse worden gedaan en hiermee kan er een goed beeld worden geschetst van de huidige situatie. De vragenlijst voor het onderzoek is zowel online als op papier uitgewerkt.

De vragenlijst bestaat uit vier delen: 1) Algemeen, 2) Bewegen en sport op uw school, 3) Het basisdocument bewegingsonderwijs voor onderbouw vo en 4) De vaksectie LO. Deel 1 van de vragenlijst is bedoeld om een goed algemeen beeld te krijgen van de school, de schoollocatie, de docenten LO en het soort onderwijs dat wordt gegeven op de schoollocatie. Het tweede deel gaat in op het vak bewegen en sport op de schoollocatie van de respondent. Bij dit deel wordt gevraagd naar de hoeveelheid lestijd, verbeterpunten voor de kwaliteit en aspecten van kwaliteit, het naschoolse sportaanbod op de schoollocatie en hoe de leerlingen de lessen bewegen en sport beleven. Deel 3 van de vragenlijst heeft als doel om in kaart te brengen of en hoe het basisdocument vo gebruikt wordt op scholen, wat docenten LO ervan vinden, of zij zich kunnen vinden in de doelstelling die in het basisdocument vo onderschreven wordt, welke onderdelen docenten LO aanbieden in hun lessen en op welk niveau de leerlingen bewegen. Deel vier van de vragenlijst gaat tot slot in op de professionaliteit en het werken van de vaksectie LO. Er wordt hier gevraagd naar het aantal vergaderingen van de vaksectie LO, of de vaksectie een vakwerkplan gebruikt en op welke manieren de vaksectie haar deskundigheid op peil houdt.

3.2.1.1 Constructie van de vragenlijst

De vragenlijst bestaat uit 60 vragen en stellingen. Deel 1 van de vragenlijst bestaat uit 9 vragen, deel 2 telt zeven vragen, deel 3 beslaat het grootste deel van de vragenlijst met 26 vragen en deel 4 tot slot heeft achttien vragen. Er worden verschillende soorten vragen gesteld; meerkeuzevragen waarbij 1 antwoord gekozen moet worden, meerkeuzevragen waarbij meerdere antwoorden mogelijk zijn, open vragen, stellingen en vragen met antwoorden in een 3-, 4-, 5-, of 6-puntsschaal en benaderingsvragen waarbij een percentage ingevuld moet worden. Er is voor gekozen om ook open vragen te stellen om de respondenten echt zelf met antwoorden te laten komen, omdat er op het gebied van het basisdocument voer nog niet eerder onderzoek is gedaan en het daardoor moeilijk is te schatten wat de antwoorden van de respondenten zouden kunnen zijn. Daarnaast zijn sommige onderwerpen van de open vragen later nogmaals teruggevraagd in een meerkeuzevraag.

Bij de constructie van de vragenlijst zijn vragenlijsten van eerdere onderzoeken over het onderwerp bestudeerd en zijn vragen over bepaalde concepten uit deze vragenlijsten overgenomen. De vragenlijsten die hiervoor bestudeerd zijn, zijn van de onderzoeken van Van Mossel en Stegeman (2007) en van Stegeman et al. (2007).

In deel 3 van de vragenlijst zit voor respondenten die niet in het bezit zijn van het basisdocument voer een route; zij slaan de inhoudelijke vragen over het basisdocument voer over omdat zij daar geen goed antwoord op kunnen geven. Ook in deel 4 van de vragenlijst zitten enkele vragen waarbij, afhankelijk van het gegeven antwoord, enkele vragen over kunnen worden geslagen. In Figuur 3 en 4 zijn delen van de online versie van de vragenlijst weergegeven.

Enquête + Vragenlijst + ...

www.kwaliteitsbewegensport.nl/web/index2.php?id=171134&version=2&page=1&answerID=&random=6418357&arc=4983&ln=nl&code=

slo
nationaal expertisecentrum
leerplanontwikkeling

'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport, in de onderbouw van het VO'.

1.

Wat is de code die linksbovenaan de brief staat die u per post ontvangen heeft?
De code staat onder de adresgegevens van uw school en begint met D, gevolgd door een getal.*

D

2.

Uit hoeveel docenten bestaat de vaksectie LO?
(Docenten met ziekteverlof e.d. niet meerekenen).

Totaal aantal docenten:

Aantal mannen:

Aantal vrouwen:

3.

Aan welke ALO hebben de docenten uit de vaksectie LO hun opleiding gevolgd?
Aantal docenten per ALO invullen.

Amsterdam

Den Haag

Enquête + Vragenlijst...

Figuur 3: Weergave van het begin van de online vragenlijst

18. Het basisdocument VO gaat uit van een bepaalde visie op bewegingsonderwijs. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende algemene doelstelling van het bewegingsonderwijs?

Algemene doelstelling: "Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur"

Helemaal niet mee eens Niet mee eens Neutraal Mee eens Helemaal mee eens

19. Kunt u aangeven waarom u zich wel of niet kunt vinden in de hiervoor genoemde algemene doelstelling?

20. Streeft u deze doelstelling na op uw schoollocatie?

☐ Ja
☐ Nee, omdat...

21. Is deze doelstelling realiseerbaar voor de onderbouwleerlingen op uw schoollocatie? *

Figuur 4: Weergave van vraag achttien tot en met 21 van de online vragenlijst

3.2.1.2 Validatie van de vragenlijst

Om de betrouwbaarheid en validiteit van de vragenlijst te vergroten, zijn twee pilots opgezet om de vragenlijst te testen en onduidelijkheden weg te nemen. Tevens zijn reeds gevalideerde vragenlijsten van eerdere onderzoeken over het onderwerp bestudeerd en zijn vragen over bepaalde concepten uit deze vragenlijsten overgenomen. De vragenlijsten die hiervoor bestudeerd zijn, zijn van de onderzoeken van Van Mossel en Stegeman (2007) en van Stegeman et al. (2007). Daarnaast hebben de afdelingen Communicatie en Evaluatie van SLO de vragenlijst bekeken om de constructie van de vragenlijst te verbeteren.

3.2.2 Procedures

Voor het onderzoek is een vragenlijst ontwikkeld voor twee doelgroepen; docenten op schoollocaties met een onderbouwafdeling en bezitters van het basisdocument vo. Deze respondenten zijn via een brief benaderd om de vragenlijst online of op papier in te vullen (zie bijlage C en D). De adresgegevens van de schoollocaties zijn via de afdeling Communicatie van SLO verkregen. Uit een lijst met alle schoollocaties met een onderbouw afdeling in Nederland, is een steekproef getrokken van 361 scholen, net zoveel als het aantal bezitters van het basisdocument vo (zie paragraaf 3.4). Om een lijst van bezitters van het basisdocument vo te verkrijgen is het Jan Luiting Fonds (JLF) (de uitgever van het boek) benaderd voor de gegevens van deze scholen of personen. Het JLF heeft aangegeven dat zij de gegevens willen verstrekken omdat zij zelf ook geïnteresseerd zijn in de uitkomsten van het onderzoek. Het JLF wilde voordat de vragenlijsten verstuurd zouden worden wel de vragenlijst inzien, wat zij ook gedaan heeft.

Om voor de vragenlijsten een zo hoog mogelijke respons te genereren krijgt iedereen die de vragenlijst helemaal invult een beloning. Deze beloning is de dvd "Freerunning in het vo" die gebruikt kan worden door docenten bewegingsonderwijs om de activiteit 'freerunning' in het onderwijs te introduceren. Daarnaast heeft de KVLO een aankondiging van het onderzoek gepubliceerd in het vakblad en is in de online nieuwsbrieven van SLO en de KVLO bekendheid gegeven aan het onderzoek vlak voordat de vragenlijsten verstuurd zijn.

De vragenlijsten zijn in de eerste week van februari 2011 verstuurd via de post. In de envelop zat een begeleidende brief met daarin informatie en het doel van het onderzoek (zie bijlagen C en D), de papieren versie van de vragenlijst en een antwoordenvolp. In de begeleidende brief stond tevens een link naar de online versie van de vragenlijst (www.kwaliteitsbewegenensport.nl of www.kwaliteitsbewegenensport2.nl) met een wachtwoord

dat docenten op de computer in konden typen om de vragenlijst online in te vullen. Om het verwerken van de gegevens makkelijker te maken, is de respondenten gevraagd om de vragenlijst bij voorkeur online in te vullen, maar om een zo groot mogelijke respons te genereren is ervoor gekozen om de respondenten ook de gelegenheid te geven om de vragenlijst op papier in te vullen.

Om de respons te vergroten is vier weken na het versturen van de eerste brief ook nog een herinneringsbrief gestuurd naar alle respondenten die op dat moment de vragenlijst nog niet ingevuld hadden. Hiermee is geprobeerd om het belang van het invullen van de vragenlijst nog duidelijker te maken en om de respondenten over te halen om toch de vragenlijst nog in te gaan vullen. De respondenten kregen bij de herinnering niet de vragenlijst nogmaals opgestuurd, alleen een brief met de link naar de website. Wel is de mogelijkheid gegeven om nog een nieuwe vragenlijst op papier aan te vragen.

De laatste stap om de respons te vergroten is genomen door respondenten die de vragenlijst gedeeltelijk in hebben gevuld op te bellen en te vragen of zij de resterende vragen ook nog in willen vullen. De telefoonnummers zijn opgezocht via het internet. Bij deze stap is gekozen om alleen schoollocaties op te bellen, en geen individuele personen die op de lijst van het JLF stonden omdat dat voor dit onderzoek te vergaand zou zijn.

3.2.3 Respondenten

Voor het invullen van de vragenlijst zijn twee doelgroepen gekozen; voortgezet onderwijs scholen met een onderbouw locatie en bezitters van het basisdocument vo. Van alle voortgezet onderwijs scholen met een onderbouw locatie zijn 361 schoollocaties met een onderbouwlocatie benaderd om een vragenlijst in te vullen, dat is bijna de helft van alle voortgezet onderwijs scholen in Nederland (Rijks, 2008). De scholen zijn willekeurig gekozen uit alle voortgezet onderwijs scholen met een onderbouwlocatie in Nederland, door een steekproef te trekken uit alle schoollocaties met een onderbouw afdeling in Nederland. Van deze scholen wordt er elke keer één docent bewegingsonderwijs gevraagd om de vragenlijst in te vullen namens de gehele vaksectie bewegen en sport. Er zijn 361 schoollocaties gekozen omdat dat evenveel is als het aantal personen of schoollocaties die aangeschreven zijn omdat zij in het bezit zijn van het basisdocument vo, zie de volgende alinea.

Daarnaast zijn alle mensen (docenten) die in het bezit zijn van het basisdocument vo (op basis van een adresbestand van het JLF; dit zijn scholen of personen die het basisdocument vo bij het JLF aangeschaft hebben) benaderd om een vragenlijst in te vullen. In totaal zijn er 361 docenten of schoollocaties aangeschreven. Instanties in het bestand anders dan scholen voor voortgezet onderwijs, zoals boekhandels en scholen voor mbo en hbo, zijn verwijderd uit het bestand omdat zij niet tot de doelgroep van het onderzoek behoren. In totaal hebben, van beide doelgroepen samen, 722 schoollocaties of individuele docenten een vragenlijst ontvangen. In het verslag worden de twee doelgroepen vanaf hier als volgt genoemd:

- Scholen steekproef (de scholen geselecteerd door middel van de steekproef)
- Scholen bestand basisdocument vo (de scholen die geselecteerd zijn uit een bestand van de uitgever van het basisdocument vo omdat zij het boek aangeschaft hebben bij deze uitgever)

In het verslag wordt tevens nog een ander onderscheid gemaakt tussen de respondenten om mogelijke verschillen tussen de gebruikers van het basisdocument vo en de steekproef te kunnen zien. De groep 'gebruikers van het basisdocument vo' is een selectie van respondenten uit zowel de steekproef als het bestand basisdocument vo die aan hebben gegeven dat zij het basisdocument vo gebruiken. Deze selectie is gemaakt op basis van het antwoord van de respondenten op vraag 26 van de vragenlijst (vraag 25 in de vragenlijst van de scholen bestand basisdocument vo). Bij deze vraag wordt de respondenten gevraagd of zij het basisdocument vo voor de gegeven reden gebruiken, of voor een andere reden. Tot slot wordt in het verslag soms de groep 'bezitters van het basisdocument' genoemd. Dit is een selectie van de scholen uit de steekproef die aan hebben gegeven dat zij in het bezit zijn van het basisdocument vo, op basis van het antwoord van de respondenten op vraag 22 en van alle scholen bestand basisdocument vo.

De groep gebruikers basisdocument vo wordt op verschillende plaatsen in het verslag vergeleken met de steekproef. In de groep gebruikers van het basisdocument vo zitten echter ook respondenten die tevens in de steekproef zitten. De vergelijkingen worden gedaan om verschillen te ontdekken tussen de gebruikers van het basisdocument vo en scholen in Nederland (steekproef). Dit is verkozen boven het vergelijken tussen wel gebruikers en niet gebruikers, omdat het doel van het onderzoek is om het gebruik van het basisdocument vo in Nederland in kaart te brengen.

3.2.4 Respons en generaliseerbaarheid

In deze paragraaf wordt eerst de respons op de vragenlijst beschreven en tot slot de generaliseerbaarheid. Bij de beschrijving van de respons zal uitgelicht worden hoeveel vaksecties er gereageerd hebben per doelgroep, hoe de spreiding daarvan is over Nederland en wat de stedelijkheid is van de vaksecties die de vragenlijst in hebben gevuld. Tevens zal er een verklaring worden gegeven voor de non- respons, waarna de generaliseerbaarheid zal worden besproken. De initiële respons op de vragenlijst is in Tabel 7 per doelgroep weergegeven.

Tabel 7: Initiële respons per doelgroep (N= 722)

Respons						
	Scholen steekproef (n= 361)		Scholen bestand basisdocument vo (n=361)		Totaal (n= 722)	
	n	%	n	%	n	%
Respons	111	30,7	64	17,7	175	24,2

Na tien weken heeft ruim 30 procent van de scholen uit de steekproef de vragenlijst volledig ingevuld. Van de scholen uit het bestand basisdocument vo is dat wat minder, bijna achttien procent. Van de steekproef scholen heeft 58 procent van de respondenten de vragenlijst digitaal ingevuld, van de scholen uit het bestand basisdocument vo is dat 64 procent. De overige respondenten hebben de vragenlijst op papier ingevuld. Bij de scholen uit het bestand basisdocument vo hebben 34 scholen de vragenlijst niet ontvangen, de verstuurde brieven zijn retour gestuurd. De school of persoon waaraan de brief geadresseerd was, woonde in dat geval niet meer op dat adres en het nieuwe adres kon niet meer achterhaald worden. Ook bij de scholen uit de steekproef is er één brief retour gestuurd. Tevens zijn er 28 scholen of personen van scholen bestand basisdocument vo die de brief terug hebben gestuurd omdat zij niet (meer) tot de doelgroep behoren of omdat zij de vragenlijst al in hebben gevuld omdat zij ook in de steekproef zaten. Deze in totaal 63 scholen worden afgetrokken van het aantal scholen waaraan een brief is gestuurd, waardoor de werkelijk responspercentages berekend kunnen worden. De responspercentages worden weergegeven in Tabel 8.

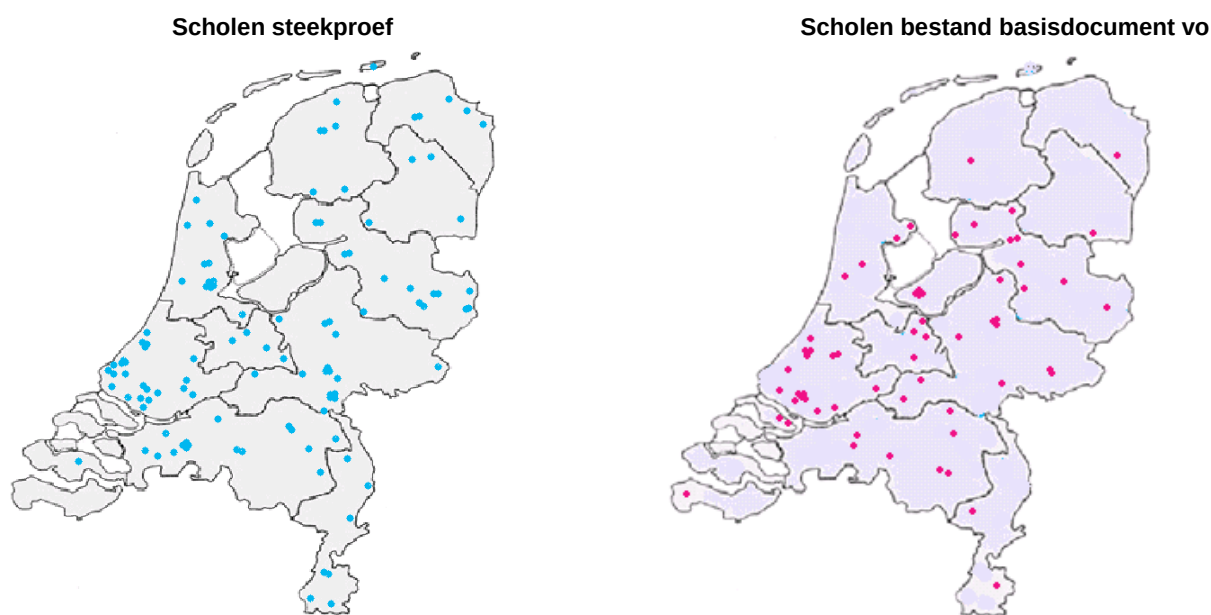
Tabel 8: Responspercentages per doelgroep

Respons						
	Scholen steekproef (n=360)		Scholen bestand basisdocument vo (n=299)		Totaal (N= 659)	
	n	%	n	%	n	%
Respons	111	30,8	64	21,4	175	26,6

De reden dat sommige scholen zowel vanuit de steekproef als vanuit het bestand basisdocument vo een vragenlijst hebben ontvangen, is dat in de adreslijst van het bestand basisdocument vo veel adressen zitten van individuele personen. Deze personen zijn docenten die het basisdocument vo op hun privé adres hebben laten opsturen. Van deze personen was op dat moment niet bekend op welke school zij werkzaam zijn. Verschillende scholen hebben aangegeven dat zij de vragenlijst dubbel ontvangen hebben. Deze personen zijn van het aantal scholen van het bestand basisdocument vo afgetrokken zodat de steekproef compleet is gebleven. Tevens zijn er enkele scholen vanuit beide doelgroepen aangeschreven omdat enkele dubbele adressen vooraf niet zijn opgemerkt en daardoor niet uit de lijst van de scholen bestand basisdocument vo zijn gehaald.

Swanborn (1981) geeft aan dat het te verwachten responspercentage bij het versturen van een vragenlijst ongeveer 30 procent is. Het responspercentage van de steekproef van dit onderzoek is vergelijkbaar met wat Swanborn aangeeft. Het responspercentage van dit onderzoek is hiermee niet laag. Toch heeft ruim 69 procent van de aangeschreven scholen uit de steekproef de vragenlijst niet ingevuld. Waarom deze scholen de vragenlijst niet in hebben gevuld is moeilijk aan te geven. Om de redenen van de non- respons te achterhalen, zouden de scholen die niet gereageerd hebben op de twee brieven die zij ontvangen hebben aangeschreven of gebeld moeten worden. In verband met de beschikbare tijd voor het onderzoek is dat echter niet mogelijk.

In Figuur 5 is te zien hoe de spreiding is van de respons van de scholen uit de steekproef en uit het bestand basisdocument vo over Nederland.

Figuur 5: Spreiding van de respons van de scholen steekproef (links) en de scholen bestand basisdocument vo (rechts) over Nederland

In Figuur 5 is te zien dat er bij de steekproef scholen een evenwichtige spreiding is van de respons over heel Nederland. Alleen in de provincie Zeeland heeft slechts één vaksectie de vragenlijst ingevuld. Wel zijn er uit de Randstad meer vragenlijsten teruggestuurd, daar zijn echter ook meer scholen. Bij de scholen uit het bestand basisdocument vo is er wat minder respons uit de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en ook Zeeland. Verder is de spreiding redelijk evenwichtig verdeeld over het land. De spreiding van de vooropleiding van de docenten van de scholen is weergegeven in Tabel 9. In deze tabel is de onderzoekseenheid docenten van de scholen in plaats van scholen.

Tabel 9: Aantal docenten van de vaksecties per vooropleiding (N= 1033)

Vooropleiding	Aantal docenten per vaksectie bewegen en sport		
	Scholen steekproef (n= 612) %	Scholen bestand basisdocument vo (n= 421) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 379) %
ALO Amsterdam	10	14	12,1
ALO Den Haag	17	20	20,6
ALO Groningen	15	10	9,2
ALO Nijmegen	1	0	0,5
ALO Tilburg	31	20	25,1
ALO Zwolle	24	31	28,0
Anders	2	5	4,5
Totaal	100	100	100

In de tabel is te zien dat de spreiding van de vooropleiding van de docenten van de scholen die de vragenlijst in hebben gevuld over bijna alle ALO's is verdeeld. Alleen van de ALO Nijmegen zitten er slechts enkele docenten in de vaksecties, deze ALO bestaat echter nog maar enkele jaren waardoor er nog niet veel studenten van deze ALO zijn afgestudeerd. Verder hebben wat meer docenten uit de vaksecties de opleiding in Tilburg en Zwolle gedaan.

In de bovenstaande tabel is te zien dat de meeste docenten uit de vaksecties van de steekproef scholen aan de ALO's van Tilburg en Zwolle hebben gestudeerd. Het laagste aantal docenten uit de vaksecties heeft aan de ALO van Nijmegen gestudeerd (deze ALO bestaat pas sinds 2007) of een andere opleiding dan de ALO gevolgd (bijvoorbeeld een opleiding in het buitenland, het CIOS of zij hebben de Akte J gehaald). Bij de gebruikers van het basisdocument vo hebben de meeste docenten aan de ALO van Zwolle en Tilburg gestudeerd. Het laagste aantal docenten uit de vaksecties heeft aan de ALO van Nijmegen gestudeerd. Ook zitten er bij de gebruikers van het

basisdocument vo minder docenten in de vaksecties die opgeleid zijn aan de ALO's van Groningen en Amsterdam. In de volgende tabel is het aantal docenten per leeftijdscategorie van de vaksecties weergegeven.

In Tabel 10 is weergegeven wat de leeftijd is van de docenten van de scholen. De onderzoekseenheid in deze tabel is ook docenten van de scholen in plaats van scholen.

Tabel 10: Aantal docenten van de vaksecties per leeftijdscategorie (N= 1059)

Leeftijdscategorie	Aantal docenten per vaksectie bewegen en sport		
	Scholen steekproef (n=628) %	Scholen bestand basisdocument vo (n=431) %	Gebruikers basisdocument vo (n=382) %
20-30 jaar	34	36	33,2
31-40 jaar	32	29	30,9
41-50 jaar	12	14	13,4
51 jaar en ouder	23	21	22,5
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

In deze tabel is duidelijk te zien dat er docenten in de vaksecties zitten uit alle leeftijdscategoriën maar dat de meeste docenten uit de vaksecties van alle doelgroepen relatief jonge docenten zijn in de leeftijd van 20 tot 30, en 31 tot 40 jaar oud. Er zijn relatief weinig docenten tussen de 41 en 50 jaar oud, de oudere docenten van 51 jaar of ouder zitten daar tussenin.

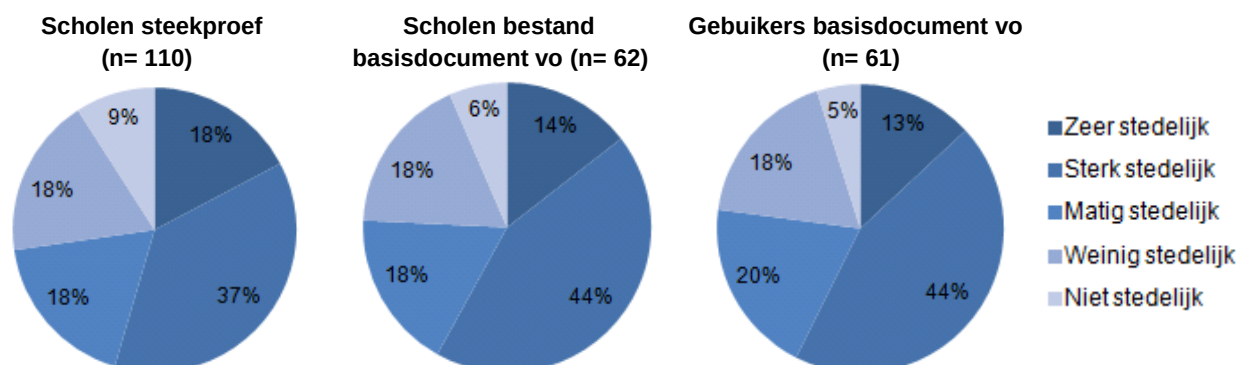
Naast de spreiding van de scholen over Nederland, de vooropleiding en de leeftijd van de docenten van deze scholen, is gekeken naar de verdeling van de stedelijkheid van de plaats van de scholen om de generaliseerbaarheid van de gegevens te bepalen. De stedelijkheidsklassen zijn bepaald aan de hand van de indeling van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). De stedelijkheidsklasse per gemeente is bepaald aan de hand van de indeling van het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, zie Tabel 11.

Tabel 11: De indeling in stedelijkheidsklassen

Stedelijkheidsklasse	
1	Zeer stedelijk gebied met meer dan 2500 omgevingsadressen per km2
2	Sterk stedelijk gebied met 1500-2500 omgevingsadressen per km2
3	Matig stedelijk gebied met 1000-1500 omgevingsadressen per km2
4	Weinig stedelijk gebied met 500-1000 omgevingsadressen per km2
5	Niet stedelijk gebied met minder dan 500 omgevingsadressen per km2

Noot: ontleend aan de website van het CBS: http://www.uitvoeringafvalbeheer-tools.nl/kijkenvergelijk/overz_stedel.asp

In de volgende figuur is te zien wat de stedelijkheidsklasse is van de scholen uit het onderzoek.

Figuur 6: De verdeling in stedelijkheidsklassen van de scholen steekproef (links), de scholen bestand basisdocument vo (midden) en de gebruikers van het basisdocument vo (rechts) (N= 172)

In Figuur 6 is te zien dat de meeste vaksecties die de vragenlijst in hebben gevuld, werken in een zeer of sterk stedelijk gebied. Een wat kleiner deel werkt in een matig tot weinig stedelijk gebied en een klein deel werkt in een niet stedelijk gebied. Dit is goed te verklaren doordat voortgezet onderwijs scholen vaak vrij veel leerlingen hebben en zich daarom het beste in een stad of groot dorp kunnen vestigen.

3.2.5 Data analyse

De verzamelde gegevens van de vragenlijst, de data, zijn met behulp van het statistische computerprogramma SPSS verwerkt en geanalyseerd (door middel van frequentieanalyses en onafhankelijke t-toetsen). Daarnaast zijn de open vragen handmatig gecategoriseerd en verwerkt. Hiervoor zijn verschillende antwoordcategorieën samengesteld uit de antwoorden van de respondenten en zijn het aantal antwoorden binnen de verschillende categorieën geteld. Wanneer de respondent meerdere antwoorden heeft gegeven op een vraag, zijn deze apart van elkaar opgenomen in de antwoordcategorieën. Het aantal gegeven antwoorden kan hierdoor afwijken van het aantal respondenten dat antwoord heeft gegeven op de vraag (n).

3.3 Analyse ALO's

In deze paragraaf wordt de methode voor de analyse van de ALO's beschreven. In paragraaf 3.3.1 wordt een beschrijving van de telefonische interviews gegeven, in paragraaf 3.3.2 van de procedures, in paragraaf 3.3.3 van de respondenten, vervolgens in paragraaf 3.3.4 van de respons en generaliseerbaarheid en tot slot in paragraaf 3.3.5 van de data analyse.

3.3.1 Telefonische interviews

Om te analyseren of en op welke wijze het basisdocument vo wordt gebruikt op de ALO's zijn interviews opgesteld voor de verschillende ALO's. Dit is belangrijk om te weten omdat op de ALO's de docenten van de toekomst op worden geleid. Door het huidige gebruik van het basisdocument vo op de ALO's te onderzoeken, kan bekeken worden welke ontwikkelingen er zijn in het gebruik van het basisdocument vo door de docenten van de toekomst. De interviews zijn semi- gestructureerd; er zijn vragen die sowieso gesteld worden, maar er is ook ruimte overgelaten voor andere onderwerpen die ter sprake zijn gekomen. Voor deze interviews is een interviewschema gebruikt waarop alle vragen staan die aan de ALO's gesteld moeten worden om de derde deelvraag volledig te kunnen beantwoorden (zie bijlage E). De belangrijkste vragen in het interview aan de ALO's zijn of zij gebruik maken van het basisdocument vo in hun opleiding, waarom wel of niet, of hun visie overeenkomt met de visie van het basisdocument vo en wat zij sterke en zwakke punten vinden van het basisdocument vo. Er is voor gekozen om een interviewschema op te stellen om er zeker van te zijn dat alle belangrijke vragen aan de ALO's worden gesteld.

3.3.2 Procedures

Alle ALO's zijn voor het onderzoek benaderd met de vraag of één van hun didactiekdocenten deel wilde nemen aan een kort telefonisch interview. Hiervoor zijn van alle ALO's de opleidingsmanagers via een email benaderd. Helaas is hier geen reactie op gekomen en zijn alle opleidingsmanagers opnieuw benaderd via een herinnerings-email. Hierop hebben vijf van de zes ALO's gereageerd dat zij hieraan mee wilden werken en is het telefoonnummer van de docent die daarvoor het beste benaderd kon worden doorgegeven.

De docenten zijn gebeld om een afspraak te maken voor het telefonische interview. Vervolgens zijn de docenten op de afgesproken tijd gebeld en is het telefonische interview bij hen afgenomen. Na afloop zijn de docenten bedankt voor hun medewerking en is hen gevraagd of zij een verslag wilden ontvangen van het onderzoek.

De interviews zijn allemaal opgenomen met een voicerecorder zodat de gesprekken achteraf nageluisterd konden worden. De gesprekken zijn na afloop volledig uitgewerkt (de volledige uitwerkingen van de interviews zijn op te vragen bij SLO). Tevens is van elke ALO een kort verslag gemaakt dat ter controle naar de betreffende ALO is opgestuurd. Nadat er wat kleine aanpassingen zijn gemaakt, zijn de docenten akkoord gegaan met de verslagen en zijn deze opgenomen in deze scriptie.

3.3.3 Respondenten

Voor de interviews zijn docenten van de verschillende ALO's ondervraagd (van elke ALO's één docent). In Tabel 12 is te zien wat de functie is van de geïnterviewde persoon binnen de ALO.

Tabel 12: Deelnemende ALO's aan de interviews (N=5)

ALO	Functie geïnterviewde
Amsterdam	Docent algemene didactiek en methodiek
Den Haag	Docente didactiek en atletiek
Groningen	Docent ALO
Tilburg	Docent ALO
Zwolle	Docente ALO

Alle ALO's zijn benaderd om deel te nemen aan het onderzoek. Vijf van de zes ALO's hebben uiteindelijk hun medewerking hieraan verleend, alleen de ALO van Nijmegen niet. De docenten die deel hebben genomen aan de interviews zijn allemaal inhoudelijk bekend met het basisdocument vo. Zij geven allemaal les aan studenten die stage lopen in het voortgezet onderwijs en zijn op deze manier betrokken bij de wijze waarop er in de praktijk al dan niet met het basisdocument vo wordt gewerkt.

3.3.4 Respons en generaliseerbaarheid

De respons op het verzoek om deel te nemen aan een telefonisch interview is 83 procent; vijf van de zes ALO's hebben hier aan mee gewerkt. Slechts één ALO heeft niet deelgenomen aan het onderzoek, dat is de ALO van Nijmegen. Hiermee kan een goed beeld worden geschetst over het gebruik van het basisdocument vo op de ALO's. De resultaten moeten echter wel per ALO apart worden gezien. Wel kunnen wellicht patronen gezien worden die bij alle vijf de ALO's te zien zijn, maar er kan niet meer over gezegd worden dan dat dat voor deze vijf ALO's zo is.

3.3.5 Data analyse

De verzamelde gegevens zijn handmatig verwerkt. Ten eerste zijn de gesprekken volledig uitgetypt. Aan de hand daarvan zijn de antwoorden op de verschillende vragen uitgewerkt en worden deze naast de antwoorden van de andere ALO's gelegd. Tot slot zijn de antwoorden uit de interviews gekoppeld aan de gegevens van de vragenlijsten.

3.4 Analyse van de huidige praktijk

In deze paragraaf wordt de onderzoeksmethode voor de analyse van de huidige situatie van de praktijk beschreven. In paragraaf 3.4.1 wordt de case- study beschreven, in paragraaf 3.4.2 de procedures, in paragraaf 3.4.3 de deelnemers, vervolgens in paragraaf 3.4.4 de respons en generaliseerbaarheid en tot slot in paragraaf 3.4.5 de data analyse.

3.4.1 Case study

Om de vierde deelvraag te kunnen beantwoorden is een case- study opgezet bij drie scholen voor voortgezet onderwijs, in totaal bij vier klassen. Bij elke klas (case) zijn verschillende onderzoeksvormen gebruikt om tot beantwoording van de deelvraag te komen. Deze verschillende vormen worden besproken in de volgende deelparagrafen.

Er is gekozen voor een case- study omdat daarmee echt naar de praktijk van het vak bewegen en sport kan worden gekeken. Bij een case- study worden één of enkele groepen intensief bestudeerd. Daarnaast is het gebruikelijk dat metingen in de natuurlijke omgeving gedaan worden en dat er diverse databronnen worden gebruikt bij het onderzoek. Het is een diepte onderzoek dat vaak wordt gebruikt naast een onderzoek in de breedte, zoals bijvoorbeeld een vragenlijst (Swanborn, 2000). Volgens Yin (in Swanborn, 2000) moeten case-study's als volgt worden gezien: 'case- studies, like experiments, are generalizable to theoretical propositions and not to populations or universes' (p. 67). De resultaten van de case- study moeten volgens Yin door middel van theoretische generalisering naar een theorie worden geanalyseerd. Deze benadering wordt in de literatuur inmiddels vaak gehanteerd (Swanborn).

Binnen het huidige onderzoek is het niet haalbaar om de praktijk op alle scholen te onderzoeken, daarom is ervoor gekozen om op een beperkt aantal scholen onderzoek te doen om toch een beeld te krijgen van de praktijk; een multiple case- study. Door middel van een multiple case- study is op basis van de vier sleutels uit het basisdocument vo (zie Hoofdstuk 2) bekeken wat de niveaus van de leerlingen voor de vier sleutels zijn op de scholen aan het einde van het derde jaar. De theorie die door het huidige onderzoek getoetst wordt op realiseerbaarheid in de praktijk, is dat de leerlingen aan het einde van het derde jaar de vier sleutels zouden moeten kunnen beheersen volgens de normverdeling die het basisdocument vo schetst, zie Tabel 13.

Tabel 13: De normverdeling volgens het basisdocument vo

Niveau	Percentage van de leerlingen dat deelneemt op dit niveau %
Zorg	10
Basis	40
Vervolg	30
Gevorderd	20

De instrumenten, procedures, deelnemers en de data analyse van de case- study worden beschreven in de volgende paragrafen. In paragraaf 3.3.1 de instrumenten, in paragraaf 3.3.2 de procedures, in paragraaf 3.3.3 de deelnemers en tot slot in paragraaf 3.3.4 de data analyse.

3.4.2 Instrumenten

Voor het uitvoeren van de case- study zijn verschillende instrumenten ontwikkeld om data te verzamelen. Deze instrumenten worden in deze paragraaf beschreven. In paragraaf 3.4.2.1 worden de invulkaartjes voor de leerlingen beschreven, in paragraaf 3.4.2.2 worden de video- observaties uitgewerkt, in paragraaf 3.4.2.3 worden tot slot de interviews uitgelicht. Daarnaast zijn verschillende hulpmiddelen ontwikkeld om het onderzoek uit te kunnen voeren, deze worden beschreven in paragraaf 3.4.3 Procedures.

3.4.2.1 Invulkaartjes voor de leerlingen

De leerlingen hebben, voordat zij de activiteit trapezezwaaien hebben gedaan, een kaartje gekregen. Op het kaartje staan de vier niveaus, waaronder een kruisje kan worden gezet. De bedoeling van het kaartje was dat de leerlingen daarop hun niveau invullen; voor de les het niveau dat zij verwachten te kunnen (A) en na de les het niveau dat zij denken te hebben laten zien in de les (C). Het kaartje ziet er als volgt uit:

		A				Opmerkingen:
Nr.	Naam:	Nivo 1	Nivo 2	Nivo 3	Nivo 4	
...						

3.4.2.2 Video- observaties

Het meest omvangrijke onderdeel van de case- study bestaat uit observaties van leerlingen tijdens een les bewegingsonderwijs. Het doel van de observaties is om de deelnameniveaus van de leerlingen voor de (aspecten van de) vier sleutels vast te leggen. De leerlingen zouden zoals gezegd deze vier sleutels aan het einde van de onderbouw moeten beheersen, volgens de normverdeling zoals deze door het basisdocument vo geschetst is.

Voordat de scholen bezocht zijn, hebben zij een lesplan gekregen via de mail waarin precies staat wat er in de les gaat gebeuren (zie bijlage F). In dit lesplan is beschreven welke activiteiten worden gedaan, wat er van de docent verwacht wordt en wat de onderzoeker gaat doen. Ook zijn de activiteiten opgenomen in het lesplan zoals deze in het basisdocument vo zijn weergegeven.

Om de observaties goed uit te kunnen voeren zijn de videobeelden die gemaakt zijn (zie paragraaf 3.3.3) geanalyseerd aan de hand van een observatieschema (zie bijlage G). Op het observatieschema worden de activiteit, school, docent en klas bovenaan ingevuld. Vervolgens worden de nummers van de leerlingen ingevuld, dit zijn de nummers die zij op hun hesje hebben staan zodat zij goed herkenbaar zijn op de video. Daarachter wordt per activiteit (bij trapezezwaaien elke zwaai en bij voetbal enkele acties) door twee observanten het niveau dat de leerling laat zien opgeschreven. In de laatste kolom wordt het hoogste niveau dat de leerling heeft laten zien opgeschreven, dit is de uiteindelijke niveau bepaling van de leerling.

3.4.2.3 Interviews

In aanvulling op de observaties zijn korte interviews gehouden met de docenten van de groepen leerlingen die geobserveerd zijn. Hiervoor is een interviewschema gemaakt met de vragen die aan de docent worden gesteld (zie bijlage H). De belangrijkste vragen van het interview zijn of de docent het basisdocument vo gebruikt, waarom wel of niet en zo ja op welke manier, of de leerlingen de activiteit vaker hebben gedaan in het derde jaar, of de docent volgens een vakwerkplan werkt en zo ja wat hij of zij van het vakwerkplan vindt.

3.4.3 Procedures

In deze paragraaf worden de procedures beschreven die in acht zijn genomen bij het uitvoeren van de verschillende onderdelen van de case- study. In paragraaf 3.4.3.1 worden de procedures voor de invulkaartjes voor de leerlingen beschreven, in paragraaf 3.4.3.2 voor de video- observaties, en tot slot in paragraaf 3.4.3.3 voor de interviews.

3.4.3.1 Invulkaartjes voor de leerlingen

Voordat de leerlingen de invulkaartjes hebben gekregen, hebben zij gekeken naar een powerpointpresentatie (zie bijlage I). Op deze powerpointpresentatie is de leerlingen kort uitgelegd wat de bedoeling is van het onderzoek en wat er van hen verwacht wordt. Ook zijn in de powerpointpresentatie vier filmpjes opgenomen waarop het trapezezwaaien op vier verschillende niveaus is te zien, niveau 1 (zorg), niveau 2 (basis), niveau 3 (vervolg) en niveau 4 (gevorderd) en wordt de leerlingen vooraf gevraagd op welk niveau zij aan de activiteit denken deel te nemen. Dit mogen zij opschrijven op het invulkaartje dat zij uitgereikt hebben gekregen. Hierop vullen zij ook het nummer in dat overeenkomt met het hesje dat zij dragen (zie paragraaf 3.3.2.2), en hun naam. Wanneer de leerlingen het kaartje in hebben gevuld, leveren zij dit in bij de onderzoeker en begint de docent met de les.

3.4.3.2 Video- observaties

Via de mail en telefoon zijn afspraken gemaakt met de scholen over het aantal klassen dat door de onderzoeker wordt geobserveerd, de datum waarop de observaties plaats vinden en welke activiteiten de leerlingen gaan doen. Voorafgaand aan het daadwerkelijke bezoek zijn de scholen per mail geïnformeerd over het vooraf opgestelde lesplan. Hierin is precies vastgelegd welke activiteiten de leerlingen gaan doen en op welke manier. Dit lesplan is voor alle scholen gelijk om zo de coherentie over de verschillende cases te waarborgen. In het lesplan is opgenomen wat de rol van de docent is tijdens de lessen, wat de docent aan de leerlingen vertelt en uitlegt en wat de procedures zijn tijdens de lessen. Aan de hand van het lesplan hebben de docenten zich voor kunnen bereiden. In de periode van week 24 (vanaf 13 juni 2011) tot en met week 26 (tot 1 juli 2011) zijn de scholen bezocht voor de observaties.

Voordat de leerlingen gefilmd konden worden is daarvoor toestemming gevraagd aan de ouders van de leerlingen door middel van een toestemmingsbrief (zie bijlage J). Deze brief hebben de leerlingen een week voordat de onderzoeker in de les zou komen mee naar huis gekregen van hun docent, met het verzoek om deze ingevuld weer mee terug te nemen naar school voordat de onderzoeker op de school zou komen. In de brief staat beschreven wat het onderzoek inhoudt en dat de klas van hun zoon of dochter aan het onderzoek deelneemt. Tevens is de ouders gevraagd of zij toestemming willen geven voor deelname aan het onderzoek van hun zoon of dochter door de brief ondertekend weer mee te geven aan hun zoon of dochter. De leerlingen hebben deze ingevulde briefjes weer bij hun docent ingeleverd. Indien zij geen toestemming hebben gekregen, zijn de leerlingen niet in beeld gekomen tijdens de lessen.

Bij het bezoek aan de scholen is telkens tijdens de les bewegingsonderwijs het vooraf opgestelde lesplan uitgevoerd door de docenten en de leerlingen. Om de leerlingen goed te kunnen observeren zijn deze lessen opgenomen op video zodat de beelden later rustig geanalyseerd konden worden. Om er zeker van te zijn dat er bruikbare beelden gemaakt werden zijn er twee camera's gebruikt voor het opnemen van de beelden.

In de volgende alinea's zijn de procedures voor de lessen trapezezwaaien en voetballen apart van elkaar beschreven.

Les trapezezwaaien

Aan het begin van de les hebben alle leerlingen die mee werkten aan het onderzoek een hesje gekregen met daarop een nummer. Dit is gedaan om de leerlingen op de video makkelijk te kunnen observeren. Voorafgaand aan het doen van de eerste activiteit, trapezezwaaien, hebben de leerlingen gekeken naar een powerpointpresentatie. Hierin wordt de leerlingen uitgelegd wat de bedoeling is en wat er van hen verwacht wordt. Zo wordt uitgelegd dat de leerlingen naar de filmpjes gaan kijken en dat zij daarbij moeten bedenken welk niveau zij denken te kunnen laten zien in de les. In de presentatie zijn vier filmpjes opgenomen van de activiteit trapezezwaaien met koprol af op vier niveaus; niveau zorg, basis, vervolg en gevorderd. De leerlingen kijken hiernaar en tijdens de filmpjes vertelt de onderzoeker erbij waarom op het filmpje het bedoelde niveau te zien is. Bij niveau zorg vertelt de onderzoeker erbij dat het steunen nog maar net lukt, de zwaai niet in evenwicht is en dat het voorover af duikelen niet lukt. Bij het basis niveau wordt verteld dat de zwaai rustig in de zwaai komt, een extra zwaai maakt, vroeg begint met voorover duikelen en landt op de mat. Bij het vervolg niveau wordt verteld dat de zwaai wat meer zwaai maakt, het voorover duikelen wat later inzet en met een kleine boog op de mat landt. Bij het gevorderde niveau wordt tot slot verteld dat de zwaai omhoog naar achteren tot zwaai springt, een ruime zwaai heeft en houdt en met een ruime boog op de mat landt na het voorover duikelen. De leerlingen vullen vervolgens het invulkaartje in waarna de docent kan beginnen met de les.

De leerlingen begonnen met het gezamenlijk klaarzetten van het arrangement zoals de docent heeft uitgelegd. Wanneer dit goed klaar stond, konden de leerlingen rustig beginnen met een paar keer oefenen door in steun te komen, twee keer naar voren te zwaaien en de derde keer vooraf af te springen. Vervolgens sprongen de leerlingen aan tot steun en duikelden in de tweede of derde voorzwaai af. De docenten hebben naar eigen inzicht de les even stil gelegd en kort feedback gegeven op de les. Het aantal zwaaien dat de leerlingen konden doen was afhankelijk van de lestijd en de grootte van de klas. Tijdens de activiteit is een aantal leerlingen ingezet als vanger. Hoe en wie daar voor in zijn gezet, verschilde per docent. Soms geblesseerde leerlingen, soms direct nadat de leerling zelf gezwaaid had. Nadat de leerlingen klaar waren met het trapezezwaaien, heeft de docent de les kort nabesproken en hebben de leerlingen de opdracht gekregen van de docent om de materialen op te ruimen. De docent heeft de leerlingen hierbij ondersteund. Nadat alle materialen opgeruimd waren, kwamen de leerlingen bij elkaar. Daar hebben zij voor de tweede keer een briefje gekregen waarop zij hun niveau van trapezezwaaien aan konden kruisen. Dit keer konden zij bij zichzelf nagaan welk niveau zij hebben laten zien. Wanneer het briefje weer ingeleverd was, mochten de leerlingen hun hesje uit doen en inleveren en konden ze gaan omkleden.

Les voetbal

Aan het begin van de les hebben de leerlingen die aan de activiteit voetbal mee hebben gedaan een hesje gekregen met daarop een nummer. De leerlingen hebben vervolgens hun naam en nummer aan de onderzoeker doorgegeven. Nadat alle leerlingen de hesjes aan hadden, kon de docent beginnen met de uitleg van de activiteit. De docent legde op zijn of haar eigen manier uit wat de bedoeling van de les was, wat de leerlingen klaar moesten zetten en dat de leerlingen zelf gelijkwaardige teams moesten maken. Bovendien moesten de leerlingen zelf regelen dat zij elke ronde een nieuwe tegenstander kregen en dat er op elk veldje een scheidsrechter moest komen. De leerlingen gingen dit vervolgens zelf regelen onder leiding van de docent. Per docent verschilde het of de leerlingen een warming-up hebben gedaan. Wanneer alles naar wens geregeld was door de leerlingen konden zij beginnen met voetballen. De docenten hebben de les op eigen initiatief even stilgelegd wanneer zij vonden dat zij iets nader uit moesten leggen.

Doordat niet alle klassen even groot zijn en niet alle lessen even lang duren, zijn er per school verschillen in het aantal teams, het aantal speelrondes en het aantal veldjes. Bovendien moest één van de klassen op het laatste moment uitwijken naar de zaal omdat het buiten te slecht weer was om te voetballen. Op het moment dat de les bijna voorbij was, kregen de leerlingen de opdracht om de materialen op te ruimen, daarna konden de leerlingen de hesjes inleveren en zich gaan omkleden.

3.4.3.3 Interviews

Het korte interview met de docent van de klas is afgenomen voor of na de lessen, afhankelijk van het rooster van de docent. De antwoorden die de docenten gegeven hebben op de vragen zijn kort opgeschreven en later verder uitgewerkt. Naderhand zijn de uitgewerkte gegevens voorgelegd aan de docenten om ze op juistheid te controleren. Tevens is hen gevraagd om toestemming te geven voor de opname van de gegevens in het verslag. De resultaten van de korte interviews worden in hoofdstuk 4 niet apart weergegeven, maar worden weergegeven bij de resultaten van de verschillende sleutels.

3.4.4 Deelnemers

In deze paragraaf worden de deelnemers aan de case- study beschreven. In paragraaf 3.4.4.1 wordt een beschrijving gegeven van de selectie van de scholen. Vervolgens worden in paragraaf 3.4.4.2 de deelnemers van de invulkaartjes voor de leerlingen beschreven, in paragraaf 3.4.4.3 de deelnemers van de video- observaties en tot slot in paragraaf 3.4.4.4 de deelnemers van de interviews.

3.4.4.1 Selectie van de scholen

Om vier scholen te vinden die deel wilden nemen aan de case- study is ten eerste in de vragenlijsten gevraagd of de scholen tevens interesse hebben om deel te nemen aan een verdiepende case- study. Hierop zijn drie reacties binnengekomen van scholen. Deze scholen bleken uiteindelijk toch niet deel te kunnen nemen door verschillende oorzaken zoals het niet mogen filmen van de leerlingen en geen tijd vrij kunnen maken in de gewenste periode. Vervolgens zijn verschillende scholen in de buurt van Enschede gebeld met de vraag of zij deel wilden nemen aan het onderzoek. Uiteindelijk zijn hier vier scholen uitgekomen die deel wilden en konden nemen aan de case- study. Een van de scholen heeft echter enkele dagen voor het bezoek toch nog afgezegd. Hier is geen vervangende school meer voor gevonden waardoor er drie scholen deel hebben genomen aan de case- study. De scholen die deel hebben genomen aan het onderzoek staan in Enschede (school a), Zwolle (school b) en Oldenzaal (school c). Van school c hebben twee klassen deelgenomen aan het onderzoek, van de andere twee scholen één klas.

3.4.4.2 Invulkaartjes voor de leerlingen

Alle leerlingen uit de geobserveerde klas die aanwezig waren in de les van trapezezwaaien hebben een invulkaartje ingevuld voorafgaand aan de les, ook de geblesseerde leerlingen en de leerlingen die niet gefilmd wilden worden tijdens de activiteit. Achteraf hebben alleen die leerlingen een kaartje ingevuld die ook daadwerkelijk deel hebben genomen aan de activiteit trapezezwaaien.

3.4.4.3 Video- observaties

De deelnemers van de observaties van de case- study zijn leerlingen van drie verschillende scholen. Van deze drie scholen zijn leerlingen van één of twee derde klassen van het niveau havo geobserveerd. De scholen zijn geselecteerd op basis van hun ligging, contacten van de onderzoeker bij de scholen en op basis van bereidheid tot deelname aan het onderzoek. De klassen binnen deze scholen zijn geselecteerd op bereidheid tot deelname van docenten en leerlingen en op basis van de lestijd van de groep. In de volgende paragrafen worden de respondenten per school nader omschreven.

Leerlingen school a

De groep van school a die deel heeft genomen aan het onderzoek bestaat normaal gesproken uit 18 leerlingen. Bij de activiteit voetbal doen er twee leerlingen niet mee omdat zij geblesseerd zijn, één leerling doet niet mee omdat zij haar gymspullen is vergeten. Bovendien doen er vier leerlingen niet mee met de les omdat zij geen toestemming hebben gekregen van hun ouders om deel te nemen aan het onderzoek en is er één leerling afwezig. Er blijven tien leerlingen over die gaan voetballen, twee geblesseerde leerlingen zijn om de beurt scheidsrechter. Zij spelen op één veld een partij voetbal van vier tegen vier met bij beide teams een wissel.

Bij de activiteit trapezezwaaien doen er vier leerlingen niet mee omdat zij niet gefilmd mochten worden. Drie leerlingen zijn geblesseerd op deze dag en er zijn vier leerlingen afwezig. Er blijven zeven leerlingen over die de activiteit trapezezwaaien gaan doen.

Leerlingen school b

De groep van school b die deel heeft genomen aan het onderzoek bestaat normaal gesproken uit 21 leerlingen. Eén leerling mag niet gefilmd worden. Tijdens de activiteit voetbal zijn er twee leerlingen geblesseerd. Er blijven achttien leerlingen over die gaan voetballen, één van de geblesseerde leerlingen is op een veldje de scheidsrechter. De leerlingen spelen op twee velden een partij voetbal van vier tegen vier met bij beide teams een wissel. Bij de activiteit trapezezwaaien doet er één leerling niet mee omdat zij geblesseerd is en één van de leerlingen mag niet gefilmd worden. De overige negentien leerlingen gaan de activiteit trapezezwaaien doen.

Leerlingen van school c

Van school c hebben twee groepen leerlingen deel genomen aan het onderzoek. De beide groepen bestaan uit 31 leerlingen. In het verdere verslag worden de groepen 'groep a' en 'groep b' genoemd om het verschil aan te duiden. Van groep a doen er 26 leerlingen mee met de activiteit voetbal. Van deze groep doen er 25 leerlingen mee met de activiteit trapezezwaaien, drie leerlingen hebben geen toestemming gegeven om gefilmd te worden en de overige drie leerlingen zijn om een andere reden afwezig.

Groep b heeft de activiteit voetbal wel gedaan, maar de gegevens zijn hiervan niet geanalyseerd, zie paragraaf 3.4.3.2. Aan de activiteit trapezezwaaien doen 21 leerlingen mee. Drie leerlingen hebben geen toestemming gegeven om gefilmd te worden, twee leerlingen zijn geblesseerd en de overige vijf leerlingen zijn deze les niet aanwezig.

3.4.4.4 Interviews

De deelnemers aan de interviews zijn de docenten van de groepen leerlingen die deel hebben genomen aan de case- study.

Van school a uit Enschede is dat een docent met tien jaar ervaring als docent bewegingsonderwijs. Zij werkt sinds 1999 op school a en geeft dertien lessen van 60 minuten bewegingsonderwijs per week. Zij heeft de opleiding gevolgd aan de ALO van Zwolle en is afgestudeerd in 1999.

Van school b uit Zwolle heeft een docent met twee jaar ervaring als docent bewegingsonderwijs meegewerkt aan het onderzoek. Hij werkt sinds een half jaar op school b en geeft elke week 26 lessen bewegingsonderwijs. Hij heeft de opleiding gevolgd aan de ALO van Zwolle en is afgestudeerd in 2008.

Van school c uit Oldenzaal hebben drie docenten meegewerkt aan het onderzoek. Zij hebben 3, 5 en 9 jaar ervaring als docent bewegingsonderwijs en werken sinds 2008, 2010 en 2002 school c. Zij geven per week 21, 15 en 17 lessen van 60 minuten bewegingsonderwijs en hebben alle drie de opleiding aan de ALO van Groningen gevolgd. Zij zijn afgestudeerd in 2008, 2005 en 2002.

3.4.5 Data analyse

In deze laatste paragraaf wordt de data analyse beschreven zoals deze uitgevoerd is voor de verschillende dataverzamelingen. In paragraaf 3.4.5.1 wordt de data analyse van de invulkaartjes beschreven, in paragraaf 3.4.5.2 van de video- observaties en tot slot in paragraaf 3.4.5.3 van de interviews.

3.4.5.1 Invulkaartjes voor de leerlingen

Alle data van de invulkaartjes is verzameld in één document. In dit document is in een overzicht bij elkaar gezet hoe de leerlingen zelf hun niveau inschatten voorafgaand en na de activiteit trapezezwaaien, hoe de docent de leerlingen inschat en tot slot welk niveau geobserveerd is bij de video- observaties. Zo kunnen deze niveau inschattingen met elkaar vergeleken worden. Van alle inschattingen is apart (handmatig) uitgerekend hoeveel procent niveau zorg, basis, vervolg en gevorderd is.

3.4.5.2 Video- observaties

De meeste videobeelden zijn door twee observanten geanalyseerd, de onderzoeker en een docent bewegen en sport. Dit is gedaan om de betrouwbaarheid van de uitkomsten te vergroten. De leerlingen zijn door de observanten één voor één bekeken. Er is daarbij gekeken naar verschillende punten aan de hand van de niveaubeschrijvingen voor de activiteiten zoals beschreven is in het basisdocument vo (Brouwer et. al., 2007). Tevens zijn filmbeelden die deze niveaus in beeld weergeven gebruikt als referentiekader. Deze filmbeelden zijn vooraf door verschillende deskundigen beoordeeld opdat zij het juiste beeld weergeven van de niveaus.

Bij het analyseren van de beelden van het trapezezwaaien is elke zwaai van elke leerling bekeken en is hier een niveaubepaling voor gegeven. Deze niveaubepalingen zijn ingevuld op het observatieschema. Voor elke leerling is aangegeven wat het hoogste niveau is dat de leerling heeft laten zien. Dit is het uiteindelijke niveau voor de leerling. Nadat alle leerlingen geobserveerd waren, zijn de niveaubepalingen van beide observanten met elkaar vergeleken. Wanneer de niveaubepalingen niet overeen kwamen, zijn deze rood gemarkeerd. Wanneer de uiteindelijke niveaus van de leerlingen overeenkwamen, is dit het uiteindelijke niveau van de leerling geworden. Wanneer de niveaus niet overeenkwamen, zijn de beelden van de leerling door een derde observant bekeken

(docent bewegingsonderwijs) en beoordeeld. Het niveau dat daar uit is gekomen, was bepalend voor het uiteindelijke niveau van de leerling. Dit was slechts enkele keren nodig.

De videobeelden van de activiteit voetbal zijn iets anders geobserveerd. Niet elke actie van elke leerling is geobserveerd omdat dit er heel veel zijn en dat teveel tijd zou kosten. Van elke leerling is geprobeerd om verschillende rollen in een actie te observeren, die van balbezitter, medespeler zonder bal, verdediger of aanvaller totdat er ongeveer vijf of zes acties per leerling zijn geobserveerd. Beide observanten hebben afgesproken waar zij bij welke leerling naar zouden kijken. Beide observanten hebben dit onafhankelijk van elkaar beoordeeld en achteraf zijn de niveaubepalingen weer met elkaar vergeleken. Van elke leerling is ook bij voetbal het hoogste niveau dat de leerling heeft laten zien het eindniveau voor de leerling geworden. Er waren bij de activiteit voetbal geen verschillen in de uiteindelijke niveaus.

Ook voor de overige onderdelen waarnaar gekeken is, zie paragraaf 4.3, is per leerling gekeken naar welk niveau de leerling laat zien en is het hoogste niveau dat de leerling heeft laten zien het eindniveau geworden.

Aan de hand van de niveaubepalingen van elke leerling per onderdeel, zijn de percentages van de leerlingen uit de verschillende klassen voor de verschillende niveaus berekend. Deze percentages zijn vergeleken met de normverdeling volgens het basisdocument vo.

3.4.5.3 Interviews

De aantekeningen van de interviews zijn per docent uitgewerkt aan de hand van de gestelde vragen. Deze zijn verder handmatig verwerkt in het onderzoeksverslag. Hierin is onder andere vermeld wat de meningen van de docenten over de les zijn, of en op welke manier de docenten het basisdocument vo gebruiken en of zij de activiteiten eerder hebben aangeboden in het derde leerjaar.

4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. In paragraaf 4.1 worden de uitkomsten van de vragenlijsten van de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo beschreven. De gebruikers van het basisdocument vo zijn de vaksecties die aan hebben gegeven het basisdocument vo te gebruiken. Bij enkele vragen worden de resultaten weergegeven van de bezitters van het basisdocument vo; alle vaksectie die in het bezit zijn van het basisdocument vo (zie paragraaf 3.2.3).

Deze resultaten worden telkens naast of na elkaar weergegeven, waarbij altijd eerst de resultaten van de steekproef gepresenteerd worden en daarna of daarnaast de gegevens van de gebruikers van het basisdocument vo. Vervolgens worden de resultaten van de case- study in paragraaf 4.2 uitgelicht en tot slot worden de uitkomsten van de telefonische interviews met de ALO's in paragraaf 4.3 uitgewerkt.

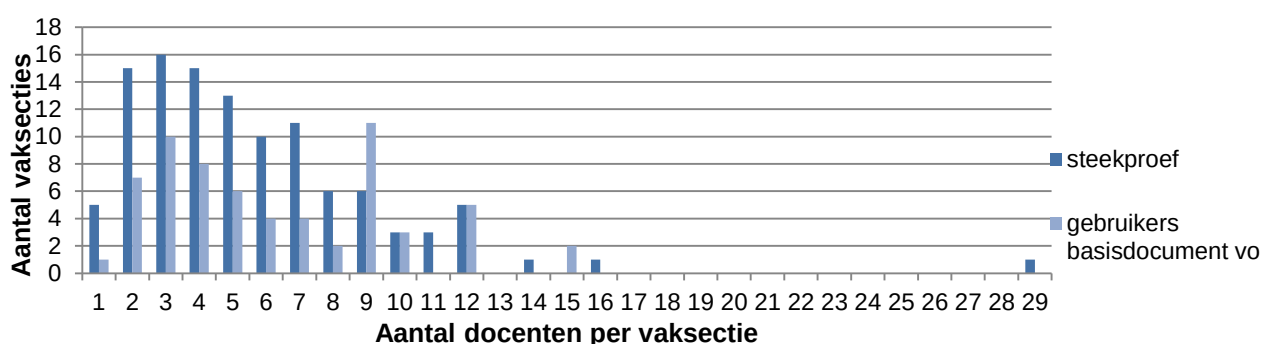
In dit hoofdstuk kijkt het aantal vaksecties dat de vraag beantwoord heeft soms af van het aantal vaksecties dat beschreven staat in hoofdstuk 3 (steekproef: $n = 111$, gebruikers basisdocument: $n = 63$, bezitters basisdocument vo: $n = 101$). Dit komt doordat sommige vaksecties één of enkele vragen niet in hebben gevuld en staat altijd vermeld in de tabel of grafiek.

4.1 Resultaten cross sectionele survey

In deze paragraaf worden de resultaten van de vragenlijst gepresenteerd. De vragen uit de vragenlijst zijn per thema ondergebracht in deelparagrafen. Dit is zoveel mogelijk gedaan in de zelfde volgorde als de vragen in de vragenlijst gesteld zijn.

4.1.1 Kenmerken van de respondenten (vaksecties bewegen en sport)

In deze paragraaf worden verschillende kenmerken van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo beschreven. Het aantal docenten per vaksectie en de onderwijstypes die op de schoollocaties aangeboden worden komen onder andere aan bod. In de onderstaande grafiek is het aantal docenten in de vaksecties weergegeven.

Figuur 7: Aantal docenten in de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo ($N = 174$) (steekproef $n = 111$, gebruikers basisdocument vo $n = 63$)

In Figuur 7 is te zien dat de meeste vaksecties bewegen en sport van de steekproef scholen uit twee tot zeven docenten bestaan, met een gemiddelde van 5,7 docenten ($sd = 3,9$). Eén van de vaksecties bestaat uit 29 docenten, de overige vaksecties bestaan uit één tot zestien docenten. In totaal zitten er in alle vaksecties van de steekproef scholen samen 629 docenten, 417 mannen en 212 vrouwen. Er zitten bijna twee keer zoveel mannen als vrouwen in deze vaksecties.

Bij de gebruikers van het basisdocument vo bestaan de meeste vaksecties uit twee tot vijf of negen docenten, met een gemiddelde van 6,3 docenten ($sd = 3,5$). In totaal zitten er in alle vaksecties van de gebruikers van het

basisdocument vo samen 353 docenten, 249 mannen en 134 vrouwen. Er zitten ook in deze groep bijna twee keer zoveel mannen als vrouwen in de vaksecties.

Op één schoollocatie na bieden alle schoollocaties van de steekproef scholen het eerste en tweede leerjaar aan, drie locaties bieden geen derde en vierde leerjaar aan en 49,5 procent biedt ook een vijfde en zesde leerjaar aan. Bij de gebruikers van het basisdocument vo bieden alle schoollocaties het eerste en tweede leerjaar aan, vijf locaties bieden geen derde leerjaar aan, zes schoollocaties bieden geen vierde leerjaar aan en 54 procent biedt ook een vijfde en zesde leerjaar aan. Het gemiddeld aantal eerste en tweede klassen op de schoollocaties bij de steekproef scholen is 7,4 (sd= 4,5 en 4,6). Het gemiddeld aantal derde klassen is 7,5 (sd= 4,9). Bij de gebruikers van het basisdocument vo zijn er gemiddeld 8,5 eerste klassen (sd= 4,6), 8,3 tweede klassen (sd= 4,4) en 7,7 derde klassen (sd= 4,5). De aangeboden onderwijstypes op de schoollocaties zijn in Tabel 14 weergegeven.

Tabel 14: De onderwijsniveaus die in de onderbouw van de schoollocaties aangeboden worden van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Onderwijstype	Percentage van de schoollocaties	
	Steekproef (n=111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Praktijkonderwijs	5,4	9,5
Vmbo leerwegondersteunend onderwijs	41,4	42,9
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	47,7	47,6
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	51,4	50,8
Vmbo gemengde leerweg	37,8	33,3
Vmbo theoretische leerweg	72,1	73,0
Havo	64,9	66,7
Vwo	60,4	65,1
Gymnasium	33,3	44,4
Iets anders	18,9	19,0

Weinig scholen bieden praktijkonderwijs aan, slechts 5,4 en 9,5 procent. Verder zijn er slechts kleine verschillen tussen de twee doelgroepen, alleen bij scholen van de gebruikers van het basisdocument vo wordt wat vaker het niveau gymnasium aangeboden. Schoollocaties die 'iets anders' in hebben gevuld, bieden tweetalig onderwijs aan, mbo binnen dezelfde school, internationale schakelklassen, plus of extra klassen of technasium.

4.1.2 Kwaliteit van de lessen bewegen en sport

In deze paragraaf wordt uiteengezet welke extra's de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo bieden, hoe zij de hoeveelheid lestijd ervaren, wat zij van de aansluiting van hun lesprogramma bij de leerlingen vinden, wat zij van de kwaliteit van hun lessen vinden, wat hun mening is over de kerndoelen en tot slot wordt het aanbod van naschoolse sport uitgelicht. In Tabel 15 is uitgelicht welk extra aanbod de vaksecties hebben. In Tabel 16 is weergegeven hoeveel extra's de schoollocaties te bieden hebben naast de gewone lessen op het gebied van bewegen en sport. Met extra aanbod wordt hier bedoeld dat het onder schooltijd gebeurt, dus geen vrijwillig naschools sportaanbod of iets dergelijks.

Tabel 15: Extra's op het gebied van bewegen en sport op de schoollocaties van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Extra aanbod in de vorm van	Percentage van de scholen	
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Eén of meerdere sportklassen	23,4	30,2
LO2 als examenvak op het vmbo	17,1	11,1
SDV op het vmbo	4,5	6,3
BSM als examenvak op de havo of het vwo	18,0	25,4
Verdiepings- talent- of profileringslessen	19,8	23,8

Steunlessen	11,7	14,3
MRT (motorische remedial teaching)	18,0	27,0
Iets anders	17,1	19,0

Tabel 16: Aantal extra's op het gebied van bewegen en sport per schoollocatie van de scholen uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo (N=174)

Aantal extra's	Percentage van de schoollocaties	
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
0	29,7	23,8
1	35,1	30,2
2	18,0	20,6
3	11,7	15,9
4	5,4	9,5
Totaal	100	100

Het blijkt dat de meeste scholen wel iets extra's aanbieden aan de leerlingen op het gebied van bewegen en sport. Vooral sportklassen, BSM, verdieplingslessen en MRT worden vaak genoemd. Nog maar heel weinig schoollocaties bieden SDV aan (SDV is in 2006 opgestart). Ook steunlessen worden minder vaak aangeboden. LO als examenvak wordt vaker aangeboden op het niveau havo/ vwo (BSM) dan op het vmbo (LO2). Vaksecties uit de steekproef hebben minder vaak een extra aanbod dan de gebruikers van het basisdocument vo, vaksecties uit de steekproef bieden per school gemiddeld 1,28 extra's aan (SD= 1,17) en de gebruikers van het basisdocument vo gemiddeld 1,57 extra's (SD= 1,28). Het verschil is echter niet significant bij α 0,05 ($p= 0,085$). Vooral MRT wordt door de gebruikers van het basisdocument vo vaker aangeboden in vergelijking met de scholen uit de steekproef ($p= 0,044$), dit verschil is wel significant bij α 0,05 (steekproef: $M(SD)= 0,18 (0,39)$, gebruikers basisdocument vo: $M(SD)= 0,27 (0,45)$). In Tabel 17 is weergegeven hoe de vaksecties de hoeveelheid lestijd in de onderbouw van het vo beoordelen.

Tabel 17: Waardering van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo van de hoeveelheid lestijd in de onderbouw van het vo voor een volwaardig LO- programma (N=173)

Waardering	Percentage van de schoollocaties	
	Steekproef (n=111) %	Gebruikers basisdocument vo (n=62) %
Onvoldoende	5,4	4,8
Matig	10,8	17,7
Voldoende	43,2	37,1
Ruim voldoende	15,3	9,7
Goed	20,7	27,4
Zeer goed	4,5	3,2
Totaal	100	100

De meeste vaksecties van beide doelgroepen beschouwen de hoeveelheid lestijd als voldoende tot goed. De vaksecties van de steekproef scholen waarderen de lestijd iets vaker als ruim voldoende, de vaksecties van de gebruikers van het basisdocument vo iets vaker als matig en goed. In welke mate het LO-programma in de onderbouw van het vo aansluit bij de beleavingswereld van de leerlingen volgens de vaksecties, is weergegeven in Tabel 18.

Tabel 18: Aansluiting van het LO- programma bij de belevingswereld van de leerlingen in de onderbouw van het vo volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 173)

Aansluiting LO programma	Percentage van de schoollocaties	
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Onvoldoende	-	4,8
Matig	5,4	17,7
Voldoende	27,9	37,1
Ruim voldoende	33,3	9,7
Goed	28,8	27,4
Zeer goed	4,5	3,2
Totaal	100	100

In de tabel is te zien dat de vaksecties uit de steekproef de aansluiting van het LO- programma bij de belevingswereld van de leerlingen wat hoger waarderen dan de gebruikers van het basisdocument vo. De gebruikers van het basisdocument vo geven vaker aan dat zij deze aansluiting onvoldoende tot voldoende vinden, de vaksecties uit de steekproef juist vaker ruim voldoende.

Op de open vraag: "Wat zou u kunnen doen om de kwaliteit van LO op uw school te verbeteren?" hebben 101 vaksecties van de steekproef scholen geantwoord. De antwoorden zijn te lezen in Tabel 19. Van de gebruikers van het basisdocument vo hebben 55 vaksecties de vraag beantwoord. Deze antwoorden zijn weergegeven in Tabel 20. Sommige vaksecties hebben meerdere manieren genoemd.

Tabel 19: Manieren waarop de vaksecties van de steekproef scholen de kwaliteit van het vak denken te kunnen verbeteren (N=101)

Manier om kwaliteit te verbeteren:	Steekproef n
'Naast de gewone lessen iets extra bieden aan de leerlingen'	31
'Accommodatie verbeteren'	31
'(Inhoudelijk relevante) Nascholing en bijscholing volgen'	20
'Meer lesuren LO geven'	18
'Investeren in materialen'	18
'Vernieuwingen doorvoeren in activiteiten, methode en vakwerkplan/ Bij blijven'	16
'Meer samenwerken, overleggen en leren van elkaar en anderen'	13
'Klassen niet groter dan 24-25 leerlingen/ kleinere klassen'	6

De vaksecties van de steekproef scholen zien zowel verbeteringen bij zichzelf om de kwaliteit te verbeteren als buiten zich zelf. In het laatste geval ligt het aan de accommodatie, de materialen of de grootte van de klassen. Wanneer zij verbeterpunten bij zichzelf zien, geven zij aan dat zij iets extra's aan willen bieden naast de gewone lessen, meer nascholing willen volgen, meer lesuren willen geven, meer vernieuwingen door willen voeren qua activiteiten en het vakwerkplan en meer willen samenwerken, overleggen en van elkaar leren.

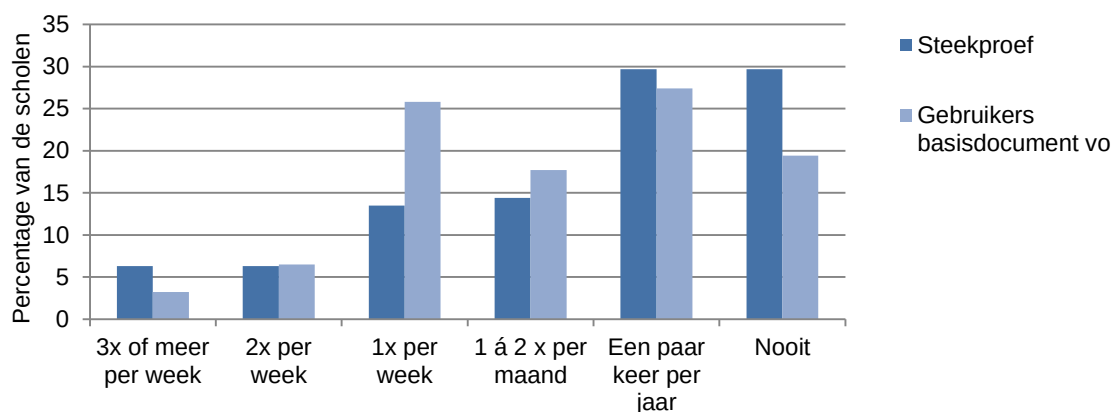
Tabel 20: Manieren waarop de vaksecties van de gebruikers van het basisdocument vo de kwaliteit van het vak denken te kunnen verbeteren (N= 55)

Manier om kwaliteit te verbeteren:	
	Gebruikers basisdocument vo (n= 55)
'Meer lesuren LO (vooral voor 2 ^e en 3 ^e klas)	17
'Meer samenwerken, overleggen, evalueren en leren van elkaar en anderen'	14
'Vernieuwingen doorvoeren in activiteiten, methode en vakwerkplan/ Bij blijven'	14
'Accommodatie verbeteren/ uitbreiden'	9
'Naast de gewone lessen iets (vaker) extra's bieden aan de leerlingen'	9
'Meer (structureel) nascholing gaan volgen'	7
'Investeren in materialen'	5
'In bepaalde gevallen wat kleinere klassen'	3
'Roosteraanpassingen'	3

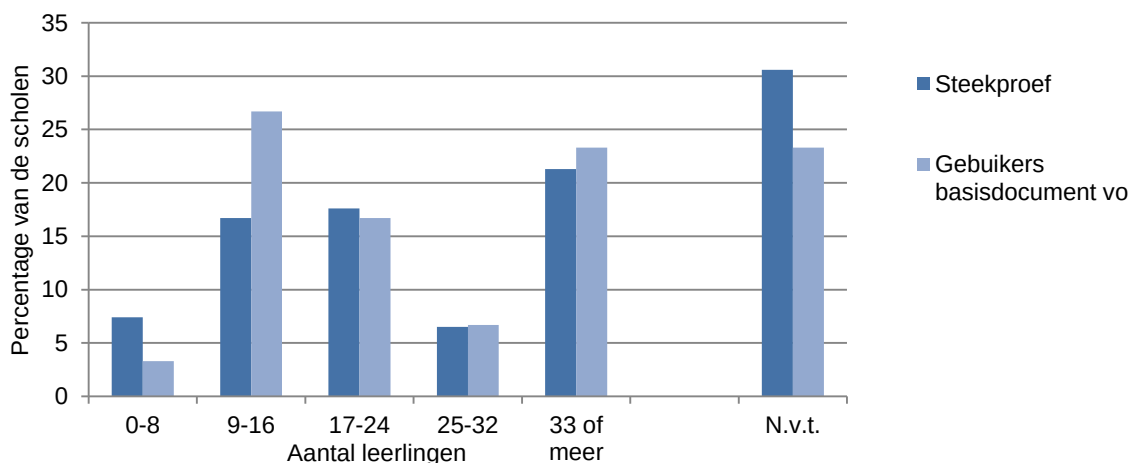
Noot: de respondenten hebben meerdere antwoorden kunnen geven en niet alle gegeven antwoorden zijn hier weergegeven. Deze zijn wel te vinden in de bijlage K

Ook de gebruikers van het basisdocument vo zien zowel verbeterpunten bij als buiten zichzelf. De gebruikers van het basisdocument vo zouden vooral graag meer lessen willen geven en meer met andere docenten willen samenwerken en overleggen. Ook vernieuwingen doorvoeren staat hoog op de lijst van verbeterpunten.

Aan vaksecties is gevraagd of zij een naschools sportprogramma aanbieden voor de leerlingen uit de onderbouw. Zij konden daarbij aangeven of zij dat nooit aanbieden, een paar keer per jaar, één á twee keer per maand, één keer per week, twee keer per week of drie of meer keer per week. Tevens is gevraagd hoeveel leerlingen er per keer deelnemen aan de naschoolse sport. De resultaten zijn weergegeven in Figuur 8 en Figuur 9.

Figuur 8: Aantal keer dat er op de schoollocatie een naschools programma wordt aangeboden voor bewegen en sport (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 62)

Figuur 9: Aantal leerlingen dat per keer deelneemt aan het naschoolse programma voor bewegen en sport (steekproef: n= 108, gebruikers basisdocument vo: n= 60)

Het streven van de overheid voor het naschoolse aanbod van sport en bewegen was dat in 2010 op 90 procent van de scholen een dagelijks naschools aanbod op het gebied van bewegen en sport zou moeten zijn (Sardes, 2007). Volgens deze gegevens is er op 6,3 procent van de steekproef scholen en 3,2 procent van de gebruikers van het basisdocument vo drie keer of meer per week een naschools sport aanbod gerealiseerd in 2011. Dat is bij lange na niet de 90 procent die de overheid heeft nagestreefd. Bijna een derde van de steekproef scholen biedt zelfs nooit een naschools sport aanbod aan. Tussen de 25 en 30 procent van beide doelgroepen heeft een paar keer per jaar een naschools aanbod op de schoollocatie. De gebruikers van het basisdocument vo hebben iets vaker een naschools aanbod en trekken daarbij ook iets meer leerlingen aan per keer.

Tot slot wordt in deze paragraaf weergegeven in welke mate de vaksecties het eens of oneens zijn met een aantal stellingen over het vak bewegen en sport met betrekking tot hun eigen situatie. Deze stellingen gaan over de kerndoelen, de kwaliteit van de lessen, de leeropbrengsten en hoe belangrijk andere docenten, de schoolleiding en de leerlingen het vak vinden. Per stelling zijn de resultaten weergegeven in de onderstaande tabel.

Tabel 21: De meningen van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het vak in de onderbouw van het vo (N= 174) (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 63)

Stellingen	(Helemaal) mee eens	Neutraal	(Helemaal) niet mee eens	Weet ik niet
	%	%	%	%
Bij ons op school worden alle kerndoelen gerealiseerd in de onderbouw				
Steekproef	81,1	9,9	8,1	0,9
Gebruikers basisdocument vo	79,1	12,9	6,5	1,6
De kwaliteit van de lessen is hoog in de onderbouw				
Steekproef	87,4	10,8	1,8	-
Gebruikers basisdocument vo	87,1	12,9	-	-
De leerlingen hebben aan het einde van het derde jaar een brede basis aan bewegingsvaardigheden				
Steekproef	89,2	9,0	-	1,8
Gebruikers basisdocument vo	85,5	9,7	-	4,8
De vaksectie neemt initiatief om de kwaliteit van het onderbouw programma te verbeteren				
Steekproef	86,3	8,1	3,6	0,9
Gebruikers basisdocument vo	83,9	11,3	3,2	-
De schoolleiding vindt LO belangrijk				
Steekproef	61,8	27,3	10,9	-
Gebruikers basisdocument vo	73,8	18,0	8,2	-
Andere docenten vinden LO belangrijk				
Steekproef	50,4	36,9	11,7	0,9
Gebruikers basisdocument vo	54,8	27,4	16,1	1,6
Leerlingen vinden LO belangrijk				
Steekproef	82,8	11,7	2,7	2,7
Gebruikers basisdocument vo	77,4	14,5	3,2	4,8
Docenten LO vinden samenwerken belangrijk binnen vaksectie LO				
Steekproef	93,6	4,5	-	1,8
Gebruikers basisdocument vo	92,0	1,6	1,6	4,8
Leerlingen vinden LO leuk in de onderbouw				
Steekproef	98,2	0,9	-	0,9
Gebruikers basisdocument vo	95,2	1,6	-	3,2

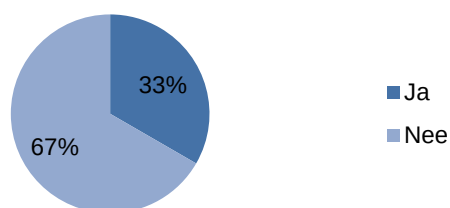
De meeste vaksecties uit beide doelgroepen geven aan dat bij hen op school de kerndoelen worden gerealiseerd in de onderbouw. Een klein percentage van de doelgroepen geeft aan dat de kerndoelen niet worden gehaald. Ook geven de meeste vaksecties van beide doelgroepen aan dat de kwaliteit van de lessen hoog is in de onderbouw. Een heel klein deel van de vaksecties geeft aan dat de kwaliteit niet hoog is. De meeste vaksecties geven dan ook aan dat de leerlingen aan het einde van de derde klas een brede basis aan bewegingsvaardigheden hebben, dat de vaksectie initiatief neemt om de kwaliteit van het onderbouw programma te blijven verbeteren en dat de vaksectie samenwerken belangrijk vindt. Uit de stellingen blijkt ook dat de leerlingen bewegen en sport leuk en belangrijk vinden. Andere docenten en de schoolleiding vinden bewegen en sport echter wat minder belangrijk volgens de respondenten.

4.1.3 Het basisdocument vo

In deze paragraaf worden de resultaten met betrekking tot het basisdocument vo besproken. In paragraaf 4.1.3.1 wordt het bezit van het basisdocument vo aangekaart, in paragraaf 4.1.3.2 het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit, in paragraaf 4.1.3.3 wordt de visie/ doelstelling uitgelicht volgens de respondenten, in paragraaf 4.1.3.4 wordt ingegaan op het bezit van het basisdocument vo, in paragraaf 4.1.3.5 worden de gebruiksfuncties van het basisdocument vo uitgelicht, in paragraaf 4.1.3.6 wordt ingegaan op het basisdocument vo en een verbetering van de kwaliteit van bewegingsonderwijs, in paragraaf 4.1.3.7 op de sterke en zwakke punten van het basisdocument vo en tot slot worden in paragraaf 4.1.3.8 stellingen over het basisdocument vo besproken.

4.1.3.1 Het bezit van het basisdocument vo

In Figuur 10 is te zien hoeveel scholen uit de steekproef in het bezit zijn van het basisdocument vo.

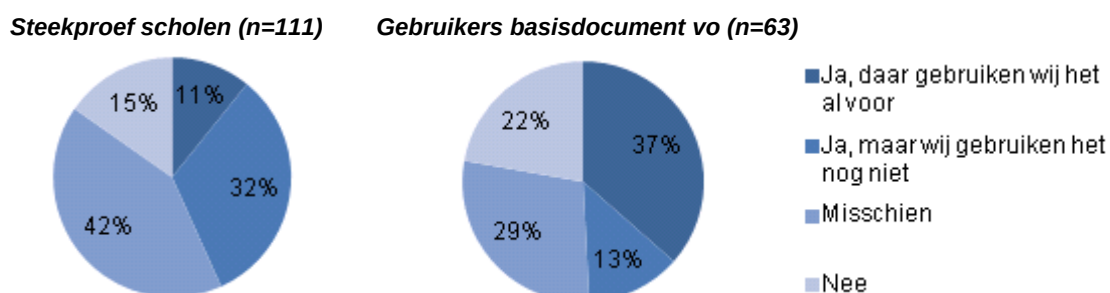

Figuur 10: Het percentage van de scholen uit de steekproef dat in het bezit is van het basisdocument vo (steekproef: n= 111)

Van de respondenten van de steekproef scholen geeft één-derde aan het basisdocument vo in het bezit te hebben (n=37), twee-derde geeft aan niet in het bezit ervan te zijn (n=74). Wel geeft ruim 50 procent van de respondenten aan dat zij inhoudelijk bekend zijn met het basisdocument vo, tegenover ruim 48 procent die zegt inhoudelijk niet bekend te zijn. Van de respondenten die benaderd zijn op basis van het bezit van het basisdocument (n= 64), geeft de grote meerderheid aan ook inhoudelijk bekend te zijn met het basisdocument vo; 86 procent. De overige veertien procent zegt hier niet inhoudelijk bekend mee te zijn.

4.1.3.2 Het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit

Het basisdocument vo is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van het vak bewegen en sport (Brouwer et. al, 2007). In Figuur 11 is te zien of vaksecties bewegen en sport daar behoefte aan hebben.

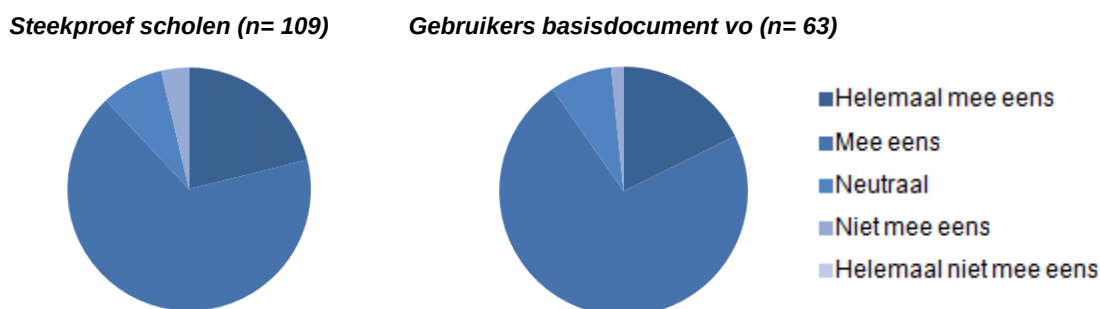

Figuur 11: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit (N= 174)

In Figuur 11 is te zien dat de docenten bewegen en sport geen uitgesproken behoefte hebben aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit voor het vak. Opvallend is dat van de gebruikers van het basisdocument vo, allen in het bezit van het basisdocument vo, bijna een kwart aangeeft dat zij geen behoefte hebben aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit. Bij de steekproef scholen is dat percentage kleiner; ruim vijftien procent. Van de vaksecties die in het bezit zijn van het basisdocument vo geeft bijna de helft aan dat zij daar wel behoefte aan hebben.

4.1.3.3 De visie achter het basisdocument vo (de visie van Stegeman, 2005)

Zoals in paragraaf 1.2 al is aangegeven, heeft Stegeman (2005) een breed gedragen omschrijving van de doelstelling van het vak gegeven (ALODO, 2005; Bax, 2010): "Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur". De mening van de respondenten over deze visie is te zien in Figuur 12.

Figuur 12: De mening van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo over de visie op het vak bewegen en sport van Stegeman (2005) (N= 172)

De meeste vaksecties van beide doelgroepen zijn het (helemaal) met deze doelstelling eens. Een heel klein deel van de respondenten van beide doelgroepen geeft aan het (helemaal) niet met de stelling eens te zijn. Ook in het huidige onderzoek wordt daarmee bevestigd dat deze visie breed gedragen wordt door docenten bewegen en sport. Veel van de vaksecties hebben tevens aangegeven waarom zij zich wel of niet kunnen vinden in de genoemde visie. Veel vaksecties die het (helemaal) eens zijn met de visie geven aan dat vooral de blijvende, zelfstandige en verantwoorde deelname belangrijk is. Ook noemen veel vaksecties dat een gevarieerd aanbod daarvoor belangrijk is. Als reden waarom blijven bewegen belangrijk is wordt vooral genoemd dat fit en gezond blijven belangrijk is en dat het sociale aspect van sport belangrijk is. Tot slot wordt vaak genoemd dat plezier in bewegen een voorwaarde is om blijvend deel te nemen aan de bewegingscultuur. Vaksecties die het (helemaal) niet eens zijn met de stelling geven vooral aan dat zij het sociale aspect of het plezier beleven aan sporten missen in de visie. Ook noemen zij dat ze de visie te smal of te eenzijdig vinden, maar dat de visie van Stegeman (2005) wel deel uit maakt van hun eigen visie.

Naast de vraag of de vaksecties het eens of oneens zijn met de stelling, is ook gevraagd of de vaksecties de doelstelling nastreven. Ongeveer 94 procent van zowel de scholen uit de steekproef als de gebruikers van het basisdocument vo heeft hier positief op geantwoord. Dat is meer dan het percentage van de vaksecties die aangeven zich (helemaal) in de doelstelling te kunnen vinden. Ongeveer zes procent van de vaksecties van de beide doelgroepen geven aan de doelstelling niet na te streven. Redenen die genoemd worden wanneer de doelstelling niet nagestreefd wordt zijn dat de vaksectie meerdere doelen heeft, dat de doelstelling te beperkt is of dat het niet het hoofddoel is, dat het sporten voor de vaksectie niet centraal staat, dat het niet binnen het onderwijstype past of dat de school zich specialiseert in trampolinespringen. Eén van de vaksecties geeft aan dat zij geen gezamenlijke doelen heeft omschreven. Ook geeft één van de vaksecties aan dat blijvende deelname niet binnen de macht van de lessen LO ligt.

Tot slot is over de doelstelling de vraag gesteld of deze doelstelling realiseerbaar is op de school. De antwoorden van de vaksecties zijn weergegeven in Tabel 22.

Tabel 22: Realiseerbaarheid van de doelstelling van Stegeman (2005) volgens vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

	Steekproef scholen (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Ja	53,2	55,6
Deels	45,9	42,9
Nee	0,9	1,6
Totaal	100	100

Het is opvallend dat ongeveer 94 procent van beide doelgroepen aangeeft dat zij de doelstelling nastreven, maar dat slechts iets meer dan de helft van de beide doelgroepen vindt dat de doelstelling volledig realiseerbaar is. Wel geven de overige vaksecties aan dat de doelstelling deels te realiseren is en stellen slechts enkele vaksecties dat deze niet realiseerbaar is. Vaksecties geven aan dat de doelstelling niet te realiseren is omdat sporten financieel gezien niet altijd mogelijk is, dat het niet binnen het onderwijstype valt van de school of dat docenten verplicht zijn zich te specialiseren. Redenen waarom de doelstelling deels te realiseren is, zijn vaak gebaseerd op externe factoren waar de vaksectie weinig aan kan doen (volgens de vaksectie); het ligt aan de middelen (beperkte materialen of accommodatie), de omgeving (weinig sportclubs in de omgeving), de leerlingen (beperkte motivatie, niet zelfstandig genoeg) of de omstandigheden van de leerlingen (cultuur, financiële mogelijkheden, weinig tijd). Daarnaast wordt genoemd dat de doelstelling lastig te toetsen is, dat een 100 procent score niet reëel is en dat er ook in volgende leerjaren nog aan gewerkt wordt. Slechts één vaksectie geeft aan dat de leerlingen niet op hun eigen niveau bereikt worden.

4.1.3.4 Vaksecties in het bezit van het basisdocument vo

In deze paragraaf zijn de resultaten weergegeven van de gebruikers van het basisdocument vo over de manier waarop de vaksecties in aanraking zijn gekomen met het basisdocument vo en in welk jaar zij het aan hebben geschaft.

Tabel 23: De manier waarop de gebruikers van het basisdocument vo met het basisdocument vo in aanraking zijn gekomen (N= 63)

Basisdocument vo bekend door	Gebruikers basisdocument vo (N= 63) %
Vakblad van de KVLO	81,0
Collega's van de eigen school	23,8
Website van de KVLO	22,2
SLO	19,0
ALO	12,7
Collega's van een andere school	7,9
Anders	7,9
Weet het niet meer	4,8
Een andere website (anders dan van de KVLO of SLO)	1,6

De meeste vaksecties zijn met het basisdocument vo in aanraking gekomen via het vakblad van de KVLO of de website daarvan, SLO of collega's. Dat er relatief weinig vaksecties het boek kennen via een ALO is te verklaren doordat het boek in 2007 is uitgebracht en de meeste docenten uit de vaksecties op dat moment niet meer op de ALO zaten. De andere manieren waarop vaksecties ermee in aanraking zijn gekomen zijn via studiedagen (Thomasdag of (KVLO) studiedag), een kaderbijeenkomst van de KVLO, en via een partner. Wanneer de vaksecties het basisdocument vo aangeschaft hebben is weergegeven in Tabel 24.

Tabel 24: Het aanschafjaar van het basisdocument vo van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 59)

Aanschafjaar basisdocument vo	Gebruikers basisdocument vo (N=59) %
2007	32,2
2008	22,0
2009	37,3
2010	8,5
Totaal	100

De meeste vaksecties hebben het basisdocument vo in 2007, 2008 of 2009 aangeschaft. Opvallend is dat er vanaf 2010 relatief weinig en in 2011 geen vaksecties het basisdocument vo aan hebben geschaft. Voor het jaar 2011 is dat echter te verklaren doordat de vragenlijsten in het begin van 2011 zijn afgenomen en dat jaar dus net begonnen was op dat moment.

4.1.3.5 De gebruiksfuncties van het basisdocument vo

Het basisdocument vo kan om verschillende redenen aangeschaft worden door vaksecties bewegen en sport. De redenen waarom de bezitters van het basisdocument vo uit het onderzoek het basisdocument vo aangeschaft hebben zijn weergegeven in Tabel 25 (open vraag).

Tabel 25: Redenen van vaksecties om het basisdocument vo aan te schaffen (bezitters van het basisdocument vo) (N= 99)

Redenen van de vaksecties om het basisdocument vo aan te schaffen	
	Bezitters basisdocument vo n
Voor (ondersteuning bij) de ontwikkeling van het vakwerkplan, doorlopende leerlijnen, niveau aanduidingen of beoordelingen, als leidraad	23
Interesse, nieuwsgierigheid of voor inspiratie, must- have	16
Om op de hoogte te blijven, nieuwe ontwikkelingen te volgen, vakliteratuur	16
Om de kwaliteit van het bewegen en vakwerkplan te waarborgen/ tegen het licht te houden, als referentiepunt	14
Lesideeën, inspiratie en nieuwe inzichten opdoen, nieuwe activiteiten	12
Als naslagwerk, om vakinhoudelijke literatuur bij te houden, professionalisering	11
Informatie verschaffing/ oriëntatie voor docenten LO, andere docenten en leerlingen	11

Noot: Niet alle gegeven antwoorden zijn hier weergegeven, deze zijn wel allemaal te vinden in bijlage K, en sommige vaksecties hebben meer dan één reden genoemd

Van alle bezitters van het basisdocument vo geeft 59,4 procent aan dat zij het basisdocument vo ook daadwerkelijk gebruiken voor de reden waarvoor zij het aangeschaft hebben. Vier procent stelt dat zij het niet voor de aanschafreden gebruiken, maar wel ergens anders voor. De overige 36,6 procent gebruikt het basisdocument vo niet voor de aanschafreden of ergens anders voor.

Aan de respondenten is naast de intentionele reden van het gebruik van het basisdocument ook gevraagd op welke manier of manieren zij het basisdocument vo op dit moment gebruiken en manieren waarop zij het in de toekomst willen gebruiken, waarbij zij een keuze konden maken uit een vooraf samengestelde lijst. Deze lijst is samengesteld in samenspraak met enkele schrijvers van het basisdocument vo. De resultaten van de respondenten zijn weergegeven in Tabel 26. Hierbij konden de respondenten meerdere antwoorden kiezen.

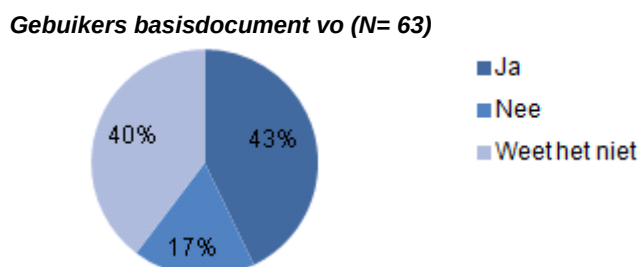
Tabel 26: Functies waarvoor de gebruikers van het basisdocument vo het basisdocument vo op dit moment gebruiken en in de toekomst voor willen gaan gebruiken (N=63)

Gebruiksfunctie basisdocument vo		
	Gebruikers basisdocument vo (N=63)	
	Huidig %	Toekomstig %
Verbeteren huidige onderwijs	66,7	17,5
Vernieuwen van het onderwijs	46,0	12,7
Legitimeren van de werkzaamheden	39,7	15,9
Elkaar informeren	19,0	15,9
Beoordelen van de leerresultaten	15,9	23,8
Observeren van deelnameniveaus	14,3	15,9
Als methode	11,1	4,8
Anders	12,7	11,1

In de tabel is te zien dat de meeste vaksecties het basisdocument vo gebruiken om het huidige onderwijs te verbeteren of te vernieuwen. Ook wordt het basisdocument vo door veel vaksecties gebruikt om hun werkzaamheden mee te legitimeren. Het beoordelen van de leerresultaten en observeren van de deelnameniveaus van de leerlingen worden betrekkelijk weinig genoemd. Dat is opvallend gezien de eigenlijke bedoeling van het basisdocument vo; een referentiekader bieden voor de gewenste kwaliteit waaraan vaksecties hun kwaliteit kunnen spiegelen. Het spiegelen kan juist gebeuren aan de hand van observaties van de deelnameniveaus van de leerlingen. Wat ook opvalt is dat elf procent van de scholen aangeeft dat zij het basisdocument vo gebruiken als methode, terwijl het daar nadrukkelijk niet voor bedoeld is. Andere manieren van gebruik die genoemd worden zijn als inspiratiebron of basis voor een nieuw vakwerkplan, leerlijnen en reflecties, als naslagwerk, voor eigen gebruik, om activiteiten uit te halen en als bron voor studenten. In de toekomst wil bijna een kwart van de scholen het basisdocument vo gaan gebruiken om de leerresultaten van de leerlingen te beoordelen en bijna zestien procent om de deelnameniveaus van de leerlingen te observeren. Dit zijn de enige punten waar meer vaksecties het basisdocument vo in de toekomst voor willen gaan gebruiken dan nu het geval is.

4.1.3.6 Het basisdocument vo en een verbetering van de kwaliteit

Op de vraag of het gebruik van het basisdocument vo heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit van het vak bewegen en sport op de schoollocatie hebben de vaksecties als volgt geantwoord, zie Figuur 13.

Figuur 13: De bijdrage van het basisdocument vo aan een kwaliteitsverbetering van het vak, volgens de gebruikers van het basisdocument vo (N= 63)

Zoals te zien is in Figuur 13 geeft bijna 43 procent van de vaksecties aan dat het basisdocument vo een bijdrage heeft geleverd aan een verbetering van de kwaliteit van het vak bewegen en sport. Iets minder dan achttien procent geeft aan dat dat niet zo is, de overige vaksecties weten het niet. Wanneer echter wordt gekeken naar de vaksecties die aangeven het basisdocument vo regelmatig te gebruiken ($n= 20$), geeft 70 procent van deze vaksecties aan dat het gebruik van het basisdocument vo heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit. De vaksecties geven de volgende redenen waarom het basisdocument vo al dan niet heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit van het vak, zie Tabel 27 (open vraag).

Tabel 27: Redenen waarom de bezitters van het basisdocument vinden dat het basisdocument vo wel of niet heeft bijgedragen aan een kwaliteitsverbetering (N= 62)

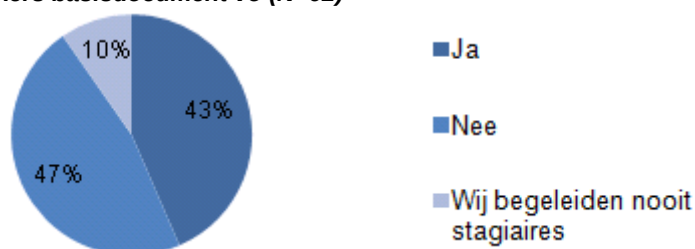
Waarom het basisdocument vo wel heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit	
	Bezitters basisdocument vo (n= 27) n
Met behulp van het basisdocument vo heeft de vaksectie een vakwerkplan gemaakt, verbeterd of aangepast/ de inhoudelijke leerlijn gewijzigd	9
Het werken met het basisdocument vo geeft richting/ duidelijkheid/ structuur	8
Het is veelvuldig gebruikt als naslagwerk, informatiebron/ bron voor legitimatie	3
Het werken met het basisdocument vo heeft bewustwording gebracht, er wordt over gesproken	3
Er worden nu meer veelzijdige activiteiten gedaan	2
Door de niveaubeschrijvingen	1
Het geeft inspiratie en verduidelijking van de visie	1
Leerlingen zijn veel meer dan vroeger bezig om naar elkaar te kijken en op specifieke criteria elkaar te bekijken en aanwijzingen te geven	1
Omdat we het gebruiken als naslagwerk, voor een gevarieerd programma en om te legitimeren	1
Waarom het basisdocument vo niet heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit	(n= 35) n
Het basisdocument wordt nog maar weinig gebruikt/ er wordt weinig mee gewerkt	22
Het programma zit al goed in elkaar/ het leerplan is al goed/ de kwaliteit was al hoog	4
Veel dingen waren al bekend, daardoor is er weinig veranderd	4
Het basisdocument vo wordt niet gebruikt voor het verbeteren van de kwaliteit	2
Het basisdocument is te beperkt, weinig uitdagend en te makkelijk of juist te moeilijk haalbaar	1
Docenten zitten vast in het patroon	1
Verbetering zit vooral in de eigen creativiteit	1

Noot: sommige vaksecties hebben meerdere redenen genoemd

Veel vaksecties geven als reden waarom het basisdocument vo niet heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit dat zij het basisdocument vo niet of weinig gebruiken. Enkelen geven aan dat de kwaliteit al hoog was, één vaksectie geeft aan dat er geen verbetering is doordat de inhoud van het basisdocument vo niet goed is.

Tevens is aan de gebruikers van het basisdocument vo gevraagd of zij vinden dat het basisdocument vo kwaliteitsverhogend is bij het begeleiden van stagiaires. De antwoorden van de vaksecties op deze vraag zijn weergegeven in Figuur 14.

Gebruikers basisdocument vo (N=62)

Figuur 14: De gebruikers van het basisdocument vo over het basisdocument vo ten opzichte van het begeleiden van stagiaires (N= 62)

De meningen van de vaksecties over de vraag of het basisdocument vo kwaliteitsverhogend is bij het begeleiden van stagiaires zijn verdeeld. Bijna de helft van de vaksecties geeft aan dat zij vinden dat het basisdocument vo niet kwaliteitsverhogend is bij de begeleiding van studenten, tegenover bijna 44 procent van de vaksecties die dat juist wel kwaliteitsverhogend vindt. Op de vraag of de vaksecties het wenselijk zouden vinden als het basisdocument vo op de ALO's zou worden gebruikt, antwoordt de meerderheid van de scholen (84 procent) positief. Redenen waarom bezitters van het basisdocument vo het al dan niet wenselijk vinden dat het basisdocument vo op ALO's gebruikt wordt zijn te vinden in Tabel 28.

Tabel 28: Redenen waarom bezitters van het basisdocument vo het al dan niet wenselijk vinden om het basisdocument vo op de ALO's te gebruiken (N= 52)

Wenselijk, omdat	
	Bezitters basisdocument vo (n= 40) n
Er een goede lijn in zit, het een goede leidraad is (voor een vakwerkplan)/ het belangrijke informatie over kerndoelen geeft, het richtinggevend is voor kwaliteit/ goede structuur	13
Het toegevoegde waarde heeft/ de basis van LO er helder in beschreven is (kerndoelen, activiteiten, leerlijnen, niveau beschrijvingen), de basis een startpunt is voor studenten	13
Het een goede voorbereiding is voor het toekomstige werk van de studenten	11
Studenten erdoor bekendheid krijgen met het aanbod/ ontwikkelingen in het vakgebied. Het ook goede aanvulling is op het bestaande aanbod	7
Er op deze manier meer uniformiteit/ conformiteit is (o.a. tussen opleiding en werkveld)	7
Het bewustwording en inzicht van studenten verbetert/ Je studenten beter leert kijken naar bewegingen en lesontwerpen	4
Het duidelijk uitgewerkt is en daardoor een goed hulpmiddel is voor studenten in hun stage	2
Niet wenselijk, omdat	
	(n= 12) n
Je je niet moet richten op een boek/ beperken tot een of één boek	4
ALO's andere prioriteiten hebben; misschien als verdieping, eerst aan de slag met de basis	3
We het basisdocument vo te beperkt/ oppervlakkig vinden	2
De inhoud op de ALO's al gebruikt wordt	1
Er dan uniformiteit in het gebruik op ALO's moet zijn	1
Het basisdocument slechts een weergave is van één visie, er zijn er meerdere denkbaar	1

Noot: Niet alle gegeven antwoorden zijn hier weergegeven, deze zijn wel allemaal te vinden in bijlage K, en sommige vaksecties hebben meerdere redenen genoemd

Opvallend vaak wordt genoemd dat het wenselijk is omdat het een goede leidraad kan zijn voor studenten, er zit een goede opbouw in. Ook valt op dat enkele vaksecties aangeven dat het basisdocument vo de uniformiteit bevordert, enerzijds tussen de opleiding en het werkveld, maar dit kan ook gezien worden als de wenselijkheid dat er tussen vo- scholen meer uniformiteit is. Dit wordt echter niet specifiek genoemd in alle gevallen. Tot slot is het opvallend dat enkele vaksecties aangeven dat ALO's andere prioriteiten hebben dan het behandelen van het basisdocument vo, terwijl veel andere vaksecties aangeven dat het juist de basis is van het vak bewegen en sport, en dat het als startpunt gebruikt kan worden voor studenten.

4.1.3.7 Sterke en zwakke punten van het basisdocument vo

Om een goed en volledig beeld te krijgen van de meningen van de bezitters van het basisdocument vo over het basisdocument vo is hen in een open vraag gevraagd naar de sterke en zwakke punten van het basisdocument vo en naar welke problemen zij tegen zijn gekomen bij de invoering ervan. De gegeven antwoorden zijn weergegeven in Tabel 29 tot en met Tabel 31.

Tabel 29: Sterke punten van het basisdocument vo volgens de bezitters van het basisdocument vo (N= 79)

Sterke punten van het basisdocument vo	
	Bezitters basisdocument vo n
Duidelijk/ duidelijke structuur (leerlijnen)/ helder omschreven	22
Duidelijke, overzichtelijke beschrijving/ concretisering van deelnameniveaus	16
De heldere uiteenzetting in vier sleutels/ andere rollen en taken naast beweging	9
(Goede) activiteiten/ Voorbeelden van lessenreeksen, veel variatie	8
Compacte onderbouwing van ons vak/ theoretische verantwoording of legitimering/ onderliggende visie op LO/ vakconcept	7
Compleetheid/ uitgebreid, brede behandeling van het lesgeefprogramma	6
Overzichtelijk/ kort en krachtig	6
Doorlopende leerlijnen/ opbouw van activiteiten richting eindtermen	5
Uniformiteit in beoordelen en daarmee beoordelen legitimeren/ Structuur bieden voor vak	5

Noot: Niet alle gegeven antwoorden zijn hier weergegeven, deze zijn wel allemaal te vinden in bijlage K, en sommige vaksecties hebben meerdere redenen gegeven

Tabel 30: Zwakke punten van het basisdocument vo volgens de bezitters van het basisdocument vo (N= 57)

Zwakke punten van het basisdocument vo	
	Bezitters basisdocument vo n
Het is niet (altijd) haalbaar (qua activiteiten, materiaal, ruimte (zwembad), doelen en beoordelen op niveaus (kost veel tijd/ klassen zijn te groot). Gaat uit van ideale situatie.	18
Het is niet allesomvattend, weinig kernactiviteiten en uitbouwactiviteiten uitgewerkt (evt link maken naar website met meer uitwerkingen om het boek handzaam te houden)	14
Te uitgebreid, niveaubeschrijvingen soms te genuanceerd. Kan korter en bondiger	7
Geeft minder vrijheden, weinig ruimte voor eigen inbreng	6
Er zijn veel meer en betere activiteiten (vooral bij spel) en interessantere werkvormen te bedenken (erg klassikaal gericht). Circusactiviteiten missen	5
Niet erg vernieuwend, meer populaire/ moderne sporten worden niet breed behandeld	3
Verdieping voor vak ontbreekt, kan uitgebreider, met meer diepgang in bewegingsvormen	3

Noot: Niet alle gegeven antwoorden zijn hier weergegeven, deze zijn wel allemaal te vinden in bijlage K, en sommige vaksecties hebben meerdere antwoorden gegeven

Tabel 31: Problemen waar de bezitters van het basisdocument vo tegen aanlopen bij de invoering van het basisdocument vo (N= 70)

Problemen waar de vaksectie tegen aan is gelopen bij de invoering van het basisdocument vo	
	Bezitters basisdocument vo n
Niet van toepassing/ het is (nog) niet ingevoerd	27
Geen	14
Andere docenten werken er niet mee, moeten nog overtuigd worden/ eigen motivatie	7
Beperkt door materiaal of (buiten)locatie/ accommodatie	5
Er zijn verschillende opvattingen binnen de vaksectie: over visie, belang van niveaus/ discussie over al dan niet cijfers geven	4
Veel activiteiten zijn bij ons niet haalbaar/ realiseerbaar (vmbo/ bepaalde groepen)	3
Het daadwerkelijk toepassen van aantal onderdelen/ vertaling naar directe situaties in les	3
Het kost veel tijd om alles goed in te voeren/ om alles op één lijn te krijgen/ tijdgebrek	3

Noot: Niet alle gegeven antwoorden zijn hier weergegeven, deze zijn wel allemaal te vinden in bijlage K, en sommige vaksecties hebben meerdere redenen genoemd

Wat opvalt is dat van alle bezitters van het basisdocument vo (n= 101) 27 vaksecties het basisdocument vo nog niet ingevoerd hebben. Scholen die het wel ingevoerd hebben noemen als zwak punt dat het boek uitgaat van een ideale situatie, zij worden bij de invoering gehinderd door beperkingen qua materiaal, accommodatie of de leerlingen populatie op school. Daarnaast vinden veel scholen dat het basisdocument vo niet allesomvattend is, er is maar een beperkt aantal activiteiten beschreven.

4.1.3.8 Stellingen over het basisdocument vo

In onderstaande tabel zijn stellingen weergegeven over het basisdocument vo. De gebruikers van het basisdocument vo hebben bij elke stelling aangegeven in welke mate zij het daarmee eens of oneens zijn.

Tabel 32: De meningen van de gebruikers van het basisdocument vo over stellingen met betrekking tot het basisdocument vo (N= 63)

Stellingen	Gebruikers basisdocument vo (n=63)			
	(Helemaal) mee eens	Neutraal	(Helemaal) niet mee eens	Weet ik niet
	%	%	%	%
De vier sleutels bieden een referentiekader voor kwaliteitsvolle LO	92,0	6,5		1,6
De sleutel bewegen verbeteren sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden *	85,3	11,5	1,6	1,6
De sleutel bewegen regelen sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden *	70,5	24,6	3,3	1,6
De sleutel gezond bewegen sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	67,8	27,4	3,2	1,6
De sleutel <i>bewegen beleven</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	74,2	21,0	3,2	1,6
De leerlijnen vormen een gewenste afspiegeling van een kwaliteitsvol programma voor LO	66,1	27,4	3,2	3,2
De gekozen kernactiviteiten vormen een volwaardige afspiegeling van de leerlijnen *	55,8	41,0	-	3,3
Wij zijn in staat om zelf de kernactiviteiten uit het basisdocument vo te vervangen door verwante kernactiviteiten uit onze eigen lesgeefpraktijk, wanneer wij dat wenselijk vinden *	85,2	11,5	-	3,3
De niveau-aanduidingen vormen een reële beschrijving van wat de leerlingen aan het eind van de eerste en derde klas kunnen en kennen	55,7	32,8	1,6	9,8
De vaksectie gebruikt regelmatig de digitale beelden bij het basisdocument van MijnKVLO.nl	8,1	16,1	66,1	9,7

Noot: * n= 62

In de tabel is te zien dat de meeste vaksecties vinden dat de sleutels aansluiten bij wat de leerlingen moeten leren, bij de sleutel bewegen verbeteren vinden zij dat het meest in vergelijking met de andere sleutels. De vaksecties geven bovendien aan dat de sleutels een goed referentiekader bieden voor de kwaliteitsvolle LO. De vaksecties geven eveneens aan dat zij vinden dat de leerlijnen een gewenste afspiegeling vormen van een kwaliteitsvol programma voor bewegen en sport. Iets meer dan de helft van de vaksecties vindt dat de gekozen kernactiviteiten een volwaardige afspiegeling vormen van de leerlijnen, ruim veertig procent is daar neutraal over. Ook iets meer dan de helft van de vaksecties geeft aan dat de niveau-aanduidingen een reële beschrijving vormen van wat de leerlingen aan het einde van de eerste en derde klas kunnen en kennen, een derde van de vaksecties is daar neutraal over. Wel zijn de meeste vaksecties in staat om zelf kernactiviteiten te vervangen door verwante activiteiten wanneer zij dat wenselijk vinden. De digitale beelden worden door de meeste vaksecties niet regelmatig gebruikt, slechts acht procent geeft aan dit wel regelmatig te doen.

In Tabel 33 zijn tevens stellingen weergegeven, deze gaan echter niet inhoudelijk over het basisdocument vo zoals in Tabel 32, maar over het gebruik van het basisdocument vo op de schoollocatie. In Tabel 33 is de antwoordcategorie 'niet van toepassing' weggelaten om de leesbaarheid te vergroten.

Tabel 33: De meningen van gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het gebruik van het basisdocument vo (N= 61)

Stellingen	Gebruikers basisdocument vo (n= 61)		
	(Helemaal) mee eens	Neutraal	(Helemaal) niet mee eens
Op onze schoollocatie	%	%	%
wordt het basisdocument vo regelmatig gebruikt	31,2	34,4	32,8
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo als referentiekader voor kwaliteit voor het LO- programma in de onderbouw	50,9	26,2	21,3
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo om te kijken naar de deelnameniveaus van de leerlingen	32,8	37,7	27,9
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo als didactisch hulpmiddel naar leerlingen	34,4	41,0	23,0
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo voor het beoordelen van leerlingen *	21,7	35,0	40,0
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo om zich te verantwoorden/ legitimeren naar de schoolleiding	27,9	36,1	32,8
is het vakwerkplan gebaseerd op ideeën uit het basisdocument vo	47,5	26,2	24,6
zijn er plannen om het vakwerkplan aan te gaan passen op basis van het basisdocument vo	29,5	44,3	23,0

Noot: *n= 60

Uit de tabel blijkt dat de meeste vaksecties het basisdocument vo gebruiken als referentiekader voor kwaliteit en als basis voor het vakwerkplan. Het basisdocument vo wordt het minst vaak gebruikt voor het beoordelen van leerlingen en voor het legitimeren van de werkzaamheden.

Dit waren de resultaten over het gebruik van het basisdocument vo. In paragraaf 4.1.4 worden de resultaten over de leerlijnen en kernactiviteiten uitgelicht. Vanaf hier zijn weer de resultaten van alle respondenten weergegeven.

4.1.4 De leerlijnen en kernactiviteiten

In deze paragraaf worden resultaten weergegeven over de verschillende leerlijnen die de scholen aanbieden. Eerst zal globaal op alle leerlijnen in worden gegaan, vervolgens wordt op twee activiteiten dieper ingegaan; de handstandoverslag (van de leerlijn springen bij turnen) en voetbal/ hockey (van de leerlijn doelspelen bij spel).

In de onderstaande tabel is te zien hoeveel procent van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo de verschillende leerlijnen behandelen.

Tabel 34: Behandeling van de leerlijnen in de onderbouw van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 172)

Bewegingsthema's en leerlijnen				Behandeling van de leerlijnen		
		Steekproef (n= 111)		Gebruikers basisdocument vo (n= 61)		
	Geheel %	Gedeeltelijk %	Niet %	Geheel %	Gedeeltelijk %	Niet %
Atletiek						
Lopen	55,9	42,3	1,8	50,8	44,3	4,9
Springen	46,8	46,8	6,3	39,3	50,8	9,9
Werpen	45,0	43,2	11,7	36,1	52,5	11,5
Bewegen en muziek						
Bewegen en Muziek	37,8	44,1	18,0	24,6	50,8	24,6
Spel						
Doelspelen	73,0	25,2	1,8	62,3	34,4	3,2
Inblijven & uitmaken **	68,2	29,1	2,7	53,3	45,0	1,7
Terugslagspelen	50,9	46,4	2,7	45,9	52,5	1,6
Turnen						
Balanceren *	33,6	52,7	13,6	18,0	65,6	16,4
Springen	62,2	34,2	3,6	52,5	44,3	3,2
Zwaaien *	58,2	37,3	4,5	45,9	45,9	8,2
Zelfverdediging						
Stoeispelen *	36,4	55,5	8,1	32,8	55,7	11,4
Trefspelen	35,1	45,9	18,9	34,4	49,2	16,4
Zwemmen						
Zwemmen * **	6,4	10,9	82,7	6,8	10,2	83,0
Actuele activiteiten						
Golf *** ^^^	1,9	11,2	86,9	1,7	8,6	90,7
Freerunnen ** ^^^	7,4	29,6	62,9	5,2	46,6	48,3
Kanoën **** ^^^^	0,9	9,4	89,6	3,5	14,0	82,5
Klimmen ** ^^^	21,3	24,1	54,7	20,7	25,9	53,4
Mountainbiken **** ^^^	2,8	18,9	78,3	1,7	12,1	86,2
Schaatsen/ skeeleren **** ^^^	3,8	32,1	64,2	5,2	24,1	70,7

Noot: Bij steekproef: * n= 110, ** n= 108, *** n= 107, **** n= 106

Bij gebruikers basisdocument vo: ^ n= 60, ^^ n= 59, ^^ n= 58, ^^ n= 57

In het overzicht is te zien dat de meeste reguliere leerlijnen door een groot aantal vaksecties geheel of gedeeltelijk worden aangeboden. Wel zijn er een aantal leerlijnen die minder volledig aangeboden worden door veel vaksecties; werpen bij atletiek, bewegen en muziek, balanceren bij turnen, stoeispelen en trefspelen bij zelfverdediging. Alleen zwemmen wordt door de meeste vaksecties niet aangeboden.

Bij de actuele activiteiten liggen de verhoudingen anders. Het basisdocument vo geeft aan dat scholen twee van deze activiteiten aan zouden moeten bieden. De actuele activiteiten die relatief vaak worden gegeven zijn klimmen, schaatsen/ skeeleren en freerunning. Golf, kanoën en mountainbiken worden het minst vaak aangeboden. Verder zouden relatief veel scholen graag zwemmen en freerunning aan willen bieden maar doen zij dit nog niet op dit moment.

Wat opvalt als de twee doelgroepen met elkaar worden vergeleken, is dat de gebruikers van het basisdocument vo aangeven leerlijnen vaker deels aan te bieden en dat de vaksecties uit de steekproef aangeven leerlijnen vaker in het geheel aan te bieden.

Meer specifiek zijn de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo bevraagd over de kernactiviteiten handstandoverslag (HO) (leerlijn springen van bewegingsthema turnen) en voetbal/ hockey (VH) (leerlijn doelspelen van bewegingsthema spelen). Ten eerste zijn de meningen van de vaksecties over deze activiteiten weergegeven over vijf stellingen in Tabel 35.

Tabel 35: De meningen van vaksecties uit de steekproef (n= 111) en de gebruikers van het basisdocument vo (n= 60 bij HO, n= 59 bij VH) over stellingen over de kernactiviteiten handstandoverslag en voetbal/ hockey (N= 171)

Stellingen	Handstandoverslag			Voetbal/ hockey		
	(Helemaal) mee eens %	Neutraal %	(Helemaal) niet mee eens %	(Helemaal) mee eens %	Neutraal %	(Helemaal) niet mee eens %
De kernactiviteit is helder beschreven						
<i>Steekproef</i>	85,3	11,0	3,7	86,6	9,5	3,8
<i>Gebruikers basisdocument vo</i>	93,3	5,0	1,7	88,2	10,2	1,7
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt						
<i>Steekproef</i>	80,8	12,8	6,4	86,8	12,3	0,9
<i>Gebruikers basisdocument vo</i>	85,0	13,3	1,7	93,3	6,7	-
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden						
<i>Steekproef</i>	82,6	11,9	5,5	84,9	15,1	-
<i>Gebruikers basisdocument vo</i>	85,0	8,3	6,7	88,2	8,5	3,4
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit						
<i>Steekproef</i>	86,3	10,1	3,7	83,0	15,1	1,8
<i>Gebruikers basisdocument vo</i>	81,6	10,0	8,3	88,4	5,0	6,7
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus						
<i>Steekproef</i>	83,4	11,9	4,6	82,1	17,0	0,9
<i>Gebruikers basisdocument vo</i>	76,7	16,7	6,7	81,4	15,3	3,4

De vaksecties geven overwegend aan dat zij vinden dat de kernactiviteit HO helder beschreven is, dat het arrangement aangeeft hoe de activiteit HO neer moet worden gezet en dat de opdracht goed aansluit bij hoe de activiteit HO uitgevoerd moet worden. Ook stellen zij overwegend dat de fasering helder aangeeft welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit HO en dat de deelnameniveaus duidelijk de bewegingsuitvoeringen beschrijven bij de verschillende niveaus. Ook voor de activiteit VH vinden de vaksecties dat de activiteit helder beschreven is, het arrangement aangeeft hoe de activiteit neergezet wordt en dat de opdracht goed aansluit bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden. Ook stellen zij dat de fasering helder aangeeft welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit en dat de deelnameniveaus duidelijk de bewegingsuitvoeringen beschrijven bij de verschillende niveaus.

De vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo hebben daarnaast een schatting gedaan over de verdeling van de niveaus van hun leerlingen voor de activiteit HO aan het einde van de derde klas. De gemiddelde percentages zijn weergegeven in onderstaande tabel.

Tabel 36: Gemiddelde verdeling over de vier niveaus voor de activiteit HO aan het einde van het derde leerjaar, aan de hand van schattingen van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 156)

Deelnameniveau	Gemiddelde verdeling over de niveaus in procenten		
	Normverdeling volgens het basisdocument vo	Steekproef (n= 103)	Gebruikers basisdocument vo (n= 53)
	%	M (SD) %	M (SD) %
Zorg	10	13,5 (12,2)	14,0 (13,3)
Basis	40	37,7 (19,0)	39,3 (19,8)
Vervolg	30	33,7 (15,6)	33,3 (16,0)
Gevorderd	20	16,7 (13,0)	15,9 (12,4)

Deze schattingen tussen de verschillende doelgroepen zijn gemiddeld bijna gelijk aan elkaar. Wat wel erg opvallend is, zijn de grote verschillen tussen de schattingen van de vaksecties. Zo schatten sommige vaksecties dat nul procent van de leerlingen op niveau zorg deelneemt, en andere vaksecties dat 90 procent van de leerlingen op niveau zorg deelneemt. Toch komen de gemiddelden vrijwel overeen. Wanneer deze gemiddelden vergeleken worden met de normverdeling volgens het basisdocument vo, komt dit ook vrij goed overeen met elkaar. De percentages zorg en vervolg zijn wat hoger in het onderzoek en de percentages basis en gevorderd zijn wat lager.

Tabel 37: Gemiddelde verdeling over de vier niveaus voor de activiteit VH aan het einde van het derde leerjaar, aan de hand van schattingen van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 154)

Deelnameniveau	Gemiddelde verdeling over de niveaus in procenten		
	Normverdeling volgens het basisdocument vo	Steekproef (n= 99)	Gebruikers basisdocument vo (n= 55)
	%	M (SD) %	M (SD) %
Zorg	10	10,1 (10,9)	11,7 (12,4)
Basis	40	30,8 (17,6)	34,8 (22,3)
Vervolg	30	37,3 (14,2)	36,3 (16,3)
Gevorderd	20	24,1 (13,6)	23,7 (16,0)

Ook bij de activiteit VH vallen de grote verschillen tussen de vaksecties op. Zo zijn er scholen die aangeven dat nul procent van de leerlingen op niveau basis deelneemt, maar ook scholen die stellen dat 100 procent van de leerlingen op niveau basis deelneemt. Toch komen de gemiddelden ook bij deze activiteit vrij goed met elkaar overeen, alleen bij het niveau basis is het verschil iets groter dan bij de andere niveaus. En ook in vergelijking met de normverdeling komen de percentages vrij goed met elkaar overeen. Het niveau van de activiteit VH wordt echter wel iets hoger ingeschat dan het niveau van HO.

4.1.5 Professionalisering van de vaksecties bewegen en sport

In deze paragraaf wordt de professionalisering van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo nader bekeken. Zo worden het aantal vergaderingen van de vaksectie, het gebruik van een vakwerkplan, de kwaliteit van het vakwerkplan en de mate en vormen van deskundigheidsbevordering besproken.

4.1.5.1 Vergaderingen

In onderstaande tabel is weergegeven hoe vaak de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo vergaderen.

Tabel 38: Aantal vergadermomenten van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N=174)

Aantal vergadermomenten van de vaksectie bewegen en sport		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Eén keer per week	6,3	12,7
Twee keer per maand	16,2	9,5
Eén keer per maand	45,0	52,4
Twee keer per jaar	11,7	12,7
Alleen wanneer nodig	21,6	15,9
Nooit	2,7	-
Totaal	100	100

In de tabel is te zien dat de meeste vaksecties één keer per maand vergaderen. Er zijn bijna geen vaksecties die nooit vergaderen (van de drie vaksecties die nooit vergaderen bestaan er twee vaksecties uit slechts één docent). Wel geeft een vijfde van de vaksecties aan geen vaste vergadermomenten te hebben maar dit alleen te doen wanneer het nodig is. Naast het aantal vaste vergadermomenten hebben de vaksecties aangegeven of er daarnaast nog incidentele momenten zijn waarop de vaksectie vergadert en in hoeverre er in de wandelgangen nog vakinhoudelijke gesprekken plaatsvinden. Deze resultaten zijn weergegeven in Tabel 39.

Tabel 39: Het aantal incidentele vergaderingen naast de vaste vergadermomenten (N= 173), en het aantal vakinhoudelijke gesprekken in de wandelgangen naast de vaste vergadermomenten (N=173) van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo

Aantal incidentele vergaderingen naast de vaste vergadermomenten			Aantal vakinhoudelijke gesprekken in de wandelgangen	
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Vaak	8,1	8,1	45,0	51,6
Regelmatig	36,9	37,1	42,3	32,3
Soms	49,5	53,2	9,0	14,5
Nooit	5,4	1,6	3,6	1,6
Totaal	100	100	100	100

De vaksecties vergaderen naast de geplande vergaderingen soms tot regelmatig nog incidenteel en er vinden regelmatig tot vaak vakinhoudelijke gesprekken plaats in de wandelgangen, zoals te zien is in Tabel 39.

4.1.5.2 Het vakwerkplan

In de onderstaande tabel is te zien hoeveel vaksecties een vakwerkplan hebben en of zij dit ook gebruiken.

Tabel 40: Het bezit van een vakwerkplan door de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Bezit van een vakwerkplan bewegen en sport voor de onderbouw		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Ja	84,7	84,1
Ja, maar wordt niet meer gebruikt	7,2	11,1
Nee	8,1	4,8
Totaal	100	100

De meeste vaksecties hebben een vakwerkplan en gebruiken deze ook. Van beide doelgroepen heeft ongeveer vijftien procent geen vakwerkplan of gebruikt het bestaande vakwerkplan niet. Het jaar waarin de vaksecties voor het eerst werkten aan de vakwerkplannen loopt uiteen van 1975 tot 2010. Wanneer de vaksecties het vakwerkplan voor het laatst bij hebben gewerkt, is te zien in Tabel 41.

Tabel 41: Het jaar waarin vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo het vakwerkplan voor het laatst bij hebben gewerkt (N=174)

Jaar	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
2011	11,7	22,2
2010	43,2	49,2
2009	11,7	6,3
2005- 2008	19,8	11,2
2001- 2004	0,9	3,2
1990- 2000	1,8	1,6
Onbekend	10,8	6,4
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Veel vaksecties hebben hun vakwerkplan in 2009, 2010 of 2011 voor het laatst bijgewerkt. Er zijn maar weinig vaksecties die meer dan zeven jaar geleden voor het laatst het vakwerkplan bij hebben gewerkt. De gebruikers van het basisdocument vo hebben het vakwerkplan over het algemeen iets recenter bijgewerkt. Van beide doelgroepen geeft ongeveer de helft van de vaksecties aan dat de gehele vaksectie een bijdrage heeft geleverd aan het vakwerkplan. Ongeveer 40 procent geeft aan dat enkele vaksectieleden dat hebben gedaan en ongeveer tien procent zegt dat één van de docenten dat heeft gedaan. Wat de vaksecties vinden van de kwaliteit van het vakwerkplan is weergegeven in Tabel 42.

Tabel 42: De waardering van het vakwerkplan van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 162)

De waardering van het vakwerkplan	Steekproef (n= 102) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 60) %
Onvoldoende	2,9	-
Matig	7,8	6,7
Voldoende	22,5	23,3
Ruim voldoende	31,4	31,7
Goed	30,4	31,7
Zeer goed	4,9	6,7
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

De meeste vaksecties waarderen het vakwerkplan als ruim voldoende tot goed, de waarderingen van de twee doelgroepen liggen dicht bij elkaar, hoewel de gebruikers van het basisdocument vo het vakwerkplan iets hoger waarderen. In Tabel 43 is te zien in hoeverre de vaksecties vinden dat de vaksectie zich aan de gemaakte afspraken in het vakwerkplan houdt.

Tabel 43: De mate waarin vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo zich aan de gemaakte afspraken in het vakwerkplan houden (N= 162)

De mate waarin de vaksectie zich aan de gemaakte afspraken uit het vakwerkplan houdt		
	Steekproef (n= 102) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 60) %
Matig	4,9	5,0
Voldoende	20,6	28,3
Ruim voldoende	32,4	26,7
Goed	39,2	33,3
Zeer goed	2,9	6,7
Totaal	100	100

De meeste vaksecties geven aan dat zij zich voldoende tot goed aan de gemaakte afspraken houden. De vaksecties van de steekproef scholen zijn hier iets positiever over dan de gebruikers van het basisdocument vo.

4.1.5.3 Deskundigheidsbevordering

In onderstaande tabellen is weergegeven of en hoe vaak de vaksecties studiedagen bezoeken, cursussen volgen en deelnemen aan netwerken.

Tabel 44: Het bezoeken van studiedagen (N= 174) en het volgen van cursussen (N= 174) volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo

	Bezoeken van studiedagen		Het volgen van cursussen	
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Elk jaar/ regelmatig	23,4	22,2	18,9	19,0
Soms	18,9	15,9	13,5	20,6
Enkele docenten op eigen initiatief	39,6	50,8	43,2	47,6
Zelden	6,3	4,8	16,2	4,8
Niet, maar zou wel wenselijk zijn	9,0	6,3	6,3	6,3
Nooit	2,7	-	1,8	1,6
Totaal	100	100	100	100

Het (regelmatig) bezoeken van studiedagen is bij veel vaksecties geen gezamenlijke activiteit, hoewel bij veel scholen enkele docenten dat wel op eigen initiatief doen. Iets minder dan een kwart van de vaksecties geeft aan dat zij regelmatig een studiedag bezoeken. De gebruikers van het basisdocument vo geven wel wat vaker aan dat zij soms een cursus volgen dan de vaksecties uit de steekproef.

Tabel 45: Deelname aan netwerken van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 172)

Deelname vaksectie bewegen en sport aan netwerk		
	Steekproef (n= 110) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Elk jaar/ regelmatig	20,0	14,5
Soms	9,1	14,5
Enkele docenten op eigen initiatief	12,7	14,5
Zelden	27,3	25,8
Nooit	23,6	17,7
Niet, maar zou wel wenselijk zijn	7,3	12,9
Totaal	100	100

De meerderheid van de vaksecties geeft aan dat zij zelden of nooit deelnemen aan een netwerk. Daarnaast geven vaksecties aan dat zij op de volgende andere manieren hun deskundigheid op peil houden, zie Tabel 46.

Tabel 46: Andere manieren van deskundigheidsbevordering van de scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Andere manieren van deskundigheidsbevordering		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Lezen KVLO blad	93,7	100,0
Bezoeken websites LO	75,7	81,0
Bij collega's van eigen school kijken	72,1	66,7
Volgen training of cursus	60,4	73,0
Lid online community	31,5	44,4
Bezoeken conferenties	23,4	39,7
Anders	10,8	17,5
Bij collega's van andere school kijken	18,0	9,5

Bijna alle vaksecties geven aan dat zij hun deskundigheid op peil houden door het lezen van het KVLO blad. Dit is een belangrijke bron van deskundigheidsbevordering voor docenten bewegen en sport. Ook geven veel vaksecties aan dat zij dat doen door het bezoeken van websites voor LO, kijken bij andere collega's op de eigen school en het volgen van een training of cursus. Andere manieren die genoemd worden zijn; interne cursus, (eigen) nascholing, workshops, clinics en stagiaires. Opvallend is dat de gebruikers van het basisdocument vo wat meer extern georiënteerd zijn met betrekking tot deskundigheidsbevordering.

Tabel 47: Bekijken van digitale beelden bij het basisdocument vo (scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Kijkt de vaksectie weleens naar de digitale beelden?		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Ja	17,1	30,2
Nee, daar hebben wij geen interesse in	4,5	3,2
Nee, we weten niet dat deze beelden er zijn	54,1	39,7
Nee, deze beelden kunnen wij niet bekijken	0,9	1,6
Nee, maar dat zouden we wel willen	23,4	25,4
Totaal	100	100

Opvallend is dat veel vaksecties niet weten dat de digitale beelden bij het basisdocument vo er zijn. Nog maar relatief weinig vaksecties bekijken deze beelden, hoewel er wel interesse voor is. Ook valt op dat het percentage scholen dat deze beelden weleens bekijkt bijna twee keer zo groot is bij de gebruikers van het basisdocument vo dan bij de scholen uit de steekproef.

Tabel 48: Digitale beelden bij de observatie van deelnameniveaus volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo die de digitale beelden weleens bekijken (zie ook Tabel 47) (N= 38)

Helpen de digitale beelden bij het observeren van deelnameniveaus?		
	Steekproef (n= 19) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 19) %
Ja	63,2	47,4
Nee	5,3	10,5
Misschien	26,3	31,6
Weet ik niet	5,3	10,5
Totaal	100	100

Van de respondenten die aan hebben gegeven dat zij de digitale beelden bij het basisdocument vo weleens bekijken, geeft de meerderheid van de scholen uit de steekproef en bijna de helft van de gebruikers van het basisdocument vo aan dat de digitale beelden helpen bij het observeren van deelnameniveaus. Slechts enkele vaksecties geven aan dat de digitale beelden niet bruikbaar zijn bij het observeren van deelnameniveaus.

Tabel 49: Het gebruik van digitale beelden als didactisch hulpmiddel voor de leerlingen tijdens de lessen volgens vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo die de digitale beelden weleens gebruiken (zie ook Tabel 47) (N= 38)

Worden digitale beelden gebruikt als didactisch hulpmiddel?		
	Steekproef (n= 19) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 19) %
Regelmatig	15,8	5,3
Soms	42,1	57,9
Nooit	42,1	36,8
Totaal	100	100

De digitale beelden worden weinig gebruikt als didactisch hulpmiddel voor leerlingen. Veel vaksecties geven wel aan dit soms te doen, maar er zijn ook nog redelijk veel vaksecties die dit nooit doen.

In Tabel 50 is weergegeven of de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo behoefte hebben aan Gym's'cool. Dit is een kwaliteitsmeting in de vorm van een web enquête. Leerlingen en docenten kunnen deze enquête invullen waarna de school een schoolrapportage ontvangt. Hierin staan resultaten over sportdeelname, opvattingen over bewegen en sport en behoeftes aan schoolsport van de leerlingen. Bovendien geeft de schoolrapportage zicht op wat de leerlingen vinden van de gerealiseerde kwaliteit van de lessen bewegingsonderwijs.

Tabel 50: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan 'Gym's'cool' om een impuls te geven aan de kwaliteit van het vak bewegen en sport (N= 172)

Heeft de vaksectie behoefte aan Gym's'cool?		
	Steekproef (n= 110) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Ja	20,9	19,4
Nee	17,3	17,7
Misschien	54,5	50,0
Weet ik niet	7,3	12,9
Totaal	100	100

Veel vaksecties geven aan misschien behoefte te hebben aan 'Gym's'cool'. Dit zou kunnen komen doordat het instrument nog niet zo bekend is bij de vaksecties en zij hier daarom nog geen duidelijke mening over hebben.

In Tabel 51 is de behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan de dvd 'Freerunning in het vo' weergegeven. Op deze dvd wordt de leerlijn freerunnen uitgewerkt aan de hand van videobeelden.

Tabel 51: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan de dvd 'Freerunning in het vo' (N= 172)

Heeft de vaksectie behoefte aan de dvd 'Freerunning in het vo'?		
	Steekproef (n= 110) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Ja	55,5	62,9
Misschien, wij gaan ons hier nog op oriënteren	37,3	32,3
Nee, dat hebben wij niet nodig	1,8	3,2
Nee, wij behandelen dergelijke leerlijnen niet	5,5	1,6
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Veel van de vaksecties geven aan dat zij wel behoefte hebben aan de dvd 'Freerunning in het vo', slechts enkele vaksecties zeggen dat zij daar geen behoefte aan hebben. De gebruikers van het basisdocument vo hebben hier meer behoefte aan dan de vaksecties uit de steekproef. Van de vaksecties uit de steekproef geven meer vaksecties aan dat zij dergelijke leerlijnen niet aanbieden.

4.2 Resultaten analyse ALO's

Vijf van de ALO's hebben deelgenomen aan een telefonisch interview voor het onderzoek; de ALO's van Amsterdam, Den Haag, Groningen, Tilburg en Zwolle. De resultaten hiervan zijn in deze paragraaf weergegeven. De resultaten zijn per onderwerp ondergebracht in een deelparagraaf; in paragraaf 4.2.1 is weergegeven hoe de ALO's zich kunnen vinden in de visie van het basisdocument, in paragraaf 4.2.2 of zij in hun opleiding werken met het basisdocument en waarom wel of niet, in paragraaf 4.2.3 is te lezen wat de ALO's sterke en zwakke punten vinden van het basisdocument en tot slot in paragraaf 4.2.4 is beschreven wat de ALO's als verbeterpunten hebben aangedragen voor het basisdocument vo of het gebruik daarvan.

4.2.1 De ALO's over de visie achter het basisdocument vo (visie van Stegeman, 2005)

De vijf ALO's kunnen zich in globale zin allemaal goed vinden in de visie volgens Stegeman (2005); "Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur". De ALO Groningen geeft hierbij aan dat er ook wel verschil in zit, maar dat het idee van de meervoudige bewegingsbekwaamheid breed gedragen wordt. Ook geeft de ALO Groningen aan dat er binnen elk docententeam verschillende opvattingen bestaan over de exacte vorm die aan een visie wordt gegeven. De ALO van Zwolle voegt er aan toe dat hun visie sterk aansluit bij de visie van het basisdocument, maar dat het nog wel even de vraag is hoe breed je de bewegingscultuur maakt.

4.2.2 De ALO's over het gebruik van het basisdocument vo in hun opleiding

De ALO van Amsterdam gebruikt het basisdocument vo echt als fundament voor de lessen die gegeven worden en heeft het basisdocument vo helemaal ingebed in de opleiding. Er wordt veel terug gekoppeld naar het basisdocument vo en de studenten moeten het boek echt goed doornemen, lezen, bestuderen en gebruiken als naslagwerk. Daarbij worden vooral de vier sleutels en de niveaubeschrijvingen veel gebruikt. Het basisdocument vo staat op de boekenlijst van de studenten en de ALO verwacht van de studenten dat zij het basisdocument vo aanschaffen. Op de ALO van Amsterdam wordt het basisdocument vo vooral in het derde en vierde leerjaar gebruikt, in de eerste twee leerjaren bijna niet.

Op de ALO Den Haag wordt het basisdocument vo wel eens gebruikt, maar niet als leidraad of als verplichte literatuur. Het basisdocument vo staat niet op de boekenlijst van de studenten, maar het wordt aan de studenten wel aanbevolen om te lezen. Wanneer het basisdocument vo wel gebruikt wordt op de ALO Den Haag, dan is dat om kritisch te kijken naar de invulling van de verschillende activiteitsgebieden in vergelijking met de mdl

(methodisch didactische lijn) van de ALO Den Haag. De studenten krijgen bijvoorbeeld de opdracht om van een activiteit of een leerlijn de hoofduitdaging te bestuderen en kritisch te kijken of zij het daar mee eens zijn of niet en waarom. De ALO Den Haag geeft aan dat zij het basisdocument vo niet als leidraad gebruiken omdat zij het onderwijs inhoudelijk op een andere manier vormgeven en opbouwen dan in het basisdocument vo en uitgaan van het DLTC model (docent, leerling, taak en context die elkaar continu beïnvloeden). Bovendien kunnen zij zich niet vinden in bepaalde gemaakte inhoudelijke keuzes. Dit zijn keuzes over de indeling van activiteiten bij leerlijnen en hoofduitdagingen van activiteiten. De hieruit voortvloeiende niveaubeschrijvingen zijn daardoor niet bruikbaar voor de ALO Den Haag.

Op de ALO van Groningen wordt het boek wel gebruikt, maar wat minder intensief dan op de ALO van Amsterdam. Het basisdocument vo staat wel op de boekenlijst en van de studenten wordt verwacht dat zij het boek aanschaffen. De ALO Groningen geeft in een aantal lessen uitleg over het boek en de studenten krijgen verschillende opdrachten waarbij ze het basisdocument vo moeten gebruiken om iets in op te zoeken of voor het maken van lesvoorbereidingen. Dit doen zij vooral in het tweede jaar van de opleiding. Ook is één van de auteurs van het basisdocument vo weleens uitgenodigd om studenten wat meer over het basisdocument vo te vertellen. Het komt echter niet wekelijks aan de orde. De ALO Groningen gebruikt het basisdocument vo vooral in het tweede leerjaar.

De ALO van Tilburg gebruikt het basisdocument vo niet standaard in de opleiding. Het staat wel in de mediatheek van de opleiding, en soms krijgen studenten de opdracht om er bijvoorbeeld een beginsituatie in op te zoeken. Dit doen studenten echter vaker in overleg met bijvoorbeeld een stagebegeleider. De ALO Tilburg geeft aan dat zij niet enthousiast zijn over het basisdocument vo.

Op de ALO van Zwolle wordt het basisdocument vo wel gebruikt, maar ook wat minder intensief dan op de ALO van Amsterdam. Het basisdocument vo staat wel op de boekenlijst en van de studenten wordt verwacht dat zij het boek aanschaffen. Op de ALO van Zwolle wordt het basisdocument vo gebruikt als naslagwerk; studenten kunnen er ideeën uit opdoen over welke activiteiten ze aan kunnen bieden en hoe dat er dan uit zou kunnen zien. In het derde leerjaar gebruikt de ALO Zwolle het boek ook om bepaalde principes of mogelijkheden aan te leren, bijvoorbeeld het observeren van verschillende fases en niveaus. Studenten kunnen aan de hand daarvan vervolgen kiezen. Ook krijgen studenten weleens opdrachten waarbij ze het basisdocument vo moeten raadplegen, zoals het opstellen van een jaarplanning. Het basisdocument vo wordt vooral in het derde en vierde leerjaar gebruikt, in de eerste twee leerjaren bijna niet.

De drie ALO's die het basisdocument vo regelmatig gebruiken geven aan dat zij (redelijk) tevreden zijn over het gebruik van het basisdocument vo op hun ALO. De ALO Amsterdam is daarbij iets positiever dan de andere twee ALO's. De ALO Groningen geeft aan dat zij vinden dat het boek niet gericht is op opleidingen. De ALO Zwolle zegt dat de terminologie die gebruikt wordt in het basisdocument vo soms wat anders is dan zij zelf gebruiken, maar dat dat geen groot probleem is voor de studenten. De ALO Amsterdam geeft aan dat het basisdocument vo naar hun idee wel heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit op de ALO, hoewel ze dat niet daadwerkelijk onderzocht hebben. Dit komt doordat alles duidelijk op papier staat beschreven en studenten er informatie uit kunnen halen als basis voor bijvoorbeeld lessenreeksen of lesvoorbereidingen. De ALO Zwolle geeft ook aan dat zij dat niet zo gemeten hebben, maar wel hopen dat er een verbetering heeft plaatsgevonden door het gebruik van het basisdocument vo. De ALO Zwolle geeft aan dat het in ieder geval een handig document is, met name de beschrijvingen van deelnameniveaus. Studenten schatten bijvoorbeeld de niveaus van leerlingen vaak te hoog in, zij kunnen dan in het basisdocument vo een realistischer beeld krijgen van wat zij van leerlingen mogen verwachten qua niveau zonder dat zij dat zelf al in de praktijk gezien hebben.

4.2.3 Sterke punten van het basisdocument vo volgens de ALO's

De vijf ALO's hebben aangegeven wat zij sterke punten van het basisdocument vo vinden. Deze staan per ALO beschreven.

De ALO Amsterdam geeft aan dat het basisdocument vo een duidelijke opbouw heeft, vooral in het middenstuk met de kernactiviteiten en deelnameniveaus. Dit deel wordt door hun studenten veelvuldig gebruikt. Ook de tekeningetjes, hoewel ze soms erg simplistisch zijn, geven een goed beeld voor de studenten. Daardoor kunnen ze informatie vanuit de praktijkdomeinen snel koppelen aan andere leerstofinhouden. Het is een praktisch bruikbaar boek. Ook de bijbehorende dvd 'Freerunning in het vo' vinden zij erg goed. Hierdoor durven studenten deze vernieuwende activiteit op een veilige manier te geven in hun stages.

De ALO Den Haag noemt als sterk punt van het basisdocument vo de heldere beschrijving van het inleidende deel, de toelichting en wat het doel is van het vak. De ALO Den Haag vindt dat dat heel goed is opgeschreven. Ook het aspect van bewegen regelen wordt als sterk punt genoemd. Tot slot noemt de ALO Den Haag dat het basisdocument vo een handig lesideeënboek is voor vo- scholen en dat het idee van de dvd 'Freerunning in het vo' erg goed is, omdat bewegende beelden veel meer zeggen dan een activiteit beschreven op papier.

De ALO Groningen zegt dat zij het goed vinden dat studenten zelf gaan nadenken over wat zij doen; het wordt in het basisdocument vo niet kant en klaar aangeboden. Ook de ideeën die voor lessenreeksen gegeven worden en de aandacht voor de uitvoeringsniveaus van de leerlingen en de concrete beschrijving daarvan zijn sterk volgens de ALO Groningen. Zo kunnen studenten en beginnende docenten zien wat zij kunnen verwachten van de leerlingen qua niveau. Het basisdocument vo geeft daar een realistisch beeld van. Tot slot noemt de ALO Groningen de beelden bij het basisdocument vo als sterk punt.

De ALO Tilburg vindt dat de vier beweegsleutels duidelijk worden uitgelegd. De nadruk ligt natuurlijk op bewegen, maar het is goed dat de andere beweegsleutels ook en heel helder aan bod komen. Ook de beschrijving van de deelnameniveaus zijn een sterk punt volgens de ALO Tilburg. Zo kunnen docenten kijken wat de verschillende niveaus zijn en hoe je zou kunnen differentiëren. Het dwingt docenten wel om hierover na te denken, hoewel de ALO Tilburg denkt dat docenten in het voortgezet onderwijs hier niet zoveel gebruik van maken.

De ALO Zwolle geeft aan dat zij de actuele activiteiten een sterk punt vinden. Ook dat er gekeken wordt naar verschillende manieren van deelname, de niveaubeschrijvingen, is sterk. Bovendien is het prettig dat er een lijn in de opbouw zit, de doorlopende leerlijn van oriëntatieperiode naar uitbouwperiode is goed. Tot slot is het basisdocument vo overzichtelijk en helder.

4.2.4 Zwakke punten van het basisdocument vo volgens de ALO's

Naast de sterke punten hebben de ALO's ook hun mening gegeven over de zwakke punten van het basisdocument vo. Ook deze punten staan per ALO beschreven.

De ALO Amsterdam geeft hierover aan dat zij alleen de tekeningetjes in het basisdocument vo soms wat aan de simplistische kant vinden, dat zou wel beter kunnen.

De ALO Den Haag noemt als zwak punt van het basisdocument vo dat er een aantal inhoudelijke missers in zitten. Hoofduitdagingen zijn volgens de ALO Den Haag niet correct geformuleerd: bij springen gaat het niet om zo lang mogelijk zweven, maar om zo ver of hoog mogelijk springen.

Een voorbeeld bij de uitwerking van een thema dat genoemd wordt is dat bij polsstokhoogspringen (atletiek) de tekening bij de beschrijving doet vermoeden dat de stok aan het einde vastgehouden moet worden, terwijl de hoogte waarop de stok vastgehouden moet worden per leerling verschilt en bovendien erg bepalend is voor het slagen van de activiteit.

De ALO Groningen vindt het jammer dat de digitale beelden bij het basisdocument vo (op de website van de KVLO) niet beschikbaar zijn voor studenten omdat je lid moet zijn van de KVLO om deze te kunnen bekijken. Deze beelden zijn echter ook op de website van SLO geplaatst, welke vrij toegankelijk is. Hier was de ALO Groningen nog niet van op de hoogte. Verder stelt de ALO Groningen dat het basisdocument vo is gebaseerd op een bepaalde visie. Bij deze visie is geprobeerd om zoveel mogelijk opvattingen en meningen te incorporeren. Hierdoor wordt de visie wat vlakker en wordt het een breed, algemeen geaccepteerd document waar je bijna niet op tegen kunt zijn. Bovendien vindt de ALO Groningen dat het 'bewegen beleven' wel wat veel aandacht krijgt. De ALO Groningen is niet zo'n voorstander van het beleven van bewegen als doel op zich, wel van het beleven van bewegen om tot leren te komen, meer als voorwaarde.

De ALO Tilburg vindt het een zwak punt dat het basisdocument niet volledig, niet dekkend is voor alles wat je allemaal aan kan bieden op het vo; lang niet alle activiteiten staan er in. Doordat het niet dekkend is, is het niet algemeen bruikbaar en wordt het niet gebruikt, hoewel het boek wel degelijk voordelen heeft. Bovendien geeft de ALO Tilburg aan dat docenten hun eigen vakwerkplan schrijven wat als basis geldt voor de lessen LO en dat niet baseren op het basisdocument vo. Het is per school afhankelijk wat de doelen zijn voor het vak, zoals de vaksectie die formuleert, het basisdocument vo kan daar niet aan bijdragen.

De ALO Zwolle geeft aan dat zij het lastig vinden dat sommige activiteiten wat uitgebreider beschreven zijn en sommige juist heel kort. Je moet dan zelf nog uitzoeken wat er precies bedoeld wordt. De arrangementen zijn kort en bondig beschreven en daar moet je zelf nog een precieze invulling aan geven. Het is dus niet echt een bronnenboek, maar meer een boek met ideeën. Studenten vinden dat nog wel eens lastig, want ze kunnen het niet direct overnemen. Maar dat is ook juist wel weer goed, want dan moeten ze er zelf ook nog over nadenken. Ook is het jammer dat de digitale beelden bij het basisdocument vo niet volledig zijn.

4.2.5 Verbeterpunten voor het basisdocument vo volgens de ALO's

Tot slot hebben de ALO's verbeterpunten aangedragen voor het basisdocument vo. De genoemde verbeterpunten zijn in deze paragraaf beschreven.

De ALO Amsterdam stelt dat SLO eigenlijk de dingen doet die nodig zijn; er worden bijvoorbeeld artikelen gepubliceerd gemaakt in het vakblad van de KVLO. Bovendien is de ALO erg tevreden over het basisdocument vo en heeft daarom geen verbeterpunten. Ook de ALO Zwolle is over het algemeen tevreden over het gebruik van het basisdocument vo en kan zo geen verbeterpunten noemen.

De ALO Den Haag noemt als verbeterpunt voor SLO de communicatie bij de tot stand koming van het basisdocument vo (hiervoor heeft de ALO Den Haag inhoudelijke feedback gegeven). De ALO Den Haag heeft echter geen reactie gehad waarom een aanzienlijk deel van de gegeven feedback niet is meegenomen in de ontwikkeling van het basisdocument vo.

De ALO Groningen denkt dat wanneer je meer invloed uit wilt oefenen met een document, dat je er dan voor moet zorgen dat je meer gebruikers krijgt. Meer gebruikers zou je kunnen krijgen door het basisdocument vo meer onder de aandacht te brengen en het gebruiksvriendelijker te maken. Wat ook zou kunnen helpen is om het nog wat mooier en overzichtelijker te maken, maar in eerste instantie vooral zorgen dat er meer gebruikers komen.

De ALO van Tilburg gaf als zwak punt dat het basisdocument vo niet dekkend is. Zij stellen echter ook dat je nooit alles kunt dekken. Daarom stellen zij dat het veel handiger zou zijn wanneer het basisdocument vo op een website zou staan. Daarop zou je alles kunnen beschrijven en docenten kunnen er dan zelf afhalen wat zij nodig hebben. Docenten hoeven op deze manier niet zelf een vertaalslag te maken van bijvoorbeeld voetbal naar handbal omdat alleen voetbal beschreven staat. Docenten kunnen het dan net zo goed zelf maken. Wanneer er een volledig aanbod is op een website, kunnen docenten het er makkelijk vanaf halen en zal het makkelijker en bovendien meer gebruikt worden.

4.2.6 Het basisdocument vo op vo scholen volgens de ALO's

De ALO's hebben vervolgens hun mening gegeven over of en hoe het basisdocument vo op scholen voor voortgezet onderwijs wordt gebruikt volgens de ALO's. Per ALO zijn de resultaten weergegeven.

De ALO Amsterdam denkt dat er binnen het werkveld een tweedeling is tussen de scholen met betrekking tot de behoefte aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van het vak. Een deel van de docenten heeft er heel veel belangstelling voor, maar een groot deel van de docenten voert het vak gewoon uit zoals ze het ooit ervaren hebben en is daar niet op een hoger niveau mee aan het werk. De ALO Amsterdam denkt dat de vo- scholen echter vooral behoefte hebben aan direct praktisch invulbare lessen. Wanneer scholen het basisdocument vo gebruiken, denkt de ALO Amsterdam dat dit een verbetering van de kwaliteit oplevert; in ieder geval op het moment dat een vaksectie besluit om dit eens een keer op de agenda te zetten van een vaksectievergadering. Dan zou het boek een leidraad kunnen zijn om eens opnieuw naar de vakvisie te kijken en naar de invulling van het vak. Vaksecties die daarmee bezig zijn, krijgen daarmee automatisch een kwaliteitsimpuls. Ook wanneer stagescholen het basisdocument vo gebruiken bij het begeleiden van stagiaires verwacht de ALO Amsterdam dat dit een verbetering van de kwaliteit van de begeleiding oplevert. Zeker omdat de ALO Amsterdam het basisdocument vo zelf ook gebruikt in de opleiding omdat de feedback aan de studenten daardoor veel sterker gemaakt kan worden. De herkenbaarheid bij de studenten wordt dan groter, de student en begeleider zitten als het ware op dezelfde lijn en gebruiken dezelfde taal om dingen aan te duiden.

De ALO Den Haag geeft aan dat het basisdocument vo zeker waarde zal hebben voor vo- scholen. De ALO Den Haag denkt dat het basisdocument vo voor vo- scholen een handig document is om uit de kast te kunnen pakken en er ideeën uit op te kunnen doen en dat het basisdocument vo docenten houvast en structuur biedt. Of het

basisdocument vo bij kan dragen aan een verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs, kan de ALO Den Haag niet goed zeggen. Dit hangt zo af van het soort school, de kwaliteit van de docent (de docent zal het altijd naar zijn context moeten aanpassen) en de manier waarop het gebruikt wordt, dat daar geen eenduidig antwoord op kan worden gegeven.

De ALO Groningen is van mening dat er binnen het werkveld wel behoefte is aan wat meer uitleg en wat meer inhoud aan zoiets vaags en algemeen als de kerndoelen. Daar zijn echter ook veel verschillende varianten van mogelijk. Eén van die manieren is het basisdocument vo dat een soort van doorkijkjes geeft en wat ideeën en tips en aanwijzingen geeft om verschillende leerlijnen vorm te geven. Met name daaraan hebben de vaksecties en vakdocenten wel behoefte. Ook denkt de ALO Groningen dat de vaksecties het basisdocument vo ook echt gebruiken, hoewel dat wel op een andere manier zal zijn dan de eigenlijke bedoeling van het basisdocument vo is geweest. De intentie is geweest om docenten nog altijd zelf na te laten denken over de vormgeving van een les, terwijl docenten waarschijnlijk denken dat het basisdocument vo meer een compleet methodeboek is waaruit kant en klare lessen en lessenreeksen kunnen worden gegeven. De intentie van het boek staat wel beschreven in de eerste hoofdstukken, maar wij verwachten dat deze hoofdstukken niet zo goed gelezen worden door de docenten. Zij kopen het boek voor een bepaald doel en gebruiken het daarvoor. De ALO Groningen denkt daarnaast dat het gebruik van het basisdocument vo bij de begeleiding van stagiaires kwaliteitsverhogend kan zijn, maar dat niet heel veel stagecoaches het boek, of een van de andere boeken als 'Allround' of 'Startschot', erbij pakken. Het basisdocument vo zou één van de vele boeken kunnen zijn die coaches misschien gebruiken, en wanneer zij dat doen zal dat zeker positief uitpakken.

De ALO Tilburg is van mening dat scholen geen behoefte hebben aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van het vak. De ALO Tilburg stelt dat vaksecties zelf kiezen welke onderdelen zij aan bod laten komen, dit leggen zij vast in een zelfgemaakt vakwerkplan. Dit vakwerkplan is de basis voor de lessen LO. De onderdelen die in het basisdocument vo aan bod komen, zijn maar heel beperkt. Hierbij worden wel niveaus aangegeven, maar wanneer vaksecties andere activiteiten kiezen, hebben zij niks aan de activiteiten die in het basisdocument vo worden beschreven. Bovendien is de ALO Tilburg van mening dat docenten die in de onderbouw van het voortgezet onderwijs lesgeven al voldoende bagage hebben om in te kunnen schatten welk niveau een leerling in het eerste, tweede of derde leerjaar moet hebben. Het basisdocument vo kan wel gebruikt worden als een ondersteuning van de vaksecties bij het opzetten van een vakwerkplan, en dan met name de delen over de sleutels bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven. Deze onderdelen worden nog wel eens vergeten en worden in het basisdocument vo wel redelijk helder beschreven.

Volgens de ALO Zwolle heeft een deel van de scholen voor het voortgezet onderwijs wel behoefte aan het basisdocument vo, als een soort richtlijn en richtkader van welke activiteiten aangeboden kunnen worden en waar naartoe wordt gewerkt. Vooral de actuele activiteiten zijn daar bruikbaar voor. Maar er is wel een duidelijke tweedeling in het werkveld, sommige scholen zullen er ook niet veel behoefte aan hebben omdat zij hun eigen programma hebben. Of het gebruik van het basisdocument op scholen voor voortgezet onderwijs en bij het begeleiden van stagiaires kwaliteitsverhogend is, is voor de ALO Zwolle lastig te zeggen.

4.2.7 De dvd 'Freerunning in het vo' en de digitale beelden bij het basisdocument vo

De ALO's hebben tot slot hun mening gegeven over twee extra tools bij het basisdocument vo; de dvd 'Freerunning in het vo' en de digitale beelden bij het basisdocument vo. Per ALO zijn de resultaten weergegeven.

De ALO van Amsterdam heeft de dvd 'Freerunning in het vo' geïmplementeerd in het onderwijs. Ze tonen de beelden van de dvd en zetten dat in een breder kader in in de lessen ADM (algemene didactiek en methodiek). De reacties hierop zijn erg goed volgens de ALO Amsterdam, omdat de studenten deze vernieuwing nu ook aan durven te bieden in het onderwijs. De studenten bieden het door de dvd op een veilige manier aan.

De ALO Den Haag vindt de dvd een goede tool, omdat bewegende beelden meer zeggen dan een beschrijving op papier. De ALO Den Haag gebruikt deze dvd dan ook in de lessen bij bewegingsdidactiek primair onderwijs en op de website. De beelden bij het basisdocument vo op de website van SLO worden door de ALO Den Haag niet gebruikt. De ALO Den Haag heeft een eigen bestand met digitale beelden die zij gebruiken. Elk praktijkvak heeft zelf beelden gemaakt van verschillende activiteiten die gebruikt worden in de lessen. Deze beelden zijn wel echt een pluspunt voor de ALO Den Haag.

De ALO Groningen geeft aan dat zij het jammer vinden dat de digitale beelden bij het basisdocument vo niet beschikbaar zijn voor de studenten omdat je lid moet zijn van de KVLO om in te kunnen loggen op hun website. Inmiddels staan deze beelden op de website van SLO die vrij toegankelijk is. De ALO Groningen heeft aangegeven daar blij mee te zijn omdat de studenten behoefte hebben aan deze beelden. De studenten kunnen deze beelden gebruiken bij het voorbereiden van de lessen om bijvoorbeeld beginsituaties op te zoeken zodat zij beter aan kunnen sluiten bij het niveau van een bepaalde leeftijdsgroep.

ALO Tilburg gebruikt de digitale beelden nog niet, maar hoopt dat binnenkort wel te gaan doen.

Op de ALO Zwolle worden de twee verschillende tools niet veel gebruikt. De digitale beelden van de niveaubeschrijvingen worden in de lessen nog wel eens gebruikt, maar deze zijn helaas niet volledig. De dvd 'Freerunning in het vo' wordt niet gebruikt en is ook niet inhoudelijk bekend bij de docenten van de ALO Zwolle.

4.3 Resultaten analyse van de huidige praktijk

Voor de case- study zijn vier verschillende klassen van drie verschillende scholen geobserveerd (zie paragraaf 3.3.3). Bij alle klassen zijn twee lessen geobserveerd; een les trapezezwaaien met koprol af (verder in deze scriptie zal dit 'trapezezwaaien' worden genoemd) en een les voetbal (buiten). Bovendien zijn de docenten van de klassen kort geïnterviewd. In deze paragraaf worden de resultaten beschreven uit de case- study aan de hand van de vier sleutels. In paragraaf 5.2.1 worden de resultaten van de sleutel 'bewegen verbeteren' gepresenteerd, in paragraaf 5.2.2 van de sleutel 'bewegen regelen', in paragraaf 5.2.3 van de sleutel 'gezond bewegen' en tot slot in paragraaf 5.2.4 de resultaten van de sleutel 'bewegen beleven'.

Niet alle leerlingen van de vier klassen die deel hebben genomen aan het onderzoek, hebben meegedaan aan de activiteiten. Enkele leerlingen kregen geen toestemming van hun ouders om deel te nemen aan het onderzoek of zij waren ziek of geblesseerd ten tijde van het onderzoek. Hierdoor zijn er verschillen per sleutel of per onderdeel in het aantal leerlingen dat is geobserveerd. Het niveau van deze leerlingen is daardoor niet bekend. Wel zouden er volgens inschattingen van de docenten iets meer van deze leerlingen deelnemen op niveau zorg dan op een ander niveau, waardoor per onderdeel het percentage van de leerlingen dat op zorg deelneemt iets hoger zou zijn wanneer alle leerlingen deel hadden genomen.

4.3.1 Bewegen verbeteren

Voor de sleutel bewegen verbeteren hebben de leerlingen de activiteiten trapezezwaaien en voetbal gedaan (zie bijlage L), elk onderdeel in een aparte les bewegingsonderwijs. Voor de sleutel bewegen verbeteren is bij de leerlingen gekeken op welk niveau zij deze activiteiten hebben uitgevoerd; niveau zorg, basis, vervolg of gevorderd. In deze paragraaf zijn de resultaten voor trapezezwaaien en voetbal weergegeven.

In Tabel 52 is de verdeling van de niveaus van de leerlingen voor trapezezwaaien en voetbal weergegeven. Ook is de normverdeling volgens het basisdocument vo hierin te zien.

Tabel 52: De normverdeling volgens het basisdocument vo, de niveauverdeling in de praktijk voor de activiteiten trapezezwaaien (n= 72) en voetbal (n= 55) en voor de sleutel bewegen verbeteren in totaal (N= 127)

Niveau	Normverdeling	Trapezezwaaien	Voetbal	Totaal
	Normverdeling volgens het basisdocument vo	Verdeling van de leerlingen (n=72)	Verdeling van de leerlingen (n= 55)	Verdeling van de leerlingen (N= 127)
	%	%	%	%
Zorg	10	11,1	0,0	6,3
Basis	40	38,9	43,6	40,9
Vervolg	30	44,4	34,5	40,2
Gevorderd	20	5,6	21,8	12,6
Totaal	100	100	100	100

Voor trapezezwaaien komt de niveauverdeling van de leerlingen uit de case- study voor niveau zorg en basis goed overeen met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Het percentage dat deelneemt op vervolg niveau is ruim veertien procent hoger dan de normverdeling volgens het basisdocument vo, terwijl het percentage van leerlingen dat op gevorderd niveau deelneemt juist ruim veertien procent lager is. In vergelijking met de norm

van het basisdocument vo nemen te weinig leerlingen uit het onderzoek deel op niveau gevorderd. Uit gesprekken met de docenten van de klassen is naar voren gekomen dat de leerlingen de activiteit trapezezwaaien niet vaak gedaan hebben in de lessen. Hier zijn verschillende redenen voor gegeven. Zo heeft één van de docenten het niet kunnen geven omdat zij door een eigen blessure niet in staat was om de leerlingen te vangen en hebben twee andere docenten het niet kunnen geven omdat zij niet de beschikking hadden over een geschikte zaal. Zij zouden deze activiteit wel hebben gegeven wanneer zij hiertoe de mogelijkheden hadden. Dat er te weinig leerlingen op gevorderd niveau deelnemen zou kunnen komen doordat de het trapezezwaaien niet vaak is aangeboden in de lessen.

In de bovenstaande tabel is te zien dat er in het onderzoek bij de activiteit voetbal geen leerlingen deelnemen op niveau zorg, hierdoor zijn de percentages van de andere niveaus wat hoger. Wel komt de verdeling van de andere niveaus vrij goed overeen met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Uit de gesprekken met de docenten is naar voren gekomen dat zij de activiteit voetbal regelmatig hebben aangeboden.

Het aantal leerlingen dat de activiteit voetbal heeft gedaan is wat lager dan bij de activiteit trapezezwaaien. Dit komt doordat één van de klassen de activiteit voetbal niet buiten heeft kunnen doen in verband met slecht weer. Deze klas heeft het voetballen daardoor binnen moeten doen waardoor het arrangement aangepast moest worden. Bij de analyse van de beelden is besloten dat deze beelden geen reëel beeld van de verschillende niveaus opleveren. Dit komt doordat het veld veel kleiner was in de zaal, er slechts op één doeltje gescoord kon worden en er door de beperkte ruimte drie tegen drie is gespeeld. Het spel is daardoor zo veranderd dat het niet vergelijkbaar is met het spel buiten.

4.3.2 Bewegen regelen

Voor de sleutel bewegen regelen is naar drie aspecten gekeken; onder leiding hulpverlenen, inrichten van arrangementen (buiten) en scheidsrechteren (zie bijlage L). Bij de activiteit trapezezwaaien hebben de leerlingen onder leiding van de docent hulp verleend aan de zwaaiende leerling. Zij hebben de zwaaiende leerling met een goede draaigrep geholpen bij het afduikelen. Bij de activiteit voetbal hebben de leerlingen geholpen bij het opbouwen, aanpassen en opruimen van diverse speelvelden op het buitenterrein en hebben zij tijdens het spel om de beurt als scheidsrechter gefungeerd.

In Tabel 53 zijn de resultaten weergegeven van het hulpverlenen onder leiding van de docent, het inrichten van arrangementen en het scheidsrechteren. Ook is de normverdeling volgens het basisdocument vo weergegeven.

Tabel 53: Normverdeling volgens het basisdocument vo en de niveauverdelingen in de praktijk voor hulpverlenen (n= 23), arrangementen inrichten (n= 58), scheidsrechteren (n= 12) en van de sleutel bewegen regelen in totaal (N= 93)

Niveau	Normverdeling	Hulpverlenen	Arrangementen inrichten	Scheidsrechteren	Totaal
	Normverdeling volgens het basisdocument vo %	Verdeling van de leerlingen (n= 23) %	Verdeling van de leerlingen (n= 58) %	Verdeling van de leerlingen (n= 12) %	Verdeling van de leerlingen (N= 93) %
Zorg	10	34,8	32,8	25,0	32,3
Basis	40	26,1	27,6	58,3	31,2
Vervolg	30	30,4	37,9	16,7	33,3
Gevorderd	20	8,7	1,7	0,0	3,2
Totaal	100	100	100	100	100

Voor het hulpverlenen is in Tabel 53 te zien dat de verdeling van de leerlingen niet goed overeen komt met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Er zijn in het onderzoek teveel leerlingen die deelnemen op niveau zorg en te weinig leerlingen die deelnemen op niveau gevorderd in vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo. De docenten van de klassen hebben aangegeven dat zij de leerlingen niet vaak laten helpen bij het vangen en als zij dat wel doen dat zij dan een andere vangtechniek toepassen; het navangen als de zwaaiende leerling reeds op de mat is geland. De leerlingen hebben dus nog maar weinig ervaring met het vangen met een draaigrep. In de tabel is ook te zien dat niet alle leerlingen zijn geobserveerd voor het hulpverlenen. Twee van de klassen hebben wel hulp verleend bij het trapezezwaaien, zij hebben echter geen draaigrep toegepast maar hebben de duikelende leerling opgevangen nadat deze op de mat is geland.

Bij arrangementen inrichten is in de tabel te zien dat de verdeling van de leerlingen niet goed overeen komt met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Er zijn in het onderzoek teveel leerlingen die op niveau zorg deelnemen en bijna geen leerlingen die op gevorderd niveau deelnemen. Verder is bij de analyse van de beelden opgevallen dat de leerlingen wel samen het arrangement inrichten, maar elkaar daarbij geen aanwijzingen geven of elkaar motiveren ook al zijn er leerlingen bij die geen enkel initiatief nemen om te gaan helpen. De leerlingen die bezig zijn met het inrichten van het arrangement doen dat echter wel vrij snel en efficiënt. In gesprekken met de docenten van de klassen is naar voren gekomen dat zij niet vaak aan de leerlingen vragen om samen het arrangement buiten in te richten, maar dat zij dat meestal zelf doen. Sommige docenten hebben er niet zo aan gedacht om dat aan de leerlingen te vragen, andere docenten geven aan dat het van de lestijd afgaat en dat zij het net zo snel zelf doen. Bij het opruimen van het arrangement helpen de leerlingen wel vaak.

In de tabel is te zien dat niet alle leerlingen aan bod zijn gekomen bij het scheidsrechteren. Dat komt doordat er per veld maar één scheidsrechter nodig was en er niet genoeg tijd was om alle leerlingen scheidsrechter te laten zijn. Van de leerlingen die wel scheidsrechter zijn geweest, hebben de meeste leerlingen dat op niveau basis uitgevoerd. Geen van de leerlingen heeft dat op gevorderd niveau gedaan. In de gesprekken met de docenten van de klassen is naar voren gekomen dat zij deze rol niet vaak aan de leerlingen overlaten. Zij spelen vaak zonder scheidsrechter, of de docent is zelf de scheidsrechter. De leerlingen hebben dus nog maar weinig ervaring in het scheidsrechter zijn.

Voor de sleutel bewegen regelen nemen in vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo te weinig leerlingen deel op niveau gevorderd en teveel op niveau zorg. Hierdoor wordt het gewenste niveau voor bewegen regelen niet gehaald.

4.3.3 Gezond bewegen

Voor de sleutel gezond bewegen hebben de leerlingen geen speciale opdracht moeten uitvoeren zoals zij dat bij de sleutels bewegen verbeteren en bewegen regelen wel hebben gedaan. Voor deze sleutel is gekeken naar het aspect vitaal bewegen bij de activiteit voetbal (zie bijlage L). In Tabel 54 zijn de resultaten weergegeven met daarnaast de normverdeling volgens het basisdocument vo.

Tabel 54: De normverdeling volgens het basisdocument vo en de niveauverdeling in de praktijk voor vitaal bewegen bij voetbal (N= 55)

Niveau	Normverdeling volgens het basisdocument vo %	Verdeling van de leerlingen (n= 55) %
Zorg	10	5,5
Basis	40	54,5
Vervolg	30	38,2
Gevorderd	20	1,8
Totaal	100	100

In Tabel 54 is te zien dat de leerlingen vooral op niveau basis en vervolg deelnemen voor vitaal bewegen, en dat slechts twee procent van de leerlingen op gevorderd niveau deelneemt. In vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo zijn er te weinig leerlingen die op gevorderd niveau deelnemen. De docenten leggen in de lessen niet specifiek de aandacht op vitaal bewegen; in de lessen ligt de focus vooral op beter leren bewegen.

4.3.4 Bewegen beleven

Voor de sleutel bewegen beleven is bij de leerlingen naar twee aspecten gekeken; gerichtheid op leren en omgaan met regels (zie bijlage L). Voor gerichtheid op leren hebben de leerlingen voorafgaand aan en na de activiteit trapezeczwaaien het niveau dat zij verwachten te kunnen laten zien (vooraf) en denken te hebben laten zien (achteraf) ingevuld op een invulkaartje. Dit hebben zij gedaan aan de hand van videobeelden van de vier niveaus voor deze activiteit. Tevens is voor gerichtheid op leren gekeken naar wat de leerlingen in de les hebben gedaan om hun niveau te verbeteren. De ingeschatte niveaus van de leerling zijn vergeleken met het geobserveerde niveau van de leerling voor deze activiteit (dit is het resultaat van trapezeczwaaien bij bewegen verbeteren) om zo te kunnen beoordelen in welke mate de leerlingen gericht zijn op leren. Voor het onderdeel

omgaan met regels hebben de leerlingen geen speciale opdracht moeten uitvoeren. Dit onderdeel is voorafgaand aan en tijdens de activiteit trapezezwaaien geobserveerd.

In Tabel 55 zijn de resultaten weergegeven van gerichtheid op leren, omgaan met regels en voor de sleutelbewegen beleven in totaal. Ook is de normverdeling volgens het basisdocument vo te zien.

Tabel 55: De normverdeling volgens het basisdocument vo en de niveauverdeling in de praktijk voor gerichtheid op leren, omgaan met regels en voor de sleutelbewegen beleven in totaal (N= 116)

Niveau	Normverdeling	Gerichtheid op leren	Omgaan met regels	Totaal
	Normverdeling volgens het basisdocument vo	Verdeling van de leerlingen (n= 71)	Verdeling van de leerlingen (n= 45)	Verdeling van de leerlingen (N= 116)
	%	%	%	%
Zorg	10	11,3	20,0	14,7
Basis	40	43,7	57,8	49,1
Vervolg	30	45,1	20,0	35,3
Gevorderd	20	0,0	2,2	0,9
Totaal	100	100	100	100

Opvallend is dat bij gerichtheid op leren de verdeling van de niveaus zorg en basis vrij goed overeen komen met de normverdeling volgens het basisdocument vo, maar dat geen van de leerlingen deelneemt op gevorderd niveau. In gesprekken met de docenten is naar voren gekomen dat de leerlingen heel weinig naar hun eigen niveau kijken of een inschatting maken van hun eigen deelnameniveau. De leerlingen zijn niet gewend om te kijken naar beelden waarop de verschillende niveaus te zien zijn. Ook zijn zij niet echt bezig met beter worden in een bepaalde activiteit; wanneer zij een tip krijgen proberen zij daar wel wat mee te doen, maar zij zijn er vanuit zichzelf niet actief mee bezig (wat kenmerkend is voor deelname op gevorderd niveau).

Bij omgaan met regels is in de tabel te zien dat de verdeling van de leerlingen niet goed overeenkomt met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Er zijn teveel leerlingen die deelnemen op niveau zorg en slechts twee procent van de leerlingen neemt deel op gevorderd niveau. De meerderheid van de leerlingen neemt deel op basis niveau.

Voor de sleutelbewegen beleven scoren te weinig leerlingen op gevorderd niveau in vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo. De verdeling over de andere niveaus is redelijk, hoewel alle niveaus wat te hoog uitvallen.

4.3.5 De vier sleutels

In deze paragraaf worden alle aspecten per sleutel samengevoegd zodat een totaalbeeld ontstaat van de behaalde resultaten van de leerlingen per sleutel. In Tabel 56 zijn de resultaten voor de verschillende activiteiten of aspecten per sleutel samen weergegeven.

Tabel 56: Niveauverdeling in de praktijk voor de verschillende aspecten samen per sleutel

Niveau	Normverdeling volgens het basisdocument vo	Bewegen verbeteren	Bewegen regelen	Gezond bewegen	Bewegen beleven	Totaal per niveau
	%	(n= 127) %	(n= 93) %	(n=55) %	(n=116) %	(n= 391) %
Zorg	10	6,3	32,3	5,5	14,7	14,8
Basis	40	40,9	31,2	54,5	49,1	43,0
Vervolg	30	40,2	33,3	38,2	35,3	36,8
Gevorderd	20	12,6	3,2	1,8	0,9	5,4
Totaal	100	100	100	100	100	100

In de bovenstaande tabel is te zien dat de leerlingen niet op alle sleutels op hetzelfde niveau hebben deelgenomen en dat de verdeling ook niet geheel overeen komt met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Wat opvalt is dat er voor alle sleutels niet genoeg leerlingen deelnemen op niveau gevorderd in vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo. De meeste leerlingen nemen deel op niveau basis, wat overeenkomt met de verdeling volgens het basisdocument vo. Verder valt op dat bijna een derde van de leerlingen voor de sleutel bewegen regelen deelneemt op niveau zorg. De leerlingen nemen het beste deel aan de sleutel bewegen verbeteren, dat is ook waar de docenten van de klassen de meeste aandacht aan hebben besteed. Voor bewegen regelen hebben de leerlingen het minst goed deelgenomen, dit zijn aspecten waar de docenten weinig aandacht aan hebben besteed in de lessen en de leerlingen hebben daar dan ook minder ervaring mee.

In de laatste kolom is te zien wat het percentage per niveau is voor alle sleutels samen. Hierin is te zien dat het percentage voor niveau zorg iets te hoog is, en het percentage voor niveau gevorderd veel te laag in vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo. De percentages basis en vervolg vallen hierdoor wat hoger uit.

Concluderend kan gezegd worden dat de leerlingen uit het onderzoek de normstelling volgens het basisdocument vo niet gehaald hebben. Er zijn voor alle sleutels te weinig leerlingen die op niveau gevorderd deelnemen. Bij de sleutel 'bewegen regelen' zijn er daarnaast ook teveel leerlingen die op zorg niveau deelnemen, bij de sleutel 'bewegen beleven' is dat in mindere mate het geval.

5. Conclusies uit de resultaten

In dit hoofdstuk zullen conclusies worden getrokken aan de hand van de subvragen en bijbehorende deelvragen van het onderzoek. Voor de beantwoording van de subvragen zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd, waarvan de resultaten in hoofdstuk 4 zijn beschreven. Uit deze resultaten worden conclusies getrokken waarmee de subvragen beantwoord kunnen worden (alleen subvraag 1 is al in hoofdstuk 2 beantwoord). In paragraaf 5.1 wordt een antwoord gegeven op de tweede deelvraag, in paragraaf 5.2 op de derde deelvraag, in paragraaf 5.3 op de vierde deelvraag en tot slot in paragraaf 5.4 op deelvraag 5. De hoofdvraag zal vervolgens in hoofdstuk 6 worden beantwoord.

5.1 Het gebruik van het basisdocument vo in de onderbouw van het voortgezet onderwijs

Voordat subvraag 2 beantwoord kan worden, zullen eerst de vijf deelvragen bij subvraag 2 beantwoord worden. Tot slot zal in deze paragraaf een antwoord worden gegeven op subvraag 2.

Op welke schaal wordt het basisdocument vo gebruikt op vo- scholen?

Over het gebruik van het basisdocument vo is vanuit de literatuur geen informatie beschikbaar omdat hier nog niet eerder onderzoek naar gedaan is. Uit het huidige onderzoek is gebleken dat een derde van de scholen uit de steekproef in het bezit is van het basisdocument vo. Niet alle scholen die in het bezit zijn van het basisdocument vo gebruiken het echter ook; ruim 21 procent van alle scholen uit de steekproef geeft aan het basisdocument vo (regelmatig) te gebruiken.

Van de scholen uit de steekproef die aangeven in het bezit te zijn van het basisdocument vo, geeft bijna 68 procent aan dat zij het basisdocument vo gebruiken voor de reden waarvoor zij het aangeschaft hebben en ruim vijf procent gebruikt het voor een andere reden dan waar zij het voor aangeschaft hebben. In totaal geeft dus 73 procent van de scholen uit de steekproef die in het bezit zijn van het basisdocument vo aan dat ze het basisdocument vo daadwerkelijk gebruiken. Ruim 62 procent van de bezitters van het basisdocument vo uit de steekproef geeft aan het ook regelmatig te gebruiken.

Van de scholen uit het bestand basisdocument vo geeft bijna 55 procent aan dat zij het basisdocument vo gebruiken voor de reden waarvoor zij het aangeschaft hebben en ruim drie procent stelt dat zij het daar niet voor gebruiken maar wel voor een andere reden. In totaal gebruikt bijna 58 procent van de scholen uit het bestand basisdocument vo het basisdocument vo. Bijna 39 procent van deze scholen geeft aan het basisdocument vo regelmatig te gebruiken.

Het basisdocument vo wordt nog niet op grote schaal gebruikt op vo- scholen. Bovendien gebruiken niet alle scholen die in het bezit zijn van het basisdocument vo het ook daadwerkelijk. Ongeveer een vijfde van de vo- scholen gebruikt het basisdocument vo.

Hoe ziet de groep gebruikers van het basisdocument vo eruit?

De scholen die het basisdocument vo daadwerkelijk gebruiken, de gebruikers van het basisdocument vo, zijn op verschillende punten vergeleken met de scholen uit de steekproef. Uit de onderzoeksresultaten blijkt echter dat er in de kenmerken van de groepen bijna geen noemenswaardige verschillen zijn. Het gemiddelde aantal docenten per vaksectie is gelijkwaardig bij de twee groepen, evenals de verdeling mannen en vrouwen, de leeftijd van de docenten, het aantal eerste, tweede en derde klassen, de onderwijstypes die op de scholen aangeboden worden en de vooropleiding van de docenten. Twee punten die wel licht verschillen zijn dat er relatief wat minder docenten met de vooropleiding aan de ALO van Groningen en Tilburg behoren tot de groep gebruikers van het basisdocument vo en dat er bij de gebruikers van het basisdocument vo ook wat vaker les wordt gegeven aan het praktijkonderwijs en het gymnasium.

De groepen zijn eveneens met elkaar vergeleken qua extra onderwijsaanbod, kwaliteit en deskundigheidsbevordering. Uit de vergelijking van de onderzoeksgegevens komt naar voren dat de gebruikers van het basisdocument vo bijna alle genoemde extra's zoals sportklassen, bewegen en sport als examenvak en MRT iets vaker aanbieden en bovendien ook per school meer verschillende extra's aanbieden dan de scholen uit de steekproef. Bovendien hebben de gebruikers van het basisdocument vo iets vaker een naschools aanbod op het gebied van bewegen en sport dan de scholen uit de steekproef en nemen bij de gebruikers van het

basisdocument vo ook iets meer leerlingen deel aan dit naschoolse aanbod. Er zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden tussen de groepen in de waardering van de hoeveelheid lestijd. Wel zijn de gebruikers van het basisdocument vo wat minder positief over de aansluiting van het onderbouw programma op de belevingswereld van de leerlingen dan de scholen uit de steekproef. Tot slot doen de gebruikers van het basisdocument vo meer aan deskundigheidsbevordering en zijn zij daarbij iets meer extern georiënteerd (bijvoorbeeld door vaker deel te nemen aan netwerken en meer extern georiënteerde nascholing).

De gebruikers van het basisdocument vo zijn vergelijkbaar met de vaksecties uit de steekproef, hoewel de gebruikers van het basisdocument vo iets meer extra's aanbieden op het gebied van sport en bewegen, dit verschil is echter niet significant.

Op welke manieren en voor welk doel wordt het basisdocument vo in de praktijk gebruikt?

In het onderzoek is de respondenten gevraagd naar hun intentionele gebruik van het basisdocument vo (open vraag), hun daadwerkelijke gebruik en op welke manier zij het basisdocument vo in de toekomst willen gebruiken. Uit de onderzoeksresultaten is gebleken dat de gebruikers van het basisdocument vo het boek vooral hebben aangeschaft voor ondersteuning bij het aanpassen van het vakwerkplan (met doorlopende leerlijnen en niveau beschrijvingen), uit interesse, uit nieuwsgierigheid, om inspiratie op te doen, als naslagwerk, om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen, om de kwaliteit te waarborgen (als referentiekader), om lesideeën op te doen of om informatie te verschaffen aan andere docenten en leerlingen.

De resultaten van het onderzoek laten verder zien dat de meeste gebruikers van het basisdocument vo het boek momenteel gebruiken om het huidige onderwijs te verbeteren (67 procent) of te vernieuwen (46 procent), of om de werkzaamheden te legitimeren (40 procent). Zij gebruiken het basisdocument vo niet vaak voor het beoordelen van de leerresultaten (zestien procent), het observeren van deelnameniveaus (veertien procent) of als methode (elf procent).

In de resultaten is een verschuiving te zien tussen het huidige gebruik en de manier waarop de scholen het basisdocument vo in de toekomst willen gaan gebruiken. In de toekomst wil 24 procent van de gebruikers van het basisdocument vo het boek gaan gebruiken voor het beoordelen van de leerresultaten, achttien procent wil het gaan gebruiken om het onderwijs te verbeteren en zestien procent wil het gaan gebruiken om de werkzaamheden te legitimeren, elkaar te informeren en om de deelnameniveaus te observeren.

De resultaten kunnen niet worden vergeleken met resultaten uit de literatuur, omdat hier nog geen andere informatie over beschikbaar is. Wel kan het vergeleken worden met het eigenlijke doel van het basisdocument vo: het basisdocument vo is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van het vak bewegen en sport. Veel scholen geven aan het basisdocument vo ook te gebruiken voor het verbeteren van de kwaliteit. Wat wel opvalt is dat door het observeren van deelnameniveaus van leerlingen kan worden gerefereerd aan de gewenste kwaliteit, hoewel scholen niet vaak aangeven dat momenteel te doen.

Wat vinden de gebruikers van het basisdocument vo?

De visie van het basisdocument vo

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de meeste vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo zich goed kunnen vinden in de visie achter het basisdocument vo, de visie volgens Stegeman (2005). Dit komt overeen met wat ALODO (2005) al eerder stelde; dat de visie volgens Stegeman in het werkveld breed gedragen wordt. ALODO heeft daar echter geen onderzoeksgegevens bij vermeld. Verder blijkt uit de resultaten van het onderzoek dat de ruime meerderheid van de vaksecties uit de steekproef aangeeft dat zij de genoemde doelstelling nastreven. De vaksecties zijn echter wel verdeeld over de haalbaarheid van de doelstelling; ongeveer de helft van deze vaksecties stelt dat deze doelstelling haalbaar is, de andere helft vindt de doelstelling deels haalbaar.

Het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit

Het basisdocument vo is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van het vak. Bijna de helft van de gebruikers van het basisdocument vo heeft aangegeven dat zij daar behoefte aan hebben, bij de scholen uit de steekproef iets minder. Niet veel scholen geven aan daar geen behoefte aan te hebben, wel twijfelen nog een redelijk aantal scholen daarover.

Sterke punten van het basisdocument vo

De bezitters van het basisdocument vo geven aan dat zij de volgende punten sterke punten vinden van het boek:

- De basis van het vak is goed beschreven, er zit een goede onderbouwing/ legitimering in.
- De structuur is duidelijk, het is helder omschreven. Er zit een goede lijn en opbouw in.
- De concretisering (omschrijving) van de deelnameniveaus is duidelijk
- De indeling in de vier sleutels is helder en het is goed dat er naar meerdere aspecten van deelnemen aan bewegingssituaties wordt gekeken
- Goede activiteiten en lesideeën

Zwakke punten van het basisdocument vo

De bezitters van het basisdocument vo noemen de volgende zwakke punten vinden van het boek:

- Het gaat uit van een ideale situatie waardoor het in de praktijk niet altijd haalbaar of realistisch is
- Het is niet allesomvattend; er worden maar een beperkt aantal kernactiviteiten beschreven (wat overigens logisch is, het zijn immers KERNactiviteiten), de respondenten zouden echter graag meer activiteiten uitgewerkt zien naast de kernactiviteiten. Dat het niet allesomvattend is, kan ook gezien worden in de zin van de leerlijnen; deze worden niet volledig beschreven, alleen de eindniveaus van de eerste en derde klas worden beschreven.
- Enerzijds geven vaksecties aan dat het boek niet uitgebreid en specifiek genoeg is en dat het niet direct gebruikt kan worden omdat er nog veel eigen inbreng nodig is om het echt als een vakwerkplan te gebruiken, maar dat het wel als leidraad gebruikt kan worden. Anderzijds geven respondenten aan dat het weinig ruimte schept voor eigen inbreng.

De vaksecties geven aan dat zij het basisdocument vo inhoudelijk goed vinden, met een duidelijke structuur en opbouw en goede activiteiten. Wel hadden zij graag een uitgebreider document gezien met meer verschillende activiteiten en volledige leerlijnen zodat het een volledig beeld geeft van de mogelijke activiteiten. De ideale situatie waar het boek vanuit gaat vinden veel vaksecties niet realistisch en haalbaar.

Het invoeren van het basisdocument vo

Het invoeren van het basisdocument vo levert voor de meeste vaksecties weinig problemen op. Waar vaksecties wel tegen aanlopen is dat niet alle docenten zich aan de gemaakte afspraken houden, niet mee willen werken of dat er binnen vaksecties verschillende opvattingen bestaan. Ook zijn sommige onderdelen niet haalbaar door beperkte mogelijkheden qua ruimte (bijvoorbeeld een zwembad), materialen of met bepaalde groepen.

Verbetering van de kwaliteit door gebruik van het basisdocument vo

Iets minder dan de helft van de gebruikers van het basisdocument vo vindt dat het basisdocument vo bij heeft gedragen aan een verbetering van de kwaliteit van het vak, tegenover ruim zeventien procent van de scholen die vindt dat het basisdocument vo daar geen bijdrage aan heeft geleverd. De scholen die aangeven dat het basisdocument vo niet tot een verbetering van de kwaliteit heeft geleid, geven bijvoorbeeld aan dat de kwaliteit al hoog was. Slechts één vaksectie geeft aan dat dit komt doordat de inhoud van het basisdocument vo niet goed is.

Sleutels en kernactiviteiten

Uit de onderzoeksgegevens is verder naar voren gekomen dat de gebruikers van het basisdocument vo vinden dat de vier sleutels een refentiekader bieden voor kwaliteitsvolle LO en dat alle sleutels aansluiten bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden. De vaksecties zijn daarbij het meest positief over de sleutel bewegen verbeteren, in wat mindere mate over de sleutels gezond bewegen en bewegen regelen. De sleutel bewegen beleven ligt daar tussenin. Daarnaast vinden zij dat de leerlijnen en kernactiviteiten goed gekozen zijn en dat zij in staat zijn om de kernactiviteiten te vervangen door verwante activiteiten wanneer zij dat wenselijk vinden. Ook de niveau- aanduidingen vormen een reële beschrijving voor wat leerlingen aan het einde van de eerste en derde klas moeten kunnen en kennen.

Uit al deze gegevens blijkt dat de gebruikers van het basisdocument vo overwegend positief staan tegenover het basisdocument vo. Zo staan zij achter de visie van het basisdocument vo, levert het invoeren ervan niet veel problemen op, vinden zij dat de sleutels en kernactiviteiten aansluiten bij wat de leerlingen moeten leren en heeft het bij veel gebruikers een bijdrage geleverd aan een verbetering van de kwaliteit. Bovendien vinden zij dat er een goede opbouw in het boek zit, dat de inhoud duidelijk en helder is omschreven, er goede activiteiten in staan en dat de concrete omschrijving van de deelnameniveaus ook duidelijk is. Enkele kanttekeningen die de gebruikers plaatsen bij het basisdocument vo zijn dat het uitgaat van een ideale situatie terwijl dat in de praktijk niet altijd zo is en dat het boek wat uitgebreider had mogen zijn.

In hoeverre ondersteunen de tools, zoals deze nu zijn ontwikkeld door SLO, bij het gebruik van het basisdocument vo?

Digitale beelden bij het basisdocument vo

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de digitale beelden bij het basisdocument vo door bijna een derde van de gebruikers van het basisdocument weleens worden bekeken en dat slechts een klein aantal vaksecties aangeeft deze beelden regelmatig te bekijken. Enkele scholen geven aan hier geen interesse in te hebben, de overige scholen geven aan dat zij niet weten dat deze beelden er zijn, dat zij deze beelden niet kunnen bekijken of dat zij dat niet doen maar wel graag zouden willen.

Van de vaksecties die de beelden weleens bekijken, geeft bijna de helft aan dat deze beelden helpen bij het kijken naar de deelnameniveaus van de leerlingen. Een klein aantal vaksecties vindt dat dat niet zo is, de overige vaksecties weten dat niet of geven aan dat dat misschien zo is. Ruim de helft van de vaksecties die de beelden weleens bekijken, geeft aan dat zij de beelden soms ook gebruiken als didactisch hulpmiddel bij de lessen, enkele vaksecties geven aan dat regelmatig te doen.

Opvallend is dat van de scholen uit de steekproef veel minder vaksecties aangeven dat zij de beelden weleens bekijken dan bij de gebruikers van het basisdocument vo. Veel scholen uit de steekproef weten niet dat deze beelden bestaan. Van de vaksecties die de beelden weleens bekijken geeft de meerderheid aan dat deze beelden helpen bij het kijken naar de deelnameniveaus van de leerlingen. Wat minder dan de helft van de vaksecties geeft aan de beelden soms ook te gebruiken als didactisch hulpmiddel in de lessen, hoewel niet veel vaksecties dat ook regelmatig doen.

De beelden bij het basisdocument vo worden door de vaksecties positief gewaardeerd. Deze beelden helpen bij het kijken naar de deelnameniveaus en worden daarnaast ook wel gebruikt als didactisch hulpmiddel tijdens de lessen. Er zijn echter nog maar weinig vaksecties die deze beelden gebruiken, veel vaksecties weten niet dat deze beelden er zijn.

Behoefte aan de dvd freerunning in het vo en gym's'cool

Van de gebruikers van het basisdocument vo geven veel vaksecties aan dat zij behoefte hebben aan de dvd freerunning in het vo, slechts enkele vaksecties hebben hier geen behoefte aan. De overige vaksecties weten het niet. De scholen uit de steekproef laten een vergelijkbaar beeld zien. De vaksecties hebben dus over het algemeen wel behoefte aan de dvd 'Freerunning in het vo', of staan er in ieder geval voor open. De dvd was ten tijde van het uitzetten van de vragenlijst nog niet zo lang op de markt, waardoor er uit de vragenlijst nog geen gegevens bekend zijn over het gebruik van deze dvd.

De behoefte aan gym's'cool is wat minder groot onder de gebruikers van het basisdocument vo, ongeveer een vijfde van de vaksecties geeft aan hier behoefte aan te hebben. De helft van de vaksecties misschien. De scholen uit de steekproef laten een vergelijkbaar beeld zien. Op het moment van het uitzetten van de vragenlijst was gym's'cool nog maar door enkele scholen gebruikt waardoor nog geen gegevens bekend zijn over het gebruik van gym's'cool.

De digitale beelden zijn volgens de vaksecties ondersteunend bij het kijken naar deelnameniveaus van de leerlingen. Bovendien hebben de scholen behoefte aan de dvd freerunning om het freerunning aan te bieden in de lessen. De behoefte aan gym's'cool is wat minder, veel scholen hebben hier misschien behoefte aan.

Nu alle deelvragen bij subvraag 2 beantwoord zijn, kan een antwoord worden gegeven op subvraag 2:

Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt in de de vakwereld van het bewegingsonderwijs?

Het basisdocument vo wordt nog maar beperkt gebruikt door vo- scholen. Toch staan de meeste vaksecties wel positief tegenover het basisdocument vo; zij staan positief tegenover de visie achter het basisdocument vo, vinden het boek inhoudelijk goed en vinden dat het helder beschreven is. Kanttekeningen die de vaksecties plaatsen zijn de praktische haalbaarheid en dat het basisdocument vo niet allesomvattend is, het had uitgebreider mogen zijn. Wanneer scholen het basisdocument vo gebruiken doen zij dat vooral om het huidige onderwijs te verbeteren of te vernieuwen of om de werkzaamheden te legitimeren. Ook gebruiken vaksecties het basisdocument als ondersteuning bij het ontwikkelen of aanpassen van het vakwerkplan, als naslagwerk of om ideeën op te doen voor de lessen. De tools bij het basisdocument vo worden nog maar weinig gebruikt. Wanneer de tools echter wel worden gebruikt, zijn de vaksecties er overwegend positief over.

5.2 Het gebruik van het basisdocument vo op de ALO's

Voordat subvraag 3 beantwoord kan worden, zullen eerst de vijf deelvragen bij subvraag 3 beantwoord worden. Tot slot zal in deze paragraaf een antwoord worden gegeven op subvraag 3.

Op welke schaal wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt op de ALO's?

Vijf van de zes ALO's hebben deel genomen aan het onderzoek. Van de vijf ALO's gebruiken drie ALO's het basisdocument vo met regelmaat in hun opleiding; de ALO's van Amsterdam, Groningen en Zwolle. De ALO Den Haag gebruikt het basisdocument vo af en toe als extra lesmateriaal en de ALO Tilburg gebruikt het basisdocument vo niet in de opleiding. Van de ALO Nijmegen zijn geen onderzoeksgegevens bekend. Het basisdocument vo wordt in ieder geval op de helft van de ALO's gebruikt.

Op welke manieren en voor welk doel wordt het basisdocument vo op de ALO's gebruikt?

De manier waarop de ALO's het basisdocument vo gebruiken verschilt per ALO. Zo wordt het als naslagwerk gebruikt om activiteiten in op te zoeken, als ondersteuning bij het kijken naar deelnameniveaus van de leerlingen en als ondersteuning bij het voorbereiden van de lessen op de stage. Alleen de ALO Amsterdam gebruikt het basisdocument vo echt als fundament voor de lessen die gegeven worden, bij de andere ALO's is het meer ter ondersteuning van de lessen.

Wat vinden de ALO's van het basisdocument vo?

De drie ALO's die het basisdocument vo met regelmaat gebruiken zijn (redelijk) tevreden over het basisdocument vo. Zij vinden het een praktisch bruikbaar boek. Andere sterke punten van het basisdocument vo die door de ALO's genoemd worden zijn de duidelijke opbouw van het boek met de doorlopende leerlijnen, de heldere beschrijving van het inleidende deel, de concrete beschrijving van de deelnameniveaus, de tekeningetjes bij de activiteiten, dat het niet alleen over bewegen aan sich gaat maar ook over bijvoorbeeld regelende taken, dat het niet allemaal kant en klaar is maar dat ook zelf na moet worden gedacht om het toe te passen, de ideeën voor lessenreeksen die gegeven worden en tot slot de actuele activiteiten.

Wat de ALO's minder goed vinden aan het basisdocument vo verschilt nogal per ALO. Eén van de ALO's geeft aan dat er een aantal inhoudelijke missers in het basisdocument vo staan. Een andere ALO stelt dat het basisdocument vo niet volledig is (qua activiteiten en beschrijving van de activiteiten) waardoor het niet algemeen bruikbaar is, terwijl andere ALO's dat juist een sterk punt noemen; omdat het niet kant en klaar is moet zelf ook nog na moet worden gedacht. Een ander punt dat genoemd wordt door één van de ALO's is dat de tekeningetjes wat simplistisch zijn en beter kunnen. Tot slot is er ook gezegd dat het basisdocument vo niet op vo- scholen gebruikt zal worden bij het ontwikkelen van een vakwerkplan omdat elke school zijn eigen doelen opstelt. Dit wordt echter door de resultaten van de vragenlijst niet onderschreven.

In hoeverre ondersteunen de tools, zoals deze nu zijn ontwikkeld door SLO, bij het gebruik van het basisdocument vo?

De ALO's zijn het vrijwel allemaal eens over de toegevoegde waarde van digitale beelden van bewegingssituaties, hoewel zij niet allemaal de digitale beelden bij het basisdocument vo gebruiken. Bewegende beelden zeggen veel meer dan een beschrijving op papier is de conclusie van de ALO's. De verschillende niveaus worden op de beelden verduidelijkt. Niet alle ALO's waren echter op de hoogte van de beschikbaarheid van de digitale beelden bij het basisdocument vo of hebben zelf beelden in eigen beheer gemaakt die zij gebruiken. Eén van de ALO's noemt als reden waarom zij de digitale beelden niet vaak gebruiken dat deze beelden niet compleet zijn, er is niet van elke activiteit een beeld beschikbaar. Inmiddels is daar echter wel aan gewerkt en zijn de digitale beelden ook beschikbaar voor iedereen, wat eerder niet het geval was.

Ook over de dvd 'Freerunning in het vo' zijn de ALO's die het gebruiken erg enthousiast. Door de bewegende beelden is een duidelijk beeld ontstaan van hoe een actuele activiteit als freerunnen in het onderwijs op een veilige manier aangeboden kan worden, stellen zij. Zij vinden de dvd echt toegevoegde waarde hebben. Niet bij alle ALO's is de dvd echter bekend en de dvd wordt dan ook niet op alle ALO's gebruikt.

Niet alle ALO's zijn op de hoogte van de beschikbaarheid van de digitale beelden en de dvd voor freerunnen. SLO zou dit beter kunnen communiceren naar de verschillende ALO's zodat daar meer gebruik van gemaakt kan worden.

Nu alle deelvragen beantwoord zijn, zal een antwoord worden gegeven op de derde subvraag:

Op welke wijze wordt het basisdocument vo momenteel gebruikt op de ALO's?

Het basisdocument vo wordt in ieder geval op de helft van de ALO's gebruikt. Ook zijn de meeste ALO's (redelijk) tevreden over het basisdocument vo, hoewel de ALO's ook wel wat minpunten noemen zoals inhoudelijke missers en onvolledigheid. De ALO's vinden over het algemeen dat er wel een duidelijke opbouw in het boek zit, dat de niveaubeschrijvingen goed zijn en zij vinden de aandacht voor regelende taken naast alleen bewegen goed.

Per ALO verschilt de manier waarop het gebruikt wordt. Eén van de ALO's gebruikt het basisdocument vo als basis voor de lessen, terwijl andere ALO's het basisdocument vo vooral ter ondersteuning van de lessen gebruiken. Zo wordt het als naslagwerk gebruikt om activiteiten in op te zoeken, als ondersteuning bij het kijken naar deelnameniveaus van de leerlingen en als ondersteuning bij het voorbereiden van de lessen op de stage.

De digitale beelden bij het basisdocument vo en de dvd freerunning worden door de ALO's gewaardeerd, hoewel niet alle ALO's deze ook daadwerkelijk gebruiken. Niet alle ALO's zijn op de hoogte van de beschikbaarheid van de digitale beelden. De ALO's die de digitale beelden gebruiken zijn over het algemeen tevreden, hoewel ook wordt genoemd dat het aanbod niet volledig is.

5.3 De actuele situatie in de praktijk van het vak bewegen en sport

In de case- study hebben leerlingen uit vier klassen van drie verschillende scholen de activiteiten trapezeczwaaien met koprol af en voetbal gedaan. Bij deze activiteiten is gekeken naar hun niveau van deelnemen voor de vier sleutels; 'bewegen verbeteren', 'bewegen regelen', 'gezond bewegen' en 'bewegen beleven'. Per sleutel wordt hieronder weergegeven in hoeverre de gestelde normverdeling volgens het basisdocument vo door deze leerlingen gehaald wordt. De normverdeling is voor alle sleutels hetzelfde en geeft aan dat tien procent van de leerlingen op niveau zorg zou mogen deelnemen, 40 procent het basis niveau moet kunnen halen, 30 procent niveau vervolg en dat twintig procent van de leerlingen op gevorderd niveau deelneemt.

Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'bewegen verbeteren'?

De leerlingen hebben voor de sleutel bewegen regelen de activiteiten trapezeczwaaien met koprol af en voetbal gedaan. De resultaten van deze twee activiteiten samen is het niveau voor de sleutel bewegen verbeteren. Uit de onderzoeksgegevens is naar voren gekomen dat de verdeling van de niveaus redelijk goed overeenkomt met de normverdeling volgens het basisdocument vo, alleen nemen er in het onderzoek wat te weinig leerlingen deel op niveau gevorderd. Het percentage leerlingen op niveau vervolg is daardoor wat hoger dan volgens de normverdeling. Wel nemen er minder leerlingen deel op niveau zorg dan volgens de normverdeling.

De verdeling voor de sleutel bewegen verbeteren komt redelijk in de buurt van de normverdeling, er nemen alleen wat te weinig leerlingen deel op niveau gevorderd. Het gewenste niveau wordt niet helemaal gehaald, maar komt wel in de buurt.

Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'bewegen regelen'?

Om te meten in hoeverre de gewenste kwaliteit voor de sleutel 'bewegen regelen' wordt gehaald, is in het onderzoek bij de leerlingen gekeken naar drie aspecten; 'hulpverleners onder leiding van de docent' bij de activiteit trapezeczwaaien met koprol af en 'inrichten van arrangementen' en 'scheidsrechters' bij de activiteit voetbal. Het niveau voor bewegen regelen wordt gemeten door deze drie onderdelen samen te voegen.

Wat erg opvallend is, is dat ongeveer een derde van de leerlingen deelneemt op niveau zorg, een derde op niveau basis en een derde op niveau vervolg. Er nemen slechts enkele leerlingen deel op niveau gevorderd. Dit komt niet overeen met de normverdeling volgens het basisdocument vo; er nemen teveel leerlingen deel op niveau zorg en veel te weinig op niveau gevorderd. Het gewenste niveau voor de sleutel bewegen regelen wordt daarmee niet gehaald.

Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'gezond bewegen'?

Voor de sleutel gezond bewegen is gekeken naar het aspect 'vitaal bewegen', de score voor vitaal bewegen is tevens de score op de sleutel gezond bewegen.

Uit de onderzoeksgegevens blijkt dat minder leerlingen deelnemen op niveau zorg dan bij de normverdeling volgens het basisdocument vo. Ook nemen er slechts enkele leerlingen deel op niveau gevorderd. Meer dan de helft van de leerlingen neemt deel op niveau basis, de overige leerlingen nemen deel op niveau vervolg. Het niveau van de leerlingen is daarmee erg middelmatig, er zijn veel te weinig leerlingen die deelnemen op niveau gevorderd in vergelijking met de normverdeling. Het gewenste niveau voor de sleutel gezond bewegen wordt niet gehaald.

Hoe is de verdeling van leerlingen over de vier deelnameniveaus wat betreft 'bewegen beleven'?

Voor de sleutel bewegen beleven is gekeken naar twee aspecten; 'gerichtheid op leren' en 'omgaan met regels'. Dit is allebei geobserveerd bij de activiteit trapezezwaaien met koprol af. De resultaten van deze twee aspecten samen vormen het niveau voor de sleutel bewegen beleven.

Uit de onderzoeksgegevens is naar voren gekomen dat voor de sleutel bewegen beleven wat teveel leerlingen deelnemen op de niveaus zorg, basis en vervolg. Er neemt slechts één leerling deel op niveau gevorderd, dat is veel te weinig in vergelijking met de normverdeling volgens het basisdocument vo. Het gewenste niveau voor de sleutel bewegen beleven wordt niet gehaald.

Nu de deelvragen bij subvraag 3 beantwoord zijn, zal een antwoord worden gegeven op subvraag 3:

Worden de vier aspecten van kwaliteit voor bewegingsonderwijs (de vier sleutels) in de praktijk door leerlingen gerealiseerd, uitgaande van de normverdeling zoals geschetst door het basisdocument vo?

Er zijn vrij grote verschillen te zien in de niveauverdelingen tussen de vier sleutels en tussen de verschillende aspecten binnen de sleutels en de normverdeling volgens het basisdocument vo. Bij de sleutels bewegen verbeteren en gezond bewegen nemen er bijna geen leerlingen deel op niveau zorg, terwijl bij de sleutels bewegen regelen veel meer leerlingen deelnemen op niveau zorg dan bij de normverdeling volgens het basisdocument vo. Wat ook erg opvalt is dat er bij alle sleutels te weinig leerlingen deelnemen op niveau gevorderd. Bij geen van de sleutels wordt het gewenste percentage voor niveau gevorderd gehaald, hoewel er ook hierbij grote verschillen tussen de vier sleutels zijn. Zo wordt bij de sleutel bewegen verbeteren het niveau bijna gehaald, terwijl bij de andere sleutels bijna geen leerlingen deelnemen op niveau gevorderd.

Ondanks de grote verschillen tussen de sleutels kan wel geconcludeerd worden dat het niveau voor de vier aspecten van kwaliteit voor bewegingsonderwijs niet gehaald wordt. Voor de sleutel bewegen verbeteren wordt het niveau bijna gehaald, voor de andere sleutels wordt het niveau niet gehaald. Er nemen over het algemeen te weinig leerlingen deel op niveau gevorderd. Bij de sleutels bewegen regelen en bewegen beleven nemen er bovendien veel leerlingen deel op niveau zorg.

5.4 Verbetering van het vak bewegen en sport

Voordat de laatste subvraag beantwoord kan worden, zullen eerst de twee bijbehorende deelvragen beantwoord worden. Tot slot zal in deze paragraaf de laatste subvraag beantwoord worden.

Hoe kan het basisdocument vo docenten bewegen en sport helpen bij de verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo?

Om de kwaliteit te verbeteren moeten in ieder geval de kerndoelen gehaald gaan worden. Uit de literatuurstudie blijkt dat nog maar weinig docenten zich door de kerndoelen laten leiden, dat er geen brede dekking is van de kerndoelen en dat niet alle kerndoelen even belangrijk worden gevonden door zowel de docenten als de leerlingen. Ook uit het huidige onderzoek is naar voren gekomen dat niet alle leerlijnen geheel aangeboden worden en dat nog niet op alle scholen alle kerndoelen worden gerealiseerd. De huidige kerndoelen bieden docenten echter weinig sturing. Het basisdocument vo zou hierbij kunnen helpen, het is een concretisering van de kerndoelen. Uit de onderzoeksgegevens is echter niet naar voren gekomen dat de gebruikers van het basisdocument vo de leerlijnen vollediger aanbieden of de kerndoelen beter realiseren. Wel geven de meeste vaksecties aan dat zij (misschien) wel behoefte hebben aan het basisdocument vo als een referentiekader voor de gewenste kwaliteit. Veel vaksecties die het basisdocument vo gebruiken, gebruiken het ook om de kwaliteit

van het onderwijs te verbeteren. Bijna de helft van de vaksecties geeft aan dat het gebruik van het basisdocument vo ook echt heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit. Van de vaksecties die het basisdocument vo regelmatig gebruiken, geeft de ruime meerderheid aan dat het gebruik van het basisdocument vo heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit.

De vaksecties vinden dat de sleutels uit het basisdocument vo goed aansluiten bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden en dat deze sleutels een referentiekader bieden voor de gewenste kwaliteit van het vak. Veel vaksecties geven aan dat zij het basisdocument vo gebruiken bij de ontwikkeling of aanpassing van het vakwerkplan. Vaksecties geven aan dat het basisdocument vo hen houvast geeft en dat het richtinggevend is. Vaksecties geven bovendien aan dat zij het basisdocument vo in de toekomst vaker willen gaan gebruiken voor het beoordelen van de leerresultaten van de leerlingen of het observeren van deelnameniveaus, terwijl momenteel nog maar weinig vaksecties dat doen. Hieruit kan opgemaakt worden dat vaksecties het belangrijk vinden om de leerresultaten van de leerlingen te observeren en bij te houden, maar dat er toch iets is wat hen ervan weerhoudt om het ook te doen. Wat dat is, is echter niet onderzocht. Mogelijk kost het veel tijd om de deelnameniveaus te observeren. Ondanks dat vaksecties vinden dat de deelnameniveaus duidelijk en concreet zijn beschreven, wordt het basisdocument vo door vaksecties nog maar beperkt gebruikt voor het observeren van deelnameniveaus.

Tot slot zijn uit de resultaten van de case- study aanwijzingen te vinden dat er te weinig leerlingen deelnemen op niveau gevorderd. Mogelijk is er in de lessen te weinig aandacht voor de betere leerlingen. Het basisdocument vo geeft een beschrijving van gedrag dat past bij niveau gevorderd. Docenten kunnen hiermee aan de slag om te proberen meer leerlingen op een hoger niveau deel te laten nemen.

Hoe kunnen de tools in de toekomst een betere ondersteuning bieden bij het gebruik van het basisdocument vo?

De dvd 'Freerunning in het vo' en de digitale beelden bij het basisdocument vo worden door de vaksecties en de ALO's die de tools gebruiken positief gewaardeerd. Echter, nog lang niet alle vaksecties hebben hun weg gevonden naar deze tools en ze worden dan ook nog maar weinig gebruikt in het onderwijs. Veel vaksecties geven aan dat zij niet weten dat deze tools er zijn en dat zij deze daarom nog niet gebruiken.

De tool 'Gym's'cool' wordt nog maar door enkele scholen gebruikt blijkt uit gegevens van SLO. Uit de onderzoeksgegevens is naar voren gekomen dat de meeste vaksecties (misschien) interesse hebben in deze tool. Deze tool kan de vaksecties echter wel een goed inzicht geven in de huidige stand van zaken van het bewegingsonderwijs op de school en in wat verbeterpunten zijn voor de vaksectie. De reacties van de scholen die al deel hebben genomen aan Gym's'cool zijn erg positief blijkt uit gegevens van SLO. De vaksecties hebben een goed inzicht gekregen in concrete verbeterpunten voor het vak en hoe zij dat aan kunnen pakken. De vaksecties vinden de tool echter wel vrij duur en geven aan dat dat een belemmering kan zijn.

Over een andere tool, een leerlingvolgsysteem, zijn geen vragen gesteld in de vragenlijst omdat deze tool ten tijde van het onderzoek nog in ontwikkeling is. Deze tool kan echter wel belangrijk zijn voor vaksecties die de leerresultaten van de leerlingen willen gaan observeren. Het is belangrijk dat vaksecties deze tool weten te vinden, iets wat bij de andere tools nog niet goed is gelukt.

Nu een antwoord is gegeven op de deelvragen bij subvraag 5, wordt een antwoord gegeven op subvraag 5:

Wat kan SLO doen om te helpen bij een verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo?

Veel vaksecties die in het bezit zijn van het basisdocument vo geven aan dat zij het basisdocument vo niet gebruiken, wanneer zij dit regelmatig zouden gaan gebruiken zou dit een verbetering van de kwaliteit op kunnen leveren. Veel vaksecties die het basisdocument vo gebruiken geven immers aan dat de kwaliteit is verbeterd door het gebruik van het basisdocument vo. Ook door één van de ALO's is dit al geopperd, zij stelden dat wanneer je wilt dat een basisdocument meer invloed krijgt, je ervoor moet zorgen dat het meer gebruikt wordt. Daar ligt een taak voor SLO; het beter implementeren van het basisdocument vo in de vakwereld. Daarbij kan meegenomen worden dat er aanwijzingen zijn dat er te weinig leerlingen deelnemen op niveau gevorderd. Extra aandacht voor de betere leerlingen zou een aandachtspunt kunnen zijn bij de implementatie van het basisdocument vo. Bovendien zou SLO kunnen overwegen om het aantal activiteiten in het basisdocument vo uit te breiden omdat veel vaksecties en ALO's aangeven dat het basisdocument vo niet volledig is. Het basisdocument vo is echter niet bedoeld om een volledig overzicht te bieden van alle activiteiten, maar als referentiekader voor de gewenste

kwaliteit. Wat SLO wel zou kunnen doen, is een ander document ontwikkelen met een volledig overzicht van mogelijke activiteiten, met een methodische leerlijn om aan de behoefte van de vakwereld tegemoet te komen.

Daarnaast geven docenten aan dat zij de volgende stappen kunnen nemen om de kwaliteit te verbeteren:

- Naast de gewone lessen iets extra's aanbieden
- Accommodatie verbeteren
- Meer lesuren bewegen en sport geven
- Meer bijscholen
- Nieuwe materialen aanschaffen
- Vernieuwingen doorvoeren in activiteiten, methode, vakwerkplan
- Meer samenwerken en overleggen

SLO kan niet bij al deze punten ondersteuning bieden aan docenten, maar SLO zou wel meer vernieuwende activiteiten kunnen opzetten, zoals zij bijvoorbeeld bij de vernieuwende leerlijn freerunnen heeft gedaan. De dvd die SLO ontwikkeld heeft helpt docenten om de activiteit veilig aan te bieden en veel docenten hebben hier echt behoefte aan. Tot slot zou SLO meer bekendheid kunnen geven aan de beschikbaarheid van de digitale beelden bij het basisdocument vo, bijvoorbeeld door vaksecties op de hoogte te brengen van waar de beelden te vinden zijn en waar deze beelden voor gebruikt kunnen worden.

6. Conclusies, discussie en aanbevelingen

In dit hoofdstuk zal in paragraaf 6.1 de hoofdvraag beantwoord worden aan de hand van de beantwoording van de subvragen uit hoofdstuk 5. Vervolgens zullen de opbrengsten, beperkingen en sterke punten van het onderzoek worden weergegeven in paragraaf 6.2. Tot slot zullen in paragraaf 6.3 aanbevelingen worden gedaan voor verder onderzoek en aanbevelingen voor SLO.

6.1 Conclusies

In hoofdstuk 1 van deze afstudeerscriptie is de hoofdvraag geformuleerd die in het onderzoek centraal heeft gestaan, te weten:

Hoe kunnen docenten bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs ondersteund worden in hun werk bij het verbeteren van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs?

Om tot een antwoord op deze hoofdvraag te komen, zijn verschillende onderzoeken uitgevoerd waarmee de deelvragen zijn beantwoord. De deelvragen zijn hieronder weergegeven, waarna de verschillende onderzoeken en conclusies in het kort worden beschreven.

1. *Hoe ziet het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo er op dit moment uit en welke richting gaat het bewegingsonderwijs op in de toekomst?*
2. *Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt in de vakwereld van het bewegingsonderwijs?*
3. *Op welke wijze wordt het basisdocument vo op dit moment gebruikt op de ALO's?*
4. *Worden de vier aspecten van kwaliteit voor bewegingsonderwijs (de vier sleutels) in de praktijk door leerlingen gerealiseerd, uitgaande van de normverdeling zoals geschetst door het basisdocument vo?*
5. *Wat kan SLO doen om te helpen bij een verbetering van de kwaliteit van het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo?*

In hoofdstuk 2 is beschreven op welke manier vanuit de literatuur is onderzocht hoe het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het vo er op dit moment uit ziet en welke richting het op gaat in de toekomst. Uit het literatuuronderzoek is naar voren gekomen dat de kwaliteit van het vak redelijk is, maar dat er nog wel verbeterpunten zijn. De kerndoelen worden nog niet geheel gerealiseerd en niet alle leerlijnen komen voldoende aan bod. Leerlijnen die niet voldoende aan bod komen zijn bijvoorbeeld verdedigingssporten, bewegen en muziek en balanceren. De dekking van de kerndoelen is niet volledig, bij alle kerndoelen zijn er aspecten die verbeterd kunnen worden. Ook de doelstelling om in 2010 op 90 procent van de scholen een dagelijks aanbod van bewegen en sport te realiseren is niet gehaald. In de toekomst wordt het belang van goed bewegingsonderwijs nog groter en worden er vanuit de maatschappij verschillende verwachtingen geschept voor het vak. Gezondheid en sport zullen een belangrijkere plaats in gaan nemen. Vaksecties bewegen en sport moeten nog duidelijker maken waar zij voor staan en wat zij met het vak willen bereiken.

Vervolgens is in hoofdstuk 3 beschreven welke methodes zijn gebruikt voor de cross sectionele survey, de telefonische interviews en de case- study. De resultaten van deze onderzoeken zijn in hoofdstuk 4 weergegeven, de conclusies op basis van deze resultaten in hoofdstuk 5. Met de cross sectionele survey is onderzocht hoe het basisdocument vo momenteel gebruikt wordt in de vakwereld van het bewegingsonderwijs. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat ruim een vijfde van de scholen het basisdocument vo (regelmatig) gebruikt. De gebruikers van het basisdocument vo laten geen opvallende verschillen zien in de kenmerken van de scholen in vergelijking met de scholen uit de steekproef. Wel bieden de gebruikers van het basisdocument vo wat vaker een naschools aanbod of andere extra's (bijvoorbeeld sportklassen, BSM of MRT) aan voor de onderbouwklassen. In de praktijk wordt het basisdocument vo gebruikt om het huidige onderwijs te verbeteren of te vernieuwen, of om de werkzaamheden te legitimeren. Zij gebruiken het basisdocument vo niet vaak voor het beoordelen van de leerresultaten, het observeren van deelnameniveaus of als methode. De gebruikers van het basisdocument vo zijn overwegend positief over het basisdocument vo; de inhoud sluit aan bij wat de leerlingen moeten leren, de opbouw is goed en het biedt sturing en houvast. Enkele kanttekeningen die geplaatst worden zijn dat het basisdocument vo uitgaat van een ideale situatie terwijl dat in de praktijk niet altijd zo is en dat het boek wat uitgebreider had gemogen. Ook over de digitale beelden bij het basisdocument vo en de dvd 'Freerunning in het vo' zijn de vaksecties die deze tools gebruiken positief en zij hebben hier behoefte aan. De beide tools worden echter nog lang niet door alle vaksecties gebruikt omdat veel vaksecties niet weten dat de tools er zijn.

Om het gebruik van het basisdocument vo op de ALO opleidingen te onderzoeken zijn telefonische interviews gehouden met bijna alle ALO's. Hier is uitgekomen dat op in ieder geval de helft van de ALO's het basisdocument vo gebruikt wordt. De ALO's en de studenten gebruiken het basisdocument vo als naslagwerk, als ondersteuning bij het observeren van leerlingen en bij het voorbereiden van stages. Bij één van de ALO's wordt het als fundament voor de lessen gebruikt. De ALO's die het basisdocument vo gebruiken zijn (redelijk) tevreden over het gebruik, zij vinden het een praktisch bruikbaar boek. Zij vinden vooral de duidelijke opbouw van het boek en de concrete beschrijving van de deelnameniveaus goed. Als minder goed punt wordt genoemd dat er soms andere keuzes worden gemaakt dan de ALO's gemaakt zouden hebben omdat zij anders denken over bepaalde onderdelen; het is moeilijk om iets te ontwikkelen waar iedereen zich in kan vinden. Over de digitale beelden bij het basisdocument vo en de dvd 'Freerunning in het vo' zijn de ALO's erg enthousiast; bewegende beelden zeggen veel meer dan een beschrijving op papier. De tools zijn erg bruikbaar in de opleidingen.

Tot slot is een case- study uitgevoerd om een beeld te krijgen van de realisatie van de vier aspecten van kwaliteit voor bewegingsonderwijs, de vier sleutels uit het basisdocument vo. Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat de normverdeling volgens het basisdocument vo in de praktijk niet gehaald wordt bij de verschillende sleutels. Volgens de normverdeling zou 40 procent van de leerlingen op niveau basis deel moeten kunnen nemen, 30 procent op niveau vervolg en twintig procent op niveau gevorderd. Tien procent van de leerlingen neemt volgens de normverdeling deel op niveau zorg. Uit de case- study is naar voren gekomen dat in vergelijking met de normverdeling van het basisdocument vo, bij alle sleutels te weinig leerlingen deelnemen op niveau gevorderd. De verdeling voor de sleutel 'bewegen verbeteren' komt echter wel dicht in de buurt van de normverdeling. De sleutels 'gezond bewegen' en 'bewegen beleven' scoren redelijk, maar vooral voor de sleutel 'bewegen regelen' scoren de leerlingen lager dan de normverdeling.

Om de laatste deelvraag te beantwoorden zijn alle onderzoeksresultaten bestudeerd. Hier is uitgekomen dat SLO het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van het vak beter kan implementeren. Daarbij kan SLO de digitale beelden bij het basisdocument vo en de dvd 'Freerunning in het vo' meer onder de aandacht brengen van docenten omdat de tools als zeer waardevol worden gezien, hoewel nog maar een klein deel van de vaksecties deze tools ook daadwerkelijk gebruikt.

Met behulp van de beantwoording van de deelvragen, kan geconcludeerd worden dat een belangrijk doel voor vaksecties bewegen en sport is dat zij hun onderwijsaanbod expliciet moeten gaan baseren op de kerndoelen. Zij moeten de leerlijnen vollediger gaan aanbieden en meer aandacht besteden aan andere aspecten naast het bewegen zoals bijvoorbeeld regelende taken. Het basisdocument vo als concretisering van de kerndoelen kan vaksecties bewegen en sport daarbij helpen. Om dat te bereiken zal het basisdocument vo meer gebruikt moeten worden door vaksecties bewegen en sport. Het basisdocument vo moet echter wel beter geïmplementeerd worden en er zijn enkele punten die inhoudelijk verbeterd kunnen worden aan het basisdocument vo. De tools die ontwikkeld zijn door SLO ter ondersteuning van het basisdocument vo kunnen erg bruikbaar zijn, maar genieten nog grote onbekendheid. Deze tools zullen daarom meer onder de aandacht van de docenten bewegen en sport moeten komen. Docenten moeten weten waar zij deze tools kunnen vinden, wat zij ermee kunnen en wat het ze op kan leveren.

Daarnaast hebben veel vaksecties bewegen en sport aangegeven dat zij de kwaliteit van het vak kunnen verbeteren wanneer zij meer lesuren bewegen en sport kunnen geven. Bovendien is er vanuit de politiek de ambitie om een dagelijks aanbod van bewegen en sport op de scholen te realiseren. De KVLO zet zich hier al voor in, toch heeft nog maar een beperkt aantal scholen een dagelijks aanbod voor sport en bewegen gerealiseerd. De hele vakwereld zal zich in moeten zetten om een dagelijks aanbod van sport en bewegen op scholen te realiseren.

Tot slot zijn er aanwijzingen dat de leerlingen die goed zijn in bewegen en sport en scoren op vervolg niveau niet genoeg de mogelijkheid krijgen om nog beter te worden zodat zij op gevorderd niveau kunnen komen. Docenten bewegen en sport zouden hier meer aandacht aan moeten besteden. Ook zijn er aanwijzingen dat er meer aandacht moet komen voor de sleutel 'bewegen regelen' in de lessen bewegen en sport. De regelende taken worden door de vakwereld belangrijk gevonden, maar in de lessen is er mogelijk nog niet genoeg aandacht voor.

6.2 Discussie

In deze paragraaf worden de opbrengsten van het onderzoek weergegeven in paragraaf 6.2.1 en vervolgens de beperkingen en sterke kanten van het onderzoek in paragraaf 6.2.2.

6.2.1 Opbrengsten van het onderzoek

Het onderzoek heeft betrekking op het gebied van bewegen en sport, een terrein waarop tot op heden nog maar weinig wetenschappelijk onderzoek heeft plaatsgevonden. Door zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek te doen en het onderzoeksgebied vanuit verschillende kanten te onderzoeken, is een breed beeld geschetst van de huidige situatie van het bewegingsonderwijs en is een belangrijke bijdrage geleverd aan het totale onderzoeksgebied.

Met het huidige onderzoek is bovendien een eerste stap gezet in onderzoek naar het basisdocument vo en kwalitatief onderzoek naar de leeropbrengsten van de leerlingen aan de hand van de vier sleutels van het basisdocument vo. Op dit gebied is nog niet eerder wetenschappelijk onderzoek verricht, waardoor het een belangrijke bijdrage is aan het onderzoeksgebied van bewegingsonderwijs. Door het onderzoek is er een duidelijke aanwijzing dat het gewenste niveau van de leerlingen nog niet gehaald wordt en er nog niet genoeg aandacht is voor de sleutels bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven in het bewegingsonderwijs. Dit is ten eerste een goed uitgangspunt voor de wetenschap om verder onderzoek te doen op dit gebied. Ook is het een stimulans voor de vakwereld om te gaan werken aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs aan de hand van de leeropbrengsten van de leerlingen.

Bovendien is er een actuele stand van zaken op het gebied van bewegingsonderwijs geschetst, gebaseerd op eerder onderzoek op dit gebied. Dit levert de vakwereld inzichten op waarmee de kwaliteit van het vak verbeterd kan worden. Zo is er zowel vanuit de literatuur als de onderzoeksresultaten naar voren gekomen dat niet alle leerlijnen volledig aan bod komen in het bewegingsonderwijs in de onderbouw van het voortgezet onderwijs en dat nog niet op de meeste scholen een dagelijks aanbod is van bewegen en sport, hoewel dat vanuit de politiek wel wordt nagestreefd. Scholen kunnen hiermee aan de slag door hun eigen onderwijsaanbod kritisch te bekijken en zo nodig te herzien en een dagelijks aanbod van sport en bewegen op de scholen te realiseren.

Tot slot levert het onderzoek inzichten op over het gebruik van het basisdocument vo op scholen voor voortgezet onderwijs en op de ALO's, maar ook over verbeterpunten voor het basisdocument vo en SLO. Met deze verbeterpunten kan SLO de vakwereld beter ondersteunen in het beter gebruiken van het basisdocument vo en daarmee proberen om de kwaliteit van het vak te helpen verbeteren. Een verbetering van de kwaliteit is niet alleen positief voor de vakwereld, maar ook de leerlingen en de maatschappij hebben hier baat bij.

6.2.2 Beperkingen en sterke kanten van het onderzoek

Naast de goede opbrengsten van het onderzoek, kunnen ook enkele beperkingen van het onderzoek worden geconstateerd. Deze beperkingen worden per onderzoeksdeel besproken in de volgende paragrafen. Tevens worden de sterke kanten van het onderzoek in deze paragraaf beschreven per onderzoeksdeel.

6.2.2.1 Vragenlijst

De vragenlijst voor vaksecties bewegen en sport is door 111 vaksecties ingevuld, dat is een respons van ruim 30 procent. Door deze redelijk goede respons en de diversiteit aan vaksecties qua schooltype, opleiding en leeftijd van de docenten in de vaksecties zijn de resultaten redelijk representatief voor alle vaksecties. Toch moet in acht worden genomen dat de vragenlijst lang was en dat hierdoor veel van de vaksecties is gevraagd. De vragenlijst is hierdoor mogelijk door de wat serieuzere vaksecties ingevuld. Naast de steekproef hebben ook veel vaksecties die het basisdocument vo bij de uitgever van het boek aangeschaft hebben een vragenlijst ingevuld, waardoor veel specifieke informatie over het basisdocument vo bekend is geworden. Wanneer de vragenlijst alleen door de steekproef was ingevuld, was hier veel minder informatie over bekend geworden. Dit is een sterk punt van het onderzoek. Er moet echter wel rekening mee worden gehouden dat telkens één docent de vragenlijst voor de hele vaksectie heeft ingevuld, waardoor deze docenten de vragen mogelijk hebben beantwoord vanuit hun eigen interpretatie. Wat waarschijnlijk heeft bijgedragen aan de redelijk goede respons, is de beloning in de vorm van de dvd 'Freerunning in het vo' welke door SLO beschikbaar is gesteld voor vaksecties die de vragenlijst volledig in hebben gevuld. De meeste vaksecties die de vragenlijst in hebben gevuld, hebben van deze mogelijkheid gebruik gemaakt. Tevens is de redelijk goede respons mogelijk positief beïnvloed door de mogelijkheid om de vragenlijst zowel online als op papier in te kunnen vullen.

6.2.2.2 Telefonische interviews

De respons van ruim 83 procent op de telefonische interviews met de ALO opleidingen is erg hoog. Hierdoor is een goed beeld geschetst van het gebruik van het basisdocument vo op de ALO's. Wel moet in acht worden genomen dat van elke ALO één docent is bevraagd over de situatie op de hele ALO, waardoor de docenten de

vragen mogelijk hebben beantwoord vanuit hun eigen interpretatie. Door het onderzoeken van de situatie op de ALO's is een beeld gevormd van de manier waarop de docenten van de toekomst het basisdocument vo gebruiken en is het onderzoeksgebied ook vanuit een andere kant bekeken dan de kant van de scholen voor voortgezet onderwijs.

6.2.2.3 Case- study

De case- study is opgezet om een eerste indruk te krijgen van de huidige situatie van de realisatie van de vier sleutels in de praktijk. Hiervoor zijn in totaal vier derde klassen geobserveerd, waardoor de resultaten geenszins kunnen worden gegeneraliseerd naar alle derde klassen, daar is verder onderzoek voor nodig. Enkele kanttekeningen die wel bij de case- study geplaatst moeten worden zijn dat niet alle leerlingen uit de klassen deel hebben genomen aan het onderzoek, waardoor geen volledig beeld is verkregen van het werkelijke niveau van de klassen. In gesprekken met de docenten van de klassen is duidelijk geworden dat vooral leerlingen die waarschijnlijk op niveau zorg zouden hebben deelgenomen niet mee hebben gedaan aan het onderzoek. Mogelijk was het filmen van de leerlingen een te grote drempel voor de leerlingen om deel te nemen aan het onderzoek en hebben zij (of hun ouders) daarom geen toestemming gegeven voor deelname aan het onderzoek. Er is echter toch voor gekozen om de deelnemende leerlingen te filmen om de leerlingen zo goed mogelijk te kunnen observeren en om zo nodig de beelden door een derde observant te kunnen laten bekijken. Bovendien kunnen de beelden enkele keren achter elkaar worden afgespeeld of worden stilgezet om tot een juiste beoordeling te komen.

Daarnaast is het bij de case- study de bedoeling om in een zo echt mogelijke situatie data te verzamelen. In de case- study is echter vanuit een lesplan gewerkt dat voor alle docenten hetzelfde is, waardoor de situatie wat anders is dan wanneer de docenten volledig hun eigen keuzes hadden gemaakt. Deze keuze is echter gemaakt omdat door middel van het lesplan alle aspecten die geobserveerd moesten worden ook aan bod zijn gekomen in de les. Wanneer de docenten zelf meer keuzes hadden kunnen maken, waren er waarschijnlijk minder bruikbare beelden overgebleven. Tot slot zijn in verband met de beschikbare tijd voor het onderzoek slechts twee kernactiviteiten voor de sleutel 'bewegen verbeteren' onderzocht. Dit levert geen volledig beeld op van het niveau van alle kernactiviteiten van de vier klassen. Deze keuze is echter gemaakt omdat er binnen het onderzoek niet voldoende tijd was om meer kernactiviteiten te onderzoeken. Door twee kernactiviteiten te onderzoeken van twee verschillende leerlijnen is toch een eerste aanzet gemaakt om het onderzoeksgebied te verkennen. Wanneer verder onderzoek wordt gedaan naar de leerresultaten van de leerlingen in de praktijk, zou mogelijk het gebruik van het basisdocument vo op de scholen mee kunnen worden genomen in het onderzoek. Dit was in het huidige onderzoek niet mogelijk omdat één van de scholen die mee zou doen aan het onderzoek (een gebruiker van het basisdocument vo) op het laatste moment af heeft gezegd waardoor dit aspect niet meer onderzocht kon worden. Bovendien hebben er te weinig scholen deelgenomen aan het onderzoek om daar iets over te kunnen zeggen.

6.3 Aanbevelingen

In paragraaf 6.3.1 worden op basis van het uitgevoerde onderzoek aanbevelingen geformuleerd voor vervolg onderzoek, en in paragraaf 6.3.2 aanbevelingen voor SLO.

6.3.1 Aanbevelingen voor vervolg onderzoek

In het onderzoek is antwoord gegeven op de deelvragen en daarmee de hoofdvraag. Op basis van het onderzoek zijn er echter ook nieuwe vragen ontstaan waar binnen het huidige onderzoek nog geen antwoord op kan worden gegeven. Het is belangrijk dat hier verder onderzoek naar wordt gedaan, zodat ook op deze vragen een antwoord kan worden gegeven. In deze paragraaf worden aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek op basis van de vragen die ontstaan zijn naar aanleiding van het huidige onderzoek.

Ten eerste is het belangrijk om meer kwalitatief onderzoek te doen naar de leeropbrengsten van de leerlingen voor het vak bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs waarbij de leerlingen worden geobserveerd. Zoals in Tabel 2 ook al te zien was (zie pagina 15) is er nog maar heel beperkt onderzoek gedaan naar het gerealiseerde curriculum. In het huidige onderzoek is daar een eerste stap in gezet, maar om een goed beeld te krijgen is het belangrijk dat er meer leerlingen en meer kernactiviteiten onderzocht worden. De resultaten van de case- study laten zien dat er in de geobserveerde klassen (veel) te weinig leerlingen deelnemen op niveau gevorderd. Dit kan niet gegeneraliseerd worden naar de situatie in Nederland, maar het is wel een aanwijzing dat het niveau van de leerlingen voor de vier sleutels mogelijk niet zo hoog is als het gewenste niveau. Verder onderzoek kan uitwijzen of het niveau van de leerlingen hoog genoeg is. Bovendien is het belangrijk dat meer

kernactiviteiten binnen de sleutel bewegen verbeteren onderzocht worden, omdat in het huidige onderzoek slechts twee kernactiviteiten zijn onderzocht.

Daarnaast is het belangrijk dat er meer verdiepend onderzoek komt naar het gebruik van het basisdocument vo in de praktijk. Met het huidige onderzoek is een eerste verkenning van het onderzoeksgebied gedaan, maar verder onderzoek is nodig om meer inzicht te krijgen in het gebruik van het basisdocument vo en mogelijke verbeterpunten voor het vak bewegen en sport. Veel vaksecties geven aan dat de kwaliteit van het vak bewegen en sport verbeterd is door het gebruik van het basisdocument vo. Er is echter geen significant verschil gevonden in de kwaliteit van de gebruikers van het basisdocument vo en de steekproef. Meer verdiepend onderzoek in de praktijk naar hoe het basisdocument vo gebruikt wordt op scholen zou mogelijk meer duidelijkheid kunnen geven over de mate waarin het gebruik van het basisdocument vo echt kwaliteitsverhogend is en welke manier van gebruiken het meest kwaliteitsverhogend is.

6.3.2 Aanbevelingen voor SLO

Uit het onderzoek is veel bruikbare informatie voor SLO naar voren gekomen. Zo is uit het onderzoek gebleken dat over het algemeen de meeste vaksecties en de meeste ALO's vinden dat het basisdocument vo inhoudelijk goed is. Dit is voor SLO belangrijke informatie en is een teken voor SLO dat zij vooral ook door moeten gaan met het ontwikkelen van dit soort documenten. Uit het onderzoek zijn echter ook een aantal verbeterpunten van het basisdocument vo naar voren gekomen. SLO zal deze punten goed moeten bestuderen om te bekijken of zij deze punten kunnen gebruiken om het basisdocument vo aan te passen.

Ten eerste is nog maar de helft van de vaksecties bewegen en sport inhoudelijk bekend met het basisdocument vo. Er is dus bij veel vaksecties niet bekend wat het basisdocument vo is en waar het voor staat. Wanneer het basisdocument vo invloed wil uitoefenen op de kwaliteit van het vak, zullen vaksecties hiermee bekend moeten zijn. SLO moet het basisdocument vo daarom meer bekendheid geven. Dit zou SLO kunnen doen door bijvoorbeeld op studiedagen aandacht te besteden aan het basisdocument vo en uit kunnen leggen wat het voor boek is, wat vaksecties ermee kunnen en wat de voordelen van het boek zijn. Ook de KVLO zou hier een rol in kunnen spelen, door bijvoorbeeld binnen de verschillende afdelingen aandacht te besteden aan het basisdocument vo. Te denken valt aan regiobijeenkomsten van de verschillende afdelingen waarin het basisdocument vo centraal staat. Tevens kan nogmaals een artikel worden geschreven voor het vakblad van de KVLO waarin aandacht wordt besteed aan het basisdocument vo, bijvoorbeeld op basis van het huidige onderzoek.

Een minder goed punt van het basisdocument vo dat veel is genoemd door zowel vaksecties bewegen en sport als de ALO opleidingen is dat het basisdocument vo niet volledig genoeg is. Lang niet alle activiteiten staan erin en de methodische leerlijnen worden niet uitgewerkt, alleen de eindniveaus voor de eerste en derde klas. Dat het basisdocument vo niet volledig is weerhoudt docenten bewegen en sport er echter van om het te gebruiken. Zij zouden liever een document zien waarin een breed aanbod aan activiteiten in beschreven staat met een methodische opbouw. Het doel van het basisdocument vo is echter niet om een volledig overzicht te bieden van alle mogelijke activiteiten, maar om een referentiekader te bieden voor vaksecties bewegen en sport met een aantal uitwerkingen van kernactiviteiten. De bedoeling van het basisdocument vo is dat vaksecties zelf de kernactiviteiten kunnen vervangen door verwante activiteiten. Dit staat in de inleiding van het basisdocument vo wel uitgewerkt, maar is niet voor de hele vakwereld heel duidelijk. Uit het onderzoek blijkt echter dat de vakwereld wel behoefte heeft aan een document met een volledig overzicht van activiteiten met een methodische opbouw. SLO zou aan de wens van de vakwereld tegemoet kunnen komen door naast het basisdocument vo een ander document uit te brengen waarin wel een volledig overzicht wordt gegeven.

Daarnaast wordt het basisdocument vo nog niet gebruikt door alle bezitters van het basisdocument vo, hoewel deze vaksecties wel positief staan tegenover het basisdocument vo. SLO zou meer aandacht moeten besteden aan ondersteuning van docenten bij de implementatie van het basisdocument vo om ervoor te zorgen dat het basisdocument vo meer gebruikt wordt. Hierbij kan de bedoeling van het basisdocument vo verduidelijkt worden. Aan de hand van 'good practices' kunnen scholen bijvoorbeeld zien wat de mogelijkheden zijn van het gebruik van het basisdocument vo en wat het de vaksecties op kan leveren. De nadruk kan daarbij gelegd worden op de betere bewegers om het niveau van bewegen te verbeteren. Ook kan SLO daarbij de nadruk leggen op de sleutels bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven. Uit het onderzoek is naar voren gekomen dat deze sleutels mogelijk niet voldoende aandacht krijgen in de lessen om het gewenste niveau voor deze sleutels te halen, hoewel docenten wel vinden dat deze sleutels aansluiten bij wat de leerlingen moeten leren. Bovendien komt in het onderzoek naar voren dat in de toekomst ook de nadruk komt te liggen op een gezonde en actieve

leefstijl in het bewegingsonderwijs. Het basisdocument vo heeft daar al op ingespeeld met de sleutel gezond bewegen, wanneer SLO meer aandacht besteed aan deze sleutel bij de implementatie van het basisdocument vo, gaan vaksecties deze sleutel mogelijk meer integreren in het onderwijsaanbod.

Hiernaast is door enkele respondenten genoemd dat er wat foutjes zitten in het basisdocument vo. Wanneer er een nieuwe druk komt, zou hier nog een keer kritisch naar moeten worden gekeken. Ook de tekeningetjes kunnen daarbij meegenomen worden, omdat niet alle tekeningetjes weergeven wat eigenlijk weergegeven moet worden.

De verschillende tools die zijn ontwikkeld door SLO worden door de vaksecties die de tools al gebruiken positief gewaardeerd. Er zijn echter nog maar weinig vaksecties die de tools gebruiken, veel vaksecties geven aan dat zij niet weten dat deze tools er zijn; de tools genieten grote onbekendheid. SLO zou deze tools meer onder de aandacht van de vaksecties moeten brengen zodat de vaksecties deze tools weten te vinden. Bovendien zou SLO ook het belang van de tools onder de aandacht moeten brengen, bijvoorbeeld in de vorm van good practices van scholen die de tools al gebruiken. Dit kan ook goed gecombineerd worden met het onder de aandacht brengen van het basisdocument vo zelf.

De dvd 'Freerunning in het vo' is erg goed ontvangen door de vakwereld en de ALO's. Er worden tips en tricks gegeven in de vorm van videobeelden om deze vernieuwende activiteit aan te bieden. Hierdoor kunnen en durven de vaksecties het freerunnen aanbieden en gebeurt dat op een veilige manier. Uit het onderzoek is gebleken dat nog maar weinig vaksecties de actuele activiteiten uit het basisdocument vo aanbieden in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Dat is jammer omdat het idee achter de actuele activiteiten is dat deze activiteiten goed aansluiten op de huidige belevingswereld van de leerlingen. Wanneer vaksecties de actuele activiteiten vaker aan zouden bieden, sluiten zij met hun onderwijsaanbod mogelijk beter aan bij de belevingswereld van de leerlingen. De actuele activiteit freerunnen wordt in vergelijking met de andere actuele activiteiten echter wel veel vaker aangeboden. SLO zou van meerdere actuele activiteiten een dvd kunnen maken om docenten zo te ondersteunen bij het implementeren van vernieuwende activiteiten in het onderwijs en daarmee het onderwijs beter aan te laten sluiten op de belevingswereld van de leerlingen.

Tot slot moet SLO zich in (blijven) zetten voor meer uren bewegen en sport, iets waar de KVLO zich ook al voor inzet en waar vanuit de politiek verschillende subsidies voor beschikbaar worden gesteld. Zoals ook in de toekomstvisie van Brouwer et al. (2011) naar voren komt, heeft het vak een vaste plek in het curriculum van scholen, het is een kernvak, en moet dat in de toekomst vooral zo blijven of zo mogelijk een nog wat belangrijkere plaats innemen. De maatschappij vindt het vak erg belangrijk en ook in de politiek wordt gepleit voor elke dag een uur bewegen en sport op de scholen. SLO kan zich hier ook voor blijven inzetten door onderzoek te blijven doen op dit gebied en samen te blijven werken met de KVLO en de vakwereld om de vakwereld te ondersteunen op dit gebied.

Referenties

- ALO- directeurenoverleg. (2005). *Gemeenschappelijke opleidingskwalificaties voor de lerarenopleidingen aan de ALO's en sporthogescholen in Nederland*. Den Haag: ALODO.
- Bailey, R. (2006). Physical education and sport in schools: A review of benefits and outcomes. *Journal of School Health*, 76 (8), 397- 401.
- Bax, H. (2010). *De samenleving over de kwaliteit van bewegen & sport op school: Een spiegel voor de vakwereld*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Berkel, M. van, & Brouwer, B. (2010). Bewegingsonderwijs in 2028. *Lichamelijke opvoeding*, 98 (5), 10- 14.
- Berkel, M. van, Consten, A., Danes, H., Geleijnse, J., Gref, M. van der, Hazelebach, C., ... Tjalsma, W. (2004). *Basisdocument bewegingsonderwijs*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Bokdam, J., Velzen, A. van., Bal, J., & Tan, S. (2010). *Steeds beter: Kwaliteitszorg in het voortgezet onderwijs: Eindrapport*. Zoetermeer: Research voor Beleid.
- Brettschneider, W., & Becker, J. (2006). *DSB- SPRINT- Studie: Eine Untersuchung zur Situation des Schulsports in Deutschland*. Aachen: Meyer & Meyer Verlag.
- Brouwer, B., Brinke, G. ten, Houthoff, D., Massink, M., Mooij, C., Mossel, G. van, ... Zonnenberg, A. (2007). *Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Brobbel, W. (2008, 6 februari). Houd vast aan kwaliteit bewegingsonderwijs. *Reformatisch dagblad*, verkregen via http://www.refdag.nl/opinie/opinie/houd_vast_aan_kwaliteit_bewegingsonderwijs_1_245541
- Brouwer, B., Aldershof, A., Bax, H., Berkel, M. van, Dokkum, G. van, Mulder, M., & Nienhuis, J. (2011). *Human movement and sports in 2028: Een blik in de toekomst van lichamelijke opvoeding/ bewegingsonderwijs en sport op school*. Enschede: Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.
- Crum, B. (1998). Vakconcepten: Belang en kritische bespreking. In: H. Stegeman & K. Faber (Red.), *Onderwijs in bewegen: Basisthema's in de lichamelijke opvoeding* (pp. 47-79). Houten/ Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Europäisches Schulsportforum. (2004). *Qualitätsentwicklung im Schulsport*. Verkregen via <http://leads.de/cms/upload/downloads/schriften/akademischeschrift24s.1-192.pdf>
- Evans, J., & Davies, B. (1997). Editorial introduction: Physical education, sport and the curriculum. *The Curriculum Journal*, 8 (2), 185- 197.
- Faber, K. (1989). *Bewegingsonderwijs op maat: Over de fundering en inrichting van het bewegingsonderwijs in de eerste fase van het voortgezet onderwijs*. Baarn: Bekadidact.
- Gerlach, E., Kussin, U., Brandl- Bredenbeck, H., & Brettschneider, W. (2006). Der Sportunterricht aus Schülerperspektive. In: W. Brettschneider & J. Becker (Red.), *DSB- SPRINT- Studie: Eine Untersuchung zur Situation des Schulsports in Deutschland* (pp. 115-152). Aachen: Meyer & Meyer Verlag.
- Hardman, K. (2006). Promise or reality? Physical education in schools in Europe. *Compare*, 36 (2), 163- 179. doi: 10.1080/03057920600741156
- Hardman, K. (2008). The situation of physical education in schools: A European perspective. *Human Movement*, 9 (1), 5-18. doi: 10.2478/v10038-008-0001-z
- Hardman, K., & Marshall, J. (2000). The state and status of physical education in schools in international context. *European Physical Education Review*, 6 (3), 203-229. doi: 10.1177/1356336X000063001
- Inspectie van het Onderwijs. (1999). *Lichamelijke opvoeding in de basisvorming: Evaluatie na de eerste vijf jaar*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs. (2007). *Aansluiting voortgezet onderwijs op het basisonderwijs*. Verkregen via <http://www.rijksoverheid.nl>
- Jenkinson, K., & Benson, A. (2009). Physical education, sport education and physical activity policies: Teacher knowledge and implementation in their Victorian state secondary school. *European Physical Education Review*, 15 (3), 365-388.
- Knop, P. de, & Piéron, M. (2000). *Samenleving en sport: Beheer en organisatie van de sport in België*. Verkregen via http://www.kbs-frb.be/uploadedFiles/KBS-FRB/Files/NL/PUB_1100_Het_beheer_en_de_organisatie_van_de_sport_in_Belgie.pdf
- Knop, P. de, Theeboom, M., Huts, K., Hoecke, J. van, & Martelaer, K. de. (2004). The quality of school physical education in Flemish secondary schools. *European Physical Education Review*, 10 (1), 21-40. doi: 10.1177/1356336X04040619
- Knop, P. de, Theeboom, M., Huts, K., Martelaer, K. de, & Cloes, M. (2005). *The state of school physical education in Belgium*. Verkregen via <http://orbi.ulg.ac.be/bitstream/2268/13513/1/De%20Knop%20et%20al%202005.pdf>

- Kohnstamm, R. (2002). *Kleine ontwikkelingspsychologie: De adolescentie*. Houten/ Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding. (2007). Basisscholen willen vakleerkracht voor gym. Verkregen via <http://www.kvlo.nl>
- Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding. (2008). *Voor kwaliteit in bewegen, elke dag: KVLO beleidsplan 2008-2012*. Verkregen via <http://www.kvlo.nl>
- Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding. (2009). *Kwaliteitsproject lichamelijke opvoeding op sectieniveau: Zelfevaluatie en collegiale visitatie*. Verkregen via <http://www.kvlo.nl/sf.mcgi?1789>
- Koninklijke Vereniging van Leraren Lichamelijke Opvoeding. (2010). *Beroepsprofiel leraar lichamelijke opvoeding*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Leune, J. (1999). *Onderwijs in beweging: Enige opmerkingen over veranderingen in het Nederlandse onderwijs gedurende het laatste kwart van de twintigste eeuw*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Lucassen, J., Wisse, E., Smits, F., Beth, J., & Werff, H. van der. (2011). *Sport, bewegen en onderwijs: Kansen voor de toekomst*. 's-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- McKenney, S., Nieveen, N., & Akker, J. van den. (2006). Design research from a curriculum perspective. In: J. van den Akker, K. Gravemeijer, S. McKenney & N. Nieveen (Red.), *Educational design research*. (pp. 67- 90). Oxon, Verenigd Koninkrijk: Routledge.
- Miedema, W., & Stam, M. (2008). *Leren van innoveren: Wat en hoe leren docenten van het innoveren van het eigen onderwijs?* Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2010a). *Kerndoelen onderbouw voortgezet onderwijs*. Verkregen via <http://www.rijksoverheid.nl>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2010b). *Voortgezet onderwijs 2010-2011: Gids voor ouders, verzorgers en leerlingen*. Verkregen via <http://www.rijksoverheid.nl>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2005). *Tijd voor sport: Bewegen, meedoen, presteren*. Verkregen via <http://www.rijksoverheid.nl>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. (2008). *Beleidskader sport, bewegen en onderwijs*. Verkregen via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2008/10/14/bijlage-a-beleidskader-sport-bewegen-en-onderwijs.html>
- Mossel, G. van, & Stegeman, H. (2007). Vaksecties LO en de ervaringen van hun leerlingen. In: H. Stegeman (Red.), *Naar beter bewegingsonderwijs: Over de kwaliteit van sport en bewegen op school* (pp. 163-227). 's-Hertogenbosch/ Nieuwegein: W. J. H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media.
- Oesterreich, C., & Heim, R. (2006). Der Sportunterricht in der Wahrnehmung der Lehrer. In: W. Brettschneider & J. Becker (Red.), *DSB- SPRINT- Studie: Eine Untersuchung zur Situation des Schulsports in Deutschland* (pp. 115-152). Aachen: Meyer & Meyer Verlag.
- Penney, D., & Chandler, T. (2000). Physical education: What future(s)? *Sport, Education and Society*, 5 (1), 71-87.
- Petegem, P. van. (2001). Kwaliteitszorg of (zelf)evaluatie. In: R. Bosker (Red.), *Kwaliteitszorg: Onderwijskundig Lexicon, editie III*. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs. (2009). *Uitvoeringsplan*. Verkregen via <http://www.sportbewegenenonderwijs.nl>
- Platform Sport, Bewegen en Onderwijs. (2010). *1^e Tussenrapportage*. Verkregen via <http://www.sportbewegenenonderwijs.nl>
- Rijks, H. (Red.) (2008). *De atlas van het onderwijs*. Groningen: Noordhoff.
- Rijpstra, J. (2010). Ontplegezonatie: Toespraak Jan Rijpstra ter gelegenheid van de voorjaarsvergadering KVLO 28 mei 2010 in Haarlem. *Lichamelijke Opvoeding*, 98 (7), 42-44.
- Sardes. (2007). *Nationale scholierenmonitor: Meting voorjaar 2007*. Verkregen via <http://www.sardes.nl>
- SGBO. (2007). *School en sport werken samen: Eindrapportage van het onderzoek naar combinatiefuncties school en sport in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het middelbaar beroepsonderwijs*. Verkregen via http://combinatiefuncties.nl/io%5Cdownloads%5Cdownloads%5Conderzoek_Combinatiefuncties_school_en_sport.pdf
- SLO · Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. (2007a). *Concretisering van de kerndoelen bewegen en sport: Kerndoelen voor de onderbouw VO*. Verkregen via http://ko.slo.nl/00001/Bewegen_en_sport.pdf_def/
- SLO · Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. (2007b). *Concretisering van de kerndoelen: Handleiding*. Verkregen via <http://ko.slo.nl/00001/handleiding.pdf/>
- SLO · Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. (2008). *Handreiking schoolexamens Sport, Dienstverlening en Veiligheid vmbo*. Enschede: Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling.
- SLO · Nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling. (2009). *Leerplan in ontwikkeling*. Enschede: Nationaal

- expertisecentrum leerplanontwikkeling.
- Stegeman, H. (2005). *Bewegingsonderwijs: Belang en bedoeling*. Zeist: Jan Luiting Fonds.
- Stegeman, H. (2007a). *Effecten van sport en bewegen op school: Een literatuuronderzoek naar de relatie van fysieke activiteit met de cognitieve, affectieve en sociale ontwikkeling*. 's-Hertogenbosch: W. J. H. Mulier Instituut.
- Stegeman, H. (2007b). *Naar beter bewegingsonderwijs: Over de kwaliteit van sport en bewegen op school*. Nieuwegein/ 's-Hertogenbosch: Arko Sports Media/ W. J. H. Mulier Instituut.
- Stegeman, H. (2009). *Bewegingsonderwijs op waarde geschat*. Verkregen via <http://www.honourscollege.nl/CDL/files/10028/1004/15028%20090105%20Bew%20Ond%20geschat1.pdf>
- Stegeman, H. (2010). Bewegingsonderwijs en sport, de verlegenheid voorbij. *Lichamelijke Opvoeding*, 98 (7), 45-49.
- Stegeman, H., Bax, H., Hoekman, R., & Slotboom, M. (2007). Aspecten van de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding. In: H. Stegeman (Red.), *Naar beter bewegingsonderwijs: Over de kwaliteit van sport en bewegen op school* (pp. 23-99). 's-Hertogenbosch/ Nieuwegein: W. J. H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media.
- Stegeman, H., & Faber, K. (Red.) (1998). *Onderwijs in bewegen: Basisthema's in de lichamelijke opvoeding*. Houten/ Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Stegeman, H., & Knop, P. de. (2007). Onderzoek naar de kwaliteit van LO: Inleiding. In: H. Stegeman (Red.), *Naar beter bewegingsonderwijs: Over de kwaliteit van sport en bewegen op school* (pp. 11-21). 's-Hertogenbosch/ Nieuwegein: W. J. H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media.
- Stichting Beroepskwaliteit Leraren. (z.d.). *Goede leraren voor goed onderwijs*. Utrecht: Stichting Beroepskwaliteit Leraren. Verkregen via <http://www.lerarenweb.nl/lerarenweb-sbl.html>
- Stuij, M., Wisse, E., Mossel, G. van., Lucassen, J., & Dool, R. van den. (2011). *School, bewegen en sport: Onderzoek naar de relaties tussen de school(omgeving) en het beweeg- en sportgedrag van leerlingen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Swanborn, P.G. (1981). *Methoden van sociaal wetenschappelijk onderzoek: Nieuwe editie (1994)*. Meppel: Boom.
- Swanborn, P.G. (2000). *Case- study's; Wat, wanneer en hoe?* Amsterdam/ Meppel: Boom.
- Timmers, E. (2007). Wat gebeurt er in het bewegingsonderwijs? In H. Stegeman (Red.), *Naar beter bewegingsonderwijs: Over de kwaliteit van sport en bewegen op school* (pp. 101-161). 's-Hertogenbosch/ Nieuwegein: W. J. H. Mulier Instituut/ Arko Sports Media.
- Trudeau, F., & Shephard, R.J. (2005). Contribution of school programmes to physical activity levels and attitudes in children and adults. *Sports Med*, 35 (2), 89-105.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation. (2005). *UNESCO seminar on quality of physical education and sport: Final report*. Verkregen via <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001408/140825e.pdf>
- Vriend, I., Bastiaans, B., & Stam, C. (2005). *Veilig bewegingsonderwijs: Van ongevallen naar preventie*. Amsterdam: Stichting Consument en Veiligheid.
- Weerden, J. van, Schoot, F. van der, & Hemker, B. (2008). *Balans van het bewegingsonderwijs aan het einde van de basisschool: Uitkomsten van de derde peiling in 2006*. Arnhem: Cito.
- Yin, R. (2003). *Case- study research: Design and methods (3rd ed.)*. Thousans Oaks, CA: Sage Publications.
- Zonnenberg, A. (2006). Nieuwsbulletin voortgezet onderwijs: Over de urenhandhaving in het voortgezet onderwijs. *Lichamelijke opvoeding*, 94 (7), 14-16.

Lijst van bijlagen

Bijlage A:	Vragenlijst onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' [Steekproef].....	114
Bijlage B:	Vragenlijst onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' [Bestand basisdocument vo].....	133
Bijlage C:	Begeleidende brief vragenlijst [Steekproef].....	152
Bijlage D:	Begeleidende brief vragenlijst [Bestand basisdocument vo]	153
Bijlage E:	Vragen voor telefonisch interview voor het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'	154
Bijlage F:	Lesplan Onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'	159
Bijlage G:	Observatie schema leerlingen.....	165
Bijlage H:	Interviewschema docenten case- study.....	167
Bijlage I:	Powerpointpresentatie case- study.....	168
Bijlage J:	Bezwaarbrief voor ouders case- study.....	170
Bijlage K:	Uitgebreide resultaten van alle vragen uit de vragenlijst.....	171
Bijlage L:	Uitwerkingen van de aspecten van de vier sleutels uit het basisdocument vo	202

Bijlage A

Vragenlijst onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' [Steekproef]

Voor u ligt de vragenlijst van het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'.

Wilt u deze vragenlijst zo volledig mogelijk invullen namens uw hele vaksectie LO? Het invullen vergt ongeveer 20 minuten en kan zowel online als op papier. De verwerking van de gegevens gebeurt uiteraard anoniem. Voor de webenquête gaat u naar www.kwaliteitbewegenensport.nl
Uw wachtwoord om in te loggen is: bewegen.

De vragenlijst bestaat uit vier delen. Deel 1 gaat over achtergrondkenmerken van de vaksectie lichamelijke opvoeding (LO). Deel 2 gaat over het vak bewegen en sport op uw school. Deel 3 gaat over het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Deel 4 gaat tot slot over de werkwijze van de vaksectie LO.

In dit onderzoek komt u de volgende twee begrippen tegen:

- *De onderbouw*: In dit onderzoek wordt de onderbouw gedefiniëerd als de eerste drie leerjaren van het VO.
- *De schoollocatie*: Hiermee wordt alleen de locatie van uw school bedoeld. Wanneer u op een scholengemeenschap met meerdere locaties werkt hoeft u dus alleen te antwoorden namens de locatie waar u werkt. Wanneer u zelf op meerdere locaties of meerdere scholen werkt, hoeft u deze vragenlijst alleen in te vullen voor de locatie waar deze brief naar verstuurd is.

Voor eventuele vragen over dit onderzoek kunt u via het onderstaande emailadres contact met mij opnemen.

Bij voorbaat, mede namens het SLO-team bewegingsonderwijs en sport, heel veel dank voor het invullen van de vragenlijst,

Linda Duteweerd
l.duteweerd@slo.nl

Deel 1 Algemeen

- 1. Wat is het nummer dat op de brief staat die u samen met deze vragenlijst ontvangen heeft?**

Het nummer staat onder het adres van uw school en begint met D, gevolgd door drie cijfers.

D			
---	--	--	--

- 2. Uit hoeveel mannen en vrouwen bestaat de vaksectie LO?**

(Docenten met ziekteverlof e.d. niet meerekenen)

Aantal mannen:	
Aantal vrouwen:	

- 3. Aan welke ALO hebben de docenten uit de vaksectie LO hun opleiding gevolgd?**

<i>Plaats van de ALO:</i>	<u>Aantal</u> docenten LO dat is afgestudeerd aan de ALO van:
Amsterdam	
Den Haag	
Groningen	
Nijmegen	
Tilburg	
Zwolle (Arnhem)	
Anders, namelijk:	

- 4. Wat is de leeftijd van de verschillende docenten uit de vaksectie?**

<i>Leeftijd:</i>	<u>Aantal</u> docenten in de vaksectie LO:
20-30	
31-40	
41-50	
>50	

- 5. Plaats van de schoollocatie:**

(Het begrip 'schoollocatie' gaat alleen over uw locatie van uw school, dus niet over de gehele scholengemeenschap o.i.d.)

6. Wat is de postcode van de schoollocatie?*(Met vraag 5 en 6 bepalen wij de regio en type schoolomgeving van uw schoollocatie)*

--	--	--	--	--	--

7. Welke leerjaren worden er op uw schoollocatie onderwezen?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

- ☐ Leerjaar 1
- ☐ Leerjaar 2
- ☐ Leerjaar 3
- ☐ Leerjaar 4
- ☐ Leerjaar 5
- ☐ Leerjaar 6

8. Hoeveel onderbouw klassen zijn er op uw schoollocatie?*(In dit onderzoek wordt de onderbouw gedefiniëerd als de eerste drie leerjaren van het VO).*

Aantal 1 ^e klassen:	
Aantal 2 ^e klassen:	
Aantal 3 ^e klassen:	

9. Welke onderwijsniveaus worden er aangeboden aan de onderbouw op uw schoollocatie?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

- ☐ praktijkonderwijs (pro)
- ☐ vmbo leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)
- ☐ vmbo basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-B)
- ☐ vmbo kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-K)
- ☐ vmbo gemengde leerweg (vmbo-G)
- ☐ vmbo theoretische leerweg (vmbo-T of mavo)
- ☐ havo
- ☐ vwo/atheneum
- ☐ gymnasium
- ☐ anders, namelijk:

--

Deel 2 Bewegen en sport op uw school

10. Wij hebben op de schoollocatie.....

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Eén of meerdere sportklassen
- ☐ LO2 als examenvak op het vmbo
- ☐ SDV op het vmbo
- ☐ BSM als examenvak op havo en/of vwo
- ☐ Verdiepings-, talent-, of profileringslessen in bewegen en sport
- ☐ Steunlessen LO
- ☐ Motorische Remedial Teaching (MRT)
- ☐ Anders, namelijk.....

11. Ik beoordeel de hoeveelheid lestijd in de onderbouw voor een volwaardig LO-programma als....

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. In hoeverre sluit het LO programma in de onderbouw van uw schoollocatie aan bij de belevingswereld van de leerlingen, naar uw mening?

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Wat zou u kunnen doen om de kwaliteit van LO bij u op school te kunnen verbeteren?

14. Hoe vaak wordt er op uw schoollocatie een naschools sportprogramma aangeboden voor leerlingen uit de onderbouw?

- ☐ 3 keer of meer per week
☐ 2 keer per week
☐ 1 keer per week
☐ 1 á 2 keer per maand
☐ Een paar keer per jaar
☐ Nooit → ga door naar vraag 16

15. Hoeveel leerlingen nemen er gemiddeld per keer deel aan de naschoolse sport?

- ☐ 0-8
☐ 9-16
☐ 17-24
☐ 25- 32
☐ 33 of meer

16. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	weet ik niet
Bij ons op school worden alle kerndoelen LO gerealiseerd in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De kwaliteit van de lessen LO is hoog in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De leerlingen hebben aan het eind van de derde klas een brede basis aan bewegingsvaardigheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De vaksectie LO neemt initiatief om de kwaliteit van het LO programma voor de onderbouw te (blijven) verbeteren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vak LO wordt op onze schoollocatie belangrijk gevonden door de schoolleiding	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vak LO wordt op onze schoollocatie belangrijk gevonden door andere docenten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vak LO wordt op onze schoollocatie belangrijk gevonden door de leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerking binnen de vaksectie LO wordt belangrijk gevonden door de docenten LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leerlingen vinden de lessen LO leuk in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deel 3 Het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor onderbouw VO

17. Bent u *inhoudelijk* bekend met het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs? (in deze vragenlijst voortaan te noemen als basisdocument VO. Let op: hiermee wordt niet het basisdocument voor het primair/ basis onderwijs bedoeld!).

- ☐ Ja
☐ Nee

18. Het basisdocument VO is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van bewegingsonderwijs. Heeft de vaksectie LO behoefte aan het basisdocument VO om een impuls te geven aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs op uw school?

- ☐ Ja, en daarvoor gebruiken wij het basisdocument VO op onze school
☐ Ja, maar daarvoor gebruiken wij het basisdocument VO (nog) niet op onze school
☐ Misschien
☐ Nee

19. Het basisdocument VO gaat uit van een bepaalde visie op bewegingsonderwijs. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende algemene doelstelling van het bewegingsonderwijs?

Algemene doelstelling:	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens
“Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur”	☐	☐	☐	☐	☐

Omdat.....

20. Streeft u deze doelstelling na op uw school?

- ☐ Ja
☐ Nee, omdat.....:

21. Is deze doelstelling realiseerbaar voor de onderbouwleerlingen op uw schoollocatie?☐ Ja☐ Deels, omdat.....:

☐ Nee, omdat.....:

22. Bent u en/of is uw vaksectie LO in het bezit van het basisdocument VO?☐ Ja → Ga door naar vraag 23☐ Nee → Ga door naar vraag 36 van de vragenlijst. *U kunt vraag 23 t/m 35 overslaan.***23. Hoe wist u dat het basisdocument VO verschenen was? Via:***Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*☐ KVLO blad☐ KVLO website☐ SLO☐ Schoolleiding☐ Collega's van eigen school☐ Collega's van een andere school☐ ALO- opleiding☐ Internet, website:☐ Anders, namelijk:☐ Weet ik niet meer

24. Wanneer heeft u en/ of uw vaksectie LO het basisdocument VO aangeschaft?

2007

2008

2009

2010

☐☐☐☐**25. Om welke reden heeft u/ uw vaksectie LO het basisdocument VO aangeschaft?**

26. **Gebruikt** de vaksectie LO het basisdocument VO ook **daadwerkelijk** voor deze reden?

- ☐ Ja
☐ Nee
☐ Nee, maar we gebruiken het basisdocument inmiddels wel voor een ander doel

27. **Op welke manier(en), of voor welke functie(s) gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO momenteel?**

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Huidige onderwijs verbeteren
☐ Vernieuwen van het onderwijs
☐ Legitimeren van werkzaamheden
☐ Elkaar informeren
☐ Observeren van deelnameniveaus van leerlingen
☐ Beoordelen van leerresultaten
☐ Als methode
☐ Anders, namelijk.....:

28. **Is de vaksectie LO van plan om het basisdocument VO in de toekomst nog voor een andere functie te gaan gebruiken dan bij vraag 27 is genoemd?**

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Huidige onderwijs verbeteren
☐ Vernieuwen van het onderwijs
☐ Legitimeren van werkzaamheden
☐ Elkaar informeren
☐ Observeren van deelnameniveaus van leerlingen
☐ Beoordelen van leerresultaten
☐ Als methode
☐ Anders, namelijk:

29. **Heeft het basisdocument VO bijgedragen aan een *verbetering van de kwaliteit* van het vak LO op de schoollocatie?**

☐ Ja, omdat.....:

☐ Nee, omdat....:

☐ Weet ik niet

30. Vindt u dat gebruik van het basisdocument VO kwaliteitsverhogend is bij het begeleiden van stagiaires?

- ☐ Ja
☐ Nee
☐ Wij begeleiden nooit stagiaires

31. Zou u het wenselijk vinden wanneer het basisdocument VO op de ALO's gebruikt wordt?

☐ Ja, omdat:

☐ Nee, omdat:

32. Wat zijn volgens u sterke punten van het basisdocument VO?

33. Wat zijn volgens u zwakke punten van het basisdocument VO?

34. Tegen welke problemen is de vaksectie LO aangelopen bij de invoering van het basisdocument VO?

35. In hoeverre bent u het met de volgende stellingen eens of oneens?

	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	weet ik niet
De vier sleutels (bewegen verbeteren, bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven) bieden een referentiekader voor kwaliteitsvolle LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen verbeteren</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen regelen</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>gezond bewegen</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen beleven</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De <i>leerlijnen</i> vormen een gewenste afspiegeling van een kwaliteitsvol programma LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gekozen <i>kernactiviteiten</i> vormen een volwaardige afspiegeling van de leerlijnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wij zijn in staat om zelf de kernactiviteiten uit het basisdocument VO te vervangen door verwante kernactiviteiten uit onze eigen lesgeefpraktijk, wanneer wij dat wenselijk vinden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De niveau-aanduidingen vormen een reële beschrijving van wat de leerlingen aan het eind van de eerste en aan het eind van de derde klas kunnen en kennen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De vaksectie gebruikt regelmatig de database met digitale beelden van het basisdocument VO van MijnKVLO.nl	☐	☐	☐	☐	☐	☐

36. Welke leerlijnen worden behandeld in het huidige onderbouw programma?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

Leerlijn:	Deze leerlijn behandelen wij <u>niet</u> in de onderbouw	Deze leerlijn behandelen wij <u>niet</u> , maar wij zouden het wel <u>wenselijk</u> vinden	Deze leerlijn behandelen wij <u>gedeeltelijk</u> in de onderbouw	Deze leerlijn behandelen wij <u>in het geheel</u> in de onderbouw
Lopen (atletiek)	☐	☐	☐	☐
Springen (atletiek)	☐	☐	☐	☐
Werpen (atletiek)	☐	☐	☐	☐
Bewegen op muziek	☐	☐	☐	☐
Doelspelen (spelen)	☐	☐	☐	☐
Spelen met inblijven en uitmaken (spelen)	☐	☐	☐	☐
Terugslagspelen (spelen)	☐	☐	☐	☐
Balanceren (turnen)	☐	☐	☐	☐
Springen (turnen)	☐	☐	☐	☐
Zwaaien (turnen)	☐	☐	☐	☐
Stoeispelen (zelfverdediging)	☐	☐	☐	☐
Trefspelen (zelfverdediging)	☐	☐	☐	☐

37. Welke van de actuele activiteiten worden behandeld in het huidige onderbouw programma?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

Actuele activiteit:	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>niet</u> in de onderbouw	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>niet</u> , maar wij zouden het wel <u>wenselijk</u> vinden	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>gedeeltelijk</u> in de onderbouw	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>in het geheel</u> in de onderbouw
Zwemmen	☐	☐	☐	☐
Golf	☐	☐	☐	☐
Kanoën	☐	☐	☐	☐
Klimmen	☐	☐	☐	☐
Mountainbiken	☐	☐	☐	☐
Schaatsen/skeeleren	☐	☐	☐	☐
Freerunning	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk:...	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk:...	☐	☐	☐	☐

38. U ziet hieronder een voorbeelduitwerking van een kernactiviteit in leerjaar 3.

- Flack-flick of zweefoverslag

Arrangement

Minitrampoline.

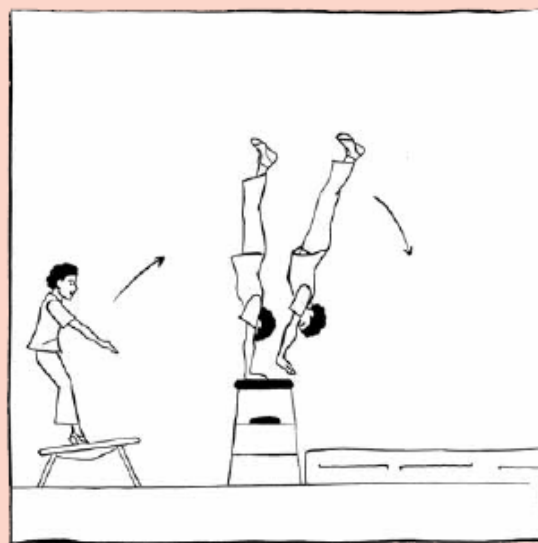
Steunvlak: kniehoge kast (gemeten bij de leerling staande in de minitrampoline).

Landingsmat.

Docent met leerling als hulpverlener.

Opdracht

Spring vanuit een aansprong van het vertrekvlak een overslag over de kast tot stand op de mat.

Fase	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Aanlopen en inspringen	Springt vlak en met een kleine aansprong aan	Springt ruim aan	Springt ruim en met een grote aansprong aan	Veert drie keer met steun van handen op het steunvlak
Afzetten	Zet traag af, komt weinig los	Zet actief af, komt goed los	Zet explosief af, zwaait armen op het juiste moment fel op, komt zeer goed los	Zet veren weinig om in hoogte
Zweven	Zweeft aan tot kromme handstand Schouders komen voorbij de handen Steunt lang op de kast ('haalt het net') Slaat over met veel ondersteuning van twee hulpverleners	Zweeft aan tot rechte handstand Schouders komen voorbij de handen Slaat met weinig ondersteuning van twee hulpverleners over	Zweeft snel en nagevoeg gestrekt naar een positie tegen de handstand aan Slaat actief over van bol naar hol met ruim geopende schouderhoek	Komt niet tot overslagvorm
Landen	Landt met veel ondersteuning van twee hulpverleners enigszins achterover leunend tot stand	Landt met weinig ondersteuning van twee hulpverleners met gecontroleerde rotatie tot stand; stapt iets uit bij de landing	Landt enigszins met voorwaartse snelheid tot stand	Landt tot stand met ondersteuning van twee hulpverleners

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen hierover?

Stellingen:	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens
Deze kernactiviteit is helder beschreven	☐	☐	☐	☐	☐
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt	☐	☐	☐	☐	☐
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit	☐	☐	☐	☐	☐
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus	☐	☐	☐	☐	☐

39. Kunt u aangeven wat ongeveer de niveauverdeling voor deze activiteit is van de leerlingen uit de derde klas? (schatting)

Percentage van de leerlingen dat deelneemt op:			
<u>basis niveau</u>	<u>vervolg niveau</u>	<u>gevorderd niveau</u>	<u>zorg niveau</u>
%	%	%	%

40. U ziet hieronder een voorbeelduitwerking van een kernactiviteit in leerjaar 3.

• Voetbal/hockey

Arrangement

Klein partijspel 4 tegen 4.

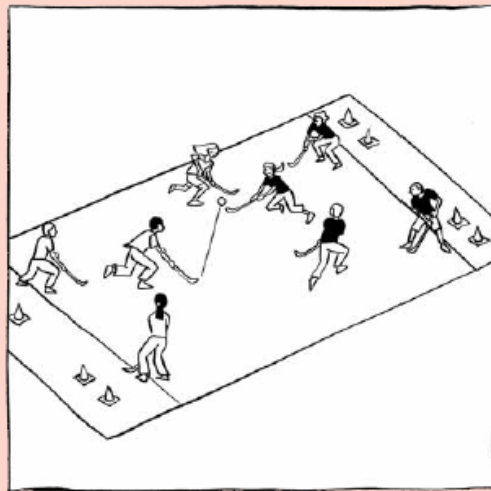
Scoren op twee doelen van 2 meter per partij.

Veld (buiten) van ca 15 x 30 meter, met per team twee doelen van ca 2 meter.

Spelbal: voetbal maatje 4 / plastic hockeybal.

Opdracht

Scoor door de bal laag door één van de vijandige doelen te spelen. Alle spelers mogen het doel verdedigen. Niet met de handen stoppen. Houd aanvallend overzicht en kijk waar de beste scoringskansen zijn. Zorg verdedigend voor een taakverdeling bij het verdedigen van de doelen. Bij hockey i.v.m. veiligheid de stick aan de grond houden en spelen met schuifslag of push (handen uit elkaar).

Fase	Functie	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Aanval opbouwen en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt naar voren	Loopt naar de balbezitter toe	Maakt ruimte voor uitverdedigen en is makkelijk aanspeelbaar voor medespelers	Loopt ongericht weg
	Balbezitter	Houdt aangespeelde bal tegen Speelt de bal ver vooruit en loopt er achter aan Speelt op een willekeurig moment de bal over	Neemt de bal aan Dribbelt en houdt de bal bij zich Speelt af als een verdediger nadert naar vrije medespeler	Neemt de bal gecontroleerd aan Dribbelt met de bal op snelheid, passeert en controleert de bal Kiest richting naar het meest vrije doel	Laat de bal lopen of speelt de bal direct naar voren
	Verdediger	Gaat verdedigend mee terug	Kiest positie tussen bal en eigen doelen	Kiest positie tussen bal en het meest bedreigde doel	Verdedigt nauwelijks mee
Scoren en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt mee met de aanval	Kiest positie t.o.v. een doel	Kiest gericht het vrije doel	Kiest positie ver van de bal
	Balbezitter	Speelt richting doel bij een vrije kans door te mikken	Speelt gericht en vaak raak op doel, met verdediger	Speelt gericht, snel en in beweging of van ver, raak	Speelt de bal weg ook bij een vrije kans
	Verdediger	Gaat tussen balbezitter en bedreigde doel staan	Dekt de schietlijn af naar het bedreigde doel	Blokkeert een schot richting bedreigde doel	Gaat niet tussen bal en doel staan

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen hierover?

Stellingen:	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens
Deze kernactiviteit is helder beschreven	☐	☐	☐	☐	☐
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt	☐	☐	☐	☐	☐
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit	☐	☐	☐	☐	☐
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus	☐	☐	☐	☐	☐

41. Kunt u aangeven wat ongeveer de niveauverdeling voor deze activiteit is van de leerlingen uit de derde klas? (schatting)

Percentage van de leerlingen dat deelneemt op:			
<u>basis niveau</u>	<u>vervolg niveau</u>	<u>gevorderd niveau</u>	<u>zorg niveau</u>
%	%	%	%

42. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Op onze schoollocatie...	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	niet van toepas- sing
wordt het basisdocument VO regelmatig gebruikt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO als referentiekader voor kwaliteit voor het LO- programma in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO om te kijken naar de deelnameniveaus van de leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO als didactisch hulpmiddel naar leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO voor het beoordelen van leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO om zich te verantwoorden/ legitimeren naar de schoolleiding	☐	☐	☐	☐	☐	☐
is het vakwerkplan gebaseerd op ideeën uit het basisdocument VO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zijn er plannen om het vakwerkplan aan te gaan passen op basis van het basisdocument VO	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deel 4 De vaksectie LO

43. Zijn er vaste momenten van vergaderen binnen de vaksectie LO en hoeveel uur duren deze vergaderingen?

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Ja, één keer per week een vergadering van uur
- ☐ Ja, twee keer per maand een vergadering van uur
- ☐ Ja, één keer per maand een vergadering van uur
- ☐ Ja, twee keer per jaar een vergadering van uur
- ☐ Ja, één keer per jaar een vergadering van uur
- ☐ Nee, wij vergaderen alleen wanneer het nodig is
- ☐ Nee, wij vergaderen nooit

44. Zijn er (daarnaast) incidentele momenten waarop de vaksectie LO vergadert?

nooit	soms	regelmatig	vaak
☐	☐	☐	☐

45. In hoeverre vinden er in de wandelgangen vakinhoudelijke gesprekken plaats binnen de vaksectie LO?

nooit	soms	regelmatig	vaak
☐	☐	☐	☐

46. Heeft de schoollocatie een vakwerkplan LO voor de onderbouw?

(Binnen dit onderzoek wordt een vakwerkplan omschreven als een schriftelijk document met gestandaardiseerde afspraken over het programma LO en dergelijke binnen de vaksectie LO).

- ☐ Nee —————> Ga door naar vraag 52
- ☐ Ja, maar deze wordt niet (meer) gebruikt —————> Ga door naar vraag 47
- ☐ Ja, deze wordt door de vaksectie gebruikt —————> Ga door naar vraag 47

47. In welk jaar is aan dit vakwerkplan voor het eerst gewerkt? (schatting)

48. In welk jaar is dit vakwerkplan voor het laatst bijgesteld? (schatting)

49. Hoeveel docenten hebben een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het vakwerkplan?

De gehele vaksectie LO

☐

Een aantal vaksectieleden

☐

Eén docent LO

☐**50. Wat vindt u van de kwaliteit van het vakwerkplan?**

onvoldoende

☐

matig

☐

voldoende

☐ruim
voldoende☐

goed

☐

zeer goed

☐**51. In hoeverre houdt uw vaksectie zich aan de gemaakte werkafspraken van het vakwerkplan?**

onvoldoende

☐

matig

☐

voldoende

☐ruim
voldoende☐

goed

☐

zeer goed

☐**52. Gaat uw vaksectie LO van uw schoollocatie naar studiedagen met betrekking tot het vak LO?**☐ Ja, dat doen wij als vaksectie elk jaar/ regelmatig☐ Ja, dat doen wij als vaksectie soms☐ Enkele docenten uit de vaksectie gaan op eigen initiatief naar studiedagen☐ Nee, dat doen wij als vaksectie zelden☐ Nee, dat doen wij als vaksectie nooit☐ Nee, maar dat zouden we wel graag willen**53. Volgt uw vaksectie LO van uw schoollocatie cursussen met betrekking tot het vak LO?**☐ Ja, dat doen wij als vaksectie elk jaar/ regelmatig☐ Ja, dat doen wij als vaksectie soms☐ Enkele docenten uit de vaksectie volgen op eigen initiatief een cursus☐ Nee, dat doen wij als vaksectie zelden☐ Nee, dat doen wij als vaksectie nooit☐ Nee, maar dat zouden we wel graag willen**54. Neemt uw vaksectie LO van uw schoollocatie deel aan netwerken (een samenwerkingsverband tussen scholen om iets voor LO te ontwikkelen) met betrekking tot het vak LO?**☐ Ja, dat doen wij als vaksectie elk jaar/ regelmatig☐ Ja, dat doen wij als vaksectie soms☐ Enkele docenten uit de vaksectie zitten op eigen initiatief in een netwerk☐ Nee, dat doen wij als vaksectie zelden☐ Nee, dat doen wij als vaksectie nooit☐ Nee, maar dat zouden we wel graag willen**Zo ja, in welk netwerk zit uw vaksectie LO?**

55. Op welke van de onderstaande manieren houdt uw vaksectie LO van uw schoollocatie haar deskundigheid op peil?

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk

- ☐ Lezen van vakliteratuur (bijvoorbeeld KVLO blad)
- ☐ Bezoeken van websites met betrekking tot het vak LO
- ☐ Lid van online community (bijvoorbeeld www.gymleraren.nl)
- ☐ Bij collega's van de eigen school kijken,
- ☐ Bij collega's op een andere school kijken
- ☐ Bezoeken van conferenties
- ☐ Volgen van training of cursus
- ☐ Anders, namelijk:

56. Kijkt u weleens naar de digitale beelden van de kernactiviteiten uit het basisdocument op de website van de KVLO (MijnKVLO.nl)?

- ☐ Ja, voor.....:

- ☐ Nee, daar heb ik geen interesse in —————→ *Ga door naar vraag 59*
- ☐ Nee, ik weet niet dat deze beelden er zijn —————→ *Ga door naar vraag 59*
- ☐ Nee, ik kan deze beelden niet bekijken —————→ *Ga door naar vraag 59*
- ☐ Nee, maar dat zou ik wel willen —————→ *Ga door naar vraag 59*

57. Helpen de digitale beelden u bij het observeren van de deelnameniveaus van de leerlingen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien
- ☐ Weet ik niet

58. Gebruikt u de digitale beelden als didactisch hulpmiddel voor leerlingen tijdens de lessen?

- ☐ Regelmatig
- ☐ Soms
- ☐ Nooit

59. Gym's'cool is een webenquête voor leerlingen en docenten LO over de kwaliteit van de lessen LO, waardoor de vaksectie LO inzicht kan krijgen in de gerealiseerde kwaliteit van LO volgens de eigen leerlingen. Heeft de vaksectie LO behoefte aan een instrument als Gym's'cool om de kwaliteit van het vak LO een impuls te geven?

(zie: www.slo.nl/gymscooldemo).

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien
- ☐ Weet ik niet

60. De SLO heeft een leerlijn 'Freerunning' ontwikkeld en op beeld gezet, overeenkomend met de structuur van het basisdocumenten (zie www.freesport.slo.nl en de DVD 'Freerunning in het voortgezet onderwijs'). Heeft de vaksectie LO behoefte aan uitwerkingen van dergelijke leerlijnen?

- ☐ Ja
- ☐ Misschien, wij gaan ons hier nog op oriënteren
- ☐ Nee, wij hebben uitwerkingen van dergelijke leerlijnen niet nodig
- ☐ Nee, wij behandelen dergelijke leerlijnen niet

Dit is het einde van de vragenlijst.

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Vergeet u niet om hieronder een adres in te vullen?

Vul hieronder een naam en adres in om de gratis DVD Freerunning te kunnen ontvangen:

Naast het afnemen van deze docentenvragenlijst bij de vaksectie LO worden er verschillende scholen bezocht voor een verdiepende case- studie over verbetering van de kwaliteit van bewegingsonderwijs. Hiervoor worden nog enkele scholen gezocht.

Mocht u hier belangstelling voor hebben, dan kunt u contact met mij opnemen via het volgende e-mailadres: I.duteweerd@slo.nl

Bijlage B

Vragenlijst onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' [Bestand basisdocument vo]

Voor u ligt de vragenlijst van het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'.

Wilt u deze vragenlijst zo volledig mogelijk invullen namens uw hele vaksectie LO? Het invullen vergt ongeveer 20 minuten en kan zowel online als op papier. De verwerking van deze gegevens gebeurt uiteraard anoniem. Voor de webenquête gaat u naar www.kwaliteitsbewegenensport2.nl
Uw wachtwoord om in te loggen is: bewegen

De vragenlijst bestaat uit vier delen. Deel 1 gaat over achtergrondkenmerken van de vaksectie lichamelijke opvoeding (LO). Deel 2 gaat over het vak bewegen en sport op uw school. Deel 3 gaat over het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Deel 4 gaat tot slot over de werkwijze van de vaksectie LO.

In dit onderzoek komt u twee begrippen tegen:

- *De onderbouw*: In dit onderzoek wordt de onderbouw gedefiniëerd als de eerste drie leerjaren van het VO.
- *De schoollocatie*: Hiermee wordt alleen de locatie van uw school bedoeld. Wanneer u op een scholengemeenschap met meerdere locaties werkt hoeft u dus alleen te antwoorden namens de locatie waar u werkt. Wanneer u zelf op meerdere locaties of meerdere scholen werkt, hoeft u deze vragenlijst alleen in te vullen voor de locatie waarop u de meeste uren werkzaam bent.

Voor eventuele vragen over dit onderzoek kunt u via het onderstaande emailadres contact met mij opnemen.

Bij voorbaat, mede namens het SLO-team bewegingsonderwijs en sport, heel veel dank voor het invullen van de vragenlijst,

Linda Duteweerd
l.duteweerd@slo.nl

Deel 1 Algemeen

- 1. Wat is het nummer dat op de brief staat die u samen met deze vragenlijst ontvangen heeft?**

Het nummer staat onder het adres van uw school en begint met J, gevolgd door drie cijfers.

J			
---	--	--	--

- 2. Uit hoeveel mannen en vrouwen bestaat de vaksectie LO?**

(Docenten met ziekteverlof e.d. niet meerekenen)

Aantal mannen:	
Aantal vrouwen:	

- 3. Aan welke ALO hebben de docenten uit de vaksectie LO hun opleiding gevolgd?**

<i>Plaats van de ALO:</i>	<i>Aantal docenten LO dat is afgestudeerd aan de ALO van:</i>
Amsterdam	
Den Haag	
Groningen	
Nijmegen	
Tilburg	
Zwolle (Arnhem)	
Anders, namelijk:	

- 4. Wat is de leeftijd van de verschillende docenten uit de vaksectie?**

<i>Leeftijd:</i>	<i>Aantal docenten in de vaksectie LO:</i>
20-30	
31-40	
41-50	
>50	

- 5. Plaats van de schoollocatie:**

(Het begrip 'schoollocatie' gaat alleen over uw locatie van uw school, dus niet over de gehele scholengemeenschap o.i.d.)

6. Wat is de postcode van de schoollocatie?*(Met vraag 4 en 4 bepalen wij de regio en type schoolomgeving van uw schoollocatie)*

--	--	--	--	--	--

7. Welke leerjaren worden er op uw schoollocatie onderwezen?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

- ☐ Leerjaar 1
- ☐ Leerjaar 2
- ☐ Leerjaar 3
- ☐ Leerjaar 4
- ☐ Leerjaar 5
- ☐ Leerjaar 6

8. Hoeveel onderbouw klassen zijn er op uw schoollocatie?

Aantal 1 ^e klassen:	
Aantal 2 ^e klassen:	
Aantal 3 ^e klassen:	

9. Welke onderwijsniveaus worden er aangeboden aan de onderbouw op uw schoollocatie?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

- ☐ praktijkonderwijs (pro)
- ☐ vmbo leerwegondersteunend onderwijs (lwoo)
- ☐ vmbo basisberoepsgerichte leerweg (vmbo-B)
- ☐ vmbo kaderberoepsgerichte leerweg (vmbo-K)
- ☐ vmbo gemengde leerweg (vmbo-G)
- ☐ vmbo theoretische leerweg (vmbo-T of mavo)
- ☐ havo
- ☐ vwo/atheneum
- ☐ gymnasium
- ☐ anders, namelijk:

--

Deel 2 Bewegingsonderwijs op uw school

10. Wij hebben op onze schoollocatie.....

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Eén of meerdere sportklassen
- ☐ LO2 als examenvak op het vmbo
- ☐ SDV op het vmbo
- ☐ BSM als examenvak op havo en/of vwo
- ☐ Verdiepings-, talent-, of profileringslessen in bewegen en sport
- ☐ Steunlessen LO
- ☐ Motorische Remedial Teaching (MRT)
- ☐ Anders, namelijk:

11. Ik beoordeel de hoeveelheid lestijd in de onderbouw voor een volwaardig LO-programma als....

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

12. In hoeverre sluit het LO programma in de onderbouw van uw schoollocatie aan bij de belevingswereld van de leerlingen, naar uw mening?

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. Wat zou u kunnen doen om de kwaliteit van LO bij u op school te kunnen verbeteren?

14. Hoe vaak wordt er op uw schoollocatie een naschools sportprogramma aangeboden voor leerlingen uit de onderbouw?

- ☐ 3 keer of meer per week
☐ 2 keer per week
☐ 1 keer per week
☐ 1 á 2 keer per maand
☐ Een paar keer per jaar
☐ Nooit → ga door naar vraag 16

15. Hoeveel leerlingen nemen er gemiddeld per keer deel aan het naschoolse sportaanbod?

- ☐ 0-8
☐ 9-16
☐ 17-24
☐ 25-32
☐ 33 of meer

16. In hoeverre bent u het eens of oneens is met de volgende stellingen?

	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	weet ik niet
Bij ons op school worden alle kerndoelen LO gerealiseerd in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De kwaliteit van de lessen LO is hoog in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De leerlingen hebben aan het eind van de derde klas een brede basis aan bewegingsvaardigheden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De vaksectie LO neemt initiatief om de kwaliteit van het LO programma voor de onderbouw te (blijven) verbeteren	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vak LO wordt op onze schoollocatie belangrijk gevonden door de schoolleiding	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vak LO wordt op onze schoollocatie belangrijk gevonden door andere docenten	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het vak LO wordt op onze schoollocatie belangrijk gevonden door de leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Samenwerking binnen de vaksectie LO wordt belangrijk gevonden door de docenten LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leerlingen vinden de lessen LO leuk in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deel 3 Het Basisdocument VO

17. Bent u *inhoudelijk* bekend met het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs? (in deze vragenlijst voortaan te noemen als *basisdocument VO*. Let op: hiermee wordt niet het basisdocument voor het primair/ basis onderwijs bedoeld!).

☐ Ja

☐ Nee

18. Het basisdocument VO is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van bewegingsonderwijs. Heeft de vaksectie LO behoefte aan het basisdocument VO om een impuls te geven aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs op uw school?

☐ Ja, en daarvoor gebruiken wij het basisdocument VO op onze school

☐ Ja, maar daarvoor gebruiken wij het basisdocument VO (nog) niet op onze school

☐ Misschien

☐ Nee

19. Het basisdocument VO gaat uit van een bepaalde visie op bewegingsonderwijs. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende algemene doelstelling van het bewegingsonderwijs?

Algemene doelstelling:

“Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur”

helemaal
niet mee
eens

niet mee
eens

neutraal

mee eens

helemaal
mee eens

Omdat.....

20. Streeft u deze doelstelling na op uw school?

☐ Ja

☐ Nee, omdat.....:

21. Is deze doelstelling realiseerbaar voor de onderbouwleerlingen op uw schoollocatie?☐ Ja☐ Deels, omdat.... :

☐ Nee, omdat.....:

22. Hoe wist u dat het basisdocument VO verschenen was? Via:*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*☐ KVLO blad☐ KVLO website☐ SLO☐ Schoolleiding☐ Collega's van eigen school☐ Collega's van een andere school☐ ALO- opleiding☐ Internet, website:☐ Anders, namelijk:☐ Weet ik niet meer

23. Wanneer heeft u en/ of uw vaksectie LO het basisdocument VO aangeschaft?

2007

2008

2009

2010

☐☐☐☐**24. Om welke reden heeft u/ uw vaksectie LO het basisdocument VO aangeschaft?**

25. Gebruikt u en/of uw vaksectie LO het basisdocument VO ook daadwerkelijk voor deze reden?☐ Ja☐ Nee☐ Nee, maar we gebruiken het basisdocument inmiddels wel voor een ander doel

26. Op welke manier(en), of voor welke functie(s) gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO momenteel?

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Huidige onderwijs verbeteren
- ☐ Vernieuwen van het onderwijs
- ☐ Legitimeren van werkzaamheden
- ☐ Elkaar informeren
- ☐ Observeren van deelnameniveaus van leerlingen
- ☐ Beoordelen van leerresultaten
- ☐ Als methode
- ☐ Anders, namelijk.....:

27. Is de vaksectie LO van plan om het basisdocument VO in de toekomst nog voor een andere functie te gaan gebruiken dan bij vraag 26 is genoemd?

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Huidige onderwijs verbeteren
- ☐ Vernieuwen van het onderwijs
- ☐ Legitimeren van werkzaamheden
- ☐ Elkaar informeren
- ☐ Observeren van deelnameniveaus van leerlingen
- ☐ Beoordelen van leerresultaten
- ☐ Als methode
- ☐ Anders, namelijk:

28. Heeft het basisdocument VO bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit van het vak LO op de schoollocatie?

- ☐ Ja, omdat:

- ☐ Nee, omdat:

- ☐ Weet ik niet

29. Vindt u dat gebruik van het basisdocument VO kwaliteitsverhogend is bij het begeleiden van stagiaires?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Wij begeleiden nooit stagiaires

30. Zou u het wenselijk vinden wanneer het basisdocument VO op de ALO's gebruikt wordt?

☐

Ja, omdat:

☐

Nee, omdat:

31. Wat zijn volgens u sterke punten van het basisdocument VO?

32. Wat zijn volgens u zwakke punten van het basisdocument VO?

33. Tegen welke problemen is de vaksectie LO aangelopen bij de invoering van het basisdocument VO?

34. In hoeverre bent u het eens of oneens is met de volgende stellingen?

	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	weet ik niet
De vier sleutels (bewegen verbeteren, bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven) bieden een referentiekader voor kwaliteitsvolle LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen verbeteren</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen regelen</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>gezond bewegen</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen beleven</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De <i>leerlijnen</i> vormen een gewenste afspiegeling van een kwaliteitsvol programma LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gekozen <i>kernactiviteiten</i> vormen een volwaardige afspiegeling van de leerlijnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Wij zijn in staat om zelf de kernactiviteiten uit het basisdocument VO te vervangen door verwante kernactiviteiten uit onze eigen lesgeefpraktijk, wanneer wij dat wenselijk vinden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De niveau-aanduidingen vormen een reële beschrijving van wat de leerlingen aan het eind van de eerste en aan het eind van de derde klas kunnen en kennen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De vaksectie gebruikt regelmatig de database met digitale beelden van het basisdocument VO van MijnKVLO.nl	☐	☐	☐	☐	☐	☐

35. Welke leerlijnen worden behandeld in het huidige onderbouw programma?*Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.*

Leerlijn:	Deze leerlijn behandelen wij <u>niet</u> in de onderbouw	Deze leerlijn behandelen wij <u>niet</u> , maar wij zouden het wel <u>wenselijk</u> vinden	Deze leerlijn behandelen wij <u>gedeeltelijk</u> in de onderbouw	Deze leerlijn behandelen wij <u>in het geheel</u> in de onderbouw
Lopen (atletiek)	☐	☐	☐	☐
Springen (atletiek)	☐	☐	☐	☐
Werpen (atletiek)	☐	☐	☐	☐
Bewegen op muziek	☐	☐	☐	☐
Doelspelen (spelen)	☐	☐	☐	☐
Spelen met inblijven en uitmaken (spelen)	☐	☐	☐	☐
Terugslagspelen (spelen)	☐	☐	☐	☐
Balanceren (turnen)	☐	☐	☐	☐
Springen (turnen)	☐	☐	☐	☐
Zwaaïen (turnen)	☐	☐	☐	☐
Stoeispelen (zelfverdediging)	☐	☐	☐	☐
Trefspelen (zelfverdediging)	☐	☐	☐	☐

36. Welke van de actuele activiteiten worden behandeld in het huidige onderbouw programma? *Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk..*

Actuele activiteit:	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>niet</u> in de onderbouw	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>niet</u> , maar wij zouden het wel <u>wenselijk</u> vinden	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>gedeeltelijk</u> in de onderbouw	Deze actuele activiteit behandelen wij <u>in het geheel</u> in de onderbouw
Zwemmen	☐	☐	☐	☐
Golf	☐	☐	☐	☐
Kanoën	☐	☐	☐	☐
Klimmen	☐	☐	☐	☐
Mountainbiken	☐	☐	☐	☐
Schaatsen/skeeleren	☐	☐	☐	☐
Freerunning	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk:...	☐	☐	☐	☐
Anders, namelijk:...	☐	☐	☐	☐

37. U ziet hieronder een voorbeelduitwerking van een kernactiviteit in leerjaar 3.

- Flack-flick of zweefoverslag

Arrangement

Minitrampoline.

Steunvlak: kniehoge kast (gemeten bij de leerling staande in de minitrampoline).

Landingsmat.

Docent met leerling als hulpverlener.

Opdracht

Spring vanuit een aansprong van het vertrekvlak een overslag over de kast tot stand op de mat.

Fase	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Aanlopen en inspringen	Springt vlak en met een kleine aansprong aan	Springt ruim aan	Springt ruim en met een grote aansprong aan	Veert drie keer met steun van handen op het steunvlak
Afzetten	Zet traag af, komt weinig los	Zet actief af, komt goed los	Zet explosief af, zwaait armen op het juiste moment fel op, komt zeer goed los	Zet veren weinig om in hoogte
Zweven	Zweeft aan tot kromme handstand Schouders komen voorbij de handen Steunt lang op de kast ('haalt het net') Slaat over met veel ondersteuning van twee hulpverleners	Zweeft aan tot rechte handstand Schouders komen voorbij de handen Slaat met weinig ondersteuning van twee hulpverleners over	Zweeft snel en nagevoeg gestrekt naar een positie tegen de handstand aan Slaat actief over van bol naar hol met ruim geopende schouderhoek	Komt niet tot overslagvorm
Landen	Landt met veel ondersteuning van twee hulpverleners enigszins achterover leunend tot stand	Landt met weinig ondersteuning van twee hulpverleners met gecontroleerde rotatie tot stand; stapt iets uit bij de landing	Landt enigszins met voorwaartse snelheid tot stand	Landt tot stand met ondersteuning van twee hulpverleners

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen hierover?

Stellingen:	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens
Deze kernactiviteit is helder beschreven	☐	☐	☐	☐	☐
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt	☐	☐	☐	☐	☐
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit	☐	☐	☐	☐	☐
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus	☐	☐	☐	☐	☐

38. Kunt u aangeven wat ongeveer de niveauverdeling voor deze activiteit is van de leerlingen uit de derde klas? (schatting)

Percentage van de leerlingen dat deelneemt op:			
<u>basis niveau</u>	<u>vervolg niveau</u>	<u>gevorderd niveau</u>	<u>zorg niveau</u>
%	%	%	%

39. U ziet hieronder een voorbeelduitwerking van een kernactiviteit in leerjaar 3.

• Voetbal/hockey

Arrangement

Klein partijtje 4 tegen 4.

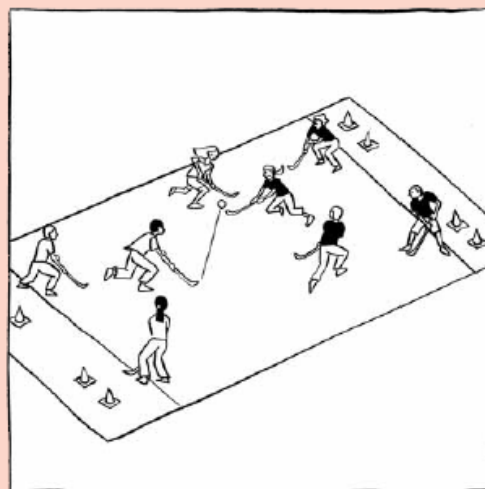
Scoren op twee doelen van 2 meter per partij.

Veld (buiten) van ca 15 x 30 meter, met per team twee doelen van ca 2 meter.

Spelbal: voetbal maatje 4 / plastic hockeybal.

Opdracht

Scor door de bal laag door één van de vijandige doelen te spelen. Alle spelers mogen het doel verdedigen. Niet met de handen stoppen. Houd aanvallend overzicht en kijk waar de beste scoringskansen zijn. Zorg verdedigend voor een taakverdeling bij het verdedigen van de doelen. Bij hockey i.v.m. veiligheid de stick aan de grond houden en spelen met schuifslag of push (handen uit elkaar).

Fase	Functie	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Aanval opbouwen en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt naar voren	Loopt naar de balbezitter toe	Maakt ruimte voor uitverdedigen en is makkelijk aanspelbaar voor medespelers	Loopt ongericht weg
	Balbezitter	Houdt aangespeelde bal tegen Speelt de bal ver vooruit en loopt er achter aan Speelt op een willekeurig moment de bal over	Neemt de bal aan Dribbelt en houdt de bal bij zich Speelt af als een verdediger nadert naar vrije medespeler	Neemt de bal gecontroleerd aan Dribbelt met de bal op snelheid, passeert en controleert de bal Kiest richting naar het meest vrije doel	Laat de bal lopen of speelt de bal direct naar voren
	Verdediger	Gaat verdedigend mee terug	Kiest positie tussen bal en eigen doelen	Kiest positie tussen bal en het meest bedreigde doel	Verdedigt nauwelijks mee
Scoren en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt mee met de aanval	Kiest positie t.o.v. een doel	Kiest gericht het vrije doel	Kiest positie ver van de bal
	Balbezitter	Speelt richting doel bij een vrije kans door te mikken	Speelt gericht en vaak raak op doel, met verdediger	Speelt gericht, snel en in beweging of van ver, raak	Speelt de bal weg ook bij een vrije kans
	Verdediger	Gaat tussen balbezitter en bedreigde doel staan	Dekt de schietlijn af naar het bedreigde doel	Blokkeert een schot richting bedreigde doel	Gaat niet tussen bal en doel staan

Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen hierover?

Stellingen:	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens
Deze kernactiviteit is helder beschreven	☐	☐	☐	☐	☐
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt	☐	☐	☐	☐	☐
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit	☐	☐	☐	☐	☐
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus	☐	☐	☐	☐	☐

40. Kunt u aangeven wat ongeveer de niveauverdeling voor deze activiteit is van de leerlingen uit de derde klas? (schatting)

Percentage van de leerlingen dat deelneemt op:			
<u>basis niveau</u>	<u>vervolg niveau</u>	<u>gevorderd niveau</u>	<u>zorg niveau</u>
%	%	%	%

41. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

Op onze schoollocatie...	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	niet van toepas- sing
wordt het basisdocument VO regelmatig gebruikt	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO als referentiekader voor kwaliteit voor het LO- programma in de onderbouw	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO om te kijken naar de deelnameniveaus van de leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO als didactisch hulpmiddel naar leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO voor het beoordelen van leerlingen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument VO om zich te verantwoorden/ legitimeren naar de schoolleiding	☐	☐	☐	☐	☐	☐
is het vakwerkplan gebaseerd op ideeën uit het basisdocument VO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
zijn er plannen om het vakwerkplan aan te gaan passen op basis van het basisdocument VO	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Deel 4 De vaksectie LO

42. Zijn er vaste momenten van vergaderen binnen de vaksectie LO en hoeveel uur duren deze vergaderingen?

Hier zijn meerdere antwoorden mogelijk.

- ☐ Ja, één keer per week een vergadering van uur
- ☐ Ja, twee keer per maand een vergadering van uur
- ☐ Ja, één keer per maand een vergadering van uur
- ☐ Ja, twee keer per jaar een vergadering van uur
- ☐ Ja, één keer per jaar een vergadering van uur
- ☐ Nee, wij vergaderen alleen wanneer het nodig is
- ☐ Nee, wij vergaderen nooit

43. Zijn er (daarnaast) incidentele momenten waarop de vaksectie LO vergadert?

nooit	soms	regelmatig	vaak
☐	☐	☐	☐

44. In hoeverre vinden er in de wandelgangen vakinhoudelijke gesprekken plaats binnen de vaksectie LO?

nooit	soms	regelmatig	vaak
☐	☐	☐	☐

45. Heeft de schoollocatie een vakwerkplan LO voor de onderbouw?

(Binnen dit onderzoek wordt een vakwerkplan omschreven als een schriftelijk document met gestandaardiseerde afspraken over het programma LO en dergelijke binnen de vaksectie LO).

- ☐ Nee $\longrightarrow$ Ga door naar vraag 51
- ☐ Ja, maar deze wordt niet (meer) gebruikt $\longrightarrow$ Ga door naar vraag 46
- ☐ Ja, deze wordt door de vaksectie gebruikt $\longrightarrow$ Ga door naar vraag 46

46. In welk jaar is aan dit vakwerkplan voor het eerst gewerkt? (schatting)

47. In welk jaar is dit vakwerkplan voor het laatst bijgesteld? (schatting)

48. Hoeveel docenten hebben een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het vakwerkplan?De gehele vaksectie
☐Een aantal vaksectieleden
☐Eén vakdocent LO
☐**49. Wat vindt u van de kwaliteit van het vakwerkplan?**

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

50. In hoeverre houdt de vaksectie zich aan de gemaakte werkafspraken van het vakwerkplan?

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

51. Gaat uw vaksectie LO van uw schoollocatie naar studiedagen met betrekking tot het vak LO?

- ☐ Ja, dat doen wij als vaksectie elk jaar/ regelmatig
- ☐ Ja, dat doen wij als vaksectie soms
- ☐ Enkele docenten uit de vaksectie gaan op eigen initiatief naar studiedagen
- ☐ Nee, dat doen wij als vaksectie zelden
- ☐ Nee, dat doen wij als vaksectie nooit
- ☐ Nee, maar dat zouden we wel graag willen

52. Volgt uw vaksectie LO van uw schoollocatie cursussen met betrekking tot het vak LO?

- ☐ Ja, dat doen wij als vaksectie elk jaar/ regelmatig
- ☐ Ja, dat doen wij als vaksectie soms
- ☐ Enkele docenten uit de vaksectie volgen op eigen initiatief een cursus
- ☐ Nee, dat doen wij als vaksectie zelden
- ☐ Nee, dat doen wij als vaksectie nooit
- ☐ Nee, maar dat zouden we wel graag willen

53. Neemt uw vaksectie LO van uw schoollocatie deel aan netwerken (een samenwerkingsverband tussen scholen om iets voor LO te ontwikkelen) met betrekking tot het vak LO?

- ☐ Ja, dat doen wij als vaksectie elk jaar/ regelmatig
- ☐ Ja, dat doen wij als vaksectie soms
- ☐ Enkele docenten uit de vaksectie zitten op eigen initiatief in een netwerk
- ☐ Nee, dat doen wij als vaksectie zelden
- ☐ Nee, dat doen wij als vaksectie nooit
- ☐ Nee, maar dat zouden we wel graag willen

Zo ja, in welk netwerk zat uw vaksectie LO?

54. Op welke van de onderstaande manieren houdt uw vaksectie LO van uw schoollocatie haar deskundigheid op peil?

- ☐ Lezen van vakliteratuur (bijvoorbeeld KVLO blad)
- ☐ Bezoeken van websites met betrekking tot het vak LO
- ☐ Lid van online community (bijvoorbeeld www.gymleraren.nl)
- ☐ Bij collega's van de eigen school kijken
- ☐ Bij collega's op een andere school kijken
- ☐ Bezoeken van conferenties
- ☐ Volgen van een training of cursus
- ☐ Anders, namelijk:

55. Kijkt u weleens naar de digitale beelden van de kernactiviteiten uit het basisdocument op de website van de KVLO (MijnKVLO.nl)?

- ☐ Ja, voor.....:

- ☐ Nee, daar heb ik geen interesse in → *Ga door naar vraag 58*
- ☐ Nee, ik weet niet dat deze beelden er zijn → *Ga door naar vraag 58*
- ☐ Nee, ik kan deze beelden niet bekijken → *Ga door naar vraag 58*
- ☐ Nee, maar dat zou ik wel willen → *Ga door naar vraag 58*

56. Helpen de digitale beelden u bij het observeren van de deelnameniveaus van de leerlingen?

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien
- ☐ Weet ik niet

57. Gebruikt u de digitale beelden als didactisch hulpmiddel voor de leerlingen tijdens de lessen?

- ☐ Regelmatig
- ☐ Soms
- ☐ Nooit

58. Gym's'cool is een webenquête voor leerlingen en docenten LO over de gerealiseerde kwaliteit van de lessen LO, waardoor de vaksectie LO inzicht kan krijgen in de kwaliteit van LO volgens de eigen leerlingen. Heeft de vaksectie LO behoefte aan een instrument als Gym's'cool om de kwaliteit van het vak LO een impuls te geven?

(zie: www.slo.nl/gymscooldemo).

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Misschien
- ☐ Weet ik niet

59. De SLO heeft een leerlijn 'Freerunning' ontwikkeld en op beeld gezet, overeenkomend met de structuur van het basisdocumenten (zie www.freesport.slo.nl en de DVD 'Freerunning in het voortgezet onderwijs'). Heeft de vaksectie LO behoefte aan uitwerkingen van dergelijke leerlijnen?

- ☐ Ja
- ☐ Misschien, wij gaan ons hier nog op oriënteren
- ☐ Nee, wij hebben uitwerkingen van dergelijke leerlijnen niet nodig
- ☐ Nee, wij behandelen dergelijke leerlijnen niet

Dit is het einde van de vragenlijst.

Bedankt voor het invullen van de vragenlijst!

Vergeet u niet om hieronder een adres in te vullen?

Vul hieronder een naam en adres in om de gratis DVD Freerunning te kunnen ontvangen:

Naast het afnemen van deze docentenvragenlijst bij de vaksectie LO worden er verschillende scholen bezocht voor een verdiepende case- studie over verbetering van de kwaliteit van bewegingsonderwijs. Hiervoor worden nog enkele scholen gezocht.

Mocht u hier belangstelling voor hebben, dan kunt u contact met mij opnemen via het volgende e-mailadres: I.duteweerd@slo.nl

Bijlage C

Begeleidende brief bij de vragenlijst [Steekproef]

Aan: ...

Code D ...

Datum	Ons kenmerk	Uw kenmerk
28 januari 2011	OBVO/5525/11-049	
Doorkiesnummer	Fax	E-mail
(053) 4840 553		l.duteweerd@slo.nl
Betreft		
Onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'		

Geachte docent lichamelijke opvoeding,

Het nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling (SLO) en de Universiteit Twente voeren samen het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' uit. Het onderzoek gaat over de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding (LO) in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (VO) en welke rol het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het VO (basisdocument VO) daarbij speelt. Het doel van dit onderzoek is om een goed beeld te krijgen van het vak LO en hierdoor eventuele verbeterpunten te kunnen formuleren om docenten LO beter te kunnen ondersteunen in hun werk.

Uw school is uit een landelijke steekproef geselecteerd om aan dit onderzoek mee te doen. Wilt u, of een andere docent uit uw vaksectie die veel lesuren LO aan de onderbouw geeft, de vragenlijst van dit onderzoek namens de hele vaksectie LO invullen? Het heeft de voorkeur wanneer u dit voor 18 februari wilt doen.

Voor het invullen en het verwerken van de gegevens is het het handigst als u de vragenlijst online invult. Hiervoor gaat u naar de volgende website: www.kwaliteitsbewegenensport.nl

Uw wachtwoord om in te loggen is: bewegen

Als u het prettiger vindt dan kunt u de hierbij gevoegde vragenlijst ook schriftelijk invullen en terugsturen in de bijgevoegde antwoordenvolp t.a.v. Linda Duteweerd.

Wilt u zo vriendelijk zijn om in de vragenlijst bij de eerste vraag de code, welke linksboven onder de adresgegevens van uw school staat, in te vullen?

Wanneer u de vragenlijst helemaal heeft ingevuld en verzonden, krijgt u van ons de DVD *Freerunning in het VO* opgestuurd (zie www.freesport.slo.nl). Voor het versturen van de DVD hebben wij van u een postadres nodig, deze kunt u aan het einde van de vragenlijst invullen. Deze gegevens worden uiteraard niet gebruikt voor het onderzoek zelf, maar alleen om de DVD naar u op te sturen.

Voor eventuele vragen over dit onderzoek kunt u via het onderstaande emailadres contact met mij opnemen.

Bij voorbaat, mede namens het SLO-team bewegingsonderwijs en sport, heel veel dank voor uw medewerking,

Linda Duteweerd
l.duteweerd@slo.nl

Bijlage D

Begeleidende brief bij vragenlijst [Bestand basisdocument vo]

Aan: ...

Code J ...

Datum	Ons kenmerk	Uw kenmerk
28 januari 2011	OBVO/5525/11-049	
Doorkiesnummer	Fax	E-mail
(053) 4840 553		l.duteweerd@slo.nl
Betreft		
Onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'		

Geachte collega,

Het nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling (SLO) en de Universiteit Twente voeren samen het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' uit. Het onderzoek gaat over de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding (LO) in de onderbouw van het voortgezet onderwijs (VO) en welke rol het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het VO (basisdocument VO) daarbij speelt. Het doel van dit onderzoek is om een goed beeld te krijgen van het vak LO en hierdoor eventuele verbeterpunten te kunnen formuleren om docenten LO beter te kunnen ondersteunen in hun werk.

Wij nodigen mensen die het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (basisdocument VO) hebben aangeschaft en tevens werkzaam zijn in het voortgezet onderwijs van harte uit om aan dit onderzoek deel te nemen. Wij hebben uw gegevens ontvangen van het Jan Luiting Fonds (JLF). Het JLF vindt dit onderzoek van groot belang en wil op deze wijze dit onderzoek ondersteunen. Uw gegevens worden door ons uitsluitend gebruikt voor het versturen van deze vragenlijst.

Wilt u de vragenlijst van dit onderzoek, bij voorkeur voor 18 februari, namens de gehele vaksectie LO van uw school invullen? Als u deze vragenlijst ook op uw school heeft ontvangen, dan kunt u één van beide vragenlijsten invullen.

Voor het invullen en het verwerken van de gegevens is het het handigst als u de vragenlijst online invult. Hiervoor gaat u naar de volgende website: www.kwaliteitsbewegenensport2.nl

Uw wachtwoord om in te loggen is: bewegen.

Wilt u zo vriendelijk zijn in de vragenlijst de code, welke linksboven onder uw adresgegevens staat, in te willen vullen?

Als u het prettiger vindt dan kunt u de hierbij gevoegde vragenlijst ook schriftelijk invullen en terugsturen in de bijgevoegde antwoordenvolp t.a.v. Linda Duteweerd .

Wanneer u de vragenlijst helemaal heeft ingevuld en verzonden, krijgt u van ons de DVD *Freerunning in het VO* opgestuurd (zie www.freesport.slo.nl). Voor het versturen van de DVD hebben wij van u een postadres nodig, deze kunt u aan het einde van de vragenlijst invullen. Deze gegevens worden uiteraard niet gebruikt voor het onderzoek zelf, maar alleen om de DVD naar u op te sturen.

Voor eventuele vragen over dit onderzoek kunt u via het onderstaande emailadres contact met mij opnemen.

Bij voorbaat, mede namens het SLO-team bewegingsonderwijs en sport, heel veel dank voor uw medewerking,

Linda Duteweerd
l.duteweerd@slo.nl

Bijlage E

Vragen voor telefonische interviews

Ik bel u omdat wij een afspraak hebben gemaakt voor een telefonisch interview van ongeveer 15 minuten. Komt het nog steeds uit dat ik u nu bel? Het interview wordt opgenomen op een voicerecorder, is dat akkoord voor u?

Het interview wordt gehouden voor het onderzoek 'Werken aan kwaliteit bewegen en sport', wat ik uitvoer als afstudeeronderzoek aan de Universiteit Twente in opdracht van SLO.

Het interview gaat over het gebruik van het "Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het VO" op de ALO waar u werkzaam bent (verder in dit interview zal dit het "Basisdocument VO" worden genoemd). Het doel van het onderzoek is om verbeterpunten te formuleren voor SLO om de kwaliteit van het vak bewegen en sport te verbeteren.

Heeft u nog vragen over het interview of het onderzoek?

Dan gaan we nu beginnen met het interview.

1. Op welke ALO bent u werkzaam?

- ☐ ALO Amsterdam
- ☐ ALO Den Haag
- ☐ ALO Groningen
- ☐ ALO Nijmegen
- ☐ ALO Tilburg
- ☐ ALO Zwolle

2. Zijn de docenten van de ALO waarop u werkzaam bent inhoudelijk bekend met het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs? (in deze vragenlijst voortaan te noemen als basisdocument VO. Let op: hiermee wordt niet het basisdocument voor het primair/ basis onderwijs bedoeld!).

- ☐ Ja
- ☐ Nee
- ☐ Weet ik niet

3. Het basisdocument VO is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van bewegingsonderwijs. Denkt u dat VO- scholen behoefte hebben aan het basisdocument VO om een impuls te geven aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs?

- ☐ Ja
- ☐ Misschien
- ☐ Nee

4. Het basisdocument VO gaat uit van een bepaalde visie op bewegingsonderwijs. In welke mate komt de visie op bewegingsonderwijs van de ALO waarop u werkt overeen met de volgende algemene doelstelling van het bewegingsonderwijs?

Algemene doelstelling:	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens
“Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur”	☐	☐	☐	☐	☐

Omdat.....

5. Staat het Basisdocument VO op de boekenlijst van de studenten van de ALO waarop u werkzaam bent, en zo ja in welk studiejaar?

☐ Ja

☐ In het eerste studiejaar

☐ In het tweede studiejaar

☐ In het derde studiejaar

☐ In het vierde studiejaar

☐ Nee > Ga door naar vraag

6. In welk studiejaar (of welke studiejaar) wordt het Basisdocument VO gebruikt op de ALO waarop u werkzaam bent?

☐ In het eerste studiejaar

☐ In het tweede studiejaar

☐ In het derde studiejaar

☐ In het vierde studiejaar

7. Voor welk doel wordt het basisdocument VO gebruikt op de ALO waarop u werkzaam bent?

8. In welke mate bent u tevreden over het gebruik van het Basisdocument VO voor het doel dat u bij vraag 7 beschreven heeft?

onvoldoende	matig	voldoende	ruim voldoende	goed	zeer goed
☐	☐	☐	☐	☐	☐

9. Heeft het basisdocument VO bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit van de lessen waarbij het Basisdocument VO gebruikt wordt?

☐ Ja, omdat:

☐ Nee, omdat:

☐ Misschien, omdat:

10. Denkt u dat wanneer scholen het Basisdocument VO gebruiken, dit een verbetering van de kwaliteit van het onderwijs teweeg kan brengen?

☐ Ja, omdat:

☐ Nee, omdat:

☐ Misschien, omdat:

11. Vindt u dat gebruik van het basisdocument VO op een stageschool kwaliteitsverhogend is bij het begeleiden van stagiaires op VO- scholen?

☐ Ja

☐ Nee

☐ Weet ik niet

12. Wat zijn volgens de ALO waarop u werkzaam bent sterke punten van het Basisdocument VO?

13. Wat zijn volgens de ALO waarop u werkzaam bent zwakke punten van het basisdocument VO?

14. Tegen welke problemen is de ALO waarop u werkzaam bent aangelopen bij de invoering van het basisdocument VO?

15. In welke mate is de ALO waarop u werkzaam bent het een sof oneens met de volgende stellingen?

	helemaal niet mee eens	niet mee eens	neutraal	mee eens	helemaal mee eens	weet ik niet
De vier sleutels (bewegen verbeteren, bewegen regelen, gezond bewegen en bewegen beleven) bieden een referentiekader voor kwaliteitsvolle LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen verbeteren</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen regelen</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>gezond bewegen</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De sleutel <i>bewegen beleven</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De <i>leerlijnen</i> vormen een gewenste afspiegeling van een kwaliteitsvol programma LO	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De gekozen <i>kernactiviteiten</i> vormen een volwaardige afspiegeling van de leerlijnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De niveau-aanduidingen vormen een reële beschrijving van wat de leerlingen aan het eind van de eerste en aan het eind van de derde klas kunnen en kennen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Dit is het einde van het interview. Hartelijk dank voor het deelnemen aan dit interview!

Bijlage F

Lesplan Onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'

Vanuit SLO en de Universiteit Twente wordt onderzoek gedaan naar hoe vaksecties werken aan de kwaliteit van de lichamelijke opvoeding en welke rol het basisdocument daarbij speelt. Binnen dit onderzoek wordt antwoord gegeven op de volgende vragen: Hoe kunnen docenten Bewegen en sport in de onderbouw van het voortgezet onderwijs ondersteund worden in hun werk bij de verbetering van de kwaliteit van het vak? Op welke wijze wordt het 'Basisdocument bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het vo' op dit moment gebruikt op vo-scholen? Wat kan SLO doen om te helpen bij een verbetering van de kwaliteit van het vak in de onderbouw van het voortgezet onderwijs?

Heel kort is dit het idee van het onderzoek. Om de vragen te kunnen beantwoorden zijn twee vragenlijsten opgezet en wordt een case study uitgevoerd. Voor de case study wordt op verschillende scholen gekeken naar niveaus van leerlingen aan het einde van de 3^e klas. Om de niveaus goed te kunnen bekijken worden er filmbeelden gemaakt van de leerlingen tijdens 2 activiteiten (handstandoverslag en voetbal). Deze filmbeelden worden door de onderzoekers van SLO bekeken en worden niet gepubliceerd of voor een ander doeleinde gebruikt.

De klassen die meedoen, gaan dus twee activiteiten doen. Afhankelijk van de lestijd is dat een blokkur of twee losse lesuren. De datum wordt in overleg met de scholen gezocht. We vragen van de scholen of er twee 3e klassen van de havo beschikbaar zijn om mee te werken waarbij zij één les binnen en één les buiten worden gefilmd. Het lesplan is vooraf opgezet en is op de volgende pagina te vinden.

Les 1: voetbal (buiten)

- De docent geeft de leerlingen les. Deze les wordt opgenomen op video.
- Voor de les begint kijkt docent naar beelden van niveau aanduiding voetbal en geeft aan of hij/ zij het eens is met de niveauverdeling. Ook geeft docent aan wat hij/ zij denkt dat de niveauverdeling is voor de klas.

Voor de les begint:

- De leerlingen komen het veld op.
- Ze komen langs een tafel of iets dergelijks. Daar geven zij hun naam door aan Linda, deze wordt opgeschreven en zij krijgen een hesje met een nummer. Deze houden zij tijdens de les aan. Bij het steunzwaaien krijgen zij hetzelfde nummer.
- Als alle leerlingen op het veld zijn, stelt Linda zich kort voor en legt kort uit wat de bedoeling is. Daarna kan de docent beginnen met de les.

Docent legt uit wat de bedoeling is:

- o De leerlingen beginnen met het klaarzetten van het arrangement onder leiding van de docent. Afhankelijk van het aantal leerlingen 2 of 3 situaties neerzetten (t/m 24 leerlingen 2 situaties, bij 25 of meer leerlingen 3 situaties). Arrangement zoals beschreven in het basisdocument vo, zie bijlage 1.
- o De docent regelt dat de er door de leerlingen zelf eerlijke teams worden gemaakt van 5 leerlingen (4:4 met 1 wissel of scheidsrechter) Voor precieze aantal leerlingen per team zie bijlage 3. Ook komen de leerlingen zelf met een idee om te wisselen van veld en scheidsrechter. Opdracht volgens basisdocument vo, zie bijlage 1.
- o Docent start daarna de activiteit op en legt uit wat de leerlingen moeten doen en wat de regels zijn, zorgt voor goede opbouw/ warming up en instructies voor het scheidsrechteren.
- o Leerlingen doen activiteit gedurende ongeveer 20-25 minuten (effectieve beweegtijd). Na 8 minuten spelen stopt het spel en wordt er gewisseld van tegenstander. Ook komt er bij elk team nu een andere scheidsrechter.
- o Docent geeft les zoals hij/ zij altijd zou doen, kan de activiteit even stilleggen voor tips, voorbeelden, etc.
- o Na ongeveer 20- 25 minuten stopt deze activiteit en docent bespreekt de activiteit na zoals hij/zij zelf wil (effectieve beweegtijd).
- o Leerlingen ruimen gezamenlijk de activiteit op onder leiding van de docent.
- o Einde van de 1^e les.

Na de les schrijft docent opnieuw op wat hij/zij denkt dat niveauverdeling is van de klas.

Nabespreken met docent.

Les 2: Trapezezwaaien met koprol af (binnen)

- De docent geeft de leerlingen les. Deze les wordt opgenomen op video.
- Voor de les begint kijkt docent naar de filmpjes van de niveau aanduidingen en geeft aan of hij/ zij het eens is met deze verdeling.
- Voor de les begint schrijft docent op wat hij/ zij denkt dat de niveauverdeling is voor de klas; ... % niveau zorg, ...% niveau 1, ...% niveau 2 en % niveau 3.

Voor de les begint:

- De leerlingen komen binnen in de zaal.
- Ze komen langs een tafel of iets dergelijks. Daar geven zij hun naam door aan Linda, deze wordt opgeschreven en zij krijgen een hesje met een nummer, deze is hetzelfde als bij het voetballen. Deze houden zij tijdens de les aan. Ook krijgen zij een papiertje met daarop hun nummer waar zij hun niveau op schrijven (zie powerpointpresentatie).
- De leerlingen gaan zitten bij banken die klaarstaan rondom de laptop.
- Als alle leerlingen binnen zijn legt Linda kort uit wat de bedoeling is aan de hand van een powerpointpresentatie. Hierin komt meteen de eerste opdracht voor de leerlingen; zij kijken naar vier filmpjes en schrijven op hun papiertje wat zij denken dat hun niveau is.

Nadat de leerlingen de papiertjes weer in hebben geleverd begint de docent met de uitleg.

Docent legt uit wat de bedoeling is:

- o De leerlingen beginnen met het klaarzetten van het arrangement onder leiding van de docent . Dit doen zij in drie groepen. Per groep zetten zij één situatie neer. De leerlingen blijven de hele les in de groep waarin zij zijn begonnen!
- o Docent start daarna de activiteit op en legt uit wat de leerlingen moeten doen, zorgt voor goede opbouw/ warming up, en instructies voor het hulpverlenen.
- o Leerlingen doen activiteit gedurende ongeveer 20-25 minuten (effectieve beweegtijd, dus wanneer alles klaar staat gaat deze tijd in!).
- o Leerlingen proberen zelf de activiteit op gang te houden en helpen bij hulpverlenen; telkens na drie minuten wisselen van hulpverleners op teken van de docent. Docent mag ook hulpverlenen en daarbij helpen.
- o Docent geeft les zoals hij/ zij altijd zou doen, kan de activiteit even stilleggen voor tips, voorbeelden, etc.
- o Na ongeveer 20- 25 minuten stopt deze activiteit en docent bespreekt de activiteit na zoals hij/zij zelf wil (effectieve beweegtijd).
- o Leerlingen ruimen gezamenlijk de activiteit op onder leiding van de docent.
- o De leerlingen komen nog even bij elkaar en krijgen opnieuw een papiertje. Daarop schrijven zij op welk niveau zij denken (het meeste) te hebben laten zien in deze les.
- o Einde van de 2^e les.

Na de les schrijft docent opnieuw op wat hij/ zij denkt dat de niveauverdeling is van de klas.

Bijlage 1: Voetbal, arrangement, opdracht en niveauverdeling*** Voetbal/hockey***Arrangement*

Klein partijtje 4 tegen 4.

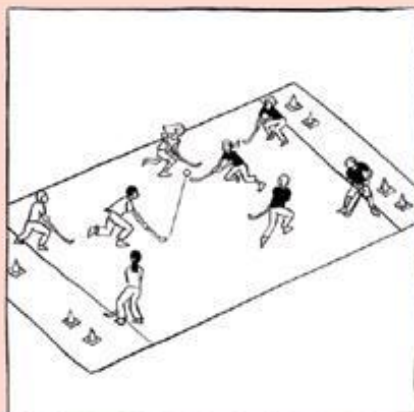
Scoren op twee doelen van 2 meter per partij.

Veld (buiten) van ca 15 x 30 meter, met per team twee doelen van ca 2 meter.

Spelbal: voetbal maatje 4 / plastic hockeybal.

Opdracht

Score door de bal laag door één van de vijandige doelen te spelen. Alle spelers mogen het doel verdedigen. Niet met de handen stoppen. Houd aanvallend overzicht en kijk waar de beste scoringskansen zijn. Zorg verdedigend voor een taakverdeling bij het verdedigen van de doelen. Bij hockey i.v.m. veiligheid de stick aan de grond houden en spelen met schuifslag of push (handen uit elkaar).

Fase	Functie	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Aanval opbouwen en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt naar voren	Loopt naar de balbezitter toe	Maakt ruimte voor uitverdedigen en is makkelijk aanspelbaar voor medespelers	Loopt ongericht weg
	Balbezitter	Houdt aangespeelde bal tegen Speelt de bal ver vooruit en loopt er achter aan Speelt op een willekeurig moment de bal over	Neemt de bal aan Dribbelt en houdt de bal bij zich Speelt af als een verdediger nadert naar vrije medespeler	Neemt de bal gecontroleerd aan Dribbelt met de bal op snelheid, passeert en controleert de bal Kiest richting naar het meest vrije doel	Laat de bal lopen of speelt de bal direct naar voren
	Verdediger	Gaat verdedigend mee terug	Kiest positie tussen bal en eigen doelen	Kiest positie tussen bal en het meest bedreigde doel	Verdedigt nauwelijks mee
Scoren en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt mee met de aanval	Kiest positie t.o.v. een doel	Kiest gericht het vrije doel	Kiest positie ver van de bal
	Balbezitter	Speelt richting doel bij een vrije kans door te mikken	Speelt gericht en vaak raak op doel, met verdediger	Speelt gericht, snel en in beweging of van ver, raak	Speelt de bal weg ook bij een vrije kans
	Verdediger	Gaat tussen balbezitter en bedreigde doel staan	Dekt de schietlijn af naar het bedreigde doel	Blokkeert een schot richting bedreigde doel	Gaat niet tussen bal en doel staan

Bijlage 2: Steunzwaaien met koprol af, arrangement, opdracht en niveauverdeling

Kernactiviteiten steunend zwaaien

• Trapezezwaaien via borstwaartsom in

Arrangement

Trapeze op borsthoogte.

Verlangde kast als vertrekvlak.

Landingsmat.

2 Turnmatjes tegen de kast onder de zwaailaan.

Docent als vanger.

Opdracht

Ga voor op de kast staan, pak de stok vast, zwaai je benen om de stok en kom tot steun. Zwaai rustig heen en weer en land in de tweede voorzwaai op de mat.

• Trapezezwaaien met koppeltje-af

Arrangement

Trapeze op borsthoogte.

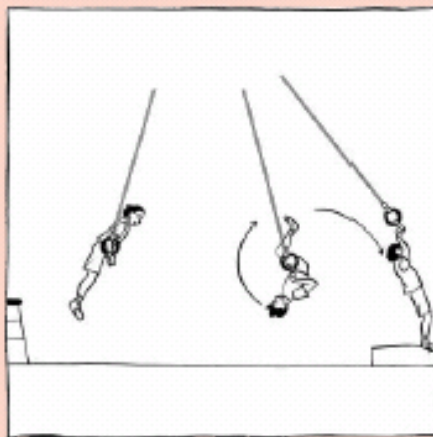
Kast als vertrekvlak.

Landingsmat.

2 Leerlingen als hulpverleners.

Opdracht

Ga op de kast staan, kom tot steun en zwaai naar voren. Duik af in de tweede voorzwaai voorover en land op de mat.

Fase	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
In de zwaai komen	Springt aan tot steun Neemt een rustige zwaai mee	Springt aan tot steun Neemt ruimere zwaai mee	Springt schuin omhoog naar achteren aan tot steun Neemt ruime zwaai mee	Duwt de stok tegen zich aan, vertrekt Komt tot kleine zwaai
In de zwaai blijven	Blijft in balans en maakt extra tussen-zwaai	Blijft in balans	Onderhoudt de zwaai	Blijft met moeite in balans
Uit de zwaai komen	Duikelt vroeg voorover en landt op de mat	Duikelt voorover en landt met een kleine boog op de mat	Zet zich af van de stok en zweeft met een ruime boog af, laat daarbij de stok los	Duikelt niet of erg laat voorover en komt niet rond

Bijlage 3: Aantal spelers per team bij ... leerlingen in de klas

Aantal leerlingen	Aantal teams	Aantal veldjes	Organisatie per veldje
15	3 teams van 5 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 2:2 (1 scheids)
16	2 teams van 5 leerlingen 1 team van 6 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 2:2 (1 scheids, 1 wissel)
17	3 teams van 4 leerlingen 1 team van 5 leerlingen	2	4:4 (1 scheids) 4:4 (geen scheids)
18	2 teams van 4 leerlingen 2 teams van 5 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids)
19	1 team van 4 leerlingen 3 teams van 5 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel)
20	4 teams van 5 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel)
21	3 teams van 5 leerlingen 1 team van 6 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel)
22	2 teams van 5 leerlingen 2 teams van 6 leerlingen	2	4:4 (1 levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel)
23	1 team van 5 leerlingen 3 teams van 6 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel, 1 team heeft 2 wissels) 4:4 (1 team levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel)
24	4 teams van 6 leerlingen	2	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 2 wissels, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 2 wissels, 1 team heeft 1 wissel)
25	5 teams van 5 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 2:2 (1 scheids)
26	4 teams van 4 leerlingen 2 teams van 5 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (geen scheids)
27	3 teams van 4 leerlingen 3 teams van 5 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids)
28	2 teams van 4 leerlingen 4 teams van 5 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel)
29	1 team van 4 leerlingen 5 teams van 5 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel)
30	6 teams van 5 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel)
31	5 teams van 5 leerlingen 1 team van 6 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel)
32	4 teams van 5 leerlingen 2 teams van 6 leerlingen	3	4:4 (1 team levert scheids, 1 team heeft 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel) 4:4 (1 team levert scheids, 2 teams hebben 1 wissel)

Bijlage G

Observatie schema leerlingen (Trapezezwaaien)

Activiteit: Steunzwaaien
 School:
 Klas: 3 havo
 Docent:

OSV1= Observant 1 (Linda)

OSV2= Observant 2 (Ruud)

Nummer leerling:	Niveau											
	1 ^e zwaai:		2 ^e zwaai:		3 ^e zwaai:		4 ^e zwaai:		5 ^e zwaai:		6 ^e zwaai:	
	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												
6.												
7.												
8.												
9.												
10.												
11.												
12.												
13.												
14.												
15.												
16.												
17.												
18.												
19.												
20.												
21.												
22.												
23.												
24.												
25.												
26.												
27.												
28.												
29.												
30.												

Nummer leerling:	Niveau											
	7 ^e zwaai:		8 ^e zwaai:		9 ^e zwaai:		10 ^e zwaai:		11 ^e zwaai:		Totaal:	
	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2	OSV1	OSV2
1.												
2.												
3.												
4.												
5.												
6.												
7.												
8.												
9.												
10.												
11.												
12.												
13.												
14.												
15.												
16.												
17.												
18.												
19.												
20.												
21.												
22.												
23.												
24.												
25.												
26.												
27.												
28.												
29.												
30.												

Bijlage H

Interviewschema docenten case- study

1. Gebruiken jullie op school het basisdocument vo? Waarom wel of niet? Zo ja, waarvoor gebruiken jullie het?
2. Gebruiken jullie een vakwerkplan voor het vak bewegingsonderwijs?
3. Wat vinden jullie van het vakwerkplan?
4. Hebben de leerlingen de activiteiten voetbal en steunzwaaien vaker gedaan in het derde jaar? Hoe vaak ongeveer?
5. Besteden jullie in de lessen aandacht aan regelende taken? Zo ja welke?

Bijlage I

Powerpoint presentatie voor de leerlingen van de case- study

Onderzoek 'Werken aan kwaliteit Bewegen en Sport'

Wat gaan we doen?

- 2 activiteiten; deze week steunzwaaien en volgende week voetbal
- Jullie docent geeft gewoon les
- Je voert de activiteit zo goed mogelijk uit

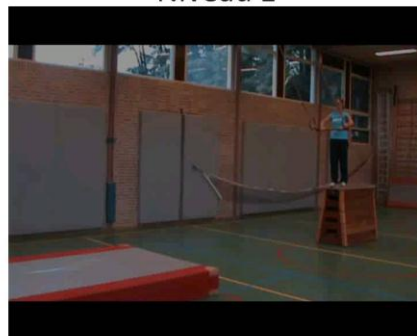
Maar eerst.....

- Kijk naar de volgende vier filmbeelden van de activiteit die jullie straks zelf ook gaan doen; steunzwaaien

- Je ziet 4 filmpjes waarop de activiteit op verschillende niveaus wordt uitgevoerd

- Kijk hiernaar en bedenk op welk niveau jij denkt dat jij deze activiteit uit kan voeren.

Niveau 1

Niveau 2

Niveau 3

Niveau 4

Zet een kruisje bij het niveau dat jij denkt te kunnen laten zien aan het einde van de les.

- Schrijf op dit formulier ook je naam!

En dan gaan we nu zelf aan de slag!

- In 3 groepjes 3 situaties zelfstandig klaarzetten.
- Luister goed naar de instructies van je docent en voer deze zo goed mogelijk uit.
- Help elkaar met vangen.
- Succes!

Bijlage J

Toestemmingsbrief voor de ouders van de deelnemende leerlingen aan de case- study

Datum	Ons kenmerk	Uw kenmerk
15 juni 2011		
Doorkiesnummer	Fax	E-mail
(053) 4840 407	(053) 4307 692	l.duteweerd@slo.nl
Betreft	Opnemen filmbeelden tijdens de lessen lichamelijke opvoeding	

Geachte ouder/verzorger,

De school van uw zoon/dochter neemt in samenwerking met de SLO, nationaal expertisecentrum voor leerplanontwikkeling, filmbeelden op van sportende leerlingen. SLO geeft al 35 jaar inhoud aan leren en innovatie in de driehoek beleid, wetenschap en onderwijspraktijk. De kern van onze expertise betreft het ontwikkelen van doelen en inhouden van leren, voor vele niveaus, van landelijk beleid tot het klaslokaal.

De filmbeelden worden gebruikt voor het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport' waarmee een bijdrage wordt geleverd aan een verbetering van de kwaliteit van het vak LO, lichamelijk opvoeding. De filmbeelden worden alleen gebruikt voor dit onderzoek en zullen alleen door onderzoekers van SLO worden bekeken. De namen van de leerlingen zullen nergens in het verslag vermeld worden in het onderzoeksverslag en zullen alleen bij onderzoekers van SLO bekend zijn.

Middels deze brief vragen wij u of u toestemming wilt geven voor het opnemen van filmbeelden van uw zoon of dochter en het gebruik daarvan voor het onderzoek? Dit kunt u via het bijgevoegde antwoordstrookje aangeven. Wilt u het antwoordstrookje invullen, ondertekenen en door uw zoon of dochter **op vrijdag 15 juni 2011** laten inleveren bij zijn/haar docent lichamelijke opvoeding? Als u vragen of opmerkingen heeft, kunt u een e-mail sturen naar l.duteweerd@slo.nl of rechtstreeks contact opnemen met de docent lichamelijke opvoeding van de school.

Met vriendelijke groet,

Linda Duteweerd (Stagiaire Leerplanontwikkelaar SLO Bewegingsonderwijs en Sport)

-----Antwoordstrookje filmbeelden tijdens lessen lichamelijke opvoeding-----

Ik (uw eigen naam): _____
geef **wel/ niet** (doorhalen wat niet van toepassing is) toestemming voor het opnemen van filmbeelden van mijn zoon of dochter voor het onderzoek 'Werken aan Kwaliteit Bewegen en Sport'.

Naam zoon of dochter: _____ Klas: _____

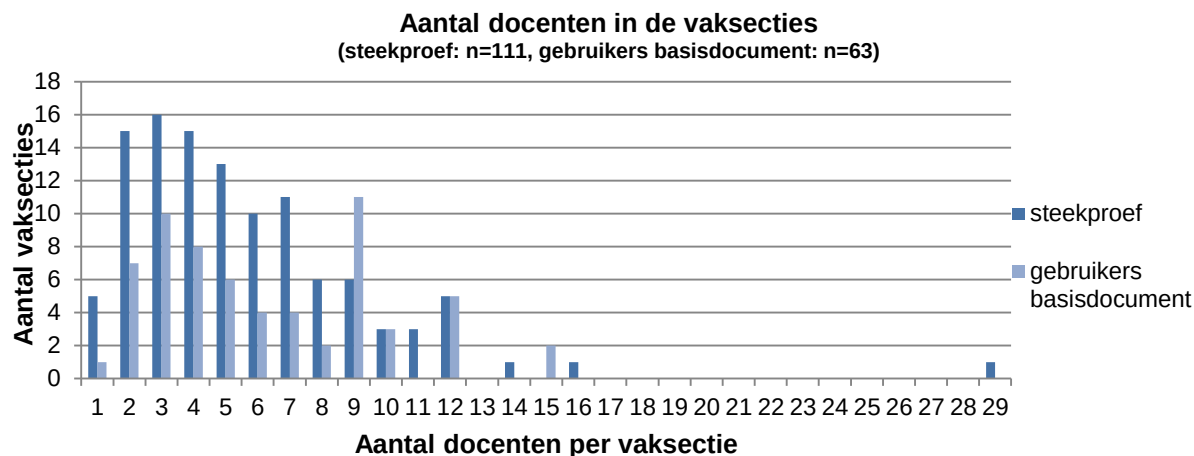
Datum: _____ Handtekening: _____

Bijlage K

Volledige overzicht van de resultaten van alle vragen uit de vragenlijst

Deel 1

1. Uit hoeveel mannen en vrouwen bestaat de vaksectie LO?

Figuur 1: Aantal docenten in de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174) (steekproef n= 111, gebruikers basisdocument vo n= 63)

2. Aan welke ALO hebben de docenten uit de vaksectie LO hun opleiding gevolgd?

Tabel 1: Aantal docenten van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo per vooropleiding (N= 991)

Vooropleiding	Aantal docenten per vaksectie bewegen en sport	
	Steekproef (n= 612) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 379) %
ALO Amsterdam	10,3	12,1
ALO Den Haag	17,3	20,6
ALO Groningen	14,7	9,2
ALO Nijmegen	0,7	0,5
ALO Tilburg	31,0	25,1
ALO Zwolle	24,2	28,0
Anders	1,8	4,5
Totaal	100	100

3. Wat is de leeftijd van de verschillende docenten uit de vaksectie?

Tabel 2: Aantal docenten van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo per leeftijdscategorie (N= 1010)

Leeftijdscategorie	Aantal docenten per vaksectie bewegen en sport	
	Steekproef (n= 628) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 382) %
20-30 jaar	33,6	33,2
31-40 jaar	31,7	30,9
41-50 jaar	12,1	13,4
51 jaar en ouder	22,6	22,5
Totaal	100	100

4. Wat is de plaats van de schoollocatie? Wat is postcode van de schoollocatie? (samengevoegd)*Tabel 3: Plaats en postcode van de schoollocaties van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 175)*

Steekproef (n= 111)					
Plaats	Postcode		Plaats	Postcode	
Almelo	7604	JG	Leeuwarden	8924	EP
Almelo	7603	XZ	Leiden	2300	AV
Amsterdam	1025	KM	Leiden	2313	EP
Amsterdam	1092	AD	Leiden	2311	JK
Amsterdam	1106	AW	Lemmer	8531	GH
Amsterdam	1061	AG	Maartensdijk	3738	TR
Amsterdam	1073	KJ	Maastricht	6228	XW
Andel	4281	NX	Meppel	7944	HD
Apeldoorn	7313	EC	Molenhoek	6584	BK
Apeldoorn	7314	NX	Monster	2681	PJ
Appingedam	9902	RB	Naaldwijk	2670	AC
Arnhem	6825	HN	Nijkerk	3863	CA
Arnhem	6824		Nijmegen	6535	ND
Arnhem- Zuid	6835	HZ	Nijmegen	6532	AA
Assen	9402	KD	Nijmegen	6541	CW
Barendrecht	2991	XJ	Nijmegen	6522	BK
Bellingwolde	9695	ZH	Nijverdal	7441	BK
Bergen	1861	TL	Oldenzaal	7576	ZB
Breda	4834	LB	Oosterhout	4907	AA
Breda	4814	NA	Papendrecht	3350	CC
Breda	4826	KS	Raalte	8100	AB
Breda	4826	HT	Rijnsburg	2231	LK
Brielle	3232	VC	Rijssen	7461	CW
Burgum	9251	EB	Rijssen	7463	CA
Capelle aan den IJssel	2902	BG	Roermond	6042	KA
Culemborg	4100	AL	Roosendaal	4707	ZH
Delft	2613	GK	Rotterdam	3076	RA
Den Bosch	5216	JL	Rotterdam	3083	AN
Den Haag	2596	AK	's Gravenhage	2512	XW
Den Haag	2592	TD	's Gravenzande	2694	BE
Deurne	5753	SM	's hertogenbosch	5212	CM
Deventer	7415	DM	Schagen	1741	MD
Dokkum	9101	VP	Schiermonnikoog	9166	NB
Doorn	3941	ZX	Sittard	6137	AC
Dordrecht	3315	LA	Steenbergen	4651	CL
Duiven	6920	AC	Stevensbeek	5844	AB
Emmeloord	8302	AS	Tilburg	5045	NG
Emmeloord	8300	AA	Tilburg	5038	GZ
Enschede	7523	ES	Utrecht	3524	SG
Enschede	7535	CN	Veenendaal	3904	JC
Etten-Leur	4873	EB	Venlo	5911	EB
Geleen	6163	AK	Venray		

Gieten	9461	CC	Vlaardingen	3130	DA
Goes	4461	NB	Wageningen	6706	KN
Gorinchem,Wijdschild	4207	EA	Warnsveld	7231	NN
Gouda	2803	ZK	Winterswijk		
Groningen	9726	GP	Woldendorp	9946	PM
Groningen	9711	VG	Wolvega	8471	VM
Gulpen	6271	NT	Zaandam	1509	BS
Haarlem	2023	BP	Zaandam	1507	
Helmond	5701	KD	Zuid Scharwoude	1722	KA
Hilversum	1222	GG	Zwijndrecht	3332	GK
Hoorn	1625	PD	Zwolle	8000	
Klaaswaal	3286	LS	Zwolle	8000	AJ
Klazienaveen	7891	LM	?	?	?
Leeuwarden	8915	HA			
Gebruikers basisdocument vo (n= 64)					
Almere	1324	CT	Leiderdorp	2553	KD
Almere	1318	EJ	Maastricht	6228	XW
Almere	1318	EJ	Monster	2681	PJ
Almere Stad	1326	AA	Nijkerk	3863	CA
Amsterdam	1106	AW	Nijmegen	6522	BK
Amsterdam	1073	KJ	Nijmegen	6533	GV
Apeldoorn	7313	EC	oegstgeest	2342	BA
Apeldoorn	7314	NX	Oldenzaal	7576	ZB
Apeldoorn	7331	VZ	Oss	5341	GD
Apeldoorn	7329	BZ	Oud-beijerland	3263	RA
Appingedam	9902	RB	Prinsenbeek	4841	AT
Barendrecht	2991	XJ	Ridderkerk	2982	CM
Bellingwolde	9695	ZH	Rijssen	7463	CA
Bergen	1861	TL	Rotterdam	3021	AE
Breda	4834	LB	Rotterdam	3022	EA
Delft	2613	GK	Sittard	6137	AC
Doetinchem	7009	BP	Sliedrecht	3362	RG
Doetinchem	7008	CA	Sneek	8601	EW
Eindhoven	5653	AT	Steenwijk	8331	NS
Emmeloord	8331	AB	Veenendaal	3904	JC
Etten-Leur	4873	EB	Veghel	5467	HA
Geleen	6163	AK	Venlo	5911	EB
Goirle	5051	BP	Weert	6004	XG
Gorinchem,Wijdschild	4207	EA	Wezep	8091	WD
Hengelo	7552	HA	Wijhe	8131	DP
Hilversum	1222	GG	Woldendorp	9946	PM
Huizen	1276	KD	Zaltbommel	5301	DH
Klaaswaal	3286	LS	Zwartsluis	8064	BC
Leiden	2311	JK	Zwijndrecht	3332	GK
Leiden	2321	JK	Zwolle	8019	AX
Leiden	2324	BZ	? (2x)	? (2x)	? (2x)

5. Welke leerjaren worden er op uw schoollocatie onderwezen?

Tabel 4: Leerjaren op de schoollocatie van de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Leerjaren op de schoollocatie		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
1e leerjaar	99,1	100,0
2e leerjaar	99,1	100,0
3e leerjaar	97,3	92,1
4e leerjaar	97,3	90,5
5e leerjaar	49,5	54,0
6e leerjaar	49,5	54,0

6. Hoeveel onderbouw klassen zijn er op uw schoollocatie?

Tabel 5: Aantal onderbouw klassen op de schoollocaties van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 170)

Aantal klassen op de schoollocatie				
	Steekproef (n= 109)		Gebruikers basisdocument vo (n= 61)	
	M (sd)	Range	M (sd)	Range
1e klassen	7,4 (4,5)	1- 25	8,5 (4,6)	2- 25
2e klassen	7,4 (4,6)	1-24	8,3 (4,4)	2-21
3e klassen	7,5 (4,9)	0-28	7,7 (4,5)	0-20

7. Welke onderwijsniveaus worden er aangeboden aan de onderbouw op uw schoollocatie?

Tabel 6: De onderwijsniveaus die in de onderbouw van de schoollocaties aangeboden worden van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Onderwijsniveaus		
	Steekproef (n=111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Praktijkonderwijs	5,4	9,5
Vmbo leerwegondersteunend onderwijs	41,4	42,9
Vmbo basisberoepsgerichte leerweg	47,7	47,6
Vmbo kaderberoepsgerichte leerweg	51,4	50,8
Vmbo gemengde leerweg	37,8	33,3
Vmbo theoretische leerweg	72,1	73,0
Havo	64,9	66,7
Vwo	60,4	65,1
Gymnasium	33,3	44,4
Iets anders (zie Tabel 7)	18,9	19,0

Tabel 7: Andere onderwijsniveaus dan in Tabel 6 die de scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aanbieden (N= 28) (meerdere antwoorden mogelijk per school)

Andere genoemde onderwijsniveaus		
	Steekproef (n= 16)	Gebruikers basisdocument vo (n= 12)
	n	n
Tweetalig havo of vwo	5	2
(Internationale) schakelklas	2	3
Plusklassen	2	1
Technasium	2	2
Atheneum extra	1	0
Brede school	1	0
Leer- werk traject	1	0
LWOO	1	1
MBO leerjaar 1 en 2	1	2
VM 2	0	1

Deel 2

8. Wij hebben op de schoollocatie

Tabel 8: Extra's op het gebied van bewegen en sport op de schoollocaties van scholen uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Extra aanbod in de vorm van	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Eén of meerdere sportklassen	23,4	30,2
LO2 als examenvak op het vmbo	17,1	11,1
SDV op het vmbo	4,5	6,3
BSM als examenvak op de havo of het vwo	18,0	25,4
Verdiepings- talent- of profileringslessen	19,8	23,8
Steunlessen	11,7	14,3
MRT (motorische remedial teaching)	18,0	27,0
Iets anders (zie Tabel 9)	17,1	19,0

Tabel 9: Andere extra's op het gebied van bewegen en sport die scholen uit de vaksecties en de gebruikers van het basisdocument vo aanbieden (N= 30) (meerdere antwoorden mogelijk per school)

Ander extra aanbod	Steekproef (n= 18) n	Gebruikers basisdocument vo (n= 12) n
Keuzelessen/ keuzewerktijd LO	6	3
Schoolsportvereniging/ toernooien	5	2
Sportlessen/ modules/ sportklas	3	4
ALO/ CIOS training	3	2
Weerbaarheidstraining/ R&W	2	2
MRT/ extra lessen voor overgewicht	1	1
Nachoolse sport	-	1

9. Ik beoordeel de hoeveelheid lestijd in de onderbouw voor een volwaardig LO- programma als ...

Tabel 10: Waardering van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo van de hoeveelheid lestijd in de onderbouw van het vo voor een volwaardig LO- programma (N=173)

Waardering	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Onvoldoende	5,4	4,8
Matig	10,8	17,7
Voldoende	43,2	37,1
Ruim voldoende	15,3	9,7
Goed	20,7	27,4
Zeer goed	4,5	3,2
Totaal	100	100

10. In hoeverre sluit het LO- programma in de onderbouw van uw schoollocatie aan bij de belevingswereld van de leerlingen, naar uw mening?

Tabel 11: Aansluiting van het LO- programma bij de belevingswereld van de leerlingen in de onderbouw van het vo volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 173)

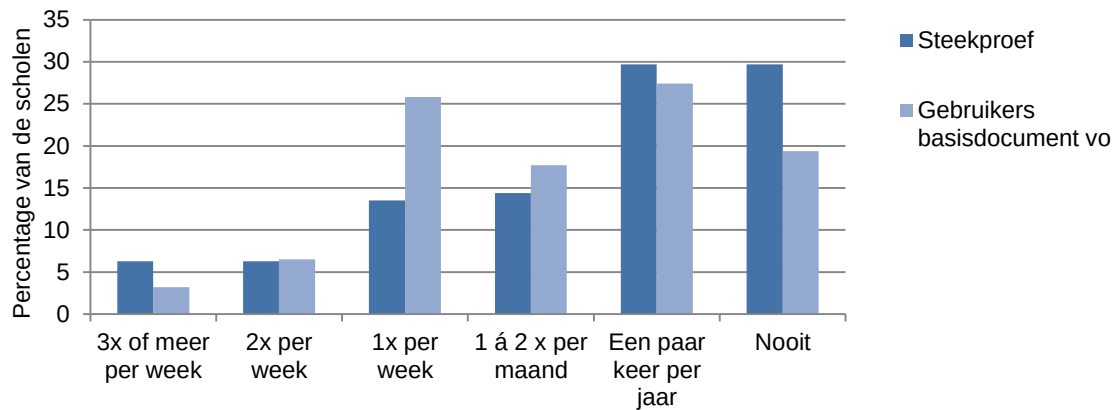
Aansluiting LO programma	Percentage van de schoollocaties	
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Onvoldoende	-	4,8
Matig	5,4	17,7
Voldoende	27,9	37,1
Ruim voldoende	33,3	9,7
Goed	28,8	27,4
Zeer goed	4,5	3,2
Totaal	100	100

11. Wat zou u kunnen doen om de kwaliteit van LO bij u op school te kunnen verbeteren?

Tabel 12: Manieren waarop de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo de kwaliteit van het vak denken te kunnen verbeteren (N= 156)

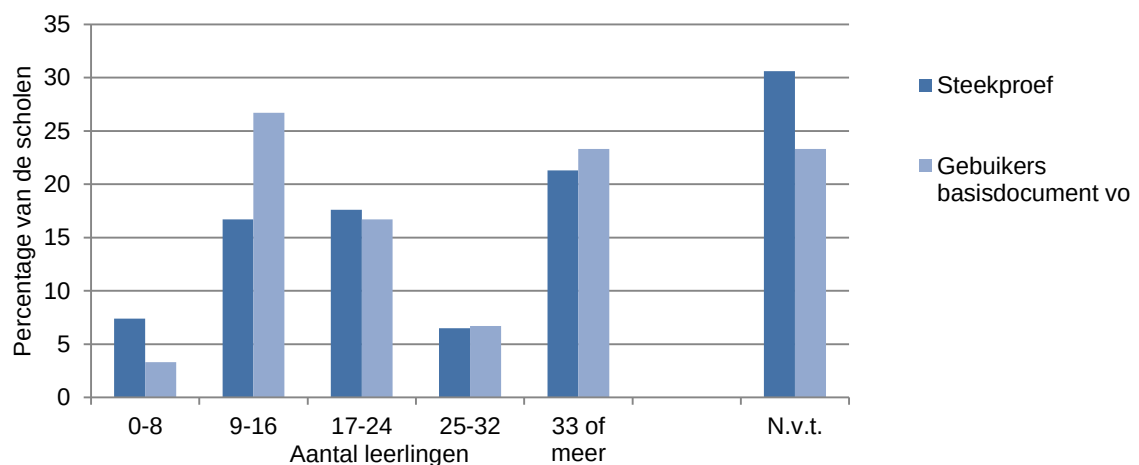
Manier om kwaliteit te verbeteren:	Steekproef (n= 101)
'Naast de gewone lessen iets extra bieden aan de leerlingen'	31
'Accommodatie verbeteren'	31
'(Inhoudelijk relevante) Nascholing en bijscholing volgen'	20
'Meer lesuren LO geven'	18
'Investeren in materialen'	18
'Vernieuwingen doorvoeren in activiteiten, methode en vakwerkplan/ Bij blijven'	16
'Meer samenwerken, overleggen en leren van elkaar en anderen'	13
'Klassen niet groter dan 24-25 leerlingen/ kleinere klassen'	6
	Gebruikers basisdocument vo (n= 55)
'Meer lesuren LO (vooral voor 2 ^e en 3 ^e klas)'	17
'Meer samenwerken, overleggen, evalueren en leren van elkaar en anderen'	14
'Vernieuwingen doorvoeren in activiteiten, methode en vakwerkplan/ Bij blijven'	14
'Accommodatie verbeteren/ uitbreiden'	9
'Naast de gewone lessen iets (vaker) extra's bieden aan de leerlingen'	9
'Meer (structureel) nascholing gaan volgen'	7
'Investeren in materialen'	5
'In bepaalde gevallen wat kleinere klassen'	3
'Roosteraanpassingen'	3
'Meer budget'	3
'Lesprogramma uitbreiden/ verbeteren'	2
'Aansluiten op belevingswereld leerlingen'	1
'Beoordelen van de leerlingen'	1
'Enkele collega's vervangen'	1
'Keurmerk sportactieve school halen'	1
'Meer stagiaires les laten geven'	1
'Minder scholing'	1

12. Hoe vaak wordt er op uw schoollocatie een naschools programma aangeboden voor leerlingen uit de onderbouw?

Figuur 2: Aantal keer dat er op de schoollocatie een naschools programma wordt aangeboden voor bewegen en sport (N= 173) (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 62)

13. Hoeveel leerlingen nemen er gemiddeld per keer deel aan de naschoolse sport?

Figuur 3: Aantal leerlingen dat per keer deelneemt aan het naschools programma voor bewegen en sport (N= 168) (steekproef: n= 108, gebruikers basisdocument vo: n= 60)

14. In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?

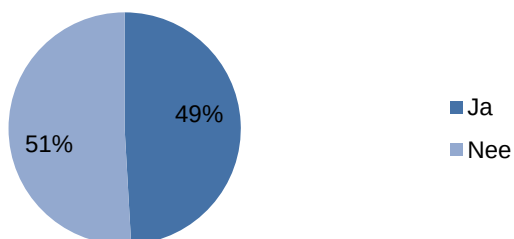
Tabel 13: De meningen van vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het vak in de onderbouw van het vo (N= 174) (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 63)

Stellingen	(Helemaal) mee eens %	Neutraal %	(Helemaal) niet mee eens %	Weet ik niet %
Bij ons op school worden alle kerndoelen gerealiseerd in de onderbouw				
Steekproef	81,1	9,9	8,1	0,9
Gebruikers basisdocument vo	79,1	12,9	6,5	1,6
De kwaliteit van de lessen is hoog in de onderbouw				
Steekproef	87,4	10,8	1,8	-
Gebruikers basisdocument vo	87,1	12,9	-	-
De leerlingen hebben aan het einde van het derde jaar een brede basis aan bewegingsvaardigheden				
Steekproef	89,2	9,0	-	1,8
Gebruikers basisdocument vo	85,5	9,7	-	4,8
De vaksectie neemt initiatief om de kwaliteit van het onderbouw programma te verbeteren				
Steekproef	86,3	8,1	3,6	0,9
Gebruikers basisdocument vo	83,9	11,3	3,2	-
De schoolleiding vindt LO belangrijk				
Steekproef	61,8	27,3	10,9	-
Gebruikers basisdocument vo	73,8	18,0	8,2	-
Andere docenten vinden LO belangrijk				
Steekproef	50,4	36,9	11,7	0,9
Gebruikers basisdocument vo	54,8	27,4	16,1	1,6
Leerlingen vinden LO belangrijk				
Steekproef	82,8	11,7	2,7	2,7
Gebruikers basisdocument vo	77,4	14,5	3,2	4,8
Docenten LO vinden samenwerken belangrijk binnen vaksectie LO				
Steekproef	93,6	4,5	-	1,8
Gebruikers basisdocument vo	92,0	1,6	1,6	4,8
Leerlingen vinden LO leuk in de onderbouw				
Steekproef	98,2	0,9	-	0,9
Gebruikers basisdocument vo	95,2	1,6	-	3,2

Deel 3

15. Bent u inhoudelijk bekend met het Basisdocument Bewegingsonderwijs voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (basisdocument vo)?

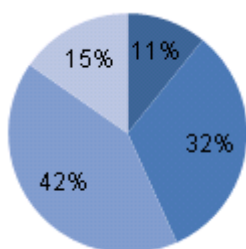
Inhoudelijk bekend met basisdocument vo?

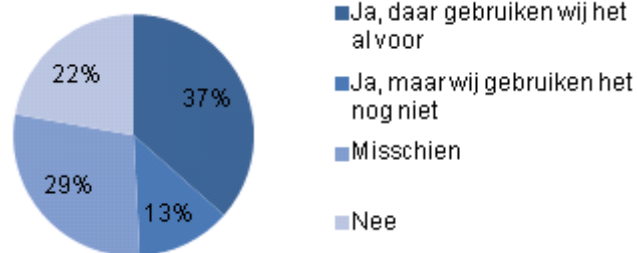
Figuur 4: Inhoudelijke bekendheid met het basisdocument vo van de scholen uit de steekproef (N= 110)

16. Het basisdocument vo is geschreven als referentiekader voor de gewenste kwaliteit van bewegingsonderwijs. Heeft de vaksectie LO behoefte aan het basisdocument vo om een impuls te geven aan de kwaliteit van het bewegingsonderwijs op uw school?

Steekproef scholen (n=111)

Gebruikers basisdocument vo (n=63)

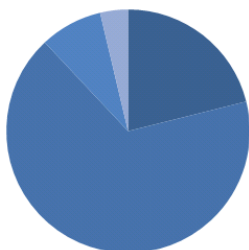

Figuur 5: De behoefte van vaksecties uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo aan het basisdocument vo als referentiekader voor de gewenste kwaliteit (N= 174)

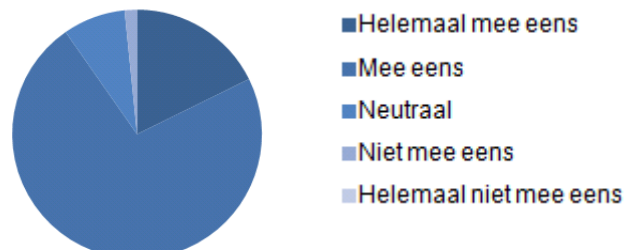
17. Het basisdocument vo gaat uit van een bepaalde visie op bewegingsonderwijs. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende algemen doelstelling van het bewegingsonderwijs?

“Het bewegingsonderwijs is erop gericht de leerlingen bekwaam te maken voor zelfstandige, verantwoorde, perspectiefrijke en blijvende deelname aan de bewegingscultuur.”

Steekproef scholen (n= 109)

Gebruikers basisdocument vo (n= 63)

Figuur 6: De houding van de vaksecties uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo over de visie op het vak bewegen en sport volgens Stegeman (2005), (N= 172)

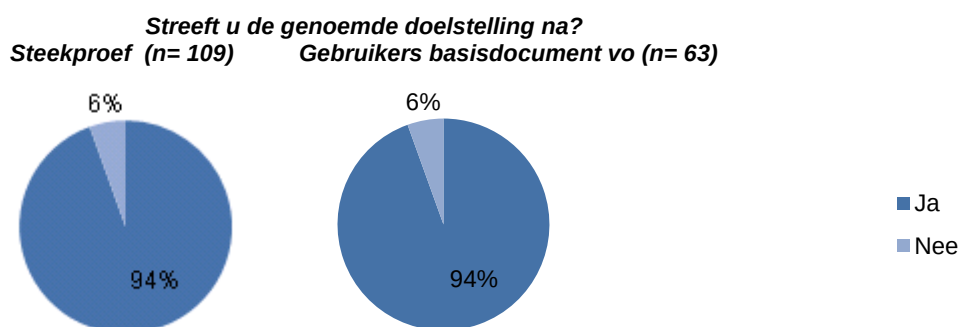
Tabel 14: Waarom vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo het (helemaal) eens zijn met de genoemde visie (N= 111)

Waarom vaksecties het (helemaal) eens zijn met de genoemde visie:	Steekproef (n= 73)
<i>Reden waarom een leven lang sporten belangrijk is:</i>	
'Sporten en bewegen is een belangrijk element van het verder sociale leven'	10
'Is belangrijk voor de gezondheid en het krijgen en houden van een gezonde leefstijl'	8
'Sporten en bewegen is belangrijk in de huidige passieve maatschappij'	7
<i>De manier waarop docenten tot de blijvende deelname van de leerlingen willen komen:</i>	
'Door leerlingen enthousiast te maken/ er plezier in te laten bewegen'	13
'Door leerlingen kennis te laten maken met verschillende sporten'	12
'Door leerlingen vooral zelfstandig en op een verantwoorde manier te leren omgaan met bewegen'	10
'Dit kan worden bereikt door de leerlingen het nut van bewegen in te laten zien'	7
'Omdat dit de visie is van de school, de vaksectie LO en/ of de ALO opleiding'	5
'De motorische ontwikkeling belangrijk is en het op eigen niveau kunnen deelnemen'	1
	Gebruikers basisdocument vo (n= 38)
Blijvende deelname is belangrijk (ook stimulatie daartoe)	14
Breed/ gevarieerd aanbod is belangrijk (ook als voorwaarde om doelstelling te halen), ook sportoriëntatie	9
Plezier is echter wel voorwaarde/ ook belangrijk	8
Zelfstandige deelname is belangrijk (ook initiatiefrijke deelname)	8
Ook sociale -, emotionele -, en gezondheidsaspect zijn belangrijk in de lessen	7
Veel bewegen/ actieve deelname is belangrijk	4
Sporten is belangrijk middel voor sociale, emotionele en cognitieve ontwikkeling	3
Verantwoorde deelname is belangrijk	3
Is niet altijd haalbaar	2
Succesbeleving is belangrijk/ bewegen op eigen niveau	2
Introduceren in de bewegingscultuur is belangrijk	1
Is echter niet het enige doel	1
Persoonlijke ontwikkeling is belangrijk	1
Sportstimulatie is belangrijk	1
Spreekt voor zich	1
Uitdagend en zinvol bewegingsonderwijs is belangrijk	1
Wijkt soms af van eigen visie, maar is wel het streven	1

Tabel 15: Waarom vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo het (helemaal) niet eens of neutraal zijn met/ over de genoemde visie (N= 25)

Waarom vaksecties het (helemaal) niet eens of neutraal zijn met/ over de genoemde visie:	Steekproef (n= 22)
Het sociale aspect mist erin	6
Het aspect plezier mist erin	6
Wij hebben een bredere visie (maar de genoemde visie maakt er wel deel van uit)	4
Het gaat om bewegen, het is een doe vak	1
Wij richten ons niet enkel op de bewegingscultuur, maar bieden ook activiteiten aan die buiten de bewegingscultuur vallen	1
Wij richten ons op het hier en nu en niet op de toekomst	1
Wij vinden vooral een breed aanbod aan sporten belangrijk	1
Wij willen vooral aansluiten bij de belevingswereld van de leerlingen	1
Gebruikers basisdocument vo (n= 3)	
Stelling is te eenzijdig, het vak heeft meer te bieden (ook sociaal, emotioneel en lichamelijk)	2
Het hier en nu (plezier hebben in bewegen) is belangrijker dan het voorbereiden op later	1

18. Streeft u deze doelstelling na op uw school?

Figuur 7: Nastreven van de doelstelling van Stegeman (2005) door de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 172).

Redenen die genoemd worden wanneer de doelstelling niet nagestreefd wordt zijn dat de doelstelling niet binnen het onderwijstype past, dat de vaksectie meerdere doelen heeft, dat de genoemde doelstelling te beperkt is en dat niet alleen het sporten centraal staat (N= 4).

19. Is deze doelstelling realiseerbaar voor de onderbouwleerlingen op uw schoollocatie?

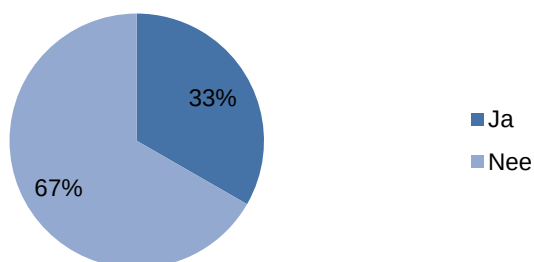
Tabel 16: Realiseerbaarheid van de doelstelling volgens Stegeman (2005) volgens de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Is de doelstelling realiseerbaar?	Steekproef scholen (n= 111)	Gebruikers basisdocument vo (n= 63)
	%	%
Ja	53,2	55,6
Deels	45,9	42,9
Nee	0,9	1,6
Totaal	100	100

Tabel 17: Redenen waarom de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo vinden dat de doelstelling deels realiseerbaar is (N= 74)

Doelstelling deels realiseerbaar, omdat:	Steekproef (n= 50)
Door beperkte accommodatie en/ of materialen op school	10
De leerlingen het uiteindelijk zelf moeten doen	10
De cultuur, financiële middelen, tijd en omgeving (de buurt) van de leerlingen spelen een grote rol en zijn soms beperkt	6
We hebben beperkingen ten aanzien van het vak, financiën, tijd en/ of ondersteuning	6
Er wordt ook in volgende leerjaren nog aan gewerkt	5
Het is lastig te toetsen, en dan met name de blijvende deelname	3
Voor sommige leerlingen van deze leeftijd is het te hoog gegrepen/ 100 % score is niet reëel	3
Veel leerlingen doen al aan sport, of sporten eenzijdig	2
Sommige eindtermen sluiten niet aan bij de belevingswereld van sommige groepen leerlingen	2
Er zijn meerdere aspecten aan het sporten	1
Leerlingen worden niet op hun eigen niveau bereikt	1
Sporten neemt juist af naarmate ze ouder worden (in de bovenbouw)	1
	Gebruikers basisdocument vo (n= 24)
School heeft niet alles in de hand, ook andere factoren spelen een rol (motivatie of sociale achtergrond leerlingen)	5
De accommodatie is niet toereikend	4
Er zijn meerdere aspecten aan sporten/ er zijn meerdere doelen/ andere prioriteiten	3
Het zelfstandige is (soms) te moeilijk	3
Beperkingen door de school/ wisselingen docenten	2
Een 100 % score is niet reëel	2
Sommige eindtermen/ onderdelen sluiten niet aan bij belevingswereld sommige leerlingen	2
Blijvende deelname is niet meetbaar	1
Er worden te weinig lessen gegeven	1
Er wordt in de bovenbouw nog verder aan gewerkt	1
Het verantwoorde is soms te moeilijk	1
Sportdeelname neemt juist af naarmate leerlingen ouder worden	1
Weten het niet	1

Eén vaksectie heeft aangegeven dat de doelstelling niet haalbaar is (een vaksectie in zowel de steekproef als de gebruikers van het basisdocument vo). Deze vaksectie geeft aan dat de doelstelling niet haalbaar is omdat het financieel niet altijd mogelijk is (n= 1).

20. Bent u en/ of is uw vaksectie LO in het bezit van het basisdocument vo?**Bezit basisdocument vo**

Figuur 8: Bezit van het basisdocument vo van vaksecties bewegen en sport uit de steekproef (N= 111)

21. Hoe wist u dat het basisdocument vo verschenen was?

Tabel 18: De manier waarop de gebruikers van het basisdocument vo met het basisdocument vo in aanraking zijn gekomen (N= 63)

Basisdocument vo bekend door:	
	Gebruikers basisdocument vo (N= 63) %
Vakblad van de KVLO	81,0
Collega's van de eigen school	23,8
Website van de KVLO	22,2
SLO	19,0
ALO	12,7
Collega's van een andere school	7,9
Anders	7,9
Weet het niet meer	4,8
Een andere website (anders dan van de KVLO of SLO)	1,6

Andere manieren die genoemd worden zijn de Thomasdag (studiedag van de katholieke afdeling van de KVLO) (2 keer), persoonlijke contacten en een studiedag van de KVLO (n= 4). Een andere website die genoemd wordt is www.digischool.nl (n= 1).

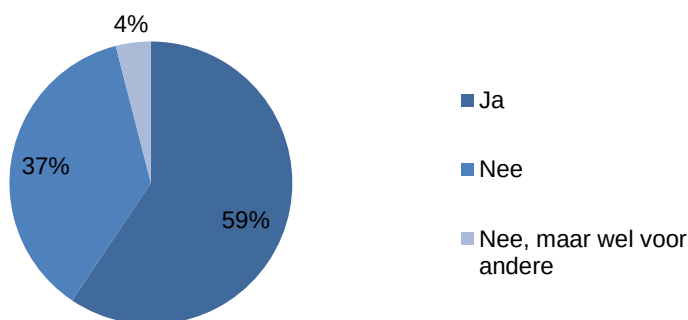
22. Wanneer heeft u en/ of uw vaksectie LO het basisdocument vo aangeschaft?

Tabel 19: Aanschafjaar van het basisdocument vo van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 59)

Aanschafjaar basisdocument vo	
	Gebruikers basisdocument vo (N=59) %
2007	32,2
2008	22,0
2009	37,3
2010	8,5
Totaal	100

23. Om welke reden heeft u/ uw vaksectie LO het basisdocument vo aangeschaft?*Tabel 20: Redenen van de vaksecties om het basisdocument vo aan te schaffen (bezitters van het basisdocument vo, N= 99)*

Redenen van de vaksecties op het basisdocument vo aan te schaffen	
	Bezitters basisdocument vo n
Voor (ondersteuning bij) de ontwikkeling van het vakwerkplan, doorlopende leerlijnen, niveau aanduidingen of beoordelingen/ als leidraad	23
Interesse, nieuwsgierigheid of voor inspiratie, must- have	16
Om op de hoogte te blijven/ nieuwe ontwikkelingen te volgen/ vakliteratuur	16
Om de kwaliteit van het bewegen en vakwerkplan te waarborgen/ tegen het licht te houden, als referentiepunt	14
Lesideeën, inspiratie en nieuwe inzichten opdoen, nieuwe activiteiten	12
Als naslagwerk, om vakinhoudelijke literatuur bij te houden/ professionalisering	11
Informatie verschaffing/ oriëntatie voor docenten LO, andere docenten en leerlingen	11
Het kwam ter sprake op ALO of op workshop/ cursus	6
Om ons te verdiepen, verbreden, verrijken in het vak LO voor de onderbouw	6
Om meer lijn en structuur (in de doorlopende leerlijnen) te krijgen	5
Om meer gezamenlijkheid en eenduidigheid te krijgen (voor verbetering van de lessen LO)	4
Omdat het aansluit bij onze visie	3
Het boek heeft een goede opzet, de verdeling in categoriën/ overzichtelijk (voor studenten)	2
Omdat we erg enthousiast zijn over het basisdocument voor het basisonderwijs	2
Als support naar SLO en KVLO voor dit soort initiatieven	1
De schoolleiding overtuigen van de meerwaarde die het vak LO kan bieden	1
We hebben het cadeau gekregen	1

*Noot: sommige vaksecties hebben meer dan één reden genoemd***24. Gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo ook daadwerkelijk voor deze reden?****Gebruik voor aanschafredenen?***Figuur 9: Gebruik van het basisdocument vo voor de aanschafredenen (bezitters van het basisdocument vo, N= 101)*

25. Op welke manier(en), of voor welke functie(s) gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo momenteel?

Tabel 21: Huidige gebruiksfunctie(s) van het basisdocument vo (gebruikers van het basisdocument vo, N= 63)

Huidige gebruiksfunctie basisdocument vo	
	Gebuiikers basisdocument vo (N=63) %
Verbeteren huidige onderwijs	66,7
Vernieuwen van het onderwijs	46,0
Legitimeren van de werkzaamheden	39,7
Elkaar informeren	19,0
Beoordelen van de leerresultaten	15,9
Observeren van deelnameniveaus	14,3
Als methode	11,1
Anders	12,7

Andere gebruiksfuncties die genoemd worden zijn als naslagwerk (n= 4), als inspiratiebron voor een nieuw vakwerkplan (n= 1), als basis voor leerlijnen en reflecties (n= 1) en als bron voor studenten (n= 1).

26. Is de vaksectie van plan om het basisdocument vo in de toekomst nog voor een andere functie te gaan gebruiken dan bij vraag 25 is genoemd?

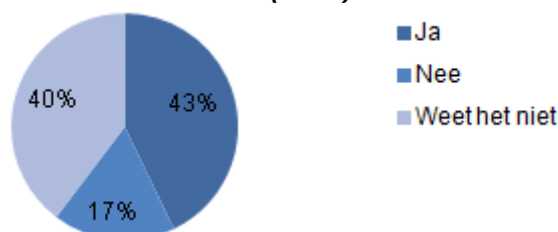
Tabel 22: Gebruiksfuncties waarvoor de gebruikers van het basisdocument vo het boek in de toekomst voor willen gaan gebruiken (N= 63)

Toekomstige gebruiksfunctie basisdocument vo	
	Gebuiikers basisdocument vo (N=63) %
Beoordelen van de leerresultaten	23,8
Verbeteren huidige onderwijs	17,5
Elkaar informeren	15,9
Legitimeren van de werkzaamheden	15,9
Observeren van deelnameniveaus	15,9
Vernieuwen van het onderwijs	12,7
Anders	11,1
Als methode	4,8

Andere toekomstige gebruiksfuncties die genoemd worden zijn lesideeën opdoen, vernieuwen, op de hoogte blijven en als naslagwerk (n= 4).

27. Heeft het basisdocument vo bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit van het vak LO op de schoollocatie? En waarom wel of niet?

Gebuiikers basisdocument vo (N= 63)

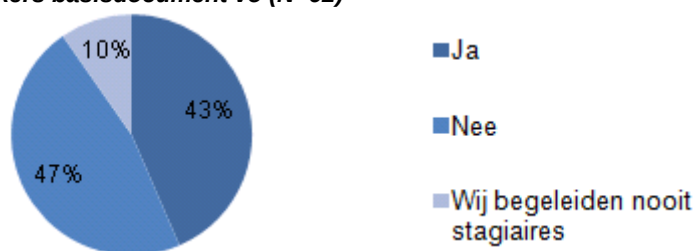
Figuur 10: De bijdrage van het basisdocument vo aan een kwaliteitsverbetering van het vak (N= 63)

Tabel 23: Waarom de bezitters van het basisdocument vo wel of niet vinden dat het basisdocument vo heeft bijgedragen aan een verbetering van het vak op de schoollocatie (N= 62)

Waarom het basisdocument vo wel heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit	
	Bezitters basisdocument vo (n= 27) n
Met behulp van het basisdocument vo heeft de vaksectie een vakwerkplan gemaakt, verbeterd of aangepast/ de inhoudelijke leerlijn ermee gewijzigd	9
Het werken met het basisdocument vo geeft richting/ duidelijkheid/ structuur	8
Het is veelvuldig gebruikt als naslagwerk, informatiebron/ bron voor legitimatie	3
Het werken met het basisdocument heeft bewustwording gebracht, er wordt over gesproken	3
Er worden nu meer veelzijdige activiteiten gedaan	2
Door de niveaubeschrijvingen	1
Het geeft inspiratie en verduidelijking van de visie	1
Leerlingen zijn veel meer dan vroeger bezig om naar elkaar te kijken en op specifieke criteria elkaar te bekijken en aanwijzingen te geven	1
Omdat we het gebruiken als naslagwerk, voor een gevarieerd programme en om te legitimeren	1
Waarom het basisdocument vo niet heeft bijgedragen aan een verbetering van de kwaliteit	(n= 35) n
Het basisdocument wordt nog maar weinig gebruikt/ er wordt weinig mee gewerkt	22
Het programma zit al goed in elkaar/ het leerplan is al goed/ de kwaliteit was al hoog	4
Veel dingen waren al bekend, daardoor is er weinig veranderd	4
Het basisdocument vo wordt niet gebruikt voor het verbeteren van de kwaliteit	2
Het basisdocument is te beperkt, weinig uitdagend en te makkelijk of juist te moeilijk haalbaar	1
Docenten zitten vast in het patroon	1
Verbetering zit vooral in de eigen creativiteit	1

28. Vindt u dat het gebruik van het basisdocument vo kwaliteitsverhogend is bij het begeleiden van stagiaires?

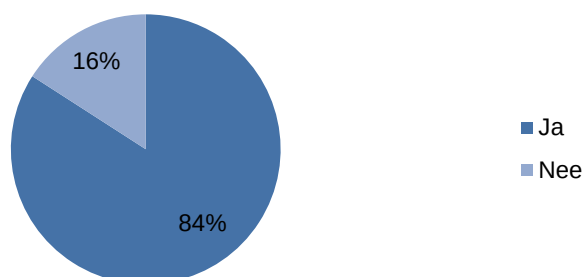
Gebruikers basisdocument vo (N=62)

Figuur 11: De gebruikers van het basisdocument vo over het basisdocument vo ten opzichte van het begeleiden van stagiaires (N= 62)

29. Zou u het wenselijk vinden wanneer het basisdocument vo op de ALO's gebruikt wordt? En waarom wel of niet?

Gebruik basisdocument vo op ALO's wenselijk?

Figuur 12: Wenselijkheid van het gebruik van het basisdocument vo op ALO's volgens de gebruikers van het basisdocument vo (N= 63)

Tabel 24: Waarom de gebruikers van het basisdocument vo het al dan niet wenselijk vinden dat het basisdocument vo op de ALO's gebruikt wordt (N= 62)

Wenselijk, omdat	
	Bezitters basisdocument vo (n= 40) n
Er een goede lijn in zit, het is een goede leidraad (voor een vakwerkplan)/ belangrijke informatie over kerndoelen geeft, het richtinggevend is voor kwaliteit/ goede structuur	13
Het toegevoegde waarde heeft/ basis van LO is er helder in beschreven (kerndoelen, activiteiten, leerlijnen, niveau beschrijvingen), basis is startpunt voor studenten	13
Het een goede voorbereiding is voor het toekomstige werk van de studenten	11
Studenten erdoor bekendheid krijgen met het aanbod/ ontwikkelingen in het vakgebied. Ook goede aanvulling op het bestaande aanbod	7
Er op deze manier meer uniformiteit/ conformiteit is (o.a. tussen opleiding en werkveld)	7
Verbeteren van bewustwording en inzicht studenten/ Je studenten beter leert kijken naar bewegingen en lesontwerpen	4
Het duidelijk uitgewerkt is en daardoor een goed hulpmiddel is voor studenten in hun stage	2
Er ook gewerkt wordt met het basisdocument voor het basisonderwijs	1
Het de visie op bewegingsonderwijs dekt	1
Deze media noodzakelijk zijn	1
Het sowieso belangrijk is om vakspecifieke boeken te gebruiken	1
Het aangeboden moet worden als keuze aan de student	1
Vernieuwing via studenten (als toekomstige docenten) voor scholen	1
Niet wenselijk, omdat	
	(n= 12) n
Je je niet moet richten op een boek/ beperken tot een of één boek	4
ALO's andere prioriteiten hebben; misschien als verdieping, eerst aan de slag met de basis	3
We het basisdocument vo te beperkt/ oppervlakkig vinden	2
De inhoud op de ALO's al gebruikt	1
Er dan uniformiteit in het gebruik op ALO's moet zijn	1
Het basisdocument slechts een weergave is van één visie, er zijn er meerdere denkbaar	1

Noot: sommige vaksecties hebben meerdere redenen genoemd

30. Wat zijn volgens u sterke punten van het basisdocument vo?*Tabel 25: Sterke punten van het basisdocument vo volgens de bezitters van het basisdocument vo (N= 79)*

Sterke punten van het basisdocument vo	
	Bezitters basisdocument vo n
Duidelijk/ duidelijke structuur (leerlijnen)/ helder omschreven	22
De duidelijke en overzichtelijk beschrijving/ concretisering van de deelnameniveaus	16
De heldere uiteenzetting in vier sleutels/ andere rollen en taken naast beweger	9
(Goede) activiteiten/ Voorbeelden van lessenreeksen, veel variatie	8
Compacte onderbouwing van ons vak/ theoretische verantwoording of legitimering/ onderliggende visie op LO/ vakconcept	7
Compleetheid/ uitgebreid, brede behandeling van het lesgeefprogramma	6
Overzichtelijk/ kort en krachtig	6
Doorlopende leerlijnen/ opbouw van activiteiten richting eindtermen	5
Uniformiteit/ uniformiteit in beoordelen en daarmee beoordelen legitimeren/ Een structuur bieden voor het vak	5
De vernieuwende activiteiten (golf, zwemmen, ...)/ vernieuwend	4
Richtinggevend, richtlijnen voor urentabel, geeft ruimte en ook richting	3
Stapsgewijs/ Stappen in leerproces	3
Differentiatie op niveaus (aansluitend bij basisdocument primair onderwijs)	2
Direct toepasbaar/ praktisch	2
Goede lay-out/ plaatjes	2
Het is een basis van waaruit je kunt werken/ kwaliteitsbevordering	2
Manier van werken, meer leerlinggestuurd	2
De veelzijdige eenvoud	1
De verschillende eindniveaus per onderdeel uitgespitst laten zien	1
DVD (van Freerunning)	1
Goed geformuleerde kerndoelen	1
Goede informatiebron	1
Het is gericht op bewust leren	1
Video-ondersteuning (beelden bij het basisdocument op website SLO)	1

31. Wat zijn volgens u zwakke punten van het basisdocument vo?

Tabel 26: Zwakke punten van het basisdocument vo volgens de bezitters van het basisdocument vo (N= 57)

Zwakke punten van het basisdocument vo	
	Bezitters basisdocument vo n
Het is niet (altijd) haalbaar (qua activiteiten, materiaal, ruimte (zwembad), doelen en beoordelen op niveaus (kost teveel tijd/ klassen zijn te groot). Gaat uit van ideale situatie.	18
Het is niet allesomvattend, weinig kernactiviteiten en uitbouwactiviteiten uitgewerkt (evt een link maken naar een website met meer uitwerkingen om het boek handzaam te houden)	14
Te uitgebreid, niveaubeschrijvingen soms te genuanceerd. Kan korter en bondiger	7
Geeft minder vrijheden, weinig ruimte voor eigen inbreng	6
Er zijn veel meer en betere activiteiten (vooral bij spel) en interessantere werkvormen te bedenken (erg klassikaal gericht). Circusactiviteiten missen	5
Niet erg vernieuwend, meer populaire/ moderne sporten worden niet of niet echt breed behandeld	3
Verdieping voor het vak ontbreekt, kan uitgebreider en met meer diepgang in bewegingsvormen	3
Activiteiten die niet op alle scholen gegeven kunnen worden zoals zwemmen, klimmen, kanoën, schaatsen en golf passen niet in het boek> evt in een bijlage uitgeven/ meer geschikt voor naschoolse activiteiten of keuzeactiviteiten	2
De beoordeling op niveaus; liever cijfers/ liever 3 dan 4 deelnameniveaus	2
Taalgebruik; meer handelingstaal en gericht op leeftijd, taalfouten	2
Veel aandacht voor een beperkt aantal activiteiten/ weinig variaties	2
Bewegen en muziek "Breakdance" zou passender zijn dan streetdance is	1
Complex	1
Er zit een bepaalde visie achter, daar kun je over van mening verschillen	1
Het ziet er saai uit	1
Je moet zelf nog veel tijd investeren om een programma te maken	1
Klokuren zijn overbodig	1
Methodische opbouw mist	1
Niveau- aanduiding is soms niet realistisch; soms kunnen leerlingen in VMBO1 méér dan in VMBO3	1
Relatief weinig tijd om alle onderdelen aan bod te laten komen; bewegen verbeteren daardoor lastig te bewerkstelligen	1
Soms te snelle leerlijnen	1
Te vage omschrijving van veel activiteiten, variaties en dergelijke	1
We moeten erg wennen aan de 4 sleutels	1

32. Tegen welke problemen is de vaksectie LO aangelopen bij de invoering van het basisdocument vo?

Tabel 27: Problemen waar bezitters van het basisdocument vo tegen aanlopen bij de invoering van het basisdocument vo (N= 70)

Problemen waar de vaksectie tegen aan is gelopen bij de invoering van het	
	Bezitters basisdocument vo n
Niet van toepassing/ het is (nog) niet ingevoerd	27
Geen	14
Andere docenten werken er niet mee, moeten nog overtuigd worden/ eigen motivatie	7
Beperkt door materiaal of (buiten)locatie/ accommodatie	5
Er zijn verschillende opvattingen binnen de vaksectie: over visie, belang van niveaus/ discussie over al dan niet cijfers geven	4
Veel activiteiten zijn hier op school niet haalbaar/ niet realiseerbaar (vmbo/bepaalde groepen)	3
Het daadwerkelijk toepassen van bepaalde onderdelen/ vertaling naar directe situaties in de lessen	3
Het kost veel tijd om alles goed in te voeren/ om alles op één lijn te krijgen/ tijdgebrek	3
Dat lang niet alle activiteiten beschreven worden	2
Relatief weinig tijd om alle onderdelen aan bod te laten komen, waardoor bewegen verbeteren lastig is om te bewerkstelligen	1
Uiteindelijk te weinig mee gewerkt	1
We kunnen niet van een vaste methode uit gaan door verschillende belangen	1
We willen geen werkboek	1

33. In hoeverre bent u het met de volgende stellingen eens of oneens?

Tabel 28: De meningen van de gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het basisdocument vo (N= 63, *N= 62)

Stellingen	Gebruikers basisdocument vo (N=63, *N= 62)			
	(Helemaal) mee eens	Neutraal	(Helemaal) niet mee eens	Weet ik niet
	%	%	%	%
De vier sleutels bieden een referentiekader voor kwaliteitsvolle LO	92,0	6,5		1,6
De sleutel bewegen verbeteren sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden *	85,3	11,5	1,6	1,6
De sleutel bewegen regelen sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden *	70,5	24,6	3,3	1,6
De sleutel gezond bewegen sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	67,8	27,4	3,2	1,6
De sleutel <i>bewegen beleven</i> sluit aan bij wat er door de leerlingen geleerd moet worden	74,2	21,0	3,2	1,6
De leerlijnen vormen een gewenste afspiegeling van een kwaliteitsvol programma voor LO	66,1	27,4	3,2	3,2
De gekozen kernactiviteiten vormen een volwaardige afspiegeling van de leerlijnen *	55,8	41,0		3,3
Wij zijn in staat om zelf de kernactiviteiten uit het basisdocument vo te vervangen door verwante kernactiviteiten uit onze eigen lesgeefpraktijk, wanneer wij dat wenselijk vinden *	85,2	11,5		3,3
De niveau-aanduidingen vormen een reële beschrijving van wat de leerlingen aan het eind van de eerste en derde klas kunnen en kennen	55,7	32,8	1,6	9,8
De vaksectie gebruikt regelmatig de digitale beelden bij het basisdocument van MijnKVLO.nl	8,1	16,1	66,1	9,7

34. Welke leerlijnen worden behandeld in het huidige onderbouwprogramma?

Tabel 29: Behandeling van de leerlijnen in de onderbouw van scholen uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N= 172)

Bewegingsthema's en leerlijnen	Behandeling van de leerlijnen					
	Steekproef (n= 111, *n= 110)			Gebruikers basisdocument vo (n= 61, ^n= 60, ^^n= 59)		
	Geheel %	Gedeeltelijk %	Niet %	Geheel %	Gedeeltelijk %	Niet %
Atletiek						
Lopen	55,9	42,3	1,8	50,8	44,3	4,9
Springen	46,8	46,8	6,3	39,3	50,8	9,9
Werpen	45,0	43,2	11,7	36,1	52,5	11,5
Bewegen & muziek						
Bewegen & Muziek	37,8	44,1	18,0	24,6	50,8	24,6
Spel						
Doelspelen	73,0	25,2	1,8	62,3	34,4	3,2
Inblijven & uitmaken *^	68,2	29,1	2,7	53,3	45,0	1,7
Terugslagspelen *	50,9	46,4	2,7	45,9	52,5	1,6
Turnen						
Balanceren *	33,6	52,7	13,6	18,0	65,6	16,4
Springen	62,2	34,2	3,6	52,5	44,3	3,2
Zwaaien *	58,2	37,3	4,5	45,9	45,9	8,2
Zelfverdediging						
Stoeispelen *	36,4	55,5	8,1	32,8	55,7	11,4
Trefspelen	35,1	45,9	18,9	34,4	49,2	16,4
Zwemmen						
Zwemmen *^^	6,4	10,9	82,7	6,8	10,2	83,0

35. Welke van de actuele activiteiten worden behandeld in het huidige onderbouw programma?

Tabel 30: Behandeling van actuele activiteiten in de onderbouw van scholen uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N= 166)

Bewegingsthema's en leerlijnen	Behandeling van de leerlijnen					
	Steekproef (n= 108, *n= 107, **n= 106)			Gebruikers basisdocument vo (n= 58, ^n= 57)		
	Geheel %	Gedeeltelijk %	Niet %	Geheel %	Gedeeltelijk %	Niet %
Actuele activiteiten						
Golf *	1,9	11,2	86,9	1,7	8,6	90,7
Freerunnen	7,4	29,6	62,9	5,2	46,6	48,3
Kanoën ^ **	0,9	9,4	89,6	3,5	14,0	82,5
Klimmen	21,3	24,1	54,7	20,7	25,9	53,4
Mountainbiken **	2,8	18,9	78,3	1,7	12,1	86,2
Schaatsen/ skeeleren**	3,8	32,1	64,2	5,2	24,1	70,7

36. U ziet hieronder een voorbeelduitwerking van een kernactiviteit in leerjaar 3 (handstandoverslag).**Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen hierover?***Tabel 31: De meningen van vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over de kernactiviteit handstandoverslag (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 60, N= 171)*

Stellingen			
	(Helemaal) mee eens %	Neutraal %	(Helemaal) niet mee eens %
De kernactiviteit is helder beschreven			
Steekproef	85,3	11,0	3,7
Gebruikers basisdocument vo	93,3	5,0	1,7
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt			
Steekproef	80,8	12,8	6,4
Gebruikers basisdocument vo	85,0	13,3	1,7
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden			
Steekproef	82,6	11,9	5,5
Gebruikers basisdocument vo	85,0	8,3	6,7
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit			
Steekproef	86,3	10,1	3,7
Gebruikers basisdocument vo	81,6	10,0	8,3
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus			
Steekproef	83,4	11,9	4,6
Gebruikers basisdocument vo	76,7	16,7	6,7

37. Kunt u aangeven wat ongeveer de niveauverdeling voor deze activiteit is van de leerlingen uit de derde klas? (schatting)*Tabel 32: Geschatte niveauverdeling volgens vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument voor de kernactiviteit handstandoverslag (N= 156)*

Deelnameniveau	Gemiddelde verdeling over de niveaus in procenten		
	Normverdeling volgens het basisdocument vo %	Steekproef (n= 103) M (SD) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 53) M (SD) %
Zorg	10	13,5 (12,2)	14,0 (13,3)
Basis	40	37,7 (19,0)	39,3 (19,8)
Vervolg	30	33,7 (15,6)	33,3 (16,0)
Gevorderd	20	16,7 (13,0)	15,9 (12,4)

38. U ziet hieronder een voorbeelduitwerking van een kernactiviteit in leerjaar 3 (voetbal/ hockey).**Kunt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen hierover?***Tabel 33: De meningen van vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over de kernactiviteit voetbal/ hockey (steekproef: n= 111, gebruikers basisdocument vo: n= 59, N= 170)*

Stellingen			
	(Helemaal) mee eens %	Neutraal %	(Helemaal) niet mee eens %
De kernactiviteit is helder beschreven			
Steekproef	86,6	9,5	3,8
Gebruikers basisdocument vo	88,2	10,2	1,7
Het arrangement geeft aan hoe de activiteit neergezet wordt			
Steekproef	86,8	12,3	0,9
Gebruikers basisdocument vo	93,3	6,7	
De opdracht sluit goed aan bij hoe de activiteit uitgevoerd moet worden			
Steekproef	84,9	15,1	
Gebruikers basisdocument vo	88,2	8,5	3,4
De fasering geeft helder aan welke verschillende fasen er te onderscheiden zijn binnen de activiteit			
Steekproef	83,0	15,1	1,8
Gebruikers basisdocument vo	88,4	5,0	6,7
De deelnameniveaus beschrijven duidelijk de bewegingsuitvoeringen bij de verschillende niveaus			
Steekproef	82,1	17,0	0,9
Gebruikers basisdocument vo	81,4	15,3	3,4

39. Kunt u aangeven wat ongeveer de niveauverdeling voor deze activiteit is van de leerlingen uit de derde klas? (schatting)*Tabel 34: Geschatte niveauverdeling volgens vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument voor de kernactiviteit voetbal/ hockey (N= 154)*

Deelnameniveau Gemiddelde verdeling over de niveaus in procenten			
	Normverdeling volgens het basisdocument vo %	Steekproef (n= 99) M (SD) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 55) M (SD) %
Zorg	10	10,1 (10,9)	11,7 (12,4)
Basis	40	30,8 (17,6)	34,8 (22,3)
Vervolg	30	37,3 (14,2)	36,3 (16,3)
Gevorderd	20	24,1 (13,6)	23,7 (16,0)

40. In welke mate bent u het eens of oneens met de volgende stellingen?**Tabel 35: De meningen van gebruikers van het basisdocument vo over stellingen over het gebruik van het basisdocument vo (N= 61)**

Stellingen				
Op onze schoollocatie	Gebruikers basisdocument vo (n= 61, *n= 60)			
	(Helemaal) mee eens	Neutraal	(Helemaal) niet mee eens	Niet van toepassing
	%	%	%	%
wordt het basisdocument vo regelmatig gebruikt	31,2	34,4	32,8	1,6
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo als referentiekader voor kwaliteit voor het LO- programma in de onderbouw	50,9	26,2	21,3	1,6
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo om te kijken naar de deelnameniveaus van de leerlingen	32,8	37,7	27,9	1,6
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo als didactisch hulpmiddel naar leerlingen	34,4	41,0	23,0	1,6
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo voor het beoordelen van leerlingen *	21,7	35,0	40,0	3,3
gebruikt de vaksectie LO het basisdocument vo om zich te verantwoorden/ legitimeren naar de schoolleiding	27,9	36,1	32,8	3,3
is het vakwerkplan gebaseerd op ideeën uit het basisdocument vo	47,5	26,2	24,6	1,6
zijn er plannen om het vakwerkplan aan te gaan passen op basis van het basisdocument vo	29,5	44,3	23,0	3,3

Deel 4

41. Zijn er vaste momenten van vergaderen binnen de vaksectie LO en hoeveel uur duren deze vergaderingen?

Tabel 36: Aantal vergadermomenten van de vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N=174)

Aantal vergadermomenten van de vaksectie bewegen en sport		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Eén keer per week	6,3	12,7
Twee keer per maand	16,2	9,5
Eén keer per maand	45,0	52,4
Twee keer per jaar	11,7	12,7
Alleen wanneer nodig	21,6	15,9
Nooit	2,7	
Totaal	100	100

42. Zijn er (daarnaast) incidentele momenten waarop de vaksectie LO vergadert?

Tabel 37: Aantal incidentele vergaderingen naast de vaste vergadermomenten van de vaksecties uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 173)

Aantal incidentele vergaderingen naast de vaste vergadermomenten		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Vaak	8,1	8,1
Regelmatig	36,9	37,1
Soms	49,5	53,2
Nooit	5,4	1,6
Totaal	100	100

43. In hoeverre vinden er in de wandelgangen vakinhoudelijke gesprekken plaats binnen de vaksectie LO?

Tabel 38: Aantal vakinhoudelijke gesprekken in de wandelgangen van de vaksecties uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 173)

Aantal gesprekken in de wandelgangen		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Vaak	45,0	51,6
Regelmatig	42,3	32,3
Soms	9,0	14,5
Nooit	3,6	1,6
Totaal	100	100

44. Heeft de vaksectie LO een vakwerkplan LO voor de onderbouw?*Tabel 39: Het bezit van een vakwerkplan van vaksecties uit de steekproef en van gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)*

Bezit van een vakwerkplan bewegen en sport voor de onderbouw		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Ja	84,7	84,1
Ja, maar wordt niet meer gebruikt	7,2	11,1
Nee	8,1	4,8
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

45. In welk jaar is aan dit vakwerkplan voor het eerst gewerkt?*Tabel 40: Jaar waarin vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo voor het eerst aan het vakwerkplan hebben gewerkt*

Jaar	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
2007- 2010	19,8	25,4
2000- 2006	32,4	31,7
1990- 1999	19,8	19,1
1980- 1989	7,2	4,8
1979 of eerder	0,9	-
Onbekend	11,7	14,3
Hebben geen vakwerkplan	8,1	4,8
<i>Totaal</i>		

46. In welk jaar is dit vakwerkplan voor het laatst bijgesteld?*Tabel 41: Jaar waarin vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo voor het laatst aan het vakwerkplan hebben gewerkt*

Jaar	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
2011	11,7	22,2
2010	43,2	49,2
2009	11,7	6,3
2005- 2008	19,8	11,2
2001- 2004	0,9	3,2
1990- 2000	1,8	1,6
Onbekend	2,7	1,6
Hebben geen vakwerkplan	8,1	4,8
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

47. Hoeveel docenten hebben een bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van het vakwerkplan?*Tabel 42: Aantal docenten dat een bijdrage heeft geleverd aan het vakwerkplan (steekproef en gebruikers basisdocument vo, N= 162)*

Aantal docenten	Steekproef	Gebruikers basisdocument vo
	(n= 102) %	(n= 60) %
Gehele vaksectie	51,0	48,3
Een aantal docenten	39,2	41,7
Eén docent	9,8	10,0

48. Wat vindt u van de kwaliteit van het vakwerkplan?*Tabel 43: De waardering van het vakwerkplan van de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N= 162)*

De waardering van het vakwerkplan	Steekproef	Gebruikers basisdocument vo
	(n= 102) %	(n= 60) %
Onvoldoende	2,9	-
Matig	7,8	6,7
Voldoende	22,5	23,3
Ruim voldoende	31,4	31,7
Goed	30,4	31,7
Zeer goed	4,9	6,7
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

49. In hoeverre houdt uw vaksectie zich aan de gemaakte afspraken van het vakwerkplan?*Tabel 44: De mate waarin de vaksectie zich aan de gemaakte afspraken houdt, volgens vaksecties uit de steekproef en gebruikers van het basisdocument vo (N= 162)*

De mate waarin de vaksectie zich aan de gemaakte afspraken uit het vakwerkplan houdt	Steekproef	Gebruikers basisdocument vo
	(n= 102) %	(n= 60) %
Matig	4,9	5,0
Voldoende	20,6	28,3
Ruim voldoende	32,4	26,7
Goed	39,2	33,3
Zeer goed	2,9	6,7
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

50. Gaat uw vaksectie LO van uw schoollocatie naar studiedagen met betrekking tot het vak LO?*Tabel 45: Bezoek van studiedagen van de vaksecties uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)*

Bezoeken van studiedagen		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Elk jaar/ regelmatig	23,4	22,2
Soms	18,9	15,9
Enkele docenten op eigen initiatief	39,6	50,8
Zelden	6,3	4,8
Niet, maar zou wel wenselijk zijn	9,0	6,3
Nooit	2,7	-
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

51. Volgt uw vaksectie LO van uw schoollocatie cursussen met betrekking tot het vak LO?*Tabel 46: Het volgen van cursussen van de vaksecties uit de steekproef en van de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)*

Volgen van cursussen		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Elk jaar/ regelmatig	18,9	19,0
Soms	13,5	20,6
Enkele docenten op eigen initiatief	43,2	47,6
Zelden	16,2	4,8
Niet, maar zou wel wenselijk zijn	6,3	6,3
Nooit	1,8	1,6
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

52. Neemt uw vaksectie LO van uw schoollocatie deel aan netwerken (een samenwerkingsverband tussen scholen om iets voor LO te ontwikkelen) met betrekking tot het vak LO?*Tabel 47: Deelname aan netwerken door vaksecties uit de steekproef en van gebruikers van het basisdocument vo (N= 172)*

Deelname aan netwerken		
	Steekproef (n= 110) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 62) %
Elk jaar/ regelmatig	20,0	14,5
Soms	9,1	14,5
Enkele docenten op eigen initiatief	12,7	14,5
Zelden	27,3	25,8
Niet, maar zou wel wenselijk zijn	23,6	17,7
Nooit	7,3	12,9
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

53. Op welke van de onderstaande manieren houdt uw vaksectie LO van uw schoollocatie haar deskundigheid op peil?

Tabel 48: Manieren waarop de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo hun deskundigheid op peil houden (N= 174)

Manieren van deskundigheidsbevordering		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Lezen KVLO blad	93,7	100,0
Bezoeken websites LO	75,7	81,0
Bij collega's van eigen school kijken	72,1	66,7
Volgen training of cursus	60,4	73,0
Lid online community	31,5	44,4
Bezoeken conferenties	23,4	39,7
Anders	10,8	17,5
Bij collega's van andere school kijken	18,0	9,5

54. Kijkt u weleens naar de digitale beelden van de kernactiviteiten uit het basisdocument vo op de website van de KVLO (MijnKVLO.nl)?

Tabel 49: Het bekijken van digitale beelden van vaksectie uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 174)

Kijkt de vaksectie weleens naar de digitale beelden?		
	Steekproef (n= 111) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 63) %
Ja	17,1	30,2
Nee, daar hebben wij geen interesse in	4,5	3,2
Nee, we weten niet dat deze beelden er zijn	54,1	39,7
Nee, deze beelden kunnen wij niet bekijken	0,9	1,6
Nee, maar dat zouden we wel willen	23,4	25,4
Totaal	100	100

55. Helpen de digitale beelden u bij het observeren van de deelnameniveaus van de leerlingen?

Tabel 50: Digitale beelden bij de observatie van deelnameniveaus volgens vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 38)

Helpen de digitale beelden bij het observeren van deelnameniveaus?		
	Steekproef (n= 19) %	Gebruikers basisdocument vo (n= 19) %
Ja	63,2	47,4
Nee	5,3	10,5
Misschien	26,3	31,6
Weet ik niet	5,3	10,5
Totaal	100	100

56. Gebruikt u de digitale beelden als didactisch hulpmiddel voor leerlingen tijdens de lessen?

Tabel 51: Het gebruik van de digitale beelden als didactisch hulpmiddel door vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo (N= 38)

Worden digitale beelden gebruikt als didactisch hulpmiddel?		
	Steekproef (n= 19)	Gebruikers basisdocument vo (n= 19)
	%	%
Regelmatig	15,8	5,3
Soms	42,1	57,9
Nooit	42,1	36,8
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

57. Gym's'cool is een webenquête voor leerlingen en docenten LO over de kwaliteit van de lessen LO, waardoor de vaksectie LO inzicht kan krijgen in de gerealiseerde kwaliteit van LO volgens de eigen leerlingen. Heeft de vaksectie LO behoefte aan een instrument als Gym's'cool om de kwaliteit van het vak LO een impuls te geven?

Tabel 52: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan Gym's'cool (N= 172)

Heeft de vaksectie behoefte aan Gym's'cool?		
	Steekproef (n= 110)	Gebruikers basisdocument vo (n= 62)
	%	%
Ja	20,9	19,4
Nee	17,3	17,7
Misschien	54,5	50,0
Weet ik niet	7,3	12,9
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

58. De SLO heeft een leerlijn 'Freerunning' ontwikkeld en op beeld gezet, overeenkomend met de structuur van het basisdocument (zie www.freesport.slo.nl en de dvd 'Freerunning in het voortgezet onderwijs'). Heeft de vaksectie LO behoefte aan uitwerkingen van dergelijke leerlijnen?

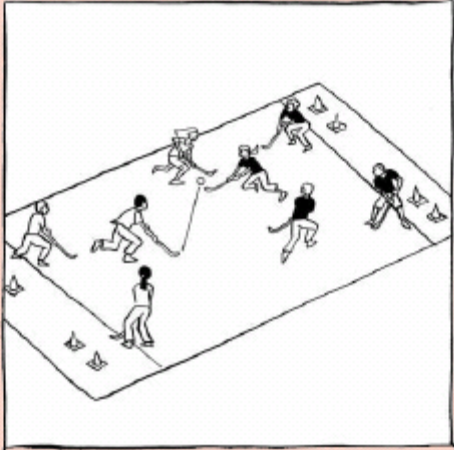
Tabel 53: De behoefte van de vaksecties uit de steekproef en de gebruikers van het basisdocument vo aan de dvd 'Freerunning in het vo' (N= 172)

Heeft de vaksectie behoefte aan de dvd 'Freerunning in het vo'?		
	Steekproef (n= 110)	Gebruikers basisdocument vo (n= 62)
	%	%
Ja	55,5	62,9
Misschien, wij gaan ons hier nog op oriënteren	37,3	32,3
Nee, dat hebben wij niet nodig	1,8	3,2
Nee, wij behandelen dergelijke leerlijnen niet	5,5	1,6
<i>Totaal</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Bijlage L

Uitwerkingen uit het basisdocument vo van de geobserveerde aspecten van de vier sleutels in de case- study

Bewegen verbeteren:

• Voetbal/hockey <i>Arrangement</i> Klein partijtje 4 tegen 4. Scoren op twee doelen van 2 meter per partij. Veld (buiten) van ca 15 x 30 meter, met per team twee doelen van ca 2 meter. Spelbal: voetbal maatje 4 / plastic hockeybal. <i>Opdracht</i> Scoor door de bal laag door één van de vijandige doelen te spelen. Alle spelers mogen het doel verdedigen. Niet met de handen stoppen. Houd aanvalslend overzicht en kijk waar de beste scoringskansen zijn. Zorg verdedigend voor een taakverdeling bij het verdedigen van de doelen. Bij hockey i.v.m. veiligheid de stick aan de grond houden en spelen met schuifslag of push (handen uit elkaar).					
					
Fase	Functie	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Aanval opbouwen en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt naar voren	Loopt naar de balbezitter toe	Maakt ruimte voor uitverdedigen en is makkelijk aanspelbaar voor medespelers	Loopt ongericht weg
	Balbezitter	Houdt aangespeelde bal tegen Speelt de bal ver vooruit en loopt er achter aan Speelt op een willekeurig moment de bal over	Neemt de bal aan Dribbelt en houdt de bal bij zich Speelt af als een verdediger nadert naar vrije medespeler	Neemt de bal gecontroleerd aan Dribbelt met de bal op snelheid, passeert en controleert de bal Kiest richting naar het meest vrije doel	Laat de bal lopen of speelt de bal direct naar voren
	Verdediger	Gaat verdedigend mee terug	Kiest positie tussen bal en eigen doelen	Kiest positie tussen bal en het meest bedreigde doel	Verdedigt nauwelijks mee
Scoren en het voorkomen daarvan	Medespeler balbezitter	Loopt mee naar voren	Loopt naar een doel	Loopt naar het meest vrije doel	Blijft staan kijken
	Balbezitter	Schiet op een doel van dichtbij	Schiet gericht op een doel langs verdediger	Schiet gericht in beweging of van ver Brengt anderen in scoringspositie Is gericht op balverovering na de doelpoging	Speelt de bal weg als hij balbezit krijgt
	Verdediger	Staat tussen balbezitter en eigen doel	Schermt schietlijn af	Maakt blokkeeractie en neemt balbezit over	Blijft ergens op het veld staan

• Trapezezwaaien met koppeltje-af

Arrangement

Trapeze op borsthoogte.

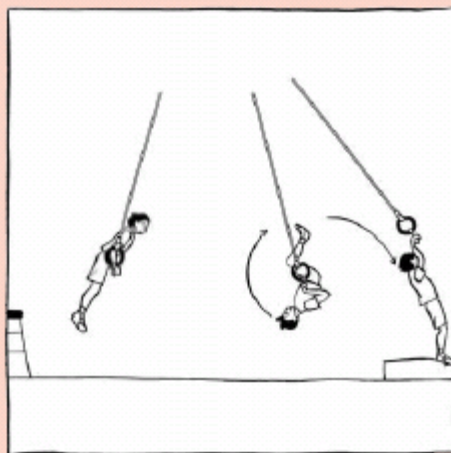
Kast als vertrekvlak.

Landingsmat.

2 Leerlingen als hulpverleners.

Opdracht

Ga op de kast staan, kom tot steun en zwaai naar voren. Duikel in de tweede voorzwaai voorover en land op de mat.

Fase	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
In de zwaai komen	Springt aan tot steun Neemt een rustige zwaai mee	Springt aan tot steun Neemt ruimere zwaai mee	Springt schuin omhoog naar achteren aan tot steun Neemt ruime zwaai mee	Duwt de stok tegen zich aan, vertrekt Komt tot kleine zwaai
In de zwaai blijven	Blijft in balans en maakt extra tussen-zwaai	Blijft in balans	Onderhoudt de zwaai	Blijft met moeite in balans
Uit de zwaai komen	Duikelt vroeg voorover en landt op de mat	Duikelt voorover en landt met een kleine boog op de mat	Zet zich af van de stok en zweeft met een ruime boog af, laat daarbij de stok los	Duikelt niet of erg laat voorover en komt niet rond

Bewegen regelen:

a Arrangementen inrichten

Kernactiviteit

Helpen bij opbouwen, aanpassen en opruimen van diverse speelvelden op het buitenterrein.

Opdracht

We spelen vandaag op drie velden. Met je groep ben je vandaag verantwoordelijk voor het opbouwen, aanpassen en opruimen van één van die veldjes.

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Werkt met anderen samen bij het klaarzetten of opruimen van het spel-materiaal en het materiaal om de speelvelden af te bakenen	Neemt initiatief om spel-materialen met anderen naar de goede plaats op het spelterrein te vervoeren en om met anderen samen te werken bij grotere en zwaardere materialen	Geeft tijdens het klaarzetten of opruimen van het speelveld en de spelmaterialen anderen zo nodig aanwijzingen	Werkt nauwelijks met anderen samen bij het klaarzetten of opruimen van het speelveld en de spelmaterialen
Toont initiatief en gaat helpen als de situatie daarom vraagt	Voorziet momenten dat ingesprongen moet worden en biedt hulp aan	Motiveert anderen om mee te helpen als de situatie daarom vraagt	Toont weinig initiatief om een helpende hand toe te steken
Heeft inzicht hoe de speelvelden ingericht moeten worden en de spelmaterialen verdeeld, vervoerd en geplaatst moeten worden	Heeft oog voor veiligheidsaspecten bij het klaarzetten en vervoeren van spelmaterialen	Heeft inzicht in veiligheidsaspecten bij het klaarzetten en vervoeren van spelmaterialen en geeft anderen zo nodig aanwijzingen	Heeft nauwelijks inzicht in hoe de spelmaterialen verdeeld, vervoerd en geplaatst moeten worden
Helpt mee op basis van enig inzicht een speelveld met de daarbij horende materialen (doeltjes bijvoorbeeld) klaarzetten	Zet op basis van inzicht snel en efficiënt samen met anderen een speelveld en daarbij horende materialen klaar	Zet op basis van inzicht speelvelden uit, passend bij de spelbedoelingen en het spelniveau van de deelnemers en geeft anderen zo nodig aanwijzingen om de speelvelden efficiënt klaar te zetten	

b Onder leiding hulpverleners

Kernactiviteit

Hulpverleners bij turnen: met een goede steungreep een medeleerling helpen bij duikelen.

Opdracht

Help met een goede draaigreep bij het achterover duikelen / salto achterover (ringen, muursalto, mini-tramp).

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Werkt samen met de docent als andere hulpverlener bij het aanleggen van de draaigreep en draait mee bij de uitvoering	Werkt nauwgezet samen met de docent als andere hulpverlener bij het aanleggen, draait mee en ondersteunt in de uitvoering	Heeft zorg voor de duikelende leerling tot deze geheel en veilig is rondgedraaid en let daarbij ook op of de andere hulpverlener dit ook doet; docent controleert, maar is geen hulpverlener meer	Past de draaigreep wel toe, maar heeft moeite om dit zonder hulp van de docent als andere hulpverlener goed te doen
Past de techniek van de draaigreep toe	Past de techniek van de steungreep toe en let daarbij ook op de beweging van de medeleerling	Past de techniek van de draai toe en doseert daarbij de hulp, inspelend op de uitvoering van de duikelende leerling Compenseert een wat mindere hulpverlening van de ander Geeft zekerheid en straalt vertrouwen uit naar de duikelende leerling en de andere hulpverlener	Past de techniek van de steungreep weliswaar toe, maar steunt daarbij erg op de hulpverlening van de andere hulpverlener

d Scheidsrechters

Kernactiviteit

Scheidsrechters bij basketbal.

Opdracht

Scheidsrechter in je eigen klas bij basketbal 4 tegen 4 op één basket.

Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Fluit samen met een meer ervaren leerling	Fluit samen met een andere leerling in de eigen klas	Fluit samen met een andere leerling in een situatie met een groter wedstrijd-belang, bijvoorbeeld tijdens een schooltoernooi waarbij gespeeld wordt volgens schoolregels	Heeft te weinig zelfvertrouwen om bij een waargenomen overtreding tot handelen over te gaan en gaat volledig mee met de beslissing van de medeleerling
Durft beslissingen te nemen bij een rustige spelgroep uit de eigen klas	Durft beslissingen te nemen en treedt zelfverzekerd op in de eigen klas	Durft beslissingen te nemen en treedt zelfverzekerd op, ook in andere groepen of klassen	Is erg afwachtend en laat het spel op zijn beloop, ook als bijvoorbeeld bij een uitbal niet duidelijk is voor wie de bal is
Kent de basisregels zoals die op school worden gehanteerd en past enkele regels toe	Kent de basisregels zoals die op school worden gehanteerd en past die toe	Kent de basisregels zoals die op school worden gehanteerd en legt die zonnig ook uit	Kent de belangrijkste basisregels zoals die op school worden gehanteerd niet goed
Herkent spelregelovertreden en fluit daarvoor	Herkent spelregelovertreden en fluit dan zonder aarzelen en geeft met goede armbewegingen aan wat er moet gebeuren Lost discussies op een vriendelijke manier adequaat op	Herkent snel spelregelovertreden, fluit daarna snel en geeft, in de sfeer van het spelverloop, via woord en gebaar aan wat er moet gebeuren Treedt snel en adequaat op bij onsportief handelen Lost discussies op een vriendelijke manier adequaat op, ook als de wedstrijd spannend verloopt	Herkent moeilijk spelregelovertreden

Gezond bewegen:

Kernactiviteiten vitaal bewegen

Arrangement

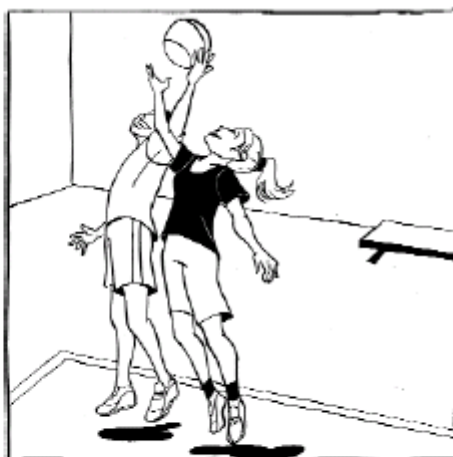
Ook voor het thema 'vitaal bewegen' is het niet zinvol om speciale kernactiviteiten te benoemen. Elke leerling ervaart inspannende activiteiten anders. Het is de taak van de docent om alle bewegingsactiviteiten in het programma zo in te richten dat de inspanning die daarmee gepaard gaat door de leerlingen positief ervaren wordt. Doel is dat de leerlingen het uiteindelijk prettig gaan vinden om zich fysiek in te spannen. Dosering is van groot belang. Mogelijke specifieke opdrachten zijn duurlooppjes of oriëntatielopen waarbij het ontspannen volbrengen en de natuurlijke omgeving een rol spelen, inspanning genieten is en geen afzien. Dit benoemen en bespreekbaar maken kan leiden tot bewustwording

Opdracht

Voor het thema 'vitaal bewegen' geeft de docent soms vooraf opdrachten mee zoals: "Kies zo'n tempo dat je benen geen pijn gaan doen en je nog met elkaar kunt praten tijdens het lopen". Bij dit thema gaat het er om dat leerlingen kunnen aangeven hoe ze de activiteit ervaren hebben en wat daar prettig of vervelend aan was en waardoor dat mogelijk veroorzaakt werd. Bijvoorbeeld naar aanleiding van het invullen van een borgschaal stilstaan bij het gevoel dat bewegen kan oproepen en dit in het nabespreken een plaatsje geven. Of als vraag aan leerlingen die zichtbaar hebben genoten, hen laten vertellen aan hun klasgenoten waar voor hen de voldoening in zat.

Fase	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Voorbereiding	Heeft stimulans nodig om deel te nemen aan meer inspannende activiteiten	Doet doorgaans aan alle activiteiten mee zonder aangespoord te hoeven worden	Vraagt regelmatig om meer inspannende activiteiten en kiest daar ook voor	Drukt zich van inspannende activiteiten
Uitvoering	Beleeft plezier aan bewegingsactiviteiten als ze niet te inspannend zijn	Doet met plezier mee aan bewegingsactiviteiten die behoorlijke inspanning vragen	Doet met plezier mee aan bewegingsactiviteiten, ook als ze zware inspanning vragen	Doet alleen mee aan heel rustige activiteiten
Evaluatie	Geeft globaal aan of hij de activiteiten als prettig ervaart of niet	Geeft aan waarom hij bepaalde activiteiten wel of niet als prettig heeft ervaren	Geeft spontaan aan genoten te hebben van zware activiteiten	Klaagt over de zwaarte van bewegingsactiviteiten

Bewegen beleven:**Deelnameniveaus 'Gerichtheid op bewegen'**

Aspect	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Gerichtheid op leren	Doet actief mee en kan zich daardoor verbeteren	Kent zijn startniveau en toont zichtbare gerichtheid op verbeteringen	Richt zijn aandacht op bepaalde aspecten van deelname en probeert die te verbeteren	Toont nauwelijks gerichtheid om zich te verbeteren op het terrein van bewegen (of regelen)
	Is zich minder bewust van zijn deelnameniveau	Is zich bewust van zijn eigen deelname-niveau en de leerdoelen die worden aangereikt	Vraagt advies en kiest (bewust) voor het verbeteren van bepaalde vaardigheden	Interesseert zich niet voor zijn deelnameniveau

Deelnameniveaus 'Betrokkenheid bij de les'

Aspect	Basis	Vervolg	Gevorderd	Zorg
Omgaan met regels	Volgt de afgesproken regels onder toezicht van de docent	Voert de afgesproken regels zelfstandig uit	Spreekt andere leerlingen aan op naleving van de regels	Houdt zich moeizaam aan afspraken en komt daardoor soms in conflict
	Helpt bij het opstellen en opruimen van het materiaal als het hem gevraagd wordt, waarbij wordt toegezien op de juiste en veilige opstelling	Helpt uit zichzelf mee met opstellen en opruimen van het materiaal en denkt zelf na waar de materialen moeten staan	Neemt initiatief bij het opstellen en opruimen van materialen en heeft oog voor veiligheid	Onttrekt zich aan het opstellen en opruimen, en moet gecontroleerd worden op zijn taak
	Heeft zijn sportspullen meestal in orde	Heeft zijn sportspullen in orde	Heeft zijn sportspullen in orde en aangepast aan specifieke omstandigheden	Heeft zijn sportspullen vaak niet in orde